

בסייעתא דשמיא

זה ספר

סיכומי הדף

סיכומים מאירים על כל דף ודף ברורים
כדי שיוכל הלומד לחזור על עיקרי הדברים
ותגל נפשו בקניית דברי תורה ערכים

חובר ונערך בס"ד על ידי

דניאל קירש הי"ו

danielhk613@gmail.com

3	מסכת פסחים
92	מסכת שקלים
116	מסכת ראש השנה
148	מסכת יומא
218	מסכת סוכה

סיכומי הדרך

מסכת פסחים

תוכן העניינים

פרק ראשון - 'אור לארבעה עשר'.....	5
פרק שני - 'כל שעה'.....	19
פרק שלישי - 'ואלו עוברין'.....	34
פרק רביעי - 'מקום שנהגו'.....	40
פרק חמישי - 'תמיד נשחט'.....	47
פרק שישי - 'אלו דברים'.....	53
פרק שביעי - 'כיצד צולין'.....	59
פרק שמיני - 'האשה'.....	69
פרק תשיעי - 'מי שהיה'.....	74
פרק עשירי - 'ערבי פסחים'.....	79

פרק ראשון - 'אור לארבעה עשר'

דף ב

מתי בודקים את החמץ?

1. משנה - אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה ובמה אמרו ב' שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ בית שמאי אומרים ב' שורות על פני כל המרתף ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות.
2. רב הונא אמר שאור זה 'נגהי'. רב יהודה אמר שאור זה 'לילי'. הגמרא הבינה ש'נגהי' פירושו בקר, והם נחלקו אם בודקים את החמץ ביום או בלילה. הגמרא הביאה הרבה ראיות ש'אור' זה לילה. חלק מהראיות נדחו וחלקם לא נדחו.

דף ג

בודקים חמץ בלילה, צריך לדבר בלשון נקייה

1. למסקנא 'אור' זה לילה. כשרב הונא אמר שאור זה נגהי הוא לא התכוון לומר בוקר, אלא במקומו קראו ללילה 'נגהי'.
2. הטעם שהמשנה כתבה 'אור' ולא לילה משום שראוי לנקוט לשון מעולה ונקייה. הגמרא מביאה כמה פסוקים שהאריכו במילים ונקטו לשון נקייה.
3. ככלל עדיף לשנות בלשון קצרה יותר מלשון נקייה, שלעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. אלא שאם המילים שוות באורכן יש לנקוט בלשון נקייה. (רש"י - הפסוקים שנקטו לשון נקייה אף שהיו ארוכות במילים עשו כן על מנת ללמד אותנו עיקרון זה שיש לנקוט בלשון נקייה).
4. מי שנזהר בלשון נקייה סימן שהוא מתאים להיות מורה הוראה בישראל (מהר"ל - המדבר בלשון נקייה מורה ששכלו נקי מפחיתות). מי שמדבר בלשון מגונה יש לחשוש שהוא פסול לכהונה או על כל פנים גס רוח שאינו מתאים לשמש במקדש.
5. אין לבשר על פטירת אדם בפירוש אלא ברמז, משום שמוציא דבה הוא כסיל.

דף ד

הטעם שבדוקים כלילה, דיני בדיקת חמץ

1. חמץ אינו אסור אלא מיום ארבעה עשר משש שעות ולמעלה. אם כן מדוע מקדימים לבדוק כלילה? (הרי מהכלל של זריזין מקדימים אין צריך להקדים יותר מהבוקר כמו אברהם אבינו שהשכים מוקדם בבוקר). משום שבני אדם מצויים בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה.
  2. כיון שהמצווה היא בתחילת הלילה אין ללמוד תורה כליל ארבעה עשר שהוא זמן הבדיקה שמא יימשך בתלמודו וישכח לבדוק.
  3. המשכיר בית לחברו הסתפקו מי בודק המשכיר (שזה החמץ שלו) או השוכר שהחמץ ברשותו). למסקנא תלוי: אם מסירת המפתחות (שאז חל הקניין - רש"י) היתה לפני ארבעה עשר- השוכר חייב לבדוק, ואם מסירת המפתחות היתה לאחר ארבעה עשר, כבר חל חיוב על המשכיר לבדוק.
  4. המשכיר בית לחברו ביום ארבעה עשר הסתפקו אם חזקתו שהוא בדוק או לא. (אם המשכיר כאן ישאל אותו אם בדק, השאלה אם אינו כאן). למסקנה חזקתו שבדוק. במקרה שראו שבעל הבית
- עזב בלי לבדוק וזה יוצר חזקה שאינו בדוק, שמתנגש עם החזקה הכללית שבית בחזקת בדוק, לכן צריך שיעידו שנבדק, ואפילו אשה או עבד או קטן כשרים להעיד שהבית בדוק, ומאמינים להם משום שבדיקת חמץ דרבנן, שמספיק מהתורה ביטול, וחכמים האמינו להם במקרה זה.
5. מי שהשכיר בית לחברו בחזקת בדוק ונמצא אינו בדוק, הסתפקו אם זה מקח טעות. למסקנה - אין זה מקח טעות משום שנוח לאדם שיעשה מצוב בגופו ואף אם המנהג ששוכרים באותו מקום אנשים לבדוק את הבית, נוח לאדם שיעשה מצווה בממונו.
6. איסור חמץ מתחיל מיום ארבעה עשר. המקור: כתוב 'תשביתו שאור ביום הראשון' וכוונתו ליום ארבעה עשר, ומהפסוק 'אך' למדנו שרק חציו השני אסור. הגמרא מביאה כמה הוכחות (רובם בדף הבא) שמצוות 'תשביתו' זה ביום ארבעה עשר ולא בחמישה עשר.

דף ה

הוכחות שביעור חמץ הוא בארבעה עשר ודיני חמץ שקיבל מגוי, וחיבן אסור

1. המשך הראיות שמצוות 'תשביתו' הוא בארבעה עשר.
2. נאמרה אזהרה לבתים ונאמרה אזהרה לכל הגבול: א. "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים".
ב. "לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך".
3. למסקנה הוקשו הפסוקים יחד ואין הבדל בין הבית לשאר הגבול (כגון בורות שיחין ומערות).
- ההלכה שיוצאת מדרשת הפסוקים היא שחמץ שלך אסור לראות אבל מותר לראות של גוי ושל הקדש בתנאי שלא קיבל על זה אחריות.
4. אין הבדל בעניין איסור בל יראה ובל ימצא לקולא או חומרא בין נכרי רגיל לגר תושב ושרוי עמך בחצר כפי שנלמד מהפסוק.

דף ו

דיני חמץ בשותפות עם גוי, ממתני חל חיוב ביעור חמץ, דין ביטול חמץ

1. בהמת ארנונה, שחייבים לתת ממנה מס למלך, ואינו יכול לפטור את עצמו במתן מעות במקום בהמות, פטורה מבכורה משום שהמלך נחשב כשותף בבהמות. כאשר יכול לפטור את עצמו במעות במקום בהמות יש שתי לישנאות אם חייב או פטור. עיטת ארנונה שצריך לתת ממנה מס, אפילו כשאינו יכול לסלק עצמו במעות משום שאין הדבר מפורסם כמו בהמות, ואנשים יחשבו שחייב להפריש חלה, ולא הפריש.
  2. ישראל שייחד לגוי מקום בביתו להניח את חמצו (ואינו שומר עליו) אין הישראל עובר עליו משום שנחשב כאילו זה בביתו של הגוי ולא בביתו של הישראל. אף ששכירות לא קונה מכל
- מקום מכיוון שיחד לגוי מקום בבית נחשב החמץ כאינו מצוי ביד הישראל.
3. המוצא חמץ בביתו ביום טוב אינו יכול לטלטלו ולהוציאו מהבית משום שהוא מוקצה, אלא יכפה עליה כלי שלא יבוא לאכלו (ואינו עובר על בל יראה כי ביטלו).
4. חמצו של גוי שלא קיבל עליו אחריות שיותר להשהותו בביתו צריך לעשות מחיצה עשרה טפחים להיכר שלא יבוא לאכלו. (כפיית כלי הוא רק פיתרון זמני ליום אחד).

7. אין מוקדם ומאוחר בתורה בשני ענינים. בעניין אחד יש מוקדם ומאוחר בתורה. (וכך מתאפשר לדרוש כלל ופרט ופרט וכלל).

8. הבודק צריך שיבטל אף שביער את כל החמץ. הצורך בביטול אינו משום הפירורים שהוא לא ביטל, שהרי פירורים בטלים, אלא משום החשש שימצא גלוסקא יפה בפסח ותהיה דעתו עליה ולא ירצה לשורפה ויעבור על איסור בל יראה ובל ימצא, ומכיון שביטול אינו עובר עליה. תיקנו לבטל לפני זמן איסור חמץ משום שאחר זמן איסורו החמץ אינו ברשותו לבטל.

תיקנו שיבטל בלילה ולא אחר כך שתהיה שעה מוגדרת ולא ישכח לבטל.

5. רב יהודה בשם רב אמר שהיוצא מביתו למקום רחוק לפני פסח תוך שלשים יום זקוק לבער ולאחר שלושים יום אינו זקוק לבער.

לאביי מוסיף קולא: תוך שלושים יום מבער רק אם דעתו לחזור בפסח. רבא מוסיף חומרא: גם קודם שלושים יום צריך לבער אם דעתו לחזור בפסח.

6. הטעם שקבעו שלושים יום משום ששואלים ודורשים לדעת חכמים בהלכות הפסח שלשים יום ומאז עליו להיזהר בצרכי פסח.

לדעת רשב"ג שואלים ודורשים רק שתי שבתות. גם חכמים וגם רשב"ג למדו את הדבר מפסוקים שמשה רבינו הזהיר ולימד את העם.

דף ז

ביטול חמץ דווקא לפני שעת איסור חמץ, נוסף ברכת ביעור חמץ

שעיפושה מרובה, ולכאורה היא מלפני הפסח, תולים שהניחו עליה בפסח מצות חמות שגרמו לה להתעפש הרבה.

4. כאשר יש ספק במעשרות אם הוא חדש או ישן תולים שהוא הדבר האחרון שהשתמשו. בהקשו מברייתא המדברת על מעות מעשר וחולין שהולכים אחרי הרוב. וקשה למה לא הולכים אחרי האחרון?

שלשה תירוצים: א. כאשר לא ידוע מה בסוף הולכים אחרי הרוב. ב. כאשר השתמשו ביחד ואין אחד מהם אחרון. ג. כאשר נמצאו מעות

1. אין אפשרות לבטל חמץ בשעה שישית משום שהחמץ אסור מדרבנן ואינו ברשות האדם.

המקדש אשה בחמץ בשעה שישית, האשה אינה מקודשת משום שהפקר בית דין הפקר והפקירו ממנו.

2. לאחר האיסור אין אפשרות לבטל כי החמץ אינו ברשותו, אולם אם העיסה עומדת להחמץ והוא אינו בביתו ואינו יכול לאפותה יכול לבטל בליבו לפני שהחמץ.

3. פת שעייפשה אם עברו מספיק ימים מאז שנכנס החג, תולים שהיא מצה ואינה חמץ. אף

6. כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן (פירוש 'עובר' - לפני כמוכח מפסוקים), חוץ מטבילה משום שאי אפשר לברך לפני. (רש"י - כגון בעל קרי אינו רשאי לברך ולכן תיקנו בכל הטבילות).

7. בודקים לאור הנר ונלמד באסמכתא מהפסוקים.

בגומא בתוך התייה, אין משמעות לאחרון, כי יתכן שנתקע בגומא זמן רב.

5. הבודק את החמץ צריך שיברך. נוסח 'לבער' ודאי טובה כי משמעו להבא. נחלקו אם נוסח 'על ביעור' טובה כי אולי משמעותה לשעבר. למסקנה גם על ביעור משמעה להבא וניתן לברך בה.

דף ה

דיני בדיקת חמץ

במקרה שהמיטה גבוהה ויש הרבה אור מתחת שנוח תשמישה. אוצרות יין צריכים בדיקה במקרה שמסתפק מהם באמצע הסעודה ויש לחשוש שהשמש נכנס באמצע הסעודה עם אוכל ביד. וכן כל מקום שהדרך שהשמש נכנס להביא דברים באמצע הסעודה.

5. מובאת ברייתא שכותל שנפל אין מחייבין אותו לבדוק מפני הסכנה. שני הסברים נאמרו:

א. סכנת עקרב: מדובר שהכותל נפל. אם היה שלשה טפחים החמץ שתחתיו נחשב מבוער ולא צריך בדיקה. מדובר שאין שלשה טפחים אבל אין צריך לבדוק משום שיש חשש עקרב. אף ששלוחי מצווה אינם ניזוקים, חששו חכמים שלאחר שיבדוק את החמץ יחפש מחט שנאבדה לו.

ב. סכנת נכרים: כשיטת פלימו שיש לחשוש שכאשר הגוי יראה את היהודי משתמש בכותל כלילה עם נר יחשוב שהיהודי עושה לו כשפים ויבוא להזיקו.

1. חצר לא צריכה בדיקה משום שהעורבים אוכלים את כל החמץ.

2. אכסדרה לאורה נבדקת לאור היום ולא צריך כלילה לאור הנר. וכן מקום בבית שמואר ישירות מהחלון. אולם בצדדים של החדר שלא מוארים ישירות מהשמש צריך לבדוקם לאור הנר.

3. אור האבוקה חזק יותר מאור הנר ולכן מצוה מן המובחר להשתמש בה להבדלה. אולם לבדיקת חמץ צריך דווקא נר ולא אבוקה. ארבעה הסברים נאמרו למה נר עדיף לעניין בדיקת חמץ:

א. נר יכול להכניסו לחורין ולסדיקין. ב. נר אורו לפניו ואילו אבוקה אורה לאחריה. ג. באבוקה הבודק יפחד משריפה ולא יבדוק היטב. ד. נר אורו נמשך יפה לעומת אבוקה שאורה נפסק וקופץ.

4. איפה בודקים חמץ: חורי הבית העליונים והתחתונים אינם צריכים בדיקה כי אין מכניסים שם חמץ. חורי הבית האמצעיים צריכים בדיקה. רשב"ג סבור שצריך לבדוק מתחת למיטה

6. אף ששלוחי מצוה אינם ניזוקים כאשר שכיח היזק חוששים כנלמד משמואל שחשש משאול.
7. לדעת רבי אלעזר ודעת התנא איסי בן יהודה שלוחי מצוה אינם ניזוקים לא רק בהליכתם אלא אף בחזרתן. רב לקח על עצמו אחריות שלתמידיו יבואו אליו בסכנה אבל לא ידע אם הוא יכול לקחת אחריות גם בחזור.
8. בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף נחלקו אמוראים אם כוונתו שתי שורות מהארץ ועד התקרה או כמין גאם. יש ברייתות שמוכיחות כל שיטה.
9. בית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות. לדעת רב עליונה ושלמטה ממנה. לדעת שמואל עליונה ושלפנים הימנה. הלכה כשמואל.

דף ט

דיני בדיקת חמץ בהקשר של חשש חולדה שגררה ממקום למקום

1. **משנה** - אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית וממקום למקום דא"כ מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף.
2. **גמרא** - משמע שאם ראה חולדה שגררה צריך לבדוק מחדש. **קשה** שבמקרה של נפל אין חוששים לטומאה כי תולים שחזיר וחולדה אוכלים הכל, ולמה לא תולים שיאכל החולדה את החמץ.
- שתי תשובות: א.** לחם הם משיירים ובשר אוכלים. **ב.** בנפל ספק אם היה נפל לכן תולים שמספק אכלה חולדה. חמץ ודאי שיש חמץ ולא תולים שמספק אכלה חולדה שאין ספק מוציא מידי ודאי.
3. **קושיא:** במשנה כתוב שאין חוששים שמא גררה חולדה, ומצד שני כתוב שמה שמשאיר
- לאחר הבדיקה יניחנו בצנעה כדי שלא יצטרך לבדוק אחריו?
- שלוש תשובות: א.** בשלושה עשר שיש הרבה לחם לא חוששים חולדה. בארבעה עשר שאין הרבה לחם החולדה מצניעה. **ב.** לא חוששים שמא תטול חולדה, אולם מה שמשייר יניחנו בצנעה שמא תטול החולדה בפנינו ויצטרך לבדוק. **ג.** לא חוששים שמא תטול חולדה, אולם גזרו שמה שמשייר יניחנו בצנעה שמא יניח עשר וימצא רק תשע, שאז ודאי גררה חולדה.
4. תשע ערימות של מצה ואחת של חמץ ולקח עכבר מאחד מהם ולא ידוע איזה - דינה כתשע חנויות, שאם נלקח מהקבוע אסור, ואם נמצא לאחר שפרש הולכים אחרי הרוב ומותר.

התרומה לתרומה וחולין לחולין. אף חמץ תולים שנכנס העכבר עם החמץ לבית הלא בדוק והעכבר עם המצה לבית הבדוק. הטעם שתולים לקולא הוא שבשני המקרים מדובר בדרבנן, תרומה בזמן הזה, וחמץ לאחר ביטול.

5. שתי ערימות, אחת של חמץ ואחת של מצה ולקחו שני עכברים מהערימות והכניסו לשני בתים ולא ידוע לאיזה בית נכנס העכבר עם החמץ ולאיזה נכנס העכבר עם המצה- דינה כמקרה דומה של תרומה וחולין שנפלו לשתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה שתולים לקולא שנפל

דף י

ספיקות נוספים בעניני עכברים שהביאו חמץ, עד מתי יש לעשות בדיקת חמץ

ומצא קבר. לרבי תולים שמה שמצא זה מה שנאבד. לדעת רשב"ג חוששים שיש עוד טומאה ובענינו עוד חמץ.

5. הניח בעל הבית תשע פרוסות חמץ ומצא עשר דינו כמקרה דומה לגבי מעות של חולין ומעשר שני שהתערבו, ותלוי במחלוקת תנאים אם חוששים שהעשר הם חדשים.

6. הניח עשר ומצא תשע, כנ"ל- תלוי במחלוקת בעניין מעשר שני וחולין שהתערבו אם חוששים שכל העשר נאבדו או שרק אחד נאבד.

7. הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת, או שלא מצא כלל- תלוי במחלוקת תנאים לגבי קרדום שנאבד או שנמצא בזוית אחרת, האם חוששים שנכנס אדם טמא וטימא את כלי הבית או שתולים שבעל הבית בעצמו שכח והשאל לאחר או הזיז את הקרדום. בענינו יחלקו אם חוששים שנכנס עכבר והזיז, או שהוא עצמו הזיז ושכח.

1. עכבר לקח מערימה של חמץ והכניס לאחת משני בתים בדוקים, דינו כשני שבילין שיש טומאה באחת מהם, ואם נשאלו בבת אחת שניהם טמאים. אם נשאלו בזה אחר זה שניהם טהורים. נחלקו תנאים במקרה שאחד שאל על חברו.

2. ספק אם העכבר בכלל נכנס לבית עם חמץ דינו כספק נכנס לבקעה שיש בה טומאה שלחכמים זה טמא, ולרבי אליעזר טהור (רש"י- כי זה ספק ספקא. ספק נכנס, ואף אם נכנס ספק אם נגע). אף בחמץ תלוי במחלוקת (רש"י- אולם כיון שבדיקת חמץ דרבנן לכולי עלמא לא חוששים).

3. נכנס עכבר ובדק בעל הבית ולא מצא תלוי במחלוקת תנאים לגבי מת שנאבד ובדק ולא מצא אותו, אם תולים שאכל עורב את המת או שצריך לחפש בכל השדה. (רש"י- בענינו לכל הדעות תולים שאכלה עכבר שבדיקת חמץ דרבנן לאחר ביטול).

4. נכנס העכבר ובדק אחריו בעל הבית ומצא חמץ, תלוי במחלוקת רבי ורשב"ג לגבי קבר שנאבד

8. עכבר שנכנס לבית עם חמץ ומצא פירורין חוששים שהפירורים אינם מהפת שהיה בפי העכבר כי עכבר אין דרכו לפורר, לעומת תינוק שדרכו לפורר.

9. ספקות אם תימצי לומר בעכברים- עכבר נכנס וכבר בפיו ועכבר יוצא וכבר בפיו יש להסתפק אם זה אותו ככר. אם נכריע שזה אותו ככר יש להסתפק בעכבר לבן שנכנס עם ככר ויוצא עכבר שחור עם ככר האם זה ככר אחר או שתולים שזה אותו פת. אם נחשוש שזה לא אותו פת יש להסתפק במקרה שעכבר נכנס וחולדה יוצאת עם החמץ שהיא רגילה ליטול מעכבר. אם נאמר שזה לא אותו חמץ והראיה שאין העכבר בפיה יש להסתפק במקרה שהעכבר בפיה וגם הפת. ועדיין יש להסתפק שאולי אינה אותה פת משום שהפת לא בפיו העכבר.

10. כיכר בתקרה ספק אם צריך להוריד אותה ולבערה כי אולי יש לחשוש שמא תיפול. אם

11. משנה - ר' יהודה אומר בודקין אור ובי"ד שחרית ובשעת הביעור וחכ"א לא בדק אור י"ד יבדוק בי"ד לא בדק בי"ד יבדוק בתוך המועד לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד ומה שמשירי נניחנו בצינעא כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו.

12. יש שפירשו שכוונת רבי יהודה במשנה היא שצריך לבדוק שלשה פעמים שיש שלשה פסוקים להשבית את החמץ. רב יוסף הקשה על כך וביאר שרבי יהודה סבור שבדקים פעם אחת והחידוש בדבריו שבדקים עד השעה שישית בערב פסח ולא אחרי כן שמא יבוא לאכול מהחמץ. רבנן חולקים ומחייבים לבדוק.

1. רבי יהודה חושש כאמור שאם יבדוק חמץ לאחר זמן איסורו הוא יבוא לאכלו. לעומת זאת באיסור חדש הוא מתיר לקצור (במקומות מסוימים) לפני קרבן העומר ולא חושש שיבוא לאכלו שרק בחמץ יש לחשוש שאינו בדיל מזה כל השנה.

דף י"א

מחלוקת רבי יהודה וחכמים מתי יש לגזור ולאסור, עד מתי מותר לאכול חמץ

2. רבא מתרץ את שיטת חכמים שבחמץ לא חששו שיאכל ובעומר חששו שיאכל. הטעם הוא שבחמץ מכיון שהוא מחזור עליו לשורפו הוא לא יבוא לאכלו.

3. הגמרא מביאה כמה מקורות נוספים והעולה מהם (כפי שסיכם רש"י) ששיטת חכמים שכל דבר

1. רבי יהודה חושש כאמור שאם יבדוק חמץ לאחר זמן איסורו הוא יבוא לאכלו. לעומת זאת באיסור חדש הוא מתיר לקצור (במקומות מסוימים) לפני קרבן העומר ולא חושש שיבוא לאכלו שרק בחמץ יש לחשוש שאינו בדיל מזה כל השנה.

התחילו כל העם שורפין ר"ג אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש ושורפין בתחלת שש.

5. הגמרא מביאה את המשנה בסנהדרין בעניין טעות של עדים. לרבי מאיר עד אחד אמר שראה בשתי שעות והשני אמר בשלש שעות כשר, אבל אחד בשלש ואחד אמר בחמש פסול. לרבי יהודה אף באחד אמר בשלש ואחד אמר בחמש כשר, (אולם חמש ושבע פסול כי החמה בצד אחר). שתי לישנאות בדעת אביי בביאור המשנה: לרבי מאיר אדם אין אדם טועה בכלום או שטועה במשהו. לרבי יהודה אדם טועה בחצי שעה או בשעה ומשהו.

שעלולים להחליף אסרו (חוץ מחמץ שהוא מחזור עליו לשורפו). שיטת רבי יהודה שגם דבר שעלולים להתחלף לא גוזרים אם האדם בדיל מהם. (לכן בחמץ גוזרים כי אדם לא בדיל אבל באיסור חדש ובאיסורי שבת בדיל).

4. משנה: ר"מ אומר אוכלים כל חמש ושורפין בתחלת שש רבי יהודה אומר אאוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש ועוד א"ר יהודה שתי חלות של תודה פסולות מונחות על גב האיציטבא כל זמן שמונחות כל העם אוכלין ניטלה אחת תולין לא אוכלין ולא שורפין ניטלו שתיהן

דף יב

מחלוקת רבי יהודה וחכמים כמה אדם טועה בשעות בחמץ ועדות

שאדם טועה שעה יותר מאשר לדעת רבי מאיר). לדעת אביי שאדם טועה רק מעט הטעם שבחמץ חוששים יותר משום שעדות מסורה לזריזים לעומת חמץ שמסורה לכל. לדעת רבא שאדם טועה הרבה לא חוששים כל כך בחמץ שבחמש חמה במזרח ובשבע במערב. אף על פי כן חשש בשעה חמישית גזירה משום יום המעונן.

4. בדיני עדות כאשר עד אומר שהמעשה היה לפני נץ החמה והשני אומר בתוך הנץ עדותן בטילה כי לא טועים בדבר כזה.

1. רבא מקשה על אביי, אם כדבריו שאין אדם יכול לטעות הרבה איך ניתן לסמוך על העדים ולהרוג את הנידון כאשר יש סיכוי שבאמת העדים טעו ביותר מהטעות המקסימלית והרי נאמר 'והצילו העדה'. לכן רבא באמת סבור שלרבי מאיר דרך אדם לטעות שתי שעות חסר משהו ולדעת רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו.

2. על מנת להזים אדם צריכים המזימים להזים אותם בכל השעות האפשריות בהנחה שטעו העדים (מה שמותר להם לטעות).

3. המחלוקת של רבי יהודה ורבי מאיר לגבי עדות היא אותה מחלוקת לגבי עדות (ורבי יהודה סבור

דף יג

פסיקת החלכה עד מתי מותר לאכול חמין, שיטות שונות בעניין חלות התורה שעל גג האצטבא בהר הבית

1. רב נחמן בשם רב פסק כרבי יהודה וכן דעת התנא רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא, שמותר לאכול עד שעה חמישית. רב יוסף מסר (לפני שחלה) שאף רבי פסק כרבי יהודה.
2. ערב פסח שחל בשבת משייר מהתרומות מזון שתי סעודות לשבת. לדעת חכמים לא ישרוף תרומות שמא כהנים יאכלום בשבת.
3. היה מקרה שנפקד בא לרבי וסיפר שניקבו העכברים את הדיסקיא של המפקיד והאוכל הולך ונפסד. לא התיר רבי למכור את החמץ עד שעה חמישית שנפסד לגמרי.
4. שלש שיטות לגבי טיבם של חלות התורה שהיו על גג היצטבא בהר הבית:
- א. היו פסולות שנשארו מיום שלשה עשר. בשלשה עשר מביאים הרבה קרבנות משום שאסור להביא ביום יד שאין מביאים קדשים לבית הפסול.
- ב. היו פסולות אבל לא בפסול גדול כלינה אלא בפסול צדדי שנשפך הדם לפני זריקה (ולשיטת רבי אלעזר ברבי שמעון אף התקבל דמם בכלי שאחרת לא התקדשו לדעתו). חלות אלו צריכות עיבור צורה לפני שישרפום ובינתיים מניחים אותם על גג האצטבא.
- ג. היו כשרות לגמרי. (ולא היו פסולות כפי שרבי יהודה אמר במשנה).
5. לדעת אבא שאול הסימן לא היה חלות אלא שני שוורים חורשות בהר המשחה, ניטלה אחת- תולין, ניטלו שתיים- שורפין.

דף יד

חוספת טומאה על תרומה שכבר טמאה או שכבר אסורה באיפור חמין

1. משנה: רבי חנינא סגן הכהנים אומר מימיהם של כהנים לא נמנעו של כהנים לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה אע"פ שמוסיפין טומאה על טומאתו הוסיף ר'
- עקיבא ואמר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו אמר רבי מאיר מדבריהם למדנו ששורפין

פרק ראשון - 'אור לארבעה עשר'

שמותו לעשותו שני. מדברי רבא מתבאר שיש עוד תוספת בדברי רבי עקיבא: התיירו לטמא את שמן התרומה אף שהיא נטמאת מהתורה לדעת רבי עקיבא, וזה לא כמקרה של רבי חנינא שדיבר על תוספת טומאה מדרבנן.

4. במשנה רבי מאיר אמר שמדבריהם למדנו ששורפין תרומה עם הטהורה בפסח. הגמרא מתקשה כיצד ניתן ללמוד זאת מדברי רבי חנינא ורבי עקיבא שהם התיירו להוסיף טומאה, ואילו רבי מאיר למד לשרוף תרומה טהורה.

תרומה טהורה עם הטמאה בפסח א"ר יוסי אינה היא המדה ומודים ר' אליעזר ורבי יהושע ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה על מה נחלקו על התלויה ועל הטמאה שר' אליעזר אומר תשרף זו לעצמה וזו לעצמה ור' יהושע אומר שתיהן כאחת:

2. בגמרא ביארו את דברי רבי חנינא שהדליקו בשר שלישי (וולד וולד) יחד עם ראשון ועושה אותו שני. אף שאין אוכל מטמא אוכל מהתורה אבל מדרבנן אוכל מטמא אוכל.

3. בגמרא ביארו את דברי רבי עקיבא שהוסיף ששלישי ניתן לעשותו ראשון ולא רק כרבי חנינא

דף טו

המשך בעניין הוספת טומאה לתרומה

בשרף. לרבי מאיר משקים רק מטמאים מדרבנן והבשר טמא מדרבנן. ולכן מזה שרבי חנינא התיירו לשרוף את התרומה שטמאה מדרבנן עם בשר שנטמא מהתורה יש ללמוד להתיר אף לשרוף חמץ תרומה שאסורה מדרבנן עם הטמאה. לרבי יוסי משקין מטמאים מהתורה והבשר השלישי טמא מהתורה ואין ללמוד לחמץ שאסור מדרבנן).

2. נפקא מינה בין הטעמים הוא שלריש לקיש ורב נחמן לרבי מאיר מותר לשרוף חמץ אפילו בשעה רביעית או חמישית כי נלמד מרבי יהושע שאם התרומה הולכת לאיבוד מותר. לרבי יוחנן רק משעה שישית מותר כי רבי מאיר למד מרבי חנינא

1. שני הסברים מהיכן למד רבי מאיר שמותר לשרוף תרומה טמאה עם הטהורה בערב פסח:

א. ריש לקיש ורב נחמן: רבי מאיר למד מדברי רבי יהושע שמתיר לטמא תרומה טהורה שהולכת לאיבוד על מנת להציל את החולין, ובפסח התרומה הטהורה הולכת לאיבוד. (רבי יוסי לא הסכים כי רבי יהושע התיירו רק משום הפסד המרובה של החולין ואין להתיר משום הפסד מועט של העצים לביעור החמץ).

ב. רבי יוחנן: רבי מאיר למד מדברי רבי חנינא ברישא של המשנה שהתיר לשרוף תרומה טמאה עם הטהורה. (המחלוקת בין רבי מאיר לרבי יוסי הוא כך: רבי חנינא שהתיר לטמא שלישי לטומאה, דיבר על בשר שנגע במשקין שנגעו בכלי שנגע

פרק ראשון - 'אור לארבעה עשר'

שהתיר להוסיף טומאה דרבנן. רק משעה שישית החמץ אסור מדרבנן.
3. רבי יוחנן חידש שבשעה שביעית גם רבי יוסי מודה שמותר לשרוף טמאה עם הטהורה כי החמץ אסור מהתורה.

דף טז

טומאת משקים

1. העיד רבי יוסי בן יעזר שמשקים של בית המטבחים במקדש טהורים. נחלקו רב ושמואל בכוונתו. לדעת רב הכוונה שהם טהורים לגמרי. לדעתו משקים מקבלים טומאה רק מדרבנן ובמקדש לא גזרו שלא להפסיד את הקדשים. לשמואל משקים מקבלים טומאה מהתורה, ומטמאים אחרים רק מדרבנן. לכן משקים של בית המטבחים במקדש מקבלים טומאה, אולם אינם מטמאים אחרים כי לא גזרו חכמים שיטמאו משום הפסד קדשים.

2. המקור בתורה לדעת שמואל שמשקים מקבלים טומאה מהתורה זה הפסוק 'וכל כלי אשר ישתה בכל כלי יטמא'. לדעת רב אין כוונת הפסוק שמשקים מקבלים טומאה, אלא שהם מכשירים אחרים לקבלת טומאה. אף שכבר כתוב שמשקים מכשירים לקבלת טומאה, צריך פסוק אחד למים מחוברים ופסוק אחד למים תלושים.

דף יז

טומאת משקים

1. בפסוק בחגי כתוב שהכהנים טיהרו שמן. לרב הכהנים טעו, שהשמן היה רביעי בקדש שטמא. לשמואל הכהנים צדקו שמדובר היה בשמן חמישי.

2. נחלקו בביאור עדותו של רבי יוסי בן יעזר שמשקים של בית המקדש טהורים. לרב ושמואל הכוונה רק לדם ומים שטהורים אבל שמן ויין טמאים, והעדות היא למשקים של 'בית מטבחיא'.

3. רב פפא אמר שאפילו אם משקים טמאים מהתורה, הלכה למשה מסיני שבמקדש הם טהורים. דבריו נדחו, ולמסקנא הדין שמשקים במקדש טהורים רק בא לומר שלא גזרו טומאה דרבנן על משקים.

דף יח

טומאת משקים

1. שיטת רבי יוסי ורבי שמעון שמשקים מטמאים אוכלים מהתורה ולכן מספק מחמירים ומשקים מטמאים כלים רק מדרבנן ולכן מספק מקילים. למסקנה רבי יוסי אמר זאת בדעת רבי עקיבא רבו שדורש את המילה 'טָמֵא' - 'טָמֵא', (ועל פי זה למד מויקרא (יא, לג) ששני לטומאה עושה שלישי בחולין). רבי יוסי עצמו סבור שמשקים אינם מטמאים כלל מהתורה.
2. שיטת רבי עקיבא בעניין טומאת משקים מבוארת בפירוט כיצד למד מהפסוקים שאוכלים מטמאים משקים ומשקים מטמאים אוכלים. אין אוכל מטמא אוכל ואין משקה מטמא משקה, שאין טומאה עושה כיוצא בה. בין אוכלים ובין משקים אינם מטמאים כלים.

דף יט

צירוף כלי וטומאת מחט

1. במשנה במנחות מבואר שכלי מצרף את מה שבתוכו לקודש. לדעת רבי יוחנן צירוף כלי מדרבנן, ולדעת רבי חנין צירוף כלי מהתורה ונלמד מהפסוק 'כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת'.
2. מובאת משנה ממסכת עדויות שמחט טמאה שנמצאת בבשר קודש, הסכין והידיים טהורות והבשר טמא. נמצא בפרש אף הבשר טהור. אמר רבי עקיבא: זכינו שאין טומאת ידיים במקדש.
3. הגמרא מבארת: איזה טומאה יש למחט? אם מדובר שהיא ספק טמאה הרי לא גזרו על ספק טומאה בירושלים. שני פירושים:

דף כ

תנור כלי חרס שנטמא מתוכו, שריפת תרומה

שבתוכו שני. לכן התנור הטמא מטמא רק אוכל ולא כלים, והאוכל נחשב שני ולא ראשון.

3. במשנה מובא שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע אם שורפים תרומה תלויה עם הטמאה, לרבי יהושע מותר ולרבי אליעזר אסור. בגמרא מבואר שזה דעת רבי יהושע לפי רבי שמעון, אולם לדעת רבי יוסי עצמו המובאת בברייתא רבי יהושע לא התיר אפילו לשרוף תלויה עם הטמאה. גם לדעת רבי יוסי רבי יהושע התיר להפסיד תרומה תלויה בגמא, או בידיים כאשר יש הפסד מרובה. (כך לומדת הגמרא מהמשניות).

1. המחט הטמאה הנ"ל שנמצאת בבשר קודש ודינה שנטמאת את הבשר, איך הוכשר הבשר? ניתן לומר שהבשר טמא משום חיבת הקודש, אבל זה תלוי בשאלה אם חיבת קודש רק מועילה שיקבל הבשר טומאה או שגם מכשירו להיות ראשון לטומאה לעשות אחר שני. אם לא מועילה חיבת הקודש ההסבר הוא שמדובר בזבחי שלמים שהבעלים רוצים לייפותו והעבירו אותו בנהר כדי שיהיה נוח להפשיט את עורו, והיא עדיין רטובה.

2. תנור כלי חרס שנטמא מתוכו, נלמד מהפסוק שאין הכוונה שתוך התנור מלא טומאה אלא שהכלי (התנור) נטמא מתוכו לעשות את מה

פרק שני - 'כל שעה'

דף כא

דיני החמץ שנאסר בהנאה

- 1. משנה:** כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ומוכר לנכרי ומותר בהנאתו עבר זמנו אסור בהנאתו ולא יסיק בו תנור וכירים ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה. וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים.
  - בגמרא מבואר שהמשנה היא בשיטת רבן גמליאל שסבור שבשעה חמישית מותר לכהן לאכול תרומה, ובאותה שעה מותר בהנאה לישראל.
  - מה שהמשנה התירה למכור לנכרי עד שעה חמישית אינה כבית שמאי שאוסר לאדם למכור חמצו לנכרי אם לא יודע שיכלה קודם הפסח. (רש"י - משום שלדעתו מצווה לבערו מן העולם ולא שיהא קיים).
  - מדויקים מהמשנה עוד הלכות:
א. חמץ שחרכו קודם זמנו (רש"י - ובטל טעמו ומראיתו) מותר בהנאה לאחר הזמן.
- ב. חמץ שאסור מדרבנן אסור בהנאה, ואין מקדשים בו אשה.
5. המשנה אוסרת להסיק תנור וכירים בחמץ שעבר זמנו. החידוש הוא אפילו לרבי יהודה שלדעתו ביעור חמץ הוא שריפה, בכל זאת אסור ליהנות ממנו בשעה ששורפו.
6. לדעת חזקיה, בחמץ יש לימוד מיוחד שאסור בהנאה משום שנאמר "לא יֶאֱכַל".
- לדעת רבי אבהו בכל מקום שנאמר בתורה: 'לא יאכל', 'לא תאכל', 'לא תאכלו', אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע אלא אם כן פרט לך שמותר בהנאה כפי שפירט באיסור נבלה.
7. (בהקשר המחלוקת הנ"ל הובא מה ש-) נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בדין נבילה. לרבי מאיר יכול לתת או למכור אותו בין לגר תושב ובין לנכרי, אלא שנתניתה לגר תושב קודמת למכירתה לנכרי. לרבי יהודה דווקא לגר בנתינה ולנכרי במכירה.

דף כב

המשך המחלוקת בין רבי אבהו לחזקיה בדרשות הפסוקים של איסורי הנאה

1. בדף הקודם הובא שלדעת רבי אבהו בכל מקום שכתוב 'לא יאכל' זה כולל איסור הנאה, ולדעת חזקיה רק אם כתוב "לא יֶאֱכַל" זה כולל איסור
- הנאה. הגמרא מקשה מכמה מקורות על השיטות של רבי אבהו וחזקיה ומתרצת.

דף כג

המשך מחלוקת חזקיה ורבי אבהו

1. לאחר דיון ארוך במחלוקת רבי אבהו וחזקיה הגמרא מבררת מה הנפקא מינה בין שתי השיטות. למסקנה ההבדל הוא רק בשאלה אם לדעת רבי יהודה חולין שנשחטו בעזרה אסור מהתורה (רש"י - בהנאה). לחזקיה אסור מהתורה, ולרבי אבהו לא אסור מהתורה. (כך עולה מדרשות הפסוקים).
2. חכם בשם רבי יהושע בן לוי אמר שאף כאשר כתוב "לא יֶאֱכַל" זה לא מלמד שאסור בהנאה. הוא לומד איסורי הנאה בחמץ בפסח ובשור הנסקל ממקור אחר.

דף כד

מקורות לאיסור הנאה בחמץ ושור הנסקל, אכילה והנאה שלא כדרך

1. הגמרא מביאה דעות נוספות מאיפה לומדים איסור הנאה בשור הנסקל וחמץ בפסח.
2. רבי אבהו בשם רבי יוחנן סבור שאין לוקין על אכילה שלא כדרך אכילה כגון שאכל חלב חי. יש אומרים בשמו שלא רק אכילה אלא אף בהנאה אין חייבים בה שלא כדרך אכילה כגון אם הניח חלב
- של שור הנסקל על גבי מכתו. לשיטה זאת כל שכן שאינו חייב על אכילה שלא כדרך אכילה.
3. משקה היוצא מתותים תאנים ורמונים נחשב זיעה בעלמא ואינו חייב עליו באיסור ערלה.
4. דעת אביי שאף לשיטה השנייה (שהובאה לעיל אות 2) שאין לוקים על הנאה לא כדרך הנאתה),

בכל זאת בכלאי הכרם כן לוקים משום שלא נאמר בה אכילה.

דף כה

להתרפא באיסורי הנאה, באיזה אופן אין איסור הנאה – מחלוקת אביי ורבא

ולא מכוון לדעת רבי יהודה שאוסר אין מתכוון ברור שאסור. לדעת רבי שמעון נחלקו אביי ורבא. אביי מתיר ורבא סבר שרבי שמעון התיר רק באי אפשר.

לשון שני: אפשר ולא מכוון נחלקו בזה רבי יהודה ורבי שמעון. לא אפשר ולא מכוון לכולי עלמא מותר. במקרה שלא אפשר ומכוון - לדעת רבי שמעון אסור כי רבי שמעון הולך אחרי הכוונה. נחלקו בדעת רבי יהודה: לאביי מותר כי רבי יהודה לא הולך אחרי הכוונה אף לקולא. לרבא אסור כי רבי יהודה לא הולך אחרי הכוונה לחומרא ולא לקולא.

1. לדעת אביי גם באיסור בשר בחלב לוקים עליו אף שלא כדרך הנאה משום שלא נאמר בה איסור אכילה.

2. רבי יעקב בשם רבי יוחנן אמר שמותר להתרפא בכל איסורי הנאה חוץ מעצי אשרה כדברי רבי אליעזר שאין פיקוח נפש דוחה איסור עבודה זרה, משום שנאמר 'בכל נפשך'. רבין אמר בשם רבי יוחנן שלא מתרפאין בעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. הגמרא ביארה את המקורות לכך.

3. נחלקו אביי ורבא בהנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו. יש שתי לישנאות:

לשון ראשון: אם מתכוון לכולי עלמא אסור. לא אפשר ולא מכוון לכולי עלמא מותר. כאשר אפשר

דף כו

המשך מחלוקת אביי ורבא, קול מראה וריח, דבר שנעשית מצוותו, שבה עציים בפת

2. קול מראה וריח אין בהם משום מעילה כי אין בהם ממש. למסקנה רב פפא מסביר שריח יש בה משום מעילה, אלא שאין מעילה בריח הקטורת לאחר שתעלה תמרותו הואיל ונעשית מצוותו.

1. שיטת רבא לפי הלשון הראשון נשארה בתובתא כי מוכח מהמשנה שמתירה למוכרי בגדים ללבוש כלאים שרבי שמעון מתיר כשלא מכוון אפילו כשאפשר.

פרק שני - 'כל שעה'

3. יש חריגים לכלל שדבר שנעשית מצוותו אין מועלין בו: תרומת הדשן, ועגלה ערופה, (ומחלוקת בבגדי לבן של הכהן הגדול). הסיבה שלא לומדים מהם משום ששני כתובין הבאין כאחד אין מלמדים או משום מיעוט אחר.
4. לשיטת רבי יש שבח עצים בפת ולחכמים אין שבח עצים בפת. תנור חדש שהוסקה באיסורי הנאה לברייתא אחת התנור יותץ, ולברייתא השנייה יוצץ. כלומר לברייתא אחת זה וזה גורם מותר ולברייתא השנייה אסור.

דף כז

שבח עצים, המקור שהמין בשריפה לרבי יהודה

1. הברייתא הנ"ל שאמרה שתנור חדש יותץ וסבורה שזה וזה גורם אסור היא רבי אליעזר.
2. כוסות וצלוחיות שנצרפו על ידי עצי ערלה אסורים למי שאוסר שבח עצים אפילו אם זה וזה גורם מותר, משום שמשתמשים בקערה עצמה שנצרפה באיסור. יש אומרים שאף קדירה אסורה לשיטה זאת משום שלפני שמבשלים בה עם גורם של היתר מניחים אוכל בקדירה, ובשלב הראשון יש רק גורם אחד שך איסור.
3. בברייתא מבואר שגם מי שאוסר שבח עצים מתיר בגחלים. בגמרא יש שתי שיטות באיזה גחלים מדובר. לשיטה אחת - גחלים עוממות, ולשיטה השנייה - גחלים לוחשות.
4. בגלל החומרה של הקדש, שבח עצים אסור בו גם לרבנן. בדרך כלל הקדש יוצא לחולין על ידי שמדליק ונהנה, אולם לשיטת רבי יהודה הקדש יוצא לחולין רק כשיש מעילה, ובמקרה שלנו מדובר בעצי שלמים שהם קדשים קלים שאין בהם מעילה ואינם יוצאים לחולין בהדלקתם.
5. רבי יהודה סבור שדין חמץ בשריפה. הגמרא מביאה ברייתא שרבי יהודה למד מנותר, וחכמים הקשו עליו ולבסוף רבי יהודה שתק.

דף כח

פירור חמץ שנזרק לים, מתי עוברים על חמץ

1. שיטת חכמים במשנה היא ש"מפרר וזורר לרוח או מטיל לים". הסתפקה הגמרא האם לדעת חכמים גם כאשר מטיל לים צריך לפורר. כעין זה
- הסתפקו בדברי רבי יוסי שאמר בדין עבודה זרה ש"שוחק וזורר לרוח או מטיל לים".
2. לדעת רבה בעבודה זרה לא צריך לשחוק כאשר זורק לים משום שזורק לים המלח שאין בו אנשים,

פרק שני - 'כל שעה'

בפסח חייב גם כרת. לרבי שמעון לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר בכלום. לרבי יוסי הגלילי גם תוך זמנו אינו אסור בהנאה. הגמרה ביארה כיצד רבי יהודה ורבי שמעון לומדים את שיטתם מהפסוקים.

4. **משנה:** חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל אסור בהנאה שנאמר (שמות יג, ז) לא יראה לך שאור.

ואילו בחמץ שזורק לשאר נהרות צריך לפורר, משום שמישהו יכול למצוא את החמץ בנהר. לדעת רב יוסף בעבודה זרה יש לשחוק משום שמדובר בדבר קשה כגון מתכת שאינה נמסה במים, ואילו חמץ לא צריך לפורר כי היא נמסה במים.

3. שלש שיטות בזמני איסור חמץ. לרבי יהודה: לפני זמנו (משעה שישית ערב פסח עד ליל ראשון של פסח), ולאחר זמנו (אחרי פסח) עובר בלאו.

דף כט

דין חמץ לאחר הפסח, שיעור תערובת חמץ בזמנו ואחר זמנו

2. יש ארבע שיטות באיזה כמות תערובת חמץ אסורה:

א. רב- חמץ בזמנו- במינו במשהו ומשום חומרת כרת גזרו גם שלא במינו במשהו. לאחר זמנו - במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם.

ב. שמואל- בזמנו - במינו במשהו. שלא במינו בנותן טעם (לא גזרו שאינו מינו אטו מינו). לאחר הפסח מותר כרבי שמעון שסבור שחמץ לאחר הפסח מותר.

ג. רבי יוחנן- בזמנו - בנותן טעם. שלא בזמנו - מותר כרבי שמעון

1. במשנה בדף כח. כתוב: "חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל שעבר עליו אסור בהנאה שנאמר 'לא יראה לך שאור'. למסקנת הגמרא הפירוש במשנה הוא כפירושו של רבא שהמשנה כרבי שמעון שחמץ מותר מהתורה לאחר הפסח, אולם חכמים אסרו את החמץ משום שעבר על האיסור 'לא יראה לך שאור'.

רב אחא בר יעקב רצה להסביר את המשנה כרבי יהודה שסבור שחמץ אחר הפסח אסור מהתורה, וכאן מותר משום שמדובר בחמץ של גוי שרבי יהודה מודה שאינו אסור. למסקנה חזר בו רב אחא ולרבי יהודה יש איסור חמץ אחר הפסח גם בחמץ של גוי.

דף ל

המשך שיעור תערוכת חמין, הכשרת כלים, חמין ממושכן

1. המשך מהדף הקודם שהובאו שלוש שיטות. כאן שיטה רביעית-
ד. רבא פוסק להלכה - בזמנו במשהו כרב ולאחר זמנו מותר כרבי שמעון. אף שלרבי שמעון חמין לאחר הפסח אסור משום קנס, זה רק בחמין בעיניה, אבל בתערוכת חמין אין קנס.
2. רב (כאמור בדף הקודם) פוסק כרבי יהודה שחמין לאחר זמנו אסור במינו במשהו. לדעתו כלי חרס בפסח ישברו שמהם ישתמש בהם אחר הפסח במינו. שמואל פוסק כרבי שמעון שחמין לאחר הפסח מותר, ולכן לדעת שמואל האדם משהה את כלי החרס בפסח ויכול להשתמש בהם לאחר הפסח.
3. לדעת רבא בר אהילאי תנור שמרחו שמן בקרקעיתו אסור לאכול פת שאפו בתנור אפילו לאחר שסיקו את התנור. דבריו נדחו ולמסקנה לאחר היסק התנור הפת מותרת.
4. אף שמועיל היסק לתנור לא מועיל היסק לקדירות (ולכן לשיטת רב צריכים שבירה) משום שקדירות עשויות מחרס לעומת התנור שמדובר במתכת. או שאפילו בתנור של חרס אפשר להכשיר כי היסקו מבפנים לעומת קדירות שהיסקן מבחוץ. אין להכשיר קדירות בהיסק מבפנים שמה יחוס עליהם ולא יכשיר אותם כמו שצריך.
5. סכינים ועץ פרוור שמגיסים בו את הקדירה הכשרתן ברותחין בכלי ראשון.
6. כלי חרס של חמין המצופים עופרת למסקנה אסורים אפילו שהם חלקים בלי סדקים, משום שהם פולטים מדופנן החיצון וניכר מכך שהחרס שבפנים בולעת ולא מועילה להם הגעלה, שכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם. כל זה כאשר תשמישם בחמין, אולם אם תשמישם בצונן מותרים, ולכן כלים אלו לאחר שהתמשו בהם ליין נסך.
7. כל הכלים שמשתמשים בהם חמין בצונן מותר להשתמש בהן בפסח חוץ מבית שאור משום שחימוצו קשה, אפילו אם הכלי רחב ושולט בו אויר. וכן בית חרוסת שמניחים בו דברים חמוצים חימוצו קשה.
8. משנה - נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה וישראל שהלוה את נכרי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה.
9. נחלקו אביי ורבא אם בעל חוב גובה למפרע או מכאן ולהבא. לאביי - למפרע, לרבא - מכאן ולהבא. אם מכר או הקדיש לזה לכולי עלמא המלוה טורף את הנכסים משום שאינם ברשות הלוה, שהם משועבדים למלוה.

דף לא

חמץ במלווה ולווה, חנות עם חמץ, חמץ מבווער, תרומת חמץ בפסח

1. נחלקו אביי ורבא במקרה שהקדיש או מכר המלווה. לאביי ההקדש ומכר חלים למפרע, ולרבא רק מכאן ולהבא.
2. חנות של ישראל וסחורה של ישראל והפועלים גויים או להפך חנות של גוי וסחורה של גוי ופועלים ישראלים ומוצאים שם חמץ תולים שהחמץ שייך לבעל החנות והסחורה ולא לפועלים.
3. משנה: חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבווער. רשב"ג אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו (רש"י - רשב"ג מפרש ולא חולק).
4. גמרא - צריך לבטל חמץ שנפלה עליו מפולת (רש"י - שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו).
5. שיעור שהכלב לא יכול לחפש אחריו - 3 טפחים משום שעד שיעור זה הכלב יכול להריח. לעניין כספים שאין להם שמירה אלא בקרקע די בטפח שלא יראו את הכסף.
6. משנה - האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש במזיד פטור מתשלומין ומדמי עצים.

דף לב

אכילת תרומה בשוגג לפי מידה או משקל, שיעור חיוב באכילת תרומה

1. נחלקו תנאים אם אדם שאכל תרומה בשוגג משלם לפי דמים או לפי מדה. גם לשיטה שהוא משלם לפי מדה אם המחיר ירד הוא יצטרך לשלם על כמות גדולה יותר שלא גרע מגזלן שמשלם כשעת הגזילה. הנפקא מינה היא במקרה שהמחיר
- עלה, לשיטה שצריך לשלם לפי דמים הוא יכול להביא מדה פחותה בשווי שאכל.
2. במשנה שלנו מבואר שאם אדם אכל חמץ בשוגג בפסח חייב ואם אכל במזיד פטור. הגמרא הבינה שהמשנה סבורה כשיטה שמשלמים לפי מדה ולכן משלם על חמץ בפסח אף שאינו שווה

פרק שני - 'כל שעה'

הוא כזית. לאבא שאול השיעור הוא שווה פרוטה. כל אחד למד את שיטתו מהפסוקים. רב פפא חשב שלאבא שאול צריך גם כזית וגם שווה פרוטה אבל חזר בו ולמסקנה לכולי עלמא לאבא שאול מספיק שווה פרוטה.

כלום. הגמרא מציעה שהמשנה סבורה שמשלמים לפי דמים, וחמץ בפסח יש לה דמים כשיטת רבי יוסי שמותר ליהנות מחמץ בפסח.

3. לגבי השיעור שחייב קרן וחומש על אכילת תרומה בשוגג - נחלקו בדבר. לתנא קמא השיעור

דף ל"ג

אבל בשוגג תרומת חמץ, תרומה אינה מתקדשת אם אינה ראויה לאכילה

2. אם היתה לפני שעת הכושר שהיתה ראויה לאכילה בשלב מסוים כן נתפסת התרומה. רק אם החמיץ כשהיה מחובר לקרקע אינו נתפס לתרומה.

3. נחלקו אמוראים האם משקים שבתוך פירות 'מיפקד פקיד' וכאלו נמצאים בכלי ואינם מחוברים לפני ואם נטמא הפרי לא נטמאו המשקים או שהמשקים הם 'מבלע בליעי' כלומר מחוברים אליו ואם נטמא הפרי נטמאו המשקים.

1. מבואר בברייתא (בדף לב.) שאם אכל בשוגג תרומת חמץ נחלקו התנאים אם חייב לשלם. הברייתא סיימה שהמציאות של תרומת חמץ שייכת רק בתרומה שהפרישה ולאחר מכן החמיצה, אבל אם החמיצה קודם שהפרישה ואחר כך הפרישה אינה מתקדשת כתרומה.

הגמרא מבארת: שתי דעות למקור שתרומה אינה מתקדשת אם אינה ראויה לאכילה: א. מהפסוק 'לו' - ולא לאורו. ב. מהפסוק 'ראשית' ששייריה ניכרין לישראל (כלומר שההפרשה תהא מתירה את השיריים לישראל).

דף ל"ד

דין שתילי תרומות טמאות שנשתלו

א. אסור לזרים, משום שעדיין שם תרומה עליהם (מדרבנן שלא להפסיד את הכהנים). הגמרא הקשתה על פירוש זה משום שאין בזה חידוש בין אם בא לחדש שגידולי תרומה נחשבים תרומה ובין אם בא לחדש שגידולי גידולין בדבר שאין

1. שתילי תרומות שנטמאו בעודם תלושים ושתלם, טהורים מלטמא משום שחיבורם לקרקע בטל אותם מתורת אוכל, ואסורים לאכול. שני פירושים למי אסור לאכול:

פרק שני - 'כל שעה'

לקיש שהיסח הדעת הוא פסול בגופו. לשיטת רבי יוחנן היסח הדעת הוא פסול של חשש טומאה וכאן אין חשש טומאה כי שתלם ונטהרו.

פירוש שני: משום מעלה שעשו בתרומה וקודש כפי שמצינו בכמה ענינים מעלה בתרומה וקודש.

זרעו כלה נחשבים תרומה, שני הדינים האלו מפורשים במשנה.

ב. אסורים לכהנים כיון שנטמאו לפני ששתל אותם. אף כאן שני פירושים יש למה אסורים לכהנים.

פירוש ראשון: משום שהיה היסח הדעת משמירת התרומה בזמן שנטמאו. זה מסתדר עם שיטת ריש

דף לה

במה יוצאים ידי מצה בפסח

3. מי פירות אין מחמיצים.

4. הגמרא מסבירה מה החידוש בכל אחד מהדוגמאות במשנה מה החידוש שבו. הטעם שלא יוצאים בדברים שאסורים נלמד מהפסוק 'לא תאכל עליו חמץ' - יצא מה שיש עליו איסור אחר ולא חמץ. לימוד זה הוא כשיטת רבי שמעון שסבור שאין איסור חל על איסור. (רש"י מסביר את המקור שלא יוצאים במצה שהיא טבל דרבנן משום מצוה הבאה בעבירה. המהרש"א מסביר שלא ניתן ללמוד מהפסוק 'לא תאכל עליו חמץ' יצא שאסור משום איסור אחר, כיון שאינו אסור אלא מדרבנן).

1. **משנה:** אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח: בחטים, בשעורים, בכוסמין, ובשיפון, ובשיבולת שועל. ויוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו, ובמעשר שני והקדש שנפדו, והכהנים בחלה ובתרומה, אבל לא בטבל, ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו. חלות התורה ורקיקי נזיר, עשאן לעצמו - אין יוצא בהן, עשאן למכור בשוק יוצאין בהן.

2. גמרא - המשנה לא כרבי יוחנן בן נורי שסבור שאורז מין דגן הוא ויוצאים בו ידי חובת מצה פסח וחייבים על אורז חמץ כרת.

דף לו

דין מצה במעשר שני וביכורים

1. לשיטת רבי יוסי לא יוצאים ידי חובת אכילת מצה במעשר שני משום שנאמר 'לחם עני', שנקרא כמו 'אוני', כלומר דווקא מה שנאכל באנינות למעט מעשר שני. לרבי עקיבא יוצאים במעשר שני משום שנאמר 'מצות', 'מצות', לרבות מעשר שני.
2. נחלקו התנאים בדין מי שלש עיסה במי פירות. לרבן גמליאל תשרף מיד (רש"י- אף שאמרנו לעיל שמי פירות אין מחמיצים הכוונה שאין חייב כרת כי אינו חמץ גמור אלא חמץ נוקשה). לחכמים יאכל. רבי עקיבא כשיטת חכמים, אולם גם לשיטתו לא יוצאים בזה ידי מצוות מצה משום שאינו לחם עני.
3. בעלי השיטה שאסור ללוש במי פירות נחלקו אם מותר לקטף במי פירות (לטוח פני הבצק לאחר עריכתה).
4. לכל השיטות אין לשין את העיסה בפורשין משום שממהרת להחמיץ. הסיבה שמנחות נילושות בפורשין, משום שהלישה שלהם נעשית בעזרה והכהנים זריזים ויזהירו מחימוץ. לתיתה (השריית החיטים במים, לכותשן במכתשת להסיר מורסן) אסורה במנחות משום שאינה נעשית בעזרה חוץ ממנחת העומר שמותרת בה הלתיתה משום שהיא קרבן ציבור היא וכל עסקיה נעשין על פי בית דין ויזהרו בה.
5. לרבי יוסי הגלילי (ורבי עקיבא למסקנת הסוגיא מודה לו) אין יוצאים ידי חובת מצה בביכורים משום שנאמר 'בכל מושבותיכם תאכלו מצות', וביכורים אינם נאכלים אלא בירושלים.
6. לא יוצאים בחלוט ואשישה (גלוסקה גדולה) משום שנאמר 'לחם עני' ואלו יש בהם חשיבות.

דף לז

ציורים במצות, האם יש חיוב חלה במעשה אילפם

1. לדעת בית שמאי אין אופיין פת עבה ביום טוב ולדעת בית הלל אופיין.
2. לכתחילה אין עושים סריקין המצוירין בפסח (כלומר מצות מצוירות). הטעם שאסור לעשות מצות מצוירות בפסח משום שהאשה שוהה על

פרק שני - 'כל שעה'

מעשה קדירה פטורים מחלה אלא אם כן הרתיח קודם את האלפס ולאחר מכן הדביק את הפת, (ואם חזר ואפאו בתנור נחלקו תנאים בדבר).

6. מצה שאינה אפויה כל צרכה כשרה למצה כל עוד שפורסה (שוברה) ואין חוטין של בצק נמשכין ממנה.

7. לרבי מאיר מעשר שני ממון גבוה הוא. לשיטתו אמר רב אסי שמעשר שני לא חייבת בחלה, ולא יוצאים בה ידי חובת מצוות מצה, ואתרוג שצריך בהם 'לכם'.

3. בבית רבן גמליאל הכינו סריקין המצוירין בפסח. שתי לישנות למה התיר: **לישנא א**: רק בשל נחתומין אסרו משום שהם מקפידים על נוי הציוורים ומשתהים ובאים לידי חימוץ. **לישנא ב**: רק בשל בעלי בתים אסרו ולא בשל נחתומים שיש להם דפוסים ולא באים לידי חימוץ.

4. לרבי יוסי מותר לעשות ציוורים כשהמצות הם כמין ריקין דקים משום שלא ממהרים להחמיץ.

5. לרבי יוחנן חלות שעושים באלפס חייבים בחלה ורק כאשר עושים בחמה פטורים. לריש לקיש גם

דף לח

מצה במעשר שני, מצה בלחמי תודה וריקין נזיר

במושבות. למסקנה אמר רבא שמסתבר שיוצאים בה בכל אופן.

2. במשנה למדנו שלא יוצאים ידי חובת מצה בלחמי תודה וריקין נזיר. - הגמרא לומדת כיצד ממעטים אותם מהפסוקים (או משום שאינה לשם מצוה אלא לשם זבח, או משום שאינה לשבעת ימים אלא ליום ולילה או משום שאינה נאכלת באנינות).

3. במשנה מבואר שאם עשה את לחמי התודה וריקין הנזיר לעצמו אינו יוצא אבל אם עשאן על מנת למכור בשוק יוצא. רבה מבאר את הטעם שיוצא אם עשאן למכור בשוק - משום שדעתו של האדם כאשר הכין אותם שאם לא יצליח למוכרם, הוא בעצמו יצא בהן ידי חובת מצוות מצה.

1. למדנו (בדף לו) שלרבי יוסי לא יוצאים ידי חובת מצה במעשר שני, ולרבי עקיבא יוצאים. ריש לקיש הסתפק האם לדעת רבי עקיבא יוצאים בחלה של מעשר שני שאם תטמא היא הולכת לשריפה ואין לה היתר במושבות, או שמא הואיל ולא היה קורא לה שם חלה היה לה היתר במושבות ויוצאים בה. יש אומרים שהספק הוא בשני 'הואיל'. האם יוצאים ידי חובה בחלה הלקוח בכסף מעשר שני שאין לה היתר במושבות גם אם היא לא היתה חלה לדעת רבי יהודה שסבור שהלקוח בכסף מעשר שני יקבר ואין לה פדיון, או שמא אומרים שני 'הואיל', - הואיל ואם לא היה לקוח בכסף מעשר שני אלא היתה מעשר שני עצמו היה לה היתר במושבות, ועוד אומרים הואיל ולא היה קורא לה שם חלה היה לה היתר

דף לט

מיננים הכשרים למרור, חשש חימוץ בחיטים וקמח

- משנה:** ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח: בחזרת בתמכא ובחרחבינא ובעולשין ובמרור. יוצאין בהן בין לחין בין יבשין, אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין, ומצטרפין לכזית ויוצאין בקלח שלהן, ובדמאי, ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שנפדו.
- מובאים ברייתות עם דעות נוספות מה כלול במיננים הכשרים למרור. נחלקו מה הכלל של המיננים הכשרים: כל שיש לו שרף, כל שפניו מכסיפין או שניהם.
- חזרת שהיא חסה היא העדיפה מכולם משום שיש לה סימן של רחמים בשמה שחס הקב"ה עלינו, והיא דומה להתנהגות של המצריים, תחילתה רך וסופה קשה כמו המצריים.
- ירקות הכשרים למרור נזרעים כהלכתן בערוגה אחת ברווח שלא ינקו זה מזה. החידוש הוא שלא צריך בחזרת הרחקה יתירה משום שסופה להקשות.
- מה שהמשנה אמרה שיוצאים ביבשין הכוונה רק לקלח שלהם.
- למדנו בדף לו שנחלקו רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי אם יוצאים במצה שהיא מעשר שני. לרבי
- יוסי הגלילי שסבור שלא יוצאים, הסתפקו אם יוצא במרור מעשר שני. מצד אחד אין היא נאכלת בכל מושבות אבל מצד שני היא רק מדרבנן, והשאלה היא האם אומרים כעין דאורייתא תקון. רבא אמר למסקנה שמסתבר שאין יוצאים בה.
- משנה:** אין שורין את המורסן לתרנגולים, אבל חולטין (רש"י - ברותחין שאין מניחין אותו להחמיץ). האשה לא תשרה את המורסן שתולך בידה למרחץ, אבל שפה היא בבשרה יבש. לא ילעוס אדם חיטין ויניח על מכתו מפני שהן מחמיצות.
- אפוי אפילו שחזר ובישלו אינו בא לידי חימוץ.
- קמח שנפל לתוכו מים מהגג אפילו כל היום אינו בא לידי חימוץ שטירוד הדלף הנופל תמיד אינו מניחו להחמיץ.
- מאכל העשוי בקמח שמן ומלח מותר שמי פירות אין מחמיצין, ואם עשאו עם מים ומלח אסור כי הוא מחמיץ.
- מר זוטרא אמר שלא ימחה אדם לתוך הקדירה קמח מחיטים קלויים. אף שדבר קלוי אינו מחמיץ עוד, יש חשש שמא אינו קלוי היטב ויבא לידי חימוץ.

דף מ

חימוץ חיטים ובקמח

1. אסור לחלוט שני גרעיני חיטים יחד שמא ילך אחד וישב בסדק של השני ולא תבוא רתיחת המים מכל צדדי הגרעין ויבא לידי חימוץ.
2. לדעת אביי מים שיוצאים מהשיבולים אינם נחשבים מי פירות ולכן היה צריך לאסור לחרוץ שתי שיבולים יחד, אלא שמותר משום שמי החיטים באים בדרך נפילה ואינם מחמיצים. לדעת רבא אפילו שלא בדרך נפילה מותר משום שהמים שיוצאים מהחיטים נחשבים מי פירות.
3. אין לותתין שעורים בפסח. ואם לתת הדין הוא שאם נתבקעו- אסורות, ואם לא נתבקעו מותרות. נחלקו האמוראים בפירוש 'נתבקעו': א. נתבקעו ממש או ב. שאם יניחו אותם על פי חבית של יין הם יכולים להתבקע מריח היין. לרבי יוסי מותר ללתות שעורין אם שורן בחומץ. שמואל פסק שאין הלכה כרבי יוסי.
4. חיטים קשים יותר משעורים לכן לרב נחמן מותר ללתות חיטים כי לדעתו אינם מחמיצים כמו שעורים. לרבה בעל נפש לא ילתות. רבא למסקנה סבור שמצווה ללתות (משום הידור מצווה לאכול פת נקייה - תוספות רא"ש).
5. לדעת רבא אין מספיק שימור משעת הלישה אלא צריך שימור מתחילתו עד סופו ולכן רבא אמר לאלו שמהפכים את העומרים שיהפכו לשם מצוה.
6. חיטים שנרטבו לפני פסח והיה חשש שמא הם החמיצו התיר רבא למוכרם לישראל קב לכל אחד ולא יותר כדי שיכלו קודם הפסח.
7. אין נותנים קמח לקדירה בפסח שמא יחמיץ לפני שיתבשל, אלא אם כן נתן אחריו חומץ שאין החומץ מניחו להחמיץ. נחלקו התנאים אם מותר גם כאשר קודם נתן את החומץ ואחר כך נתן את הקמח או שבאופן זה אין החומץ ממהר להבשיל. עולא אסר אפילו כאשר נתן קודם את הקמח משום 'לך לך אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב'.
8. רב פפי התיר לבית ריש גלותא למחות לקדירה קמח מחיטים קלויות (שלא כשיטת מר זוטרא בסוף דף לט שאסר, אף שדבר קלוי אינו מחמיץ עוד, יש חשש שמא אינו קלוי היטב ויבא לידי חימוץ). רבא תמה איך ניתן להתיר במקום שיש עבדים וילמדו לזלזל במצוות. יש אומרים שרבא בעצמו מחה קמח מחיטים קלויות.
9. **משנה:** אין נותנין קמח לתוך חרוסת או לתוך החרדל, ואם נתן - יאכל מיד, ורבי מאיר אוסר. אין מבשלין את הפסח, לא במשקין ולא במי פירות, אבל סכין ומטבילין אותו בהן. מי תשמישו של נחתום יִשְׁפְּכוּ, מפני שהן מחמיצין.

10. לדעת רב כהנא גם חכמים מודים שבחרוסת ישרף מיד. לא נחלקו אלא בחרדל. יש ברייתא כדבריו.
11. רב הונא בריה דרב יהודה פסק להלכה כחכמים (ראה המשך דעתו בדף הבא).

דף מא

דיני בישול קרבן פסח

1. רב הונא בריה דרב יהודה סבור שחכמים מתירים אף כשנתן קמח לתוך החרוסת שייאכל מיד ולא צריך לשרוף.
2. אסור לבשל את הפסח לא רק במים אלא אף בשאר משקים. נחלקו מה מקור הדין שאף בשאר משקים אסור. לשיטת חכמים: מים שאינן מפיגין את טעם הבשר אסור, קל וחומר לשאר משקים. לשיטת רבי: נלמד מריבוי הפסוק 'ובשל מבושל'. נפקא מינה בין השיטות - צלי קדר שאינו מפיג טעמו.
3. לדעת רבי יוסי בישול אחרי אפייה נחשב בישול ולכן אם בישל מצה אינו יוצא בזה ידי חובת מצה. לדעת רבי מאיר יוצא ידי חובת מצה (כל עוד אינו נימוח) שבישול אחרי אפייה אין שמו בישול. נחלקו האמוראים אם יודה רבי מאיר שכאשר בישל את הפסח לאחר צלייה ואכלו עובר משום הריבוי 'ובשל מבושל'.
4. נלמד מהפסוק שכאשר צלה את קרבן הפסח מאד ועשאו שרוף אינו יוצא מידי 'צלי אש' ואינו חייב על אכילתו.
5. בשר קרבן פסח שאכלו חי אינו לוקה כי רק לוקה על 'נא' או 'מבושל'. מאידך האוכל חי עובר על איסור שאינו 'צלי אש' (רש"י - ואינו לוקה משום שצלי אש הוא לאו שבכללות).
6. אמר רב חסדא: המבשל בחמי טבריא בשבת פטור שאינו תולדות אש, אולם בפסח חייב על אכילה מבשר שבושל בחמי טבריא משום שאינו 'צלי אש' (רש"י - וסבור שלוקין על לאו שבכללות).
7. לשיטת רבא מי שאוכל נא לוקה שתיים (על 'נא', ועל 'צלי אש' שלשיטתו לוקין על לאו שבכללות) וכן האוכל מבושל לוקה שתיים (על 'מבושל', ועל 'צלי אש'). האוכל נא ומבושל לוקה שלש. לשיטת אביי אין לוקין על צלי אש משום שהוא לאו שבכללות. נחלקו בדעת אביי אם ילקה על הלאו של 'צלי אש' כאשר אכל חי או חמי טבריא שאינם בכלל הלאו של נא ומבושל, שאולי רק כאשר עובר על איסור של נא או מבושל אינו לוקה על 'צלי אש'.
8. נלמד מהפסוק שחייבים על אכילת 'נא' רק אם אכלו בלילה בזמן שצריך לאכול צלי, אולם אם אכלו נא מבעוד יום פטור. וכן אם אכל מבעוד יום

פרק שני - 'כל שעה'

- בשר צלי אינו נפסל לאכול משחשיכה עם בני חבורתו ואינו נחשב כאוכל בשתי חבורות, שאכילה מבעוד יום אינו נקרא אכילה.
9. נלמד מהפסוק שלא רק מי שמבשל פסח בחשיכה שהוא עיקר זמנו ואכלו חייב אלא אף מי שמבשלו מבעוד יום ואכלו משחשיכה לוקה.
10. לשיטת רבי יהודה כאשר נאמר בתחילת הפרשה 'לאמר' פירושו שיש לאו על כל האמור בפרשה. לשיטתו יש לאו על מי שאוכל צלי מבעוד יום (ולא בלילה) אף שזה לאו הבא מכלל עשה, משום שנאמר 'לאמר' בפרשה, הרי זה כאילו כתוב לאו.

דף מב

דיני זהירות מחימוץ באפיית מצות, איסור תערובת חמין וחמין נוקשה

1. מי תשמישו של נחתום עלולים להחמיץ ולכן צריך לשופכן. אם הם הרבה יישפכו במקום מדרון שלא יקוו יחד ויחמיצו. אם הם מעטים ניתן לשופכם במקום האשבורן משום שהמים ייבלעו באדמה ולא יחמיצו.
2. אשה לא תלוש אלא במים שלנו בלילה מחוץ למעיינות והתקררו, שהמעיינות חמים בתקופת ניסן.
3. רבא לימד כללי זהירות באפיית מצה לפסח: לא תלוש אשה בשמש, ולא במים שהתחממו מהשמש ולא בשיירי מים שבשולי הדוד, ולא תגביה ידיה מן התנור עד שתגמור את כל הפת (רש"י - כלומר תהא עוסקת בבצק כל שעה, וצריכה שני כלים, אחד שנוטלת ממנו מים לעיסה ואחד שמצננת בו את ידיה.
4. עברה ולשה (רש"י - בחמין) נחלקו בגמרא אם מותר או שחכמים קנסו ואסרו.

פרק שלישי - זאלו עוברין

- 1. משנה:** זאלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי וזומן של צבעים ועמילן של טבחים וקולן של סופרים ר"א אומר אף תכשיטי נשים זה הכלל כל שהוא ממין דגן הרי זה עובר בפסח הרי אלו באזהרה ואין בהן משום כרת.
- הגמרא מבאר מהם הדברים שהובאו במשנה. העיקרון הוא שארבעה הראשונים הם תערובת חמץ, והשלשה האחרונים חמץ נוקשה (רש"י - נוקשה פירושו רע, שאינו ראוי לאכילה).
- רבי אליעזר הוסיף במשנה שעובר אף על תכשיטי נשים. הגמרא ביארה שהכוונה לטיפול נשים שאיתו בנות ישראל משירות את השער.

דף מג

חמץ נוקשה ותערובת חמץ – לימודים מהפסוקים

- הסיבה שהמשנה מנתה את השמות של הדברים שהם תערובת חמץ וחמץ נוקשה ולא הסתפקה באמירת כלל היא כדי שיהא אדם רגיל בהם ובשמותיהם וידע להיזהר מחמץ.
- התנא של המשנה סבור שגם בתערובת חמץ וגם בחמץ נוקשה עובר בלאו. לדעת רב יהודה בשם רב המשנה היא כדעתו של רבי מאיר שמצאנו שלשיטתו חמץ נוקשה בלאו, ואם כן כל שכן שתערובת חמץ בלאו. לדעת רב נחמן המשנה היא כרבי אליעזר שמצאנו שלשיטתו עובר בלאו על תערובת חמץ, ואם כן כל שכן שעובר בלאו בחמץ
- הגמרא לומדת את המקור בפסוקים שלרבי אליעזר בתערובת חמץ עובר על לאו, אולם אינו חייב כרת.
- לרבי אבהו בשם רבי יוחנן ככל האיסורים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר, וזעירי הוסיף הקטרת שאור במזבח, וחמץ בפסח. שלשת אלו נלמדים מהפסוקים שבהם היתר מצטרף לאיסור.

דרך מד

היתר מצטרף לאיסור, כזית בכדי אכילת פרס, טעם כעיקר

1. למדנו במשנה שעובר בפסח על כותח הבבלי. בברייתא (בדף מג.) מבואר שלדעת חכמים אינו עובר על כותח הבבלי. יסוד המחלוקת הוא שלרבי אליעזר היתר מצטרף לאיסור בחמץ, ולדעת חכמים אין היתר מצטרף לאיסור בחמץ. אף אם יאכל כזית של כותח הבבלי בכדי אכילת פרס אינו עובר על לאו שאין דרך אכילה בכך.
2. לדעת חכמים לומדים שבכל התורה נותן טעם כעיקר אסור מהמילה 'משרת' שכתוב בנזיר. לרבי עקיבא לומדים שטעם כעיקר אסור מכך שהתורה חייבה להגעיל כלי מדין.

דרך מה

מתי חמוץ בטל

1. **משנה:** בצק שבסידקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער ואם (לא) בטל במיעוטו וכן לענין הטומאה אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה.
2. יש סתירה בין ברייתות. על פי ברייתא אחת אין חיוב לבער בצק שבסידקי עריבה אלא אם כן יש כזית, וגם הכזית נמצאת במקום שאינו עשוי לחזק. על פי הברייתא השנייה בכזית חייב לבער בכל מקרה, ובפחות מכזית צריך לבער אלא אם כן נמצא במקום שעשוי לחזק. (כלומר הברייתא הראשונה לקולא שצריך שני צדדים לחייב ביעור, והברייתא השנייה לחומרא שמשפיק צד אחד לחייב ביעור).
3. שלשה יישובים נאמרו בסתירה. א. יש לתפוס את הברייתא המחמירה ולמחוק את הברייתא המקילה. ב. זה אכן מחלוקת תנאים. ג. אין סתירה ושתי הברייתות מדברות על חלקים אחר בכלי הלישה. בשוליים שעשוי לחזק המים, אפילו כזית בטל. בדופני הכלי אינו הכרחי לחזק כמו השוליים אז הדין הוא שכזית חייב לבער ופחות מכזית אינו חייב לבער. על שפת הכלי אף פחות מכזית חייב לבער שאינו עשוי לחזק.
4. לדעת רבי שמעון בן אלעזר גוש שאור שייחדה לשיבה בטלה מתורת שאור ואין חיוב לבערה. חכמים חולקים עליו. יש שתי גרסאות בדעת רב אם פסק כרבי שמעון בן אלעזר או שרק אם טח פני השאור בטיט בטלה.

5. שני חצאי זיתים בעריבה וחוט של בצק מחבר ביניהם, אם החוט חזק ועל ידי שנוטלים את החוט שני החתיכות נמשכות עמו הרי זה צירוף וחייב לבער.
6. חתיכות פחות מכזית בבית מצטרפות שהדרך לכבד את הבית ויתקבצו יחד. הגמרא הסתפקה בדין של בית ועלייה, בית ואכסדרה, ושני בתים זה לפנים מזה אם מצטרף חמץ בין המקומות.
7. לדעת חכמים אוכל אינו מאבד שם חמץ ושם אוכל לעניין טומאת אוכלים אלא אם הכלב אינו יכול לאוכלו. לדעת רבי נתן יצא מתורת אוכל גם כאשר האדם אינו יכול לאוכלו.
8. אם נותנים קמח לגיגית שמעבדים בו עורות פחות משלשה ימים לפני פסח חייב לבער, אולם אם נתן שלשה ימים לפני פסח, הקמח מתקלקל ואינו חייב לבער.

דף מו

בצק שהכסיפו פניו, הפרשת חלה ביום טוב של פסח

1. במשנה כתוב 'וכן לעניין טומאה'. לכאורה קשה, שלעניין טומאה זה תלוי בקפידא, ולעניין חמץ זה תלוי בכזית, אז למה כתוב 'וכן'. נאמר כמה הסברים אבל משמע שלמסקנה העיקר כדעת רב פפא, שבפסח כיון שיש חשיבות לכזית לעניין איסור חמץ לכן גם לעניין טומאה אם יש כזית הרי הוא חשוב וחוצץ, ואם נגע בשרץ בכזית אפילו שאינו מקפיד עליו, הטומאה לא עוברת לכלי. בשאר ימות השנה תלוי רק אם מקפיד או לא.
2. **משנה:** בצק החרש (רש"י - הכסיפו פניו אבל אין בו סידוק שהוא סימן גמור של חמץ). אם יש כיוצא בו שהחמיץ (רש"י - עיסה אחרת שנילושה עמה וכבר החמיצה) - הרי זה אסור.
3. בגמרא התבאר שאם אין כיוצא בו, הדין הוא שאם עבר שיעור מיל - אסור.
4. יש כמה דברים ששיעורם ארבעה מיל: לגבל (רש"י - המגבל עיסת אחרים צריך ללכת ארבעה מיל למקווה להטביל את הכלי), לתפילה (רש"י - אם יש בית כנסת לפניו), לנטילת ידיים. יש ששנו גם הילוך על עור כדי עיבוד שזה ארבעה מיל, מוציאו מידי בשר ואינו טמא טומאת נבילה.
5. **משנה:** כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב? רבי אליעזר אומר: לא תקרא לה שם עד שתאפה. בן בתירא אומר: תטיל בצונן. אמר רבי יהושע: לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בכל יראה ובכל ימצא, אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב, ואם החמיצה - החמיצה.
6. ניתן להסביר את המחלוקת בין רבי יהושע לרבי אליעזר בשני אופנים: א. האם טובת הנאה ממון או אינה ממון. לרבי אליעזר - טובת הנאה ממון ולכן עובר על החלה שהיא כשלו, ולרבי יהושע

'הואיל' ויכולים להזדמן לו אורחים שאוכל זה ראוי להם ביום טוב. לרבה - לוקה, שאומרים הואיל. לרבה מוכן שעירוב תבשילין מועיל להתיר לבשל מיום טוב לשבת בפשטות משום שמהתורה מותר לבשל אף מיום טוב לחול ולכן מועיל עירוב תבשילין להתיר אף מדרבנן. לרב חסדא הסיבה שמועיל עירוב תבשילין להתיר מיום טוב לשבת היא משום שמהתורה מותר לבשל מיום טוב לשבת, והעירוב היא להיכר שלא יבשל מיום טוב לחול.

אינה ממון. ב. לכולי עלמא טובת הנאה אינה ממון, ונחלקו אם אומרים 'הואיל' ויכול להישאל על החלה היא נחשבת כשלו (רש"י בדף מח הסביר אחרת שלדעת רבי אליעזר אומרים 'הואיל' וכל אחד מהחלות יכול להיות חולין, ולא בגלל שיכול להישאל). לרבי אליעזר אומרים 'הואיל' ולכן עובר, ולרבי יהושע לא אומרים.

7. נחלקו רבה ורב חסדא בדין מי שאופה מיום טוב לחול. לרב חסדא - לוקה משום שלא אומרים

דף מז

המשך המחלוקת רבה ורב חסדא אם אומרים 'הואיל'

משום ששתי הלחם עיקרו צורך גבוה וכהנים אוכלים משולחן גבוה.
2. לדעת רבה שאומרים 'הואיל' צריך להסביר שמה שמבואר במשנה שחייב על חרישה ביום טוב מדובר על טיט שאינו ראוי לכיסוי הדם, כי אם היה ראוי לכיסוי הדם לא היה לוקה 'הואיל' וראוי לכיסוי הדם.

1. לדעת חכמים אסור לאפות לחם הפנים ביום טוב עבור השבת הבאה. לרב חסדא שסבור שצרכי שבת נעשים ביום טוב, האיסור להכין את לחם הפנים ביום טוב הוא מדרבנן. ואף שכלל לא אסרו מדרבנן במקדש, במקרה שהמלאכה נעשית בשביל זמן רחוק אסרו. הטעם שלדעת חכמים אסור לאפות שתי הלחם ביום טוב עצמו הוא

דף מח

שלוש נשים לשות באחת, סימני התחלת חימוץ

שלא אומרים. הגמרא דחתה את ההכרח לתלות את המחלוקת אחת בשנייה.
2. לרבי הלכה כרבי אליעזר (שיאפה ואז יקרא לה שם לחלה), ולרבי יצחק הלכה כבן בתירא

1. רמי בר חמא תלה את המחלוקת של רבה ורב חסדא (אם אומרים 'הואיל' וחזי לאורחים ביום טוב) במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע (בעניין קריאת שם לחלה ביום טוב של פסח). רבה כרבי אליעזר שאומרים הואיל, ורב חסדא כרבי יהושע

אומר: לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין. זה הכלל: תפח - תלטוש בצונן.

5. כברייאת בגמרא רבן גמליאל השיב לטענת רבי עקיבא שחכמים השוו מידותיהם ולא חילקו.

6. **משנה:** שיאור ישרף, והאוכלו פטור. סידוק - ישרף, והאוכלו חייב כרת. איזהו שיאור - כקרני חגבים, סידוק - שנתערבו סדקין זה בזה, דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים: זה וזה האוכלו חייב כרת. ואיזהו שיאור - כל שהכסיפו פניו, כאדם שעמדו שערותיו.

7. בגמרא התבאר ש'חכמים' שמובאים במשנה זה דעת רבי מאיר. טעמו שאין לך כל סדק מלמעלה אין לו כמה סדקים מלמטה.

(שיפריש חלה ויניחנה עד הערב ואם החמיצה החמיצה שאינו מוזהר עליו שאינו שלו).

3. אין לאפות בפסח עיסה גדולה מדי שמא תחמיץ. נאמרו דעות שונות בתנאים מה הגודל המקסימלי של עיסה שמוותר לאפות בפסח. רב פסק שאין לאפות יותר משיעור חלה, שהוא חמשת רבעים קמח. נהגו הנשים לחשוש יותר ואופות כשיעור שלש לגין. על מנת שלא יפקיעו את החמץ מחיוב חלה צריכות לדאוג שיהיה צירוף לחלה.

4. **משנה:** רבן גמליאל אומר: שלש נשים לשות כאחת, ואופות בתנור אחד, זו אחר זו. וחכמים אומרים: שלש נשים עוסקות בבצק כאחת, אחת לשה, ואחת עורכת, ואחת אופה. רבי עקיבא

דף מט

ערב פסח שחל בשבת, החיוב לבער את החמץ בשיצא לדרכו

מיד. וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש אם עבר צופים שורפו במקומו ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה ועד כמה הן חוזרין ר"מ אומר זה וזה בכביצה ר' יהודה אומר זה וזה בכזית וחכמים אומרים בשר קדש בכזית וחמץ בכביצה.

2. במשנה מבואר שסעודת אירוסין נחשבת מצווה, ובברייאתא מבואר שזה רשות. שתי אפשרויות: א. זה אכן מחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה אם סעודת אירוסין זה רשות או מצווה

1. **משנה:** ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דברי ר"מ וחכמים אומרים בזמנו ר"א בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנו.

משנה: ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער ואם לאו מבטלו בלבו להציל מן הנכרים ומן הנהר ומן הלסטים ומן הדליקה ומן המפולת יבטל בלבו ולשבות שבינת הרשות יחזור

פרק שלישי - זאלו עוברין

ממנין אותן אפוטרופוס על קופה של צדקה ואין מתלוין עמהן בדרך ויש אומרים אף אין מכריזין על אבידתו, ולתנא קמא יחזיר לו שלפעמים יש לעם הארץ בן הגון.

5. במשנה מובא שלרבי יהודה חמץ ובשר שיצא מירושלים דינם לחזור בכזית, ולרבי מאיר כביצה. לעניין ברכת המזון הדעות הפוכות, לרבי מאיר חייבים בכזית, ולרבי יהודה חייבים רק בכביצה. שתי תשובות: א. יש להחליף את השיטות בברכות שלרבי יהודה השיעור הוא כזית ולבי מאיר כביצה. ב. כאן במשנתנו נחלקו בסברא אם הולכים לפי שיעור טומאתו בכביצה או כשיעור איסורו בכזית. לעניין ברכת המזון נחלקו בביאור הפסוקים אם 'ושבעת' מרבה שתייה או שמרבה אכילה שיש בה שביעה שזה בכביצה.

(לרבי יהודה זה רשות). ב. אפשר שהמשנה היא אפילו לרבי יהודה. דברי רבי יהודה שסעודת אירוסין זה רשות כוונתו רק לסעודת סבלונות שזה סעודה נוספת אחרי סעודת האירוסין הראשונה.

3. אין תלמיד חכם רשאי ליהנות מסעודת רשות, כגון סעודה של בת תלמיד חכם לעם הארץ, או בת כהן לישראל שאין זיווגן עולה יפה. אם הישראל תלמיד חכם הזיווג מביא ברכה. מי שנהנה מסעודת רשות נענש וכן תלמיד חכם שמרבה סעודתו בכל מקום נענש.

4. יש לאדם למכור כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם וישיא בתו לתלמיד חכם. עם הארץ אסור לאכול בשר, מותר לנוחרו ביום כיפור שחל בשבת, מותר לקורעו כדג, ומגבו. אין מוסרין להן עדות ואין מקבלין ממנו עדות ואין מגלין להן סוד ואין ממנין אותן אפוטרופוס על היתומים ואין

פרק רביעי - 'מקום שנהגו'

דף נ

מלאכה בערב פסח, ודין הולך ממקום למקום

- 1. משנה:** מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין. ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין - נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, וחומרי מקום שהלך לשם. ואל ישנה אדם מפני המחלוקת. כיוצא בו, המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו, או ממקום שלא כלו למקום שכלו - חייב לבער. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה.
2. אסור לעשות מלאכה בערבי שבתות וימים טובים ואם עשה מלאכה אינו רואה סימן ברכה לעולם. מלאכה בערב פסח חמורה יותר, או משום שבערב פסח אסור לעשות מלאכה מחצות ולא רק מזמן מנחה. או משום שבערב פסח אף מגדים את העושה מלאכה.
3. העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה, ובמוצאי שבת ובמוצאי יום טוב ובמוצאי יום הכפורים, ובכל מקום שיש שם נידנוד עבירה, (לרבות תענית ציבור) - אינו רואה סימן ברכה לעולם.
4. לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה - בא לשמה. ההבדל הוא שבעושה שלא לשמה שכרו 'עד השמים חסדך' ובעושה לשמה שכרו 'מעל השמים חסדך'.
5. בני ביישן נהגו להחמיר על עצמם שלא יפליגו בערב שבת אפילו מצור לצידון, ופסק רבי יוחנן שהמנהג מחייב אף את בניהם אפילו שלא היו עשירים כאבותיהם וחשוב היה להם להגיע לשוק. הטעם הוא שכבר קיבלו אבותיהם, ונאמר "שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמך".

דף נא

אין להתיר מנהג חומרא במקום שאין בני תורה, בעניין חומרי מקום שיצא משם והלך לשם

1. כברייא מבואר שדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אין אתה רשאי להתירם בפניהם. בגמרא התבאר שזה דווקא בכותים או במקום
- שאינם בני תורה משום שאם יבואו להתיר בפניהם הם יזלזלו בשאר דברים.

4. במשנה בדף נ: "ההולך ממקום שעושיין למקום שאין עושיין או ממקום שאין עושיין למקום שעושיין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם, ואל ישנה אדם מפני המחלוקת". קשה, וכי אדם צריך לעשות מלאכה במקום שעושיין מפני המחלוקת? א. לאביי 'אל ישנה מפני המחלוקת' נסובה על הרישא שהולך ממקום שעושיין למקום שאין עושיין. ב. לרבא זה נסוב גם על הסיפא שהולך ממקום שלא עושים למקום שעושים והמשנה באה לומר שבמקרה זה אין חשש שלא יעשה ואין בזה מחלוקת משום שיש כמה בטלנים בשוק שלא עובדים.

2. בני חוזאי הפרישו חלה מאורז. אם רוב המקום אכלו רק אורז אין להתיר בפניהם משום שעלול להשתכח מהם תורת חלה. אם הרוב אוכלים דגן יש להתיר בפניהם משום שיבואו להפריש מהפטור על החיוב או מהחיוב על הפטור.

3. רבה בר בר חנה הלך מארץ ישראל לבבל ולא נהג כחומרי בבל. הטעם הוא שבני בבל כפופים לבני ארץ ישראל (רש"י - משום שבארץ ישראל היו סמוכים), ולא יבואו למחלוקת אם לא ינהגו כמנהג בבל. או שאפילו אם חייבים לנהוג כחומרות בבל, רבה בר בר דעתו לחזור היה.

דף נב

ביעור פירות שביעית

2. ארץ ישראל מתחלקת לשלש ארצות לעניין ביעור: יהודה, עבר הירדן והגליל. בזמן שכלה לחיה במקום מסוים אותו מקום חייבים בביעור ובשאר המקומות שלא כלה שם אינם חייבים בביעור. דין זה נלמד מהפסוק 'לחיה אשר בארצך'.

3. פירות שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ והגיע זמן ביעור בארץ ישראל, לדעת תנא קמא מתבערים בכל מקום שהם. רבי שמעון בן אלעזר למד מהפסוק שחייב להחזיר לארץ ישראל ולבער שם. נחלקו בדעת רבי אבהו אם פסק כרבי שמעון בן אלעזר או לא.

4. רבי אילעאי קצץ דקל שהיו בו תמרים קטנים לצורך העצים. אף שאסור לקוץ עץ עם פירות

1. במשנה למדנו: "המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער ר' יהודה אומר צא והבא לך אף אתה". **ארבעה הסברים** נאמרו במה נחלקו, ולכל השיטות רבי יהודה מחמיר שחייב בביעור: א. ההולך ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו במקומו האם חייב לבער. ב. ההולך ממקום שלא כלו למקום שכלו וחזר עם הפירות למקומם ועוד לא כלו שם, האם חייב לבער משום שהפירות היו במקום שכלו. ג. כאשר אדם כובש שלושה ירקות בחבית אחת, ורק מין אחד כלה, האם החבית צריכה ביעור כאשר המין הראשון כלה או רק כאשר כולם כלים. ד. כאשר נשרו תמרים לקוצים שבתחתית הדקל וחיה לא יכולה להגיע אל התמרים האם זה נקרא שכלה לחיה.

שביעית משום שנאמר 'לאכלה' ולא לסחורה, הוא קצץ דקל שפירותיו לא מתבשלים לעולם על העץ.

דף נג

מכירת בהמות לגויים, זהירות מדברים שנראים כהקדש, נר ביום כיפור

- 1. משנה:** מקום שנהגו למכור בהמה דקה לנכרים - מוכרין, מקום שלא נהגו למכור - אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה, עגלים וסייחין שלמין ושוברין. רבי יהודה מתיר בשבורה. בן בתירא מתיר בסוס. מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים - אוכלין, מקום שנהגו שלא לאכול - אין אוכלין.
2. אסור לאדם לומר: "בשר זה לפסח", מפני שנראה כמקדיש בהמתו, ואוכל קדשים בחוץ. דוקא בבשר אסור לומר כן, אבל בחיטים אין איסור, משום שאינם דומים לקדשים כלל ואם אומר שהם לפסח מתפרש שאומר שהוא מצניע אותם לאוכלם בפסח.
3. במקרה שלא אומר בפה שזה לפסח אין איסור, חוץ מגדי מקולס שממש דומה לפסח ואסור אפילו בלי אמירה. תודוס הנהיג לאכול גדי מקולס ברומי ושלחו לו שהיו מנדים אותו אם לא שהיה אדם חשוב.
4. תודוס לימד שחנניה מישאל ועזריה מסרו עצמם על קידוש ה' לכבשן האש (רש"י - שלא דרשו וחי בהם ולא שימות בהם) משום שעשו קל וחומר מהצפרדעים במצרים שקפצו לתנורים.
5. **משנה:** מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים - מדליקין, מקום שנהגו שלא להדליק - אין מדליקין. ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ובמבואות האפלים, ועל גבי החולים.
6. בברייתא הסבירו ששתי הדעות שנחלקו אם להדליק או לא להדליק ביום כיפור מטרתם אחד שהאדם יפרוש מאשתו ביום כיפור. לדעה אחת עדיף שיהיה חושך שלא יראה אותה ויתאווה לה. לדעה שנייה עדיף שיהיה אור שלא יבוא לתשמיש, שאסור לשמש לאור הנר.
7. נחלקו האמוראים אם מברכים ברכת הנר רק במוצאי שבת או שאף במוצאי יום כיפור (רש"י - הואיל ודבר חדש הוא שנאסר בו כל היום ועכשיו נהנה ממנו).

דף נד

נר של מוצאי שבת ויום כיפור, מלאכה בתשעה באב, בין השמשות של תשעה באב

1. נהגו העם לברך ברכת הנר במוצאי יום כיפור.
2. במוצאי שבת מדליקים אף על אש שהדליקו במוצאי שבת, וביום כיפור מדליקים רק על אור ששבת (רש"י - הטעם הוא שבמוצאי שבת מדליקים כי היא תחילת בריית האש ולכן מברכים אף על אש שנברא במוצאי שבת. ביום כיפור מברכים רק על דבר חידוש שלא היה יכול ליהנות ביום כיפור ועכשיו יכול).
3. נחלקו תנאים אם מברכים ברכת הנר מיד שרואה נר או שיש לסדר על הכוס. (וכן נחלקו לגבי בשמים אם צריך לסדר על הכוס). רבי יוחנן פסק שמסדר על הכוס.
4. האש עלה במחשבה להבראות ביום שישי, ובמוצאי שבת ה' נתן דעה באדם וברא את האש. חללה של גיהנם נברא קודם שנברא העולם והאש של גיהנם נברא ביום שני.
5. **משנה:** מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין. מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה - אין עושין. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם.
6. לדעת שמואל בין השמשות של תשעה באב מותר, ולדעת רבי יוחנן אסור.

דף נה

מלאכה בערב פסח

1. לגבי חתן נחלקו אם יכול לקרוא קריאת שמע. לחכמים - יכול, ולרשב"ג - לא כל הרוצה ליטול את השם ייטול. קשה שבמשנתנו רשב"ג לא חושש ליוהרא לעניין מלאכה בתשעה באב וחכמים כן חוששים. **שתי תשובות:** א. יש להפוך את השיטות. ב. אין סתירה. חכמים חוששים ליוהרא רק במלאכה בתשעה באב כי האדם ששובת ממלאכתו שונה מכולם, ואולם חכמים לא חוששים ליוהרא בקריאת שמע שהחתן עושה כמו כולם. אין סתירה ברשב"ג כי רשב"ג חושש
2. **משנה:** וחכמים אומרים: ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל לא היו עושין כל עיקר. הלילה. בית שמאי אוסרים, ובית הלל מתירין עד הנץ החמה.

תרנגולת שברחה מדברת על חולו של מועד שחמור יותר.

9. לדעת רב הונא מה שהתרנו להחזיר בחולו של מועד זה רק תוך שלשה למרדה שעדיין לא עברה חמימותה והיא נוחה להחזירה ורק לאחר שלשה לשיבתה שהביצים נפסדו, אבל לאחר שלשה למרדה שיש טורח רב להחזירה ותוך שלשה לשיבתה שאין הפסד גדול אסור להחזירה. לדעת רבי אמי אפילו תוך שלשה לשיבתה מחזירים כי חששו גם להפסד מועט.

10. יש סתירה האם גורפין את הזבל שבחצר לצדדים או שמוציאים לאשפה. א.

אביי - בי"ד מותר אף להוציא לאשפה ובחול המועד מסלק לצדדים. ב. רבא -

אף בחול המועד אם נתקלקלה כל החצר ואין מקום לסלק לצדדים מוציאים לאשפה.

11. למסקנת הגמרא המשנה שלנו שהתירה להביא כלים אל האומן ולהביא ממנו אפילו אם אינו לצורך המועד

מדברת דווקא בי"ד ולא בחול המועד. בחול המועד ישאיר שם אלא אם כן אינו מאמינו ואז יוליכנו בצנעה לביתו.

12. משנה: ששה דברים עשו אנשי יריחו על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם, ואלו הן שלא מיחו בידם: מרכיבין דקלים כל היום, וכורכין את שמע וקוצרין וגודשין לפני העומר. ואלו שמיחו בידם: מתירין גמזיות של הקדש,

3. בגמרא מבואר שהרישא של המשנה שסוברת שתלוי במנהג היא כדעת רבי מאיר. הסיפא שנוקטת בלשון 'איסור' היא כדעת רבי יהודה.

4. משנה: רבי מאיר אומר: כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר - גומרה בארבעה עשר, אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר אף על פי שיכול לגומרה. וחכמים אומרים: שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ואלו הן: החייטין, והספרים, והכובסין. רבי יוסי בר יהודה אומר: אף רצענין.

5. למסקנת הגמרא רבי מאיר התיר לגמור מלאכה דווקא לצורך המועד. שלא צורך המועד אסור אפילו לגמור.

6. הטעם שחכמים התירו לעשות את שלש המלאכות האלו הוא משום שיש בהם היתר באופן מסויים בחול המועד. הטעם שרבי יוסי בר יהודה הוסיף והתיר רצענין משום שהתירו לעולי רגלים לתקן נעלים. חכמים סברו שאמנם התירו לתקן אבל לא לעשות נעלים מההתחלה.

7. משנה: מושיבין שובכין לתרנגולים בארבעה עשר. ותרנגולת שברחה, מחזירין אותה למקומה. ואם מתה, מושיבין אחרת תחתיה. גורפין מתחת רגלי בהמה בארבעה עשר, ובמועד מסלקין לצדדין. מוליכין ומביאין כלים מבית האומן, אף על פי שאינם לצורך המועד.

8. בגמרא התבאר שהרישא של המשנה שמתירה לכתחילה להושיב תרנגולין מדברת על ארבעה עשר, ואילו המשך המשנה שמתירה רק להחזיר

ואוכלין מתחת הנשרים בשבת, ונותנין פאה לירק- ומיחו בידם חכמים.

דף נו

מעשי אנשי יריחו

- 1. ברייתא (שנכנסה למשנה):** ששה דברים עשה חזקיה המלך על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו כיתת נחש הנחשת והודו לו גזו ספר רפואות והודו לו ועל שלשה לא הודו לו קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור ולא הודו לו סתם מי גיחון העליון ולא הודו לו עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו.
- 2. פירוש הרכבת דקלים:** א. הביאו הדס לה, שכר העשוי מפרי עץ מסוים, וקמח שעורים המונח בכלי ושעדיין לא חלפו ארבעים יום מטחינתו, ומרתיחים את כולם יחד, ומטילים את המשקה הזה בלבו של הדקל. ומשקה זה מועיל לדקל להתקיים. ב. היו מרכיבים ענף של דקל זכר העושה פירות, בעץ דקל נקבה שאינו עושה פירות.
- 3. שלשה פירושים מה זה 'כורכין את שמע':** א. לא היו מפסיקים בין אחד לואהבת. ב. לא היו מפסיקים בין 'היום' ל- 'על לבבך'. ג. היו מפסיקין בין אחד לואהבת אבל לא היו אומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. נהגו לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בשקט משום שמה לא אמרו אבל יעקב אמרו. במקום שהיה תרעומת המינים אמרו 'ברוך שם' בקול רם.
- 4. המשנה שלנו** היא רבי יהודה שסבור שששת הדברים שעשו אנשי יריחו לא היו לרצון חכמים, ובשלשה מחו. לדעת רבי מאיר שלשה דברים שעשו היו לרצון חכמים ושלשה שלא לרצון חכמים ולא מחו כלל.
- 5. לכולי עלמא** אין בעיה לקצור את העומר ביריחו לפני טז' בניסן משום שזה מקום שלא ראוי להביא משם את העומר כי יריחו היא עמק. (רש"י - ואין לגרוס מילת 'וקוצרין' במשנה). גם ביריחו גדישה אסורה מדרבנן (רש"י - שמא יבואו לאכול).
- 6. אנשי יריחו** היו מתירים ענפי חרובים ושקמים של הקדש משום שסברו שאין איסור בגידולי הקדש. אולם חכמים סברו שאף שמעילה אין, איסור יש.
- 7. שני פירושים** בעניין מה שאכלו את התמרים שנשרו: א. אנשי יריחו התיירו תמרים שנשרו על המכבדות בראש העץ וחכמים אסרו שמא יתלוש מהתמרים המחוברים. ב. אנשי יריחו התיירו רק בין ענפי הדקל התחתונים שאין חשש שיתלוש, וחכמים אסרו משום מוקצה כי מוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם.
- 8. ירק פטור** מפאה משום שאינו מכניסו לקיום. הסיבה שאנשי יריחו נתנו פאה לירק, משום שהיה

מדובר בראשי לפתות שמכניסים אותם לקיום אגב   אותם לקיום אגב השורשים אין זה נחשב מכניסו
השורשים שלהם, וחכמים סברו שבכך שמכניסים   לקיום.

דף נז

כהנים גדולים ראויים ושאינם ראויים

1. מפני שהיו כהנים נוטלים עורות הקדשים בכח הזרוע או המעמד לכן הסכימו כל הבעלים (רש"י - כהני המשמרות) להקדיש את כל העורות לשמים, ועם הכסף של העורות חיפו את ההיכל בטבלאות של זהב.
2. העזרה צווחה על כהנים לא ראויים שיצאו מהמקדש ועל כהנים ראויים שייכנסו.
3. היה כהן גדול שכרך ידיו בצעיפים בזמן העבודה ויש בכך חציצה וביזוי עבודת המקדש, ולבסוף נענש וחתכו לו את שתי ידיו על פי ציוויו של מלך מבית חשמונאי.

פרק חמישי - תמיד נשחט

דף נח

זמן קרבן התמיד

וחצי כי אין נדרים ונדבות. לרבא לדעת רבי ישמעאל שוחטים במקרה זה בשמונה וחצי, מכיוון שאסור לצלות את הפסח בשבת וחוששים שבשר הפסח יתקלקל.

4. לדעת רבה בר עולא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא מתי מקריבים בשבת רגילה בשנה. לרבי עקיבא בשבע וחצי כי אין נדרים ונדבות. ולרבי ישמעאל בשמונה וחצי כי חוששים שאם יקדימו בשבת עלולים להקדים גם בחול.

5. אין דבר קרב קודם לתמיד של שחר שנאמר 'וערך עליה העולה', שהיא הראשונה. ואין דבר קרב אחר תמיד של בין הערביים שנאמר בעולת הבוקר 'והקטיר עליה חלבי השלמים', מכאן שיש להשלים את כל הקרבנות אחרי תמיד של שחר ולא לאחר תמיד של בין הערביים.

1. משנה: תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת חל ערב פסח להיות בערב שבת נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה והפסח אחריו.

2. רבא ביאר: זמן הקרבת התמיד של בין הערביים הוא משש וחצי שעות שזה משמעות הפסוק 'בין הערביים', משינטו צללי ערב. ביום רגיל דוחים את התמיד בשעתיים משום שצריך להקריב את כל הנדרים ונדבות לפני התמיד. בערב פסח מקדימים בשעה על מנת שיספיקו להקריב את הפסחים. בערב פסח שחל בערב שבת מקדימים שעה נוספת על מנת שיספיקו לצלות את הפסח לפני הלילה.

3. למדנו במשנה שבערב פסח שוחטים את התמיד בשבע ומחצה בין בחול ובין בשבת. לאביי לדעת רבי עקיבא אם חל ערב פסח בשבת שוחטים בשש

דף נט

האיסור להקריב אחרי תמיד של בין הערביים, פסח שלא לשמה

1. בין הערביים חוץ מפסח קטורת ונרות. יש מחלוקת ברייתות מה קודם פסח או קטורת ונרות. כל אלו

1. אין דבר קרב קודם לתמיד של שחר חוץ מהקטורת. אין דבר קרב שמתעכב אחרי תמיד של

3. נלמד מהפסוקים שאם זרקו את הדם של קרבן מסוים לפני התמיד של בין הערביים, אזי ניתן להקריב אותם על המזבח גם לאחר התמיד של בין הערביים.

4. מה שכתוב בפסוק שניתן להקריב את זבח חג הפסח כל הלילה, על כרחך מדובר בערב פסח שחל להיות בשבת ומותר להקריב ביום טוב, שחלבי שבת קריבין ביום טוב, שאם מדובר בערב פסח שחל בחול אין היתר להקריב קרבנות של חול בליל יום טוב.

5. **משנה:** הפסח ששחטו שלא לשמו וקבל והלך וזרק שלא לשמו או לשמו ושלא לשמו או שלא לשמו ולשמו פסול כיצד לשמו ושלא לשמו לשם פסח ולשם שלמים שלא לשמו ולשמו לשם שלמים ולשם פסח.

נלמדו מהפסוקים. וכן מותר בערב פסח להקריב את קרבן כפרתו של המחוסר כיפורים אחרי התמיד של בין הערביים על מנת שיוכל לאכול את הפסח שיש בו כרת.

2. לדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא מותר אף בשאר ימות השנה להקריב אחר התמיד את קרבן כפרתו של המחוסר כפורים משום שיש לו מצווה לאכול את בשר שלמיו. שני הסברים נאמרו איך מותר להקריב את קרבנו, והרי לכאורה עוברים על מצוות העשה שאין דבר קרב אחרי התמיד: **א.** רבי ישמעאל התיר רק חטאת העוף שלא מקטירים אותה על המזבח ואין איסור לזרוק את דמה לאחר התמיד. **ב.** מותר אפילו בחטאת בהמה, ומעלה על המזבח ומלינה שם ולמחר בבוקר מקטיר.

דף

פסח שלא לשמו

המשנה היא כדעת רבי מאיר או כדעת רבי יוסי ואין הכרעה ברורה.

2. פסח לפני יד בניסן ששחטו לשם פסח פסול אבל אם שחטו לשם שלמים כשר. הסתפקו בדין פסח ששחטו לפני יד בניסן לשמו ושלא לשמו, האם גובר השלא לשמו ומכשיר את הקרבן. רבא הכריע שגובר השלא לשמו ומכשיר את הקרבן.

3. הסתפקו בקרבן פסח לפני יד בניסן בשינוי בעלים האם כשר. הטעם לומר שכשר הוא כשם

1. נחלקו רבי מאיר ורבי יוסי בדינו של אדם האומר: "הרי זו תרומת עולה תרומת שלמים". לרבי מאיר תופסים לשון ראשון, ולרבי יוסי אדם נתפס אף בגמר דבריו. בענייננו בקרבן פסח תהיה נפקא מינה במקרה שחשב בעבודה אחת לשמו ושלא לשמו שלרבי מאיר יהיה כשר ולרבי יוסי פסול. גם רבי מאיר יסכים בשתי עבודות, לשמו ושלא לשמו שפסול, שארבעת העבודות חשובות זו כזו לפסול את הזבח. רב פפא הסתפק אם

שאם מקריב את הפסח שלא לשמו הרי זה
מכשירו, כך שינוי בעלים משנה מכשירו. רבא
הכריע שאין שינוי בעלים חזק מספיק להכשיר את
הקרבתו.

דף סא

דין שחיטה וזריקה לשם פסולים

1. משנה: שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים ולטמאים פסול לאוכליו ושלא לאוכליו למנויו ושלא למנויו למולים ולערלים לטמאים ולטהורים כשר שחטו קודם חצות פסול משום שנא' (שמות יב, ו) בין הערבים שחטו קודם לתמיד כשר ובלבד שיהא אחר ממרס בדמו עד שיזרק התמיד ואם נזרק כשר.
2. בברייתא מבואר שהפסול 'שלא לאוכליו' הכוונה לזקן וחולה, והפסול 'שלא למנויו'

דף סב

פסולי קרבן פסח

1. לדעת רב אשי רבה ורב חסדא מסכימים שיש מחשבת ערלים בזריקה, אלא נחלקו בשוחט על מנת שיתכפרו בזריקה ערלים שאינם מנויים על הפסח. לרבה אין עובר במקרה זה על האיסור של שחיטה עבור מי שאינם מנויים. הטעם הוא שלמד מהפסוק 'ונרצה לו לכפר עליו'. עליו, ולא על חברו. מה הוא ראוי לכפרה אף חברו ראוי לכפרה. ערל אינו בר כפרה, והשוחט עבורו אינו פוסל את הקרבן. לרב חסדא מחשבה עבור הערל פוסלת, שהערל בר כפרה 'הואיל' ויכול למול את עצמו.
2. היה לחכמים ספר בשם 'ספר היוחסין' שהיו בו המוני דרשות על ספר דברי הימים ונגזר (רש"י - נשתכח). מאז שנגזר תשש כחם של חכמים שנגזר מהם טעמי תורה שהיו בו.
3. הטעם שפסח לשמו ושלא לשמו פסול לעומת פסח לאוכליו ושלא לאוכליו שכשר, הוא משום שחמור 'שלא לשמו' שפסולו בגופו שאי אפשר

לברר איסורו, שישנו בארבע עבודות וישנו בציבור כביחיד, מה שאין כן שלא לאוכליו.

דף סג

השוחט את הפסח על החמץ

1. למדנו במשנה שלמולים ולערלים כשר. בברייתא מבואר שלדעת אחרים (רבי מאיר) אם הקדים מולים לערלים כשר ואם הקדים ערלים למולים פסול. **שלשה הסברים** נאמרו בביאור דעת אחרים (שגם אחרים מודים שאינו פסול אם אין כולו לערלים): **א.** אין השחיטה חלה אלא בסופה, ואין שהות לחשוב יותר ממחשבה אחת ותופסים לשון ראשון כשיטת רבי מאיר ולכן הקדים ערלים למולים פסול (וכשיטת רבא בתרומה שאומרים אף באופן זה תפוס לשון ראשון). **ב.** לערלים ולמולים פסול כי מדובר שהקדים ואמר לערלים וחשב בליבו גם למולים, לדעת אחרים פסול כי לדעת אחרים הולכים לפי פיו ולא צריך פיו ולבו שוים. (הקשו על שיטה זאת מדעת רבי מאיר במקום אחר שמצריך פיו ולבו שוים). **ג.** לערלים ולמולים פסול שמדובר שהסימן הראשון היה לערלים והסימן השני למולים, ורבי מאיר לשיטתו שמפגלים בחצי מתיר ואף כאן חצי מהשחיטה אוסרת.
2. **משנה:** השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה ר' יהודה אומר אף התמיד רבי שמעון אומר הפסח בארבעה עשר לשמו חייב ושלא לשמו פטור ושאר כל הזבחים בין לשמן ובין שלא לשמן פטור ובמועד לשמו פטור שלא לשמו חייב ושאר כל הזבחים בין לשמן בין שלא לשמן חייב חוץ מן החטאת ששחטו שלא לשמה.
3. לדעת רבי שמעון בן לקיש חייב רק כאשר החמץ נמצא בעזרה. לדעת רבי יוחנן עובר גם כאשר החמץ אינו נמצא בעזרה. רבי יוחנן וריש לקיש נחלקו האם כאשר כתוב בתורה 'על' הכוונה בסמוך או לא.
4. כאשר יש חמץ לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה עובר (רש"י - ואז כולם עוברים). ויש מחלוקת בברייתות אם אף המקטיר עובר. הקומץ את המנחה אינו עובר. כל זה נלמד מהפסוקים.

דף סד

תהליך קרבן הפסח בעזרה

אימוריו נתנו במגיס והקטירן על גבי המזבח יצתה כת הראשונה וישבה לה בהר הבית שניה בחיל והשלישית במקומה עומדת חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן.

2. צריך שלושים בני אדם בעזרה בקרבן פסח שנאמר בו 'קהל' ו'עדה' ו'ישראל'. הסתפקו אם הכוונה שלושים בני אדם בבת אחת או שלש כתות של עשרה עשרה. למעשה מחמירים כשני הצדדים וחייב להיות לפחות פעם אחת שלושים, וכן צריך להיות בנוסף שלש כתות של לפחות עשרה.

3. לדעת אב"י סמכו על הנס ולא נעלו את דלת העזרה, אלא הדלת ננעלה מעצמה. לדעת רבא לא סמכו על הנס ונעלו את הדלת.

4. הטעם שהיה שורה של בזיכי כסף ושורה של בזיכי זהב ולא היו מעורבים משום שכך נאה יותר.

5. ספק אם הולכה שלא ברגל הוי הולכה או לא. אין הכרח במשנה שהוי הולכה כי אפשר שהכהנים שקבלו את הדם הלכו קצת.

6. הטעם שהכהן היה קודם מקבל את הכלי המלא ורק אחר כך מחזיר את הריקן משום שאין מעבירין על המצוות.

7. משנתנו שסבורה שפסח בזריקה ולא בשפיכה היא כרבי יוסי הגלילי שלמד מהפסוק שבכור ומעשר ופסח בזריקה.

1. משנה: הפסח נשחט בשלש כתות שנאמר (שמות יב, ו) ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל קהל ועדה וישראל נכנסה כת הראשונה נתמלאה העזרה נעלו דלתות העזרה תקעו וריעו ותקעו הכהנים עומדים שורות ושורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב שורה שכולה כסף כסף ושורה שכולה זהב זהב לא היו מעורבין ולא היו לבזיכין שוליים שמא יניחום ויקרש הדם שחט ישראל וקבל הכהן נותנו לחבירו וחבירו לחבירו ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן כהן הקרוב אצל המזבח זורק זריקה אחת כנגד היסוד יצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה יצתה שניה נכנסה שלישית כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית. קראו את ההלל אם גמרו שנו ואם שנו שלשו אע"פ שלא שלשו מימיהם ר' יהודה אומר מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין. כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים ר' יהודה אומר כוס היה ממלא מדם התערובת זרקו זריקה אחת על גבי המזבח ולא הודו לו חכמים. כיצד תולין ומפשיטין אונקליות של ברזל היו קבועים בכתלים ובעמודים שבהן תולין ומפשיטין כל מי שאין לו מקום לתלות ולהפשיט מקלות דקים וחלקים היו שם מניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט ר"א אומר י"ד שחל להיות בשבת מניח ידו על כתף חבירו ויד חבירו על כתפו ותולה ומפשיט קרעו והוציא את

דף סה

זריקת דם הנשפך למזבח, שטיפת העזרה בשבת, איזה עבודות בקרבן פסח דוחים את השבת

1. אף שצריך שלש כיתות בקרבן פסח, כת שלישית נקראת כת עצלנית.
2. מבואר במשנה שהיו מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים. שני ביאורים נאמרו: א. שלא ברצון רבי אליעזר שסבור שהמכבד בשבת חייב חטאת משום אשוויי גומות. ב. הכיבוד היה אף שלא ברצון חכמים שסבורים שכיבוד רצפה הוא שבות, וכשיטת רבי נתן ששבות שאינה צריכה לא התירו במקדש.
3. במשנה מבואר שלרבי יהודה היה הכהן ממלא כוס מדם התערובת וזורק על המזבח ולחכמים לא היה עושה כן. טעמו של רבי יהודה שמא לאחר שקיבל הכהן את הדם בכלי נשפך הדם מהכוס של אחד הקרבנות ונמצא זה מכשירו. אין לחשוש שהכהן לא קיבל את הדם בכלי בתחילה משום
4. לרבי יהודה היו פוקקים את אמת העזרה כדי שלא יצא דם הנשפך ויוכלו לזרוק על המזבח, ולחכמים הטעם שהיו פוקקים משום ששבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם. אולם לא יכלו ללכת בדם עם הבגדים משום שהבגדים יתלכלכו והעבודה תיפסל. לכן הלכו על אצטבאות מאבן שדינם כרצפת העזרה. הלכו עד ארכובותיהם בדם רק בהולכת עצים למערכה שאינה עבודה ואז הרימו את בגדיהם מעל ארכובותיהם.
5. כל אחד היה נותן פסחו בעורו ומפשיל לאחוריו והולך לצלות את פסחו.

פרק שישי - 'אלו דברים'

משום שבות לא ידחו את השבת אמר לו רבי אליעזר ועליה אני דן ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת הזאה שהיא משום שבות אינו דין שדוחה את השבת אמר לו רבי עקיבא או חלוף מה אם הזאה שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת שחיטה שהיא משום מלאכה אינו דין שלא תדחה את השבת אמר לו ר' אליעזר עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה (במדבר ט, ב) במועד בין בחול בין בשבת אמר לו רבי הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת שחיטה שאי אפשר לעשותה מע"ש דוחה את השבת.

1. **משנה:** אלו דברים בפסח דוחין את השבת שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטרת חלביו אבל צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין את השבת הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו אין דוחין את השבת ר' אליעזר אומר דוחין אמר ר"א והלא דין הוא מה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת אלו שהן משום שבות לא ידחו את השבת א"ל רבי יהושע יום טוב יוכיח שהתירו בו משום מלאכה ואסור בו משום שבות א"ל ר"א מה זה יהושע מה ראה רשות למצוה השיב רבי עקיבא ואמר הזאה תוכיח שהיא משום מצוה והיא משום שבות ואינה דוחה את השבת אף אתה אל תתמה על אלו שאף על פי שהן משום מצוה והן

דף סו

קרבן פסח בשבת

בהנחת הסכין על גבי הבהמה. התירו במקרה זה להקדיש בשבת משום שמדובר בחובה שקבועה לה זמן. והתירו איסור מחמר כלאחר יד (שאן דרך בהמה לסחוב בצמרה או בין אזניה) בשביל לקיים מצווה מהתורה.

3. הלכה זו בדין שכח סכין שכח הלל משום שהתנשא בכך שקנטר את בני בתירא וכל המתנשא אם חכם שוכח תלמודו ואם נביא מסתלקת נבואתו, וכן מי שכועס - חכם שוכח חכמתו, ונביא מסתלקת נבואתו.

1. בני בתירא שהיו נשיאים הסתפקו אם קרבן פסח דוחה שבת. הלל שעלה מבבל מסר את מה ששמע משמעיה ואבטליון שקרבן פסח דוחה שבת. לומדים זאת בגזירה שווה 'מועדו' 'מועדו' מקרבן התמיד שדוחה שבת.

2. אם שכח להביא סכין מערב שבת בשביל לשחוט את קרבן הפסח מביא בשבת את הסכין בצמרו של הטלה או בין קרניו של הגדי. במקרה זה מקדישים את הבהמה רק כאשר מגיעים לעזרה כדי שלא יעברו על איסור של עבודה בקדשים

4. למדנו בגזירה שווה קרבן פסח מקרבן תמיד שדוחה שבת. מאותה גזירה שווה לומדים קרבן תמיד מקרבן פסח שדוחה טומאה, (למדו מהפסוקים שפסח דוחה טומאה).

דף סז

מצורע שנכנס לפניו ממחיצתו האם לוקה?

1. מצורע שנכנס לפניו ממחיצתו (רש"י - היינו לפניו מחומת כל ערי ישראל) לדעת רבי יהודה לוקה משום שעבר על הלאו של 'ולא יטמאו את מחניהם'. לדעת רבי שמעון אינו לוקה משום שהכתוב 'בדד ישב מחוץ למחנה מושבו' נתקן לעשה. רב חסדא נקט כרבי שמעון.
2. לרבי יוחנן בעל קרי משתלח חוץ לשני מחנות. יש סיוע לדבריו מבריייתא.

דף סח

קרבן פסח בשבת, יום טוב לה' או לכם

1. למדנו במשנה שמיחוי קרביו של קרבן הפסח מותרת בשבת. שני פירושים מה זה מיחוי קרביו: א. מנקה בסכין את את הקרביים להוציא את הפרש. ב. יש ליחה האדוקה במעיים ודוחקים את הסכין עליהם כדי שתצא הליחה.
  2. הקטר חלבים ואברים של קרבן הפסח כשרים כל הלילה, ואף על פי כן מותר להקטיר בשבת ערב פסח משום שחביכה מצווה בשעתה.
  3. במשנה שלנו בפסחים כתוב שאסור לחתוך יבלת בשבת, ובמשנה בעירובין כתוב שמותר לחתוך ביד. שני יישובים: א. בפסחים מדובר שחותך יבלת לחה, וזה אסור אף ביד. בעירובין
4. לגבי יום טוב יש שני פסוקים: בפסוק אחד כתוב 'עצרת לה'', ובפסוק אחר כתוב 'עצרת לכם'. לרבי אליעזר או כולו לה' או כולו לכם. לרבי יהושע יש לחלק את היום חציו לה' וחציו לכם. אמר רבי אלעזר כולם מודים בשבועות שצריך בו גם 'לכם' משום שהוא יום שניתנה בו תורה. אמר רבה כולם מודים שבשבת צריך גם 'לכם' שנאמר בו 'וקראת לשבת עונג'. אמר רב יוסף כולם מודים בפורים שצריך בו לכם משום שנאמר בו 'ימי משתה ושמחה'.

דף סט

קרבן פסח בשבת, דיני קרבן חגיגה

1. הטעם שלדעת רבי עקיבא התיירו שבות לאחר שחיטת הפסח כגון מיחוי קרביו ולא התיירו שבות לפני השחיטה כגון הזאה משום שלאחר השחיטה כבר דחתה השחיטה את השבת, והואיל וניתנה לידחות כבר, לא גזרו על שבותים.
2. רבי אליעזר לימד את רבי עקיבא שהזאה אינה דוחה שבת ואחר כך רבי אליעזר שכח. רבי עקיבא ניסה לרמוז לו זאת על ידי שהקשה לו מדין הזאה שאינה דוחה שבת, אבל רבי עקיבא לא רצה לומר לרבי אליעזר בפירוש שרבי אליעזר לימד אותו אחרת משום דרך ארץ.
3. הטעם שרבי אליעזר אסר הזאה (לפני ששכח) אף שלרבי אליעזר מכשירי מצוה דוחים את השבת משום ששוחטים וזורקים על טמא שרץ ועל טמא מת בשביעי שלו, והזאה אינה נצרכת אלא
4. רב יהודה אמר בשם רב שהלכה כרבי עקיבא שמלאכה שניתן לעשות בערב שבת אינה דוחה שבת.
5. משנה: אימתי מביא חגיגה עמו בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט ובזמן שהוא בא בשבת במרובה ובטומאה אין מביאין עמו חגיגה חגיגה היתה באה מן הצאן מן הבקר מן הכבשים ומן העזים מן הזכרים ומן הנקבות ונאכלת לשני ימים ולילה אחד.
6. החגיגה אינה חובה אלא מטרתה כדי שיהא הפסח נאכל על השובע, ולכן החגיגה אינה באה בשבת, במרובה ובטומאה.

דף ע

חגיגת יד' הבאה עם הפסח

1. דעת בן תימא שחגיגה הבאה עם הפסח דינה כפסח ונאכלת רק ליום ולילה, נאכלת דווקא צלי, באה דווקא מהצאן, מהזכרים ותוך שנתו, ואינה נאכלת אלא למנויו. אולם לא הוכרע הספק בגמרא אם לדעת בן בתירא אסור לשבור עצם בחגיגה הבאה עם הפסח או שמא מיעטו הפסוק מאיסור זה.
2. חגיגת י"ד אינה דוחה את השבת לדעת חכמי ישראל ולמדו כן מהפסוק. יהודה בן דורתאי סבר שהיא כן דוחה שבת ועל מנת שלא להתחייב בחגיגה פירשו הוא ובנו והלכו רחוק מירושלים שלא להתחייב בקרבן פסח ובחגיגה.

דף עא

שחיטת שלמי שמחה שלא בשעת שמחה, הלכות חגיגת ט"ו, שחיטת פסח פסול בשבת

אם אינן ראויין חייב ואם ראויין הן רבי אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר א"ל ר' אליעזר מה אם הפסח שהוא מותר לשמו כששינה את שמו חייב זבחים שהן אסורין לשמן כששינה את שמן אינו דין שיהא חייב א"ל ר' יהושע לא אם אמרת בפסח ששינהו בדבר אסור תאמר בזבחים ששינן בדבר המותר א"ל ר"א אימורי ציבור יוכיחו שהן מותרין לשמן והשוחט לשמן חייב א"ל ר' יהושע לא אם אמרת באימורי ציבור שיש להן קצבה תאמר בפסח שאין לו קצבה רבי מאיר אומר אף השוחט לשם אימורי ציבור פטור שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלין ולטמאין חייב לאוכליו ושלא לאוכליו למנויו ושלא למנויו למולין ולערלים לטמאין ולטהורין פטור שחטו ונמצא בעל מום חייב שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידם או שמתו או שנטמאו פטור מפני ששחט ברשות.

1. עולא בשם רבי אלעזר אמר שלמים ששחטן ואכלן ביום טוב אינו יוצא ידי בהן חובת שלמי שמחה משום שהשחיטה של שלמי שמחה צריכה להיות בזמן שמחה. לרבינן בשם רבי אלעזר יוצא בהן ידי חובת שמחה שאין צריך שחיטה בשעת שמחה. לשתי השיטות אינו יוצא בהן ידי חובת חגיגה משום שחגיגה היא חובה ואינה באה אלא מן החולין.

2. אף על פי שחגיגת ט"ו נאכלת לשני ימים ולילה אחד, האימורים שלו נפסלים בלינה לאחר ליל ט"ו, כפי שנאמר ולא ילין חלב חגי עד בוקר. אין לפרש את כוונת הפסוק שלא ילין את האימורים לבוקר ט"ז, כפי שהוכיחו רב כהנא ורב יוסף בדרכים שונות.

3. משנה: הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב עליו חטאת וישאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח

דף עב

טועה בדבר מצווה

בעקירה בטעות, שמדובר על שאר זבחים ששחטן לשם פסח שנחלקו בזה רבי יהושע ורבי אליעזר אם חייב חטאת. אם היה מדובר שעקר בכוונה רבי

1. במשנה מבואר שפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב חטאת. אין הכרח מכאן שעקירה בטעות שמה עקירה כי ניתן להעמיד שמדובר שעקר בכוונה את הפסח. אולם בסיפא ודאי מדובר

פרק שישי - 'אלו דברים'

מקרה פטור אפילו בעגל שניכר שזה לא כשר לפסח כי טרוד בדבר מצווה. רבי מאיר פוטר אף בשחט חולין לשם פסח כי זה מתחלף לו עם פסח. רבי מאיר מחייב רק כאשר שחט בעל מום לשם פסח כי אינו מתחלף בפסח וכן אינו טרוד במצוה.

5. מי שאכל שפוד של נותר וחשב שזה קודש ולא נותר (וחשב שהוא מקיים מצווה של אכילת קודש): ריש לקיש מחייב. רבי יוחנן חייב במי שבא על אשתו סמוך לווסתה והיתה נדה. יש אומרים שכל שכן שרבי יוחנן יחייב במקרה של שפוד של נותר שלא קיים שם שום לחלוחית מצוה, ויש אומרים שרבי יוחנן יפטור בשפוד משום שבשפוד אין לו את מי לשאול.

6. רבי יוחנן פוטר במי שבא על יבמתו סמוך לווסתה והיתה נדה משום שהוא מתבייש לשאול את יבמתו אם זה סמוך לווסתה. לא מצאנו תנא שבודאי מסייע לרבי יוחנן שפטר במי שבא על יבמתו נדה אפילו שאין זמנו בהול לקיים את המצווה.

יהושע לא היה פוטר מחטאת כי זה לא נקרא טועה בדבר מצוה שידוע שאינו פסח.

2. במשנה מבואר שרבי יהושע מחייב במי שהקריב לאימורי ציבור משום שאין לו קצבה. הגמרא מבארת שזה דווקא אם כבר שחט את אימורי הציבור אבל אם לא שחט את אימורי הציבור והוא טרוד במצוה לשחוט את אימורי הציבור פטור אפילו שאין קצבה כפי שמוכח משיטתו במל בשבת.

3. רבי מאיר פוטר במי ששחט לשם אימורי ציבור אפילו כאשר כבר שחט את אימורי הציבור. הטעם הוא משום שניתנה שבת לידחות אצל אימורי ציבור, מה שאין כן במילה כאשר מלו את התינוק שהיה צריך למולו בשבת בערב שבת ולא ניתנה שבת לידחות אצל התינוק שזמנו האמיתי הוא ערב שבת רבי מאיר מחייב.

4. במשנה למדנו שרבי יהושע מודה ששאר זבחים שאינם ראויים לשם פסח ושחטם לשם פסח חייב, ולא פטר אלא את הראויים. בגמרא מבואר שזה דעת רבי שמעון, ואילו דעת רבי מאיר היא שבכל

דף עג

האם צריך 'עקירה'

הפסח כגון שמוציאו מידי טומאה או מאיסור אבר מן החי.

2. אשם שמתו בעליו או נתכפרו הבעלים באחר ו'ניתק לרעייה' (ניתקו אותו מעליו והשליכו אותו לאפר לרעות שם) ושחטו אותו לעולה רב הונא

1. משנתנו מחייבת על שחיטת קרבן פסח פסול בשבת. יש מחלוקת במסכת שבת אם מקלקל בחבורה חייב. לשיטה שסבורה שמקלקל בחבורה פטור צריך לומר שיש איזה תיקון בשחיטת קרבן

'עקירה' ולכן עדיין שם קרבן פסח עליו ולא שלמים, וכיון שהוא נשחט בלי בעלים הקרבן פסול בגופו ונשרף מיד. אולם אין הכרח שצריך עקירה, וניתן להבין בברייתא שלא צריך עקירה והקרבן פסח שכבר אין לו בעלים הוא קרבן שלמים, והסיבה שהוא נשרף מיד, כי הברייתא כשיטה שקרבן שלמים שהקריבו אותו לשם פסח פסול וזה פסול הגוף.

אמר שהוא כשר לעולה משום שלא צריך 'לעקור' שם אשם ממנו אלא הוא עומד בסתם לעולה. אם לא ניתק האשם לרעות באפר הוא פסול גזירה שמא יבוא להקריבו לעולה לפני שכבר התכפרו הבעלים באשם אחר.

3. בברייתא מבואר שאם הבעלים משכו את ידיהם מהפסח או שמתו ושחטו אותו ב"ד ביום חול שורפים אותו מיד בלי עיבור צורה. משמע שצריך

פרק שביעי - כיצד צולין

דף עד

צליית הפסח

- משנה:** כיצד צולין את הפסח מביאין שפוד של רמון ותוחבו לתוך פיו עד בית נקובתו ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר כמין בישול הוא זה אלא תולין חוצה לו אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא א"ר צדוק מעשה בר"ג שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא.
- לדעת התנא של המשנה אין לצלות את הפסח עם שפוד של מתכת כי חם מקצתו חם כולו והפסח נצלה מחמת השפוד ולא מחמת האש. לדעת רבי יהודה בברייתא מותר בשפוד של מתכת שלדעתו אין המתכת מרתיח כולו.
- המשנה התירה דווקא בשפוד של רימון משום שמעצים אחרים עלול לצאת מים וקרבן הפסח יתבשל מהמים. אף עץ רימון מותר רק באופן שלא יצא ממנו מים.
- רבה לימד ש'מולייתא' כלומר טלאים או תרנגולים שממלאים בתוכם בשר וצולים אותם, מותרים אף שלא מלחו את הבשר אלא מעט כמליחת הצלי משום שכבולעו כך פולטו. ואפילו אם פיה כלפי מעלה ואין לדם נקב לצאת ממנו מותר משום שהדם נפלט החוצה מחמת החום. אין הוכחה לדברי רבה ממשנתנו משום שבקרבת הפסח הבשר יכול לצאת דרך בית השחיטה. הגמרא פסקה הלכה כרבה.

דף עה

דין 'צלי אש' בקרבן פסח

- מה שמובא במשנה שרבן גמליאל אמר לטבי עבדו לצלות את הפסח על האסכלא, מדובר היה באסכלא מנוקבת (רש"י- ואין הבשר נוגע בברזל) ובאופן זה מותר.
- תנור שגרפו מקליפי ערלה ואפה בו את הפת, הפת מותרת אף לשיטת רבי שאוסר פת שנאפתה
- חתך את הפסח ונתנו על גבי גחלים רבי אמר שזה נקרא 'צלי אש'. זה דווקא בגחלת של עץ אבל עם קליפי ערלה, משום שכאן גרפו את התנור. וכן תנור שהסיקו, ואחר כך גרפו וצלה בו את הפסח אין זה צלי אש. דין זה נלמד ממה שכתוב פעמיים 'צלי אש'.

נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו אם של ישראל אם חי הוא ידיחנו ואם צלי הוא יקלוף את החיצון סכו בשמן של מעשר שני לא יעשנו דמים על בני חבורה שאין פודין (גירסת רש"י - 'מוכרין') מעשר שני בירושלים.

גחלת של מתכת אינה בכלל אש, ולכן במכווה (לפי הבנה אחת בברייתא) ובבת כהן יש לימודים מיוחדים שמתכת בכלל אש.

4. **משנה:** נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו

דף עו

עילאה גבר או תתאה גבר, האם ריחא מילתא, איזה קורבנות באים בטומאה

הפסק אחר ביניהם מותר). לדעת לוי 'ריחא לאו מילתא היא' ומותר. רבי מאיר ורבי יוסי בברייתא מסייעים לשיטת רב. רבי יהודה לכאורה מסייע ללוי, אולם אין הכרח שמסייע לו.

4. **משנה:** חמשה דברים באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה העומר ושתי הלחם ולחם הפנים וזבחי שלמי צבור ושעירי ראשי חדשים הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה שלא בא מתחילתו אלא לאכילה.

5. המשנה באה למעט חגיגה שאינה דוחה את הטומאה כשם שחגיגה אינה דוחה את השבת. שעירי הרגלים דוחים טומאה וכלולים במה שאמרה המשנה שזבחי שלמי ציבור דוחים את הטומאה.

1. נפל חם לתוך חם (איסור לתוך היתר או בשר לתוך חלב) אסור הכל. נפל צונן לתוך צונן מספיק הדחה והכל מותר. חם לתוך צונן או להיפך, לדעת רב העליון גובר על התחתון, ולדעת שמואל התחתון גובר על העליון (אולם בכל מקרה צריך קליפה כי בולע קצת עד שמתקרר).

2. גוזל צונן שנפל לתוך כותח (שיש בו חלב) צונן מספיק הדחה בתנאי שלא מלחו הרבה את הגוזל כל כך הרבה שאינו נאכל מחמת מלחו. אם מלחו את הגוזל כל כך הרבה עד שאינו נאכל מחמת מלחו אסור, שכלל הוא שמליח כרותח וכבוש כמבושל. אם הגוזל צלי אז הוא בולע יותר וצריך קליפה. אם בגוזל הצלוי יש סדקים כולו אסור. אם הגוזל מתובל בתבלינים אסור כולו אפילו צונן.

3. לדעת רב 'ריחא מילתא היא' ואם צלו איסור עם היתר בתנור אחד נאסר ההיתר (ובשני קדרות או

דף עז

פסח הבא בטומאה

בטומאה ב. רבי יהושע סובר (כרוב התנאים) שהציץ לא מרצה על האכילות. ג. דעת רבי יהושע שצריך לכתחילה בכל קרבן גם בשר וגם דם. אם כך משנתנו שסבורה שהקרבות הבאים בטומאה אינם נאכלים בטומאה אינה כשיטתו שאין בשר ולשיטתו צריך בשר. **למסקנה** המשנה יכולה להיות כרבי יהושע שבקרבות ציבור רבי יהושע יודה שטומאה הותרה ורק ביחיד טומאה דחויה.

1. כל הדברים שבאים בטומאה נלמדו מכך שנאמר בהם 'מועד', ללמד שדוחים שבת וטומאה.

2. במשנה מבואר שהדברים שבאים בטומאה אינם נאכלים בטומאה (חוץ מפסח). סברו שהמשנה לא כרבי יהושע, מצירוף שלשה דברים: א. מן הסתם רבי יהושע סובר כרוב התנאים שטומאה דחויה בציבור וצריכה ריצוי ציץ לכפר על ההקרבה

דף עח

פסח הבא בטומאה

ובמוקדשים אינו כן אלא אע"פ שנטמא הבשר והחלב קיים זורק את הדם.

4. כאשר הבשר נטמא בקרבן פסח וזרקו את הדם רב אמר שבדיעבד הורצה. הוא סובר כרבי נתן או כרבי יהושע שסוברים כן, והפסוק שמצריך שהפסח יהיה לאוכליו זה רק למצוה ולא לעיכוב. מעכב רק שיהיו מנויים שראויים לאכילה ולא טמאים.

5. יש ברייתא שמלמדת שאם שחטו את הפסח, ואז נטמאו הבעלים וזרקו את הדם, הפסח כשר ולא נאכל. שני הסברים: א. הברייתא כרבי נתן ולפי הברייתא הזאת לא מעכב אפילו שהמנויים יהיו ראויים לאכילה. ב. הברייתא כחכמים וטומאה הותרה בציבור, אלא שגזרו לא לאכול שלא יבואו

1. במשנה מבואר שהדברים שבאים בטומאה אינם נאכלים בטומאה (חוץ מפסח). המשנה אינה כשיטת רבי יוסי שלשיטתו טומאה לא הותרה בציבור והציץ לא מרצה על האוכלין, אז איך הקרבנות באים בטומאה (אפילו אם רבי יוסי סבור כרבי אליעזר שמספיק דם בלי בשר, בשתי הלחם לא מקטירים כלום).

2. רבי יוסי סבור כרבי יהושע לכתחילה שאין זורקים את הדם בלי בשר, ומסכים עם רבי אליעזר שבדיעבד אם זרק את הדם כשר אפילו באבוד ושרוף.

3. **משנה:** נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם נטמא החלב והבשר קיים זורק את הדם

לאכול אף כאשר הפסח קרב בטהרה ואחר כך נטמאו הבעלים.

דף עט

נטמא רוב הקהל או מחצה מהקהל

1. במשנה למדנו שבשאר קדשים חוץ מפסח אם נשאר רק חלב זורקים את הדם. המשנה היא כרבי יהושע שסבור כן. לדעתו צריך או כזית בשר או כזית אימורים, ובעולה אפילו חצי זית בשר וחצי זית אימורים, אבל אם יש רק מנחת נסכים אין זורקים את הדם. כל זה למד מהפסוקים.
2. **משנה:** נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים יעשו בטומאה נטמא מיעוט הקהל הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני.
3. התחדש בברייתא שעושים בטומאה אם כלי השרת טמאים. נחלקו האמוראים לשיטה שטומאה דחוייה בציבור (וצריך לחזור מה שאפשר על טהרה או טומאה קלה) באיזה טומאה נטמאו הכלים. לרב חסדא - אם הסכינים נטמאו באב הטומאה עושים בטומאה, אבל אם נטמאו בשרץ שמטמא רק את הבשר, עושים הטהורים פסח
- ראשון עם בשר טמא והטמאים יידחו לשני כי אין להוסיף טומאת הגוף החמורה שהיא בכרת על טומאת הבשר שהיא בלאו. לרבא יעשו כולם בטומאה כי אם אין איסור לאכול בשר טמא אין גם איסור לאדם הטמא לאכול.
4. כאשר יש מחצה טהורים ומחצה טמאים יש שלש שיטות: **א.** רב - מחצה כרוב ויעשו כולם בראשון, הללו לעצמם והללו לעצמם. **ב.** רב כהנא לישנא א - הטהורים יעשו פסח ראשון והטמאים יידחו לפסח שני. **רב כהנא לישנא ב** - הטהורים עושים פסח ראשון והטמאים לא עושים לא ראשון ולא שני. יש ברייתא שמסייעת לרב. יש ברייתות שמסייעות לשתי הלישנות של רב כהנא אלא שניתן להסביר אותם אחרת.
5. נחלקו תנאים בדרשה בפסוק אם יחיד מכריע את הציבור לטומאה או לא.

פרק פ

פסח הבא בטומאה

ודין הטמאי מתים כטהורים שדוחים לפסח שני או משום שאף פסח הבא בטומאה דוחה לפסח שני.

5. במקרה ששלישית זבים, שלישית טהורים ושלישית טמאי מתים: הטמאים מתים לא עושים בראשון משום שהם מיעוט, והם לא עושים בשני משום שהרוב לא נדחים לפסח שני.

6. **משנה:** הפסח שנזרק דמו ואח"כ נודע שהוא טמא הציץ מרצה נטמא הגוף אין הציץ מרצה מפני שאמרו הנזיר ועושה פסח הציץ מרצה על טומאת הדם ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף נטמא טומאת התהום הציץ מרצה.

7. לדעת רבינא הציץ מרצה בין אם נטמא בשוגג ובין אם נטמא באונס. אולם רק אם זרקו את הדם בשוגג. לדעת רבי שילא הציץ מרצה בין אם זרק את הדם בשוגג ובין במזיד, אולם רק אם נטמא בשוגג. (כל אחד הבין את המשנה וברייתא לשיטתו).

8. רמי בר חמא הסתפק אם הותרה טומאת התהום לכהן המרצה בקרבנותיהם של נזיר ועושה פסח. לא הוכרע הספק.

1. לדעת רבי יהודה ורבי שמעון שבת אחד נקרא קהל. לכן לדעת רבי שמעון אם נטמא שבת אחד אותו שבת עושה לעצמו בטומאה, ושאר ישראל עושה לעצמו בטהרה. לדעת רבי יהודה כולם עושים בטומאה שאין קרבן ציבור חלוק.

2. רב אמר לעיל שבמחצה על מחצה הללו עושים לעצמם והללו עושים לעצמם. הוסיף רב שאם יש תנא שסבור (כמו רב) שבמחצה על מחצה לא עושים כולם בטומאה אבל גם סבור שאין קרבן ציבור חלוק, אזי מטמאים אחד בשרץ ואז יהיה רוב טמא. לדעת עולא משלחים אחד מהם לדרך רחוקה.

3. כאשר רוב הציבור זבים ומיעוטם טמאי מתים לדעת רב אותם טמאי מתים אינם עושים לא בראשון משום שהם המיעוט, ולא בפסח שני משום שלא עשו הציבור פסח ראשון, לכן לא עושים פסח שני. שמואל חולק וסבור שיעשו פסח (בראשון - שפת אמת) שנאמר ויעשו את הפסח במועדו.

4. אם רוב הציבור טמאי מתים ומיעוטם זבים נחלקו בגמרא אם הזבים עושים פסח שני. מי שאומר שנדחים סבור שטומאה הותרה בציבור

דף פא

טומאת התהום, מקום שריפת פסח שנטמא

1. רב יוסף הסתפק אם כהן המרצה בתמיד הותרה לו טומאת התהום או לא. רבא פשט את הספק שכהן המרצה בתמיד הותרה לו טומאת התהום בגזירה שווה 'מועדו' 'מועדו' מפסח שהותרה בו טומאת התהום.
2. טומאת התהום שהותרה היא הלכה למשה מסיני ומצאו לו אסמכתות בתורה.
3. הציץ מרצה על טומאת התהום אפילו כאשר נודע לו על הטומאה לפני הזריקה.
4. טומאת התהום פירושו שנמצא הדבר הטמא במקום שלא שייך שמישהו יכיר בו במצב זה, כגון שנמצא מכוסה בתבן או בעפר. אולם אם נמצא במים או במקום חשוך אין זה טומאת התהום שאפשר שיכיר בו מישהו אם יסתכל טוב.
5. אין טומאת התהום אלא למת בלבד.
6. **משנה:** נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה נטמא מיעוטו והנותר שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן הציקנין שורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה.
7. הטעם שחייבו לשרוף לפני הבירה את הפסח שנטמא הוא לבייש את האדם שלא נזהר מספיק שהפסח שלו לא יטמא.
8. במשנה בפרק רביעי למדנו שאפילו על מיעוטו של הפסח שורף מעצי המערכה ואילו אצלנו מבואר שעל מיעוטו שורפים מעצי עצמם. **שני הסברים:** א. לאכסנאי התירו לשרוף בעצי המערכה כמו שהתירו בצייקנים. ב. רק אכסנאי שהחזיק בדרך התירו לו לשרוף בעצי המערכה.

דף פב

שריפת פסח טמא

1. אם הציקנים רוצים לשרוף את המיעוט הנטמא בחצרותיהם עם עצי המערכה לא התירו להם שמא ישארו מעצי המערכה ויבואו לידי תקלה, אלא אם רוצים להשתמש בעצי המערכה ישרפו דווקא לפני הבירה. וכן לא התירו לאחרים לשרוף מעצי עצמם במקדש. הטעם הוא שלא לבייש את מי שאין לו או משום שאם ישאר מהעצים הם יקחו לביתם ויבואו לחשוד בהם שלקחו מעצי המקדש.
2. **משנה:** הפסח שיצא או שנטמא ישרף מיד נטמאו הבעלים או שמתו תעובר צורתו וישרף בששה עשר ר' יוחנן בן ברוקה אומר אף זה ישרף מיד לפי שאין לו אוכלין.

פרק שביעי - כיצד צולין

3. הלכה למשה מסיני שקרבנות שנפסלו בקדשי קדשים או קדשים קלים טעונים שריפה. יש פסוק שמלמד שגם בשר שנטמא נשרף שאת זה לא היינו יודעים מהלכה למשה מסיני.
4. לדעת ת"ק במשנה אפילו כשנטמאו הבעלים או מתו לפני זריקת הדם הבשר צריך עיבור צורה כי אין פסולו בגופו. בדעת רבי יוחנן בן ברוקה נחלקו אם הוא מודה שאם נטמאו הבעלים או מתו לאחר זריקת הדם צריך עיבור צורה או שאף בזה הוא סבור שישרף מיד.

דף פג

שריפת נותר הפסח

1. **משנה:** העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר חל ט"ז להיות בשבת ישרפו בי"ז לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את י"ט.
2. רבי יצחק סבור שעצמות קדשים ששימשו נותר מטמאים את הידים כי הם נעשו בסיס לדבר האסור ושימוש נותר מילתא היא. אין הכרח לדבריו מהמשנה משום שאפשר שהסיבה ששורפים את העצמות בקרבן פסח היא משום שהמשנה היא כדעת רבי יעקב שסבור שאסור לשבור עצמות אפילו של פסח טמא אם נזרק הדם בכשרות (ולא כשיטת רבי שמעון שבפסח טמא אין איסור שבירת עצם).
3. במשנה מבואר שגידיים ישרפו בששה עשר (משום שהם נותר). לדעת רב כל הגידיים הם בשר ויוצאים בהם ידי חובת אכילת קרבן הפסח חוץ מגידי צוואר שלא יוצאים בהם באכילת קרבן
- הפסח, ואין בהם נותר. לדעתו מה שנאמר במשנה שצריך לשרוף את הגידיים מדובר בגיד הנשה. אף שגיד הנשה אסור באכילה ואין בו נותר, יש כמה אפשרויות למה המשנה אומרת לשורפו: א. רבי יהודה מסתפק אם הגיד הימני או השמאלי נאסרו. ב. פשוט לרבי יהודה שהימני הוא האסור אלא שמדובר שהתערבו הגידיים. ג. מדובר בשמנו של גיד הנשה שמותר מעיקר הדין אלא שנהגו ישראל לא לאוכלו. ד. מדובר בגיד החיצון שאינו אסור מהתורה.
4. במשנה מבואר שלא שורפים את הנותר ביום טוב אלא למחרתו. לא אומרים שידחה עשה של שריפת הנותר את הלאו של יום טוב, משום שהפסוק בפירוש מיעט שלא ישרפו (שלש לימודים שונים הובאו בגמרא) או משום שביום טוב יש גם עשה.

דף פר

איסור שבירת עצם בקרבן פסח

- משנה:** כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך וראשי כנפים והסחוסים.
- לדעת רבא (ובברייתא מוכח כמותו) פירוש המשנה הוא כך: ראשי הכנפיים והסחוסים גם נמנים עליו בפסח משום שהם נאכלים בשור הגדול על ידי שליקה.
- גידיים שסופן להקשות: לרבי יוחנן נמנים עליהם בפסח והם מקבלים טומאת אוכלים משום שעכשיו הם רכים, ולדעת ריש לקיש לא נמנים עליהם בפסח ואינם מיטמאים טומאת אוכלים, משום שהם עתידיים להיות קשים. למסקנה חזר רבי יוחנן והודה לריש לקיש משום שהדעה בתנאים שהולכים אחרי 'עכשיו' היא דעת יחיד.
- משנה:** השובר את העצם בפסח הטהור הרי זה לוקה ארבעים אבל המותר בטהור והשובר בטמא אינו לוקה את הארבעים.
- מותיר בטהור אינו לוקה משום שזה לאו הניתק לעשה של שריפת הנותר, או משום שזה לאו שאין בו מעשה.
- המקור שמי ששובר בטמא אינו לוקה: **לדעת חכמים** משום שכתוב "ועצם לא תשברו בו", 'בו' - ולא בטמא. **לדעת רבי** המקור הוא מכך שנאמר "בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו", מהסמיכות בפסוק נלמד שרק הראוי לאכילה יש בו משום שבירת עצם.
- הרבה דעות נאמרו מה הנפקא מינה בין הלימודים של רבי וחכמים. אחד מהם למשל זה דעת אביי שלשיטת רבי אין איסור שבירת עצם מבעוד יום משום שאינו ראוי לאכילה ולדעת חכמים יש איסור שבירת עצם מבעוד יום משום שהפסח כשר.
- אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה שרוצה לשבור, ויש עליו כזית בשר במקום אחר בעצם, לרבי יוחנן יש בו איסור שבירת עצם ולריש לקיש אין איסור שבירת עצם.

דף פה

טומאה ב'ויצא', אבר שיצא מקצתו

- גזרו טומאה על פיגול משום החשד שכהנים יתעצלו לפגלו את הקרבן בכוונה משום שנאה, וגזרו

פרק שביעי - כיצד צולין

קוצץ בקופיץ שאין בו משום שבירת העצם מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ החלונות ועובי החומה כלפנים.

5. לדעת רב גם לענין תפילה העומד מחוץ לפתח אינו מצטרף למניין. לדעת רבי יהושע בן לוי לתפילה מצטרף שאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמיים.

6. המשנה לכאורה סותרת את עצמה לענין האגף עצמו אם הוא כלפנים או כלחוץ. ההסבר הוא שלענין שערי העזרה האגף כלפנים, ולענין שערי ירושלים האגף כלחוץ, שבכוונה לא קידשום על מנת שיוכלו המצורעים לשבת שם ולהתגונן מהשמש ומהגשם.

טומאה על שיעור כזית כשיעור איסורו, או רק על שיעור כביצה כשיעור טומאת אוכלים מהתורה שהוא בכביצה.

2. הסתפקו בגמרא אם גזרו טומאה על בשר קדשים שיצא חוץ למחיצתו, או שרק על נותר גזרו, ולא גזרו ביוצא שלא חששו שיבואו לעשות מעשה בידיים להוציא את הקדשים. בקרבן פסח לא גזרו על יוצא משום שרבים הם ומתוך כך זריזים הם ומזהירים אחד את השני.

3. למדו מהפסוק שהמוציא בשר פסח מחבורה לחבורה עובר בלאו. אולם אינו חייב עד שיהיה עקירה והנחה כמו במלאכת הוצאה בשבת.

4. **משנה:** אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך ובמוקדשין

דף פו

האם גגים נתקדשו, פסח בשני מקומות ושתי חבורות

פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל והכלה הופכת את פניה ואוכלת.

3. המשנה שלנו היא דעת רבי יהודה שסבור שיש אם למסורת ולמד בפסוקים שהפסח עצמו נאכל בשתי חבורות או שני מקומות, ואילו האדם אסור לו לאכול בשתי חבורות או שני מקומות. לעומתו רבי שמעון סבור שיש אם למסורת ולמד בפסוקים ההיפך, שהפסח נאכל רק בחבורה אחת, ואילו האדם יכול לאכול בשני מקומות.

1. גגים ועליות של העזרה ושל ירושלים לא נתקדשו. **שלשה יוצאים מן הכלל שנתקדשו:** א. עליות ההיכל, ב. גג ששווה לקרקע העזרה, ג. הגגות נתקדשו להניח את כלי הקודש הנצרכים לבניין.

2. **משנה:** שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין והמיחם באמצע כשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו ומחזיר את

פרק שביעי - כיצד צולין

4. יש להסתפק אם עשיית מחיצה נחשבת כשתי חבורות ואם סילוק מחיצה נחשב כשני מקומות. ספק זה נשאר בתיקו.

פרק שמיני - 'האשה'

דף פז

מינוי בחבורת קרבן הפסח

- משנה:** האשה בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה תאכל משל בעלה הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל במקום שהיא רוצה יתום ששחטו עליו אפוטרופסין יאכל במקום שהוא רוצה עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו.
  - אין הוכחה שיש ברירה מהמבואר במשנה שאשה אוכלת במקום שהיא רוצה, כי יש לפרש את המשנה שהאשה צריכה להחליט בשעת שחיטה באיזה חבורה היא אוכלת.
  - המשנה מדברת על אשה שאינה רדופה ללכת לבית אביה. באשה רדופה לילך לבית אביה הדין
- הוא שרגל ראשון אוכלת אצל אביה ומכאן ואילך איפה שהיא רוצה.
  - מכיון שהושע חשב שנכון להחליף את ישראל באומה אחרת ה' אמר לו לשאת זונה ולהוליד ילדים ולגרש את האשה, ועל ידי שהיה לו קשה לגרשה הבין בקל וחומר שאין להחליף את עם ישראל.
  - ה' הגלה את ישראל לבין האומות כדי שיתווספו עליהם גרים ושלא יוכלו לכלותם.
  - נאמרו כמה טעמים שה' הגלה את ישראל לבבל: א. גזרותיהם קלות משל הרומיים. ב. בבל עמוקה כשאול וה' יפדם משם במהרה. ג. קרוב לשונם ללשון תורה. ד. אברהם יצא מאור כשדים וכך ישראל חזרו לבית אמן. ה. שיאכלו תמרים שמצויים בבל ויעסקו בתורה.

דף פח

מינוי בחבורת קרבן הפסח

- אין הוכחה שיש ברירה מהמבואר במשנה שיתום אוכל במקום שהוא רוצה, משום שמהתורה אין האדם צריך את דעתם של בניו הקטנים, וכן אפוטרופוס לא צריך את דעתו של היתום.
- אין אדם צריך לשחיטת הפסח את דעתם של בניו ובנותיו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים אלא לוקחם בעל כרחם. אולם צריך את דעתו של אשתו, בניו ובנותיו הגדולים ושל עבדו ושפחתו

שלי שכח רבו מה אמר לו שניהן יצאו לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני.

6. מבואר במשנה שאם העבד שחט גדי וטלה יאכל האדון מן הראשון. מדובר במלך ומלכה שתלויים בעבדיהם ואינם מקפידים מה יאכלו. באדם אחר שמקפיד אינו יכול לאכול מאף קרבן כי 'אין ברירה'.

7. למדנו במשנה שאם שכח רבו מה שאמר לו, שניהם יצאו לבית השריפה ופטור מפסח שני. נחלקו בגמרא אם פטור מפסח שני דווקא כאשר שכח לאחר זריקה אבל אם שכח לפני זריקה חייב בפסח שני, או שאפילו אם שכח לפני זריקה פטור מפסח שני משום שקמי שמיא גליא איזה אחד הוא הפסח הכשר.

העברים. אולם מסתמא כל עוד שלא מיחו דעתם לאכול אם בעל הבית.

3. למדנו במשנה שעבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהם. הגמרא הוסיפה על פי הברייתא שאם האדונים לא מקפידים, העבד יכול לאכול מאיזה שירצה.

4. במשנה למדנו שחציו עבד וחציו בן חורין אינו אוכל משל רבו, ומדויק מכך שאוכל משל עצמו. הטעם הוא כי בית הלל הודו לבית שמאי שכופין את האדון לשחררו, ולכן הוא כבן חורין.

5. משנה: האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח שחט גדי יאכל שחט טלה יאכל שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון שכח מה אמר לו רבו כיצד יעשה ישחט טלה וגדי ויאמר אם גדי אמר לי רבי גדי שלו וטלה שלי ואם טלה אמר לי רבי הטלה שלו וגדי

דף פט

עד מתי נמנין ומושכין ידיהם מהפסח, מתי מותר לומר לאדם ליטול חלקו ולצאת מהחבורה

3. משנה: לעולם נמנין עליו עד שיהיה בו כזית לכל אחד ואחד. נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט. רבי שמעון אומר: עד שיזרק את הדם.

4. רבי שמעון מסכים שלא ניתן להימנות על הפסח אחרי השחיטה. הוא חולק במשיכה מהפסח שלדעתו מושכין את ידיהם מהפסח עד הזריקה. המחלוקת היא בדרשות הפסוקים.

1. משנה: האומר לבניו: "הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכס ראשון לירושלים", כיון שהכניס הראשון ראשו ורובו - זכה בחלקו, ומזכה את אחיו עמו.

2. לא מוכח מהמשנה שיש ברירה, אלא כוונת המשנה שבאמת האבא מינה את כל ילדיו על הפסח בכל מקרה. ורק לזרזם במצוות אמר להם שמי שיעלה ראשון לירושלים הוא יזכה ויזכה את אחיו עמו.

5. **משנה:** הממנה עמו אחר בחלקו - רשאי בני חבורה ליתן לו את שלו, והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן.
6. בני חבורה שאחד מהם ממחר לאכול הרבה בקרבן הפסח מותר להם לומר לו טול חלקך וצא. אם אדם לא אוכל ממחר לאכול הרבה אין רשאים ליחלק (פסקי הרי"ד - כלומר אם צד אחד לא רוצה להיחלק).

דף צ

פסח ממוזן בעלים או ממוזן גבוה, על איזה טמאים שוחטים את הפסח

1. **לדעת רבי אושעיא:** לדעת רבי למדנו מהפסוק שקרבן פסח הוא ממוזן בעלים, וכאשר ישראל מקדישים את קרבן הפסח הם משיירים חלק מהקדושה. לכן לאחר שאדם הקדיש שה לפסחו הוא יכול להמנות אחרים על פסחו, והמעוטה הוא מקבל שהוקדשו לקרבן פסח יהיו חולין ויכול להשתמש במעוטה לצרכו (ואולי רק לצורך מצה ומרור). **לדעת אב"י** רבי לא סבור שפסח ממוזן בעלים, ואין שיור בהקדשה. לדעתו רבי סבור שיש שיור רק במעוטה שאדם מקדיש לקרבן פסח שיוכל לתת אותם במתנה ואחר כך להימנות על הקרבן פסח בחינם.
2. המוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום משום שהקרבן אינו של המוכר, וקנסו את הקונה שכל המעוטה יפלו לנדבה. לדעת רבי יוסי הגלילי המכירה כן נתפסת בשלמים, שלדעתו קדשים קלים ממוזן בעלים הם.
3. **משנה:** זב שראה שתי ראיות - שוחטין עליו בשביעי. ראה שלש - שוחטין עליו בשמיני שלו. שומרת יום כנגד יום - שוחטין עליה בשני שלה. ראתה שני ימים - שוחטין עליה בשלישי. והזבה שוחטין עליה בשמיני.
4. לדעת רב מדאורייתא אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ אף שיכול לטבול ולהיטהר. לדעת עולא שוחטין וזורקין עליו.
5. הטעם ששוחטים וזורקים על מחוסר כפרה ולא חוששים שלא יקרב הקרבן, משום שמדובר שנתן לכהנים כבר את דמי הקרבנות, וחזקה על הכהנים שיקריבו את כל הקרבנות.

דף צא

שחיטה עבור מי שספק אם יאכל, שחיטה על יחיד, חיוב נשים בפסח

- 1. משנה:** האונן והמפקח את הגל וכן ימי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים והחולה והזקן שהן יכולין לאכול כזית שוחטין עליהן על כולם אין שוחטין עליהן בפני עצמן שמא יביאו את הפסח לידי פסול לפיכך אם אירע בהן פסול פטורין מלעשות פסח שני חוץ מן המפקח בגל שהוא טמא מתחלתו.
  - 2. המשנה מדברת על מי שנמצא בבית אסורים של גויים אבל בבית אסורים של ישראל אם הבטיחו לאסיר שישחררוהו שוחטים עליו בפני עצמו.**
  - 3. אם בית האסורים של הגויים נמצא בתוך ירושלים שוחטים עליו בפני עצמו משום שיכולים להביא לו לתוך בית האסורים לאכול.**
  - 4. המשנה מדברת על גל עגול אבל גל ארוך פטור מפסח שני משום שאולי היה טהור בשעת שחיטה.**
  - 5. משנה:** אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי רבי יהודה ורבי יוסי ימתיר ואפילו חבורה של מאה
- שאינן יכולין לאכול כזית אין שוחטין עליהן ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים.
  - 6. הפירוש לסוף המשנה הוא שאין עושין חבורות של נשים יחד עם עבדים או עבדים יחד עם קטנים אבל כל קבוצה בנפרד מותר.**
  - 7. שלש דעות לגבי חובת נשים בפסח: א. רבי יהודה: בראשון חובה ובשני רשות (ומצטרפות לקרבן של גברים). ב. רבי יוסי: בשניהם חובה. רבי שמעון: בראשון רשות, ובשני לא עושה כלל. התנאים נחלקו בדרשות הפסוקים.**
  - 8. אין עושין חבורה שכולה גרים משום שידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול.**
  - 9. משנה:** אונן טובל ואוכל את פסחו לערב אבל לא בקדשים. השומע על מתו, והמלקט לו עצמות, טובל ואוכל בקדשים. גר שנתגייר בערב פסח, בית שמאי אומרים, טובל ואוכל את פסחו לערב. ובית הלל אומרים, הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר.

דף צב

לפעמים חכמים העמידו דבריהם במקום כרת

1. הקילו באונן שיאכל את פסחו לערב משום שאנינות לילה דרבנן ולא העמידו דבריהם במקום כרת. בקדשים העמידו דבריהם.
2. מי שליקט עצמות טמא ולא יכול לאכול את הפסח, אמנם במשנה מדובר על מי שליקטו לו אחרים עצמות אביו ואמו.
3. הטעם שגר לא אוכל את הפסח לדעת בית הלל משום שחוששים שלשנה הבאה הוא יהיה טמא ויאכל מהפסח. בערל ישראל אין חשש זה ומותר לאכול מהפסח.
4. לפעמים חכמים העמידו דבריהם במקום כרת ולפעמים לא. (ראה במפרשים שהסבירו מתי כן ומתי לא)

פרק תשיעי - 'מי שהיה'

דף צב

פסח שני

לדעת רב נחמן מי שהיה בדרך רחוקה יכול לעשות פסחו על ידי שליח. התורה חסה עליו ופטרה אותו מפסח ואם עשה תבוא עליו ברכה. לדעת רב ששת התורה דחתה אותו כטמא. (רבי עקיבא כרב ששת).

משנה: מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון - יעשה את השני. שגג או נאנס ולא עשה את הראשון - יעשה את השני. אם כן למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה - שאלו פטורין מהכרת, ואלו חייבין בהכרת.

דף צג

מתני יש חיוב כרת בפסח, מרחק של 'דרך רחוקה'

מאיסקופת העזרה ולחוץ אמר ליה רבי יוסי לפיכך נקוד על (במדבר ט, י) ה' לומר לא מפני שרחוק ודאי אלא מאיסקופת העזרה ולחוץ.

לדעת עולא הנמצא ב'דרך רחוקה' שפטור מהפסח זה מי שאינו יכול להכנס לעזרה בשעת שחיטת הפסח. לדעת רב יהודה זה מי שאינו יכול להכנס לעזרה בשעת אכילת הפסח.

שלש דעות בתנאים מתני יש חיוב כרת למבטל פסח במזיד: **א.** רבי - חייב כרת על פסח ראשון וכן על פסח שני. **ב.** רבי נתן - חייב על הראשון ולא על השני. **רבי חנניא בן עקיבא** - חייב על הראשון רק אם מבטל גם את השני. הם נחלקו בדרשות הפסוקים.

משנה: איזו היא דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ וכמדתה לכל רוח דברי רבי עקיבא ר"א אומר

דף צד

דרך רחוקה

הגמלים והקרונות, ויכול היה להכנס לבדו בזמן, חייב כרת. הלכות אלו נלמדו מהפסוק 'וברך לא היה'.

1. מי שהיה בדרך רחוקה ויכל להגיע בסוסים ופרדים אינו חייב כרת. לעומת זאת מי שהיה קרוב לירושלים והתעכב בגלל שהיה עם משפחתו על

4. במשנה רבי אליעזר אמר שמאיסקופת העזרה ולחוץ זה דרך רחוקה ופטור מכרת אף שיכול היה להכנס. אולם רבי אליעזר כברייתא אמר שערל שלא מל חייב כרת. לאביי רבי אליעזר מחלק בין ערל לדרך רחוקה. לרבא יש מחלוקת בדעת רבי אליעזר. ולדעת הברייתא רבי אליעזר סבור שרק הנמצא ממודיעים ולחוץ שלא יכול להגיע פטור.

2. רבא קיבל מרבתי שהעולם הוא ששת אלפים פרסאות. למסקנת הגמרא העולם גדול בהרבה מששת אלפים פרסאות.

3. עוד אמר רבא שהזמן מעלות השחר עד הנץ החמה ומהשקיעה עד צאת הכוכבים כל אחד הוא שמינית מהיום מעלות השחר עד צאת הכוכבים (כדי הילוך 5 מתוך 40 מילין). אולם מוכח מרבי יהודה שהם עשירית מהיום כל אחד (כדי הילוך 4 מתוך 40 מילין).

דף צה

הבדלים בין פסח ראשון לשני, דיני פסח הבא בטומאה

את הטומאה שאם לא זכה לעשותו בטהרה יעשה בטומאה. נחלקו בדעת רבי יהודה אם פסח שני טעון לינה.

משנה: הפסח שבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות ואם אכלו פטורין מכרת ור' אליעזר פוטר אף על ביאת מקדש.

רב יוסף הסתפק אם דחקו טמאי מתים ונכנסו להיכל בפסח הבא בטומאה אם חייבים כרת שהרי הותרה טומאת עזרה. יש שתי לישנות בדעת רבא אם חייב או לא.

עוד הסתפק רב יוסף אם דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי פסח הבא בטומאה. רבא הכריע שלא חייבים.

משנה: מה בין פסח ראשון לשני? הראשון אסור בכל יראה ובל ימצא, והשני, מצה וחמץ עמו בבית. הראשון טעון הלל באכילתו, והשני אינו טעון הלל באכילתו. זה וזה טעון הלל בעשייתן, ונאכלין צלי על מצות ומרורים, ודוחין את השבת.

למדו מהפסוקים שיש בפסח שני כל דבר שבגופו של פסח, כגון צלי, ואפילו מה ש'על גופו' כלומר שבא עם הקרבן, כגון מצה ומרור. אולם אין בפסח שני מצוות שלא על גופו כגון איסור חמץ.

לדעת המשנה פסח שני דוחה את השבת אבל אינה דוחה את הטומאה שהרי הוא נדחה לשני בגלל שהיה טמא. לדעת רבי יהודה פסח שני אף דוחה

דף צו

פסח מצרים ופסח דורות, תמורת פסח

- משנה:** מה בין פסח מצרים לפסח דורות? פסח מצרים מקחו מבעשור, וטעון הזאה באגודת אזוב, ועל המשקוף ועל שתי המזוזות, ונאכל בחפזון בלילה אחד. ופסח דורות נוהג כל שבעה.
- כל דין שאין בו לימוד מיוחד מהפסוק לחלק בין פסח מצרים לפסח דורות הדינים שווים כפי שנלמד מהפסוק: "ועבדת את העבדה הזאת בחדש הזה" - שיהו כל עבודות חדש זה כזה.
- ביאור הסיפא של המשנה הוא כך: פסח מצרים נאכל בחיפזון לילה אחד וכן פסח דורות נאכל לילה אחד. פסח מצרים אסור בחמץ כל היום ופסח דורות אסור בחמץ שבעה ימים.
- משנה:** אמר רבי יהושע: שמעתי שתמורת פסח קריבה, ותמורת פסח אינה קריבה, ואין לי לפרש. אמר רבי עקיבא: אני אפרש. הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח - ירעה עד שיסתאב, וימכר ויביא בדמיו שלמים, וכן תמורתו. אחר שחיטת הפסח - קרב שלמים, וכן תמורתו.
- במשנה מבואר שאם נמצא לפני שחיטת הפסח, הפסח נדחה ואינו קרב שלמים. נחלקו אם הכוונה לפני שחיטת הפסח כפשוטו או לפני זמן שחיטת הפסח שזה חצות. (במחלוקת זאת נחלקו תנאים).
- למסקנת הסוגיא פסח שנמצא לפני שחיטה ונדחה, ועשה בו תמורה לאחר שחיטה התמורה אינה קריבה שלמים שמכח קרבן דחוי הוא בא.

דף צו

כל שבחטאת מתה - בפסח קרב שלמים

- שמואל אמר כלל: כל קרבן שבחטאת מתה - בפסח קרב שלמים. כוונת שמואל היא כך: שמואל פוסק כרבי שמעון שחמש החטאות (ולד חטאת, תמורת חטאת, חטאת שמתו בעליה, התכפרו בעליה באחרת כגון שנאבדה הראשונה ונמצאה, ושעברה את שנתה) דינם למיתה בכל המקרים, אפילו אם נמצאה האבודה לפני כפרה, ואפילו
- כשהפריש אחת לאחריות. ובכל מקרים אלו בפסח קרב שלמים. אפילו אם הפסח נמצאה לפני שחיטה, היא קריבה שלמים ולא צריכה רעייה. לא כשיטה שסבורה שאם נמצא הפסח לפני שחיטה היא צריכה רעייה. (שמואל סבור שחצות קובעת את הדיחוי ולא השחיטה).

דף צח

דיחוי בקרבן פסח, חבורה שאבד פסחה

ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהן כאחד, הוא אוכל משלו, והם אינם אוכלים עמו, ושלחן יצא לבית השרפה, ופטורין מלעשות פסח שני.

אמר להן: אם אחרתי, צאו ושחטו עלי.

הלך ומצא ושחט, והן לקחו ושחטו.

אם שלהן נשחט ראשון, הן אוכלין משלהן, והוא אוכל עמהן.

ואם שלו נשחט ראשון, הוא אוכל משלו, והן אוכלין משלהן.

ואם אינו ידוע איזה מהם נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחד, הן אוכלין משלהן, והוא אינו אוכל עמהן, ושלו יצא לבית השריפה, ופטור מלעשות פסח שני.

אמר להן ואמרו לו, אוכלין כולם מן הראשון.

ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון, שניהן יוצאין לבית השריפה.

לא אמר להן ולא אמרו לו, אינן אחראין זה לזה.

1. **משנה:** המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה לשלמים המפריש פסחו ומת לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח אלא לשם שלמים.

2. המשנה סבורה שיש דיחוי בבעלי חיים אפילו שזה דחוי מתחילתו ורק דיחוי דמים.

3. במשנה מבואר שכשמת האב, הבן מביא את הקרבן לשם שלמים. לכאורה הפסח צריכה רעייה משום שהפסח היה ראוי ונדחה. **נאמרו ארבע אפשרויות להסביר:** א. האב מת לפני חצות. ב. האב מת אחרי חצות אבל היה גוסס. ג. האב מת אחרי חצות והמשנה כרבי שמעון שבעלי חיים אינם נדחים. ד. האב מת אחרי חצות אבל הפרישו את הקרבן אחרי חצות ורק שעת חצות ממש קובעת לדיחוי.

4. **משנה:** חבורה שאבד פסחה, ואמרה לאחד: צא ובקש ושחוט עלינו, והלך ומצא ושחט, והם לקחו ושחטו, אם שלו נשחט ראשון, הוא אוכל משלו, והם אוכלים עמו משלו.

ואם שלהן נשחט ראשון, הם אוכלין משלהן, והוא אוכל משלו.

דף צט

גדר השארת פסח בלי בעלים

1. למדנו במשנה שאם שתקו בני החבורה והאחד שחיפש, הרוויחו בכך שאינם צריכים לשרוף במקרה שלא ידוע איזה קרב ראשון. מכאן למדו שיפה שתיקה לחכמים קל וחומר לטפשים.
  2. לדעת רבי יוסי אין להשאיר פסח בלי בעלים. לדעת רבי יהודה אין להשאיר פסח בלי הבעלים.
- הראשונים שהיו בשעת לקיחה. אולם גם לרבי יהודה במקרה של המשנה שנמנו על הפסח רק אחד בכל קרבן זה היה על דעת להוסיף עוד אחד משום שאין עושין פסח ביחיד, ולכן גם לרבי יהודה ניתן להשאיר פסח עם האחד שהצטרף.

פרק עשירי - 'ערבי פסחים'

ע"פ פירוש הרשב"ם

דף צט

איסור אכילה בערב פסח וערבי שבתות

1. **משנה:** ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי.
2. לדעת רבי יהודה בערבי שבתות וימים טובים אסור לאכול סמוך למנחה. לדעת רבי יוסי מותר. משנתנו באה לחדש שאפילו לרבי יוסי שמתיר בערבי שבתות, בערב פסח הוא מודה שאסור משום החיוב של מצה.

דף ק

איסור אכילה בערב פסח וערבי שבתות

1. לדעת רבי יוסי מי שהתחיל בערב שבת או בערב פסח לאכול בהיתר, מותר לו להמשיך לאכול גם בלילה. לדעת רבי יהודה עליו להפסיק. בברייתא מבואר שפסקו כרבי יוסי. שמואל פסק כרבי יוסי שלא צריך להפסיק ולעקור שולחן, אולם החמיר לפרוס מפה ולקדש. רבי יוסי בר חנינא פסק כרבי יוסי שאין צריך להפסיק בערב שבת ופסק כרבי יהודה בערב פסח.
2. לכתחילה יש להביא את השולחן לפני קידוש בשביל שיבוא הסעודה לכבוד שבת. אם כבר הביאו את השולחן יש לפרוס מפה על הלחם ולקדש.

דף קא

היסח הדעת בברכות, קידוש במקום סעודה

1. בני אדם שקידשו בבית הכנסת לדעת רב ושמואל הברכה שבירכו על היין לא פוטרת את היין שישתו בביתם, משום שעקרו ממקומם ויש היסח הדעת. לדעת רבי יוחנן הברכה שבירכו

4. בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם (רשב"ם - כגון שבעת המינים) לדעת רב חסדא אין צריך לחזור ולברך אף אם שינה מקומו. לדעת רב ששת צריך לברך. בבבליא מוכח כרב חסדא שאינו צריך לחזור ולברך בדברים שטעונים ברכה במקומם. אולם דעת רבי יהודה בבבליא שאפילו בדברים שטעונים ברכה במקומם חוזר ומברך אלא אם הניחו בשולחן מישהו שממשיך את הרצף של הסעודה.

2. לדעת רב ורבי יוחנן מי שקידש בבית הכנסת יצא ידי חובת קידוש כי לא צריך קידוש במקום סעודה, ולדעת שמואל לא יצא ידי חובת קידוש כי צריך קידוש במקום סעודה, (וצריך לסעוד דווקא באותו חדר שמקדש בו).

3. מבואר בבבליא כשיטת רב ושמואל שבשינוי מקום צריך לחזור ולברך. ובבבליא אחרת מבואר שמחדר לחדר באותו בית לא צריך לחזור ולברך.

דף קב

סיום סוגיית שינוי מקום, אין עושין מצוות חבילות חבילות

עושים מצות חבילות חבילות, אלא בשעת הדחק כשאין לו אלא כוס אחד.
2. הבדלה של מוצאי שבת וקידוש של יום טוב אינם נחשבים שני ענינים שונים ומסדרם על כוס אחד.

1. מי שהתחיל לאכול בערב שבת בהיתר לדעת רבי יהודה יפסיק ויקדש ויברך על כוס אחר ברכת המזון. לדעת רבי יוסי אינו חייב להפסיק אלא יכול לסיים את סעודתו, ואז יקח שני כוסות ויברך ברכת המזון על אחד וקדושת היום על השני. אין לו לברך ברכת המזון וקידוש על כוס אחד שאין

דף קג

סדר ברכות בהבדלה וקידוש, הימח הדעת בברכה על יין

השיטה השנייה שסבורה שקידוש קודם משום שקדושת היום עדיפה מהבדלה, או שאם מבדיל קודם נראה שקדושת היום כמשוי).
2. ביום טוב שחל במוצאי שבת ויש ברכת המזון לדעת אביי הסדר הוא יקזנה, ולדעת רבא שהלכה

1. נחלקו מה הסדר של קידוש והבדלה ביום טוב שחל לאחר השבת של יין, קידוש, נר, הבדלה. שבע דעות יש: יקנ"ה, ינה"ק, יהנ"ק, קני"ה, קני"ה, נקי"ה, נהי"ק. לחלק מהדעות הבדלה היא לפני קידוש משום שקודם מלווים את המלך ואחר כך יוצאים לקראת אפרכוס. (רשב"ם - הסברא של

פרק עשירי - 'ערבי פסחים'

הכוס הראשון ופטר את הכוסות בסעודה ובירך שוב על כוס ברכת המזון כי סבור כתלמידי רב שאם אמר 'הב לך ונברוך' או שבירך ברכת המזון הוא היסח הדעת. **רב אשי** בירך רק על כוס הראשון וסבר שהיא פוטרת אף את כוס ברכת המזון (שלא כתלמידי רב).

5. אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר (ולא נר).

כמותו יקנה"ז. (רשב"ם - סברת רבא היא שתמיד יש לומר 'זמן' בסוף, שעיקרו אינו על הכוס אלא אומרו אפילו בשוק).

3. לגבי סדר הבדלה לאחר סעודה פסקו רבי יוחנן ורבא שהלכה כבית הלל לפי רבי יהודה שהסדר הוא מזון בשמים, נר, הבדלה.

4. לגבי ברכות על כוסות יין בסעודה: **אמימר** בירך על כל כוס משום שהיה נמלך. **מר זוטרא** בירך על

דף קד

נוסח ההבדלה

המבדיל בין קודש לחול. (רשב"ם - פסקו לומר 'המבדיל בין קודש לחול').

3. כל הברכות כולן פותח בברוך וחותם בברוך חוץ מברכת המצוות וברכות הפירות שבהם רק פותח בברוך, וחוץ מברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע שבהם רק חותם בברוך. עולא לא חתם בברוך בהבדלה כי לדעתו זה דומה לברכת המצוות כי אין בה אלא הודאה אחת בלי הפסק לדבר אחר.

1. בנוסח ההבדלה נחלקו אם די לומר לשון אחת של הבדלה או שצריך לומר לפחות שלש. וכן במקסימום נחלקו אם אין להוסיף על שבע הבדלות המוזכרות בתורה או שהבקי יכול לומר הרבה. פסקו שלא יפחות משלוש. אין להחשיב במניין את 'בין יום השביעי לששת ימי המעשה' משום שמזכירים מילים אלו רק להיות מעין פתיחה סמוך לחתימה או מעין חתימה סמוך לחתימה.

2. נחלקו בנוסח חתימת הברכה: א. סודר בראשית, ב. יוצר בראשית, ג. מקדש ישראל, ד.

דף קה

אכילה לפני קידוש ולפני הבדלה

משום ששבת קובעת לעצמה חשיבות ואסור לאכול בשבת ללא קידוש אף אכילת ארעי, ולכן על ידי פריסת מפה וקידוש אין לך הפסק גדול

1. מי שהתחיל לאכול ונכנסה שבת אין צורך לעקור את השולחן על מנת להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת, אלא די לפרוס מפה ולקדש,

3. מי שאין לו אלא כוס אחד של יין בשבת, ויכול לחכות ולקדש עליו ביום השבת ויקיים בכך קידוש בשבת וגם כבוד שבת של יום שחשובה יותר מכבוד הלילה, בכל זאת עדיף שיקדש עליו בליל שבת שחכיבה מצוה בשעתה. לעומת זאת במוצאי שבת כשאין לו אלא כוס אחד, דוחה את ההבדלה עד אחרי ברכת המזון שעדיף לאחר את הוצאת השבת שלא יראה עליו כטורח.

מזה. אולם בסוף שבת אין צורך להפסיק את הסעודה להבדלה, שכבוד השבת הוא שיהא גומר סעודתו אף אחר שהחשיך. אם אדם אינו אוכל בסוף שבת אלא שותה, הוא חייב להפסיק כשמחשיך. נחלקו אם מותר לשתות מים לפני הבדלה.

2. מי שלא קידש בערב שבת יכול לקדש כל היום כולו.

דף קו

טעימה פוגמת, מצוות קידוש ותשלומים לקידוש והבדלה, טעימה לפני קידוש והבדלה

מאורי האש' אין לומר אלא במוצאי שבת שאז נבראה האש.

4. מסקנת הסוגיא היא שמי שנטל ידיו יכול לקדש ואין אמירת הקידוש נחשבת היסח הדעת בין הנטילה לאכילה. הראיה שהקידוש לא נחשב היסח הדעת היא מכך שרוב לפעמים קידש על הפת. מכאן שמותר ליטול ואז לקדש.

5. נחלקו אם מי שטעם לפני קידוש יכול לקדש ואם מי שטעם לפני הבדלה יכול להבדיל. רבא פסק שמי שטעם מקדש ומי שטעם מבדיל.

1. מי שטעם מהכוס של ברכה פגמו. היו שהקפידו על פגימה בכוס, היו שהקפידו על כד פגומה, והיו שהקפידו אפילו על חבית פגומה.

2. מהפסוק 'זכור את יום השבת לקדשו' למדו שיש להבדיל על היין בלילה וביום. בלילה אומרים את כל נוסח הקידוש, וביום רק את ברכת הגפן (קידוש ביום נקרא 'קידושא רבה' משום שאומרים ברכת הגפן על כל הקידושים - רשב"ם).

3. מי שלא הבדיל במוצאי שבת יכול להשלים עד סוף יום שלישי, ויש אומרים (בתחילת דף קז) שניתן להבדיל רק עד יום ראשון. ברכת 'בורא

דף קז

קידוש והבדלה על שכר, אכילה בערב פסח

1. אממר חידש שאם אין יין בעיר ויש שכר, השכר נחשב 'חמר מדינה' ומבדילין עליו.
2. נחלקו התנאים אם מותר לקדש על שכר. היו שהתירו רק אם היה משובח או חביב. (מהרש"א בדעת רשב"ם - מדובר באינו חמר מדינה שאם זה חמר מדינה לכולי עלמא מותר).
3. נחלקו התנאים אם צריך המקדש לטעום מהכוס כל שהוא או כמלא לוגמיו.
4. במשנה למדנו שאסור לאכול בערב פסח סמוך למנחה. למסקנת הגמרא הכוונה סמוך למנחה קטנה כלומר מסוף שעה תשיעית. הטעם שאסור הוא משום שאם יאכל אחרי שעה זאת הוא עלול לאכול את הפסח אכילה גסה.
5. מותר לאכול מיני תרגימא (רשב"ם - פירות ובשר). היו אמוראים שאכלו בערב פסח בשר או ירקות או שתו יין. (רשב"ם - ועשו כן דווקא בערב פסח על מנת לעורר את התיאבון).

דף קח

דין הסיבה וארבע כוסות של יין

1. רב ששת ישב בתענית כל ערב פסח משום שהיה איסטניס וידע בעצמו שאפילו בבוקר אם הוא יטעם דבר, הוא לא יוכל לאכול מצה לתיאבון.
2. מצה צריכה הסיבה משום שהוא זכר לגאולה ואנו מתנהגים כבני חורין. מרור אינו צריך הסיבה שהוא זכר לעבדות. תיקנו על שתיים מארבע הכוסות שצריכות הסיבה, ולא ידוע על איזה ומספק צריך הסיבה בכל הכוסות.
3. פרקדן לא נקרא הסיבה. הסיבה צריכה להיות לשמאל משום שאוכלים בימין ומשום שיש חשש שיחנק אם מסב לצד ימין.
4. אשה אינה צריכה הסיבה אלא אם כן היא חשובה. בן צריך להסב. נחלקו אם תלמיד מסב. אם מדובר בתלמיד של אומנות ולא לתורה לכל הדעות צריך להסב.
5. נשים חייבות בארבע כוסות שאף הן היו באותו הנס.
6. מי ששתה את הכוסות חי קיים את מצוות ארבע כוסות אלא שאין זה מצוה שלימה.
7. מי ששתה ארבע כוסות רצופים שלא על הסדר יצא ידי מצות שמחת יום טוב אלא שלא יצא ידי חובת ארבע כוסות ונחשב לו ששתה רק כוס אחת.

8. השקה לבניו ולבני ביתו יצא, והוא ששתה את רוב הכוס.
9. צריך בכל כוס שיעור רביעית. לדעת ת"ק ניתן לקדש על כל סוג של יין. לדעת רבי יהודה צריך שיהא ביין טעם חזק ודווקא יין אדום.
10. לדעת ת"ק קטנים חייבים במצוות ארבע כוסות. לדעת רבי יהודה פטורים אלא מחלקים להם קליות ואגוזים כדי שלא יישנו וישאלו.

דף קט

דאגים שלא יישנו הילדים, מצוות שמחה בהג

1. חוטפים את המצות מהתינוקות כדי שלא יאכלו הרבה ויירדמו מתוך אכילה מרובה, וכך גם ישאלו כשרואים את השינויים. וכן יש למהר להתחיל את הסדר על מנת שהתינוקות לא יישנו.
2. בזמן המקדש אין שמחה אלא בבשר הקרבנות שנאמר "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת...".
3. בזמן שאין המקדש קיים לדעת ת"ק השמחה ביין לכולם, כולל נשים וילדים. לדעת רבי יהודה גברים ביין ונשים בבגדים יפים.
4. רב חסדא הסביר מהו שיעור רביעית של תורה: 2 אצבעות אורך על 2 אצבעות רוחב בגובה 2.7 אצבעות.
5. יש חשש סכנה בשתיית מספר זוגי של כוסות. במצוות ארבע כוסות לא חששו משום שכוס של ברכה מצטרף רק לטובה או משום שכל כוס היא מצוה בפני עצמה ואינם מצטרפים זה לזה.

דף קי

'זוגות'

נזכיר כמה מהדברים הכלליים שנאמרו לגבי 'זוגות':

- א. יש סוכרים שאין שלא חוששים לזוגות, משום שאשמדאי מלך השדים ממונה על הזוגות, ואין זה מכבודו של מלך להזיק, ויש סוכרים שאדרבא, ממלך יש לחשוש יותר. ב. רשב"ם בביאור הגמרא - ככל שהדורות עברו כך יותר הקילו בזוגות. ג. כלל הדבר שמי שמקפיד מקפידים איתו ומי שלא מקפיד לא מקפידים איתו, ומיהו לחשוש להם צריך.

דף קיא

זהירות משדים ורוחות

בן יהוידע: "דע דכל דברים אלו לא נאמרו אלא בזמן קדמון שהיו השדים והמוזיקין מצויים הרבה והיו מינים ממינים שונים, ועתה שנחלשה הסטרא אחרא נתמעטו אלו גם כן, ורק לכתחילה טוב לחוש ליזהר בזה".

נזכיר כמה מהדברים שהוזכרו:

1. כמה דברים אין ממצעין ואין מתמצעין: אשה, כלב, דקל, אשה. יש אומרים חזיר, ויש אומרים נחש.
2. אביי העמיד את תלמידו רב פפא מול השד 'קטב מרירי' משום שהיה עשיר ויש לו מזל טוב ולא יינזק.
3. התולה לחם באוויר בתוך סל קשה לעניות, וכן פירווי לחם בבית קשים לעניות משום שמלאך העושר שמו 'נקיד' (מלשון נקיות), ואינו רוצה שיהיו פירוויים נשלכים לידרס ברגל. ומלאך הממונה על העוני 'נבל' שמו.

דף קיב

זהירות מרוח רעה, הדרכות בחיים

יש בדף זה הרבה הזהרות והדרכות. נזכיר את חלקם:

1. מי שמקיז דם או נוטל שערותיו או צפורניו ולא נטל ידיו יפחד.
2. אוכלים ומשקים שתחת המטה אפילו מחופים בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהם.
3. אף לדעת רבי עקיבא שיש לאדם לעשות שבתו חול ולא להצטרך לבריות, מכל מקום לארבע כוסות יטול מהצדקה משום פרסומי ניסא.
4. כמה מההדרכות של רבי עקיבא (חלקם לבנו רבי יהושע וחלקם לרבי שמעון בר יוחאי): אל תכנס לביתך פתאום כל שכן לבית חברך (שמא עושים דברים שבצנעה). הוי משתדל עם אדם שהשעה משחקת לו. ללמד את הילד מספר מוגה כי שיבוש כיון שהוא נכנס הוא לא יוצא בקלות. לא לשאת גרושה בחיי בעלה, שארבע דעות במטה ויש אומרים אפילו אלמנה משום שאין כל האצבעות שוות. מצוה וגוף טהור - נושא אשה ולו בנים.

דף קיג

הדרכות רבותינו

1. הפוך נבילה בשוק ואל תאמר כהן אני או אדם חשוב ואינו מתאים לי מלאכה לא מכובדת.
2. הקב"ה שונא מי שרואה דבר ערוה בחברו ומעיד בו יחידי, ורב פפא הלכה אחד שעשה זה.
3. מי ששונא אדם מישראל עובר ב-'לא תשנא'. אולם אם ראהו שעובר עבירה מותר או מצווה לשנאותו.
4. מי שאינו מיסב בחבורה של מצוה הוא כמנודה לשמיים.
5. אין שואלים בכלדיים שנאמר "תמים תהיה עם ה' אלקיך".

דף קיד

פדר הקידוש, אכילת מרור בטיבול ראשון כשאין לו ירק אחר

1. משנה: מזגו לו כוס ראשון, בית שמאי אומרים: מברך על היום, ואחר כך מברך על היין, ובית הלל אומרים: מברך על היין, ואחר כך מברך על היום.
2. יש לבית שמאי שני טעמים: א. היום גורם ליין שיבא. ב. כבר קידש היום ועדיין יין לא בא.
3. יש לבית הלל שני טעמים: א. היין גורם לקידוש שתאמר. ב. היין תדיר יותר מהיום.
4. משנה: הביאו לפניו מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת. הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין, אף על פי שאין חרוסת מצוה. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: מצוה. ובמקדש היו מביאין לפניו גופו של פסח.
5. נחלקו בטעם שצריך להביא חסה פעם נוספת כשאכל חסה בטיבול ראשון: או משום שמצוות צריכות כוונה ובפעם הראשונה הוא לא התכוון למצווה. או בשביל לעשות היכר לילדים.
6. כמה דעות נאמרו מהם שני התבשילים: א. אפילו סלק ואורז. ב. דג וביצה שעליו (רשב"ם - ולא נחשבים כתבשיל אחד). ג. דווקא שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה. ד. בשר והמרק שבו הוא התבשל.

דף קטו

דיני ליל הסדר

1. נחלקו באופן שאוכל חסה בטיבול ראשון (כרפס) מתי יברך ברכת על אכילת מרור: לדעת רב הונא יברך בטיבול השני כשאוכל מרור לאחר המצה. לדעת רב חסדא מברך על אכילת מרור בהתחלה בטיבול ראשון שאין לאכול מרור בלי לברך עליו. יש שפסקו כרב חסדא ויש כרב הונא, ויש מי שהקפיד לאכול שאר ירקות בטיבול ראשון כדי לצאת מהספק.
2. לדעת הלל מצוות אכילת מצה ומרור מתקיימת בכך שכורך את שניהם יחד ואוכלם. ויש מי שסבור שאפשר לאוכלם או בכריכה או כל אחד בנפרד. ויש מי שסבור שיש לאוכלם דווקא בנפרד שמצוות מבטלות זו את זו. הלל (האמורא) אמר שבזמן הזה שמצוות מרור היא מדרבנן לכל הדעות אין לכורכם משום שהמרור דרבנן מבטל את המצה דאורייתא. כיון שלא הוכרעה ההלכה, למעשה מברך על מצה ואוכל, מברך על מרור ואוכל, ואחר כך אוכל מצה ומרור יחד זכר למקדש כהלל.
3. צריך נטילה בטיבול ראשון משום דבר שטיבולו במשקה. יש שם משקה כי צריך לשקע את החזרת בחרוסת לבטל את הארס שלו. גם אם לא צריך
- לשקע אותו בחרוסת אלא להטביל אותו בחרוסת צריך נטילת ידיים כי יש חשש שישקע.
4. אין לשהות את המרור בחרוסת שמא משום מתיקות התבלין טעם המרור יתבטל.
5. אף שנטל ידיו לטיבול ראשון צריך ליטול ידיו לטיבול שני שמא הסיח דעתו בהלל והגדה.
6. בלע מצה יצא, בלע מרור לא יצא (רשב"ם - שהפסוק הקפיד על טעם המרור), בלע מצה ומרור יחד, ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא. כרך את המצה ומרור יחד אף ידי מצה לא יצא.
7. נחלקו אם שמים מצה ומרור בפני כל אחד או רק לפני מי שאומר את ההגדה. נפסק שמים רק בפני מי שאומר את ההגדה. לכל הדעות עוקרים את השולחן רק מלפני מי שאומר את ההגדה.
8. הטעם שעוקרים את השולחן הוא בשביל שיהיה היכר לתינוקות. אם אכן שואלים למה עקרו אז פטורים מלומר מה נשתנה.
9. שלש משמעויות לנאמר בפסוק 'לחם עני': א. לחם שעונים עליו דברים הרבה. ב. פרוסה כדרכו של עני. ג. כמו עני שהוא מסיק ואשתו אופה כך במצה עושים כך שלא יחמיץ.

דף קטז

המושך דיני ליל הסדר

5. באיזה דברי גנות מתחיל? לדעת רב: 'מתחילה עובדי עובדי עבודת גלולים היו אבותינו'. לדעת שמואל: 'עבדים היינו'.

6. משנה: רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים [שנאמר (שמות יב, כז) ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח וגו'] מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים [שנאמר (שמות יב, לט) ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו'] מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים שנאמר [(שמות א, יד) וימררו את חייהם וגו'] ככל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר (שמות יג, ח) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה ונאמר לפניו הללויה עד היכן הוא אומר בש"א עד אם הבנים שמחה ובה"א עד חלמיש למעינו מים וחותרם בגאולה ר"ט אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים ולא היה חותרם רבי עקיבא אומר כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום

1. לדעת ת"ק חרוסת אינו מצוה אלא מביאים אותה בשביל לבטל את הרעל שיש בחזרת. לדעת רבי אלעזר ברבי צדוק החרוסת היא מצווה זכר לתפוח (שילדו במצרים תחת התפוח) או זכר לטיט.

2. משנה: מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי שבכל הלילות (אין) אנו (חייבים לטבל אפילו) פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש (דברים כו, ה) מארמי אויבד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה.

3. בברייתא מבואר שאם בנו אינו חכם אשתו שואלתו, ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעים בהלכות פסח שואלים זה לזה.

4. הגרסא הנכונה של השאלה האחרונה במשנה היא: "בכל הלילות אין אנו מטבילים אפילו פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים".

פרק עשירי - 'ערבי פסחים'

- שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם (מן הפסחים ומן הזבחים) כו' עד בא"י גאל ישראל.
7. צריך לומר את הפסוק "ואותנו הוציא משם" להראות שאף אנו כאילו יצאנו ממצרים.
8. כשאומרים 'מצה זו' צריך להגביה את המצות וכשאומרים 'מרור זה' צריך להגביה את המרור, להראות למסובים ולחבב בעיניהם את המצוה. לא מגביהים את הבשר כי אין לנו קרבן פסח וזה נראה כאוכל קדשים בחוץ.
9. נחלקו אם סומא חייב לומר הגדה מהתורה.

דף קיז

נוסח הקידוש ותפילה בשבת וימים טובים, אגדתות על תהלים ועוד

1. בתפילה מבקשים רחמים ולכן אומרים 'גואל ישראל' ולא 'גאל ישראל', וכן אומרים 'קדשנו במצוותיך' ולא 'וקדשנו במצוותיך'. בברכות קריאת שמע והלל אומרים 'גאל ישראל', ובקידוש אומרים 'אשר קדשנו מצוותיך' שבאלו משבחים את ה' ואין מבקשים רחמים.
2. צריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום.
3. הנוסח בחתימה של קידוש ותפילה בשבת היא 'מקדש השבת', וביום טוב 'מקדש ישראל והזמנים'. הטעם הוא שישראל מקדשים את הזמנים ואילו שבת היא קביעא וקיימא.
4. משנה: מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו רביעי גומר עליו את הלל ואומר עליו ברכת השיר בין הכוסות הללו אם רוצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה.

דף קיח

ברכת השיר והלל הגדול, אגדתות על מזונות האדם ועוד

1. מהי ברכת השיר? לרב יהודה: 'יהללוך ה' אלקינו'. לרבי יוחנן אף 'נשמת'.
2. בברייתא מבואר שלדעת רבי טרפון אומר הלל הגדול. יש אומרים שאומר את הפרק 'ה' רועי לא אחסר'.
3. נחלקו איפה מתחיל הלל הגדול: א. משרי המעלות (קלד, א) ב. מ'כי יעקב' (קלה, ד) פסוק ד. ג. מ'הודו' (קלו, א). לכל הדעות הלל הגדול מסתיים ב'על נהרות בבל' (קלז, א).

דף קיט

דיני הלל, אכילה אחרי קרבן הפסח ואחרי מצה

1. יש לברך לפני אמירת הלל שכל המצוות מברכים עליהם עובר לעשייתן. לאחר ההלל - תלוי במנהג המקומות. וכן תלוי במנהג המקומות אם לכפול פסוקים בהלל. רבי היה כופל מ'ברוך הבא', ורבי אלעזר בר פרטא היה כופל מ'אודך'.
2. **משנה:** אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.
3. לדעת רב פירוש המשנה הוא שאין לעקור לאחר אכילת קרבן הפסח לחבורה אחרת שמא יבואו

- לאכול את הפסח בשני מקומות. לדעת שמואל רב חנינא בר שילא ורבי יוחנן אפילו בחבורה שלו אסור לאכול שלא יאבד ממנו טעם הפסח. יש ברייתא שמסייעת להם.
4. נחלקו בדעת שמואל אם מותר בזמן הזה שאין קרבן פסח לאכול אחרי המצה שאוכלים בסוף זכר למצה הנאכלת עקרבן פסח.

דף קכ

חיוב מצה ומרור בזמן הזה, שינה ונמנום בזמן קרבן פסח

1. לדעת רבא בזמן הזה שאין קרבן פסח חיוב מצה היא דאורייתא, ומרור דרבנן. לדעת רב אחא בר יעקב אף מצה חיובה רק מדרבנן בזמן הזה. נחלקו בדרשת הפסוקים. בברייתא מוכח כשיטת רבא.
2. **משנה:** ישנו מקצתן - יאכלו, כולן - לא יאכלו. רבי יוסי אומר: נתנמנומו - יאכלו, נרדמו - לא יאכלו. הפסח אחר חצות מטמא את הידים. הפגול והנותר מטמאין את הידים.
3. גדר 'נמנום' זה מי שקורים לו ועונה, ולא ידע להשיב על שאלה, למשל שואלים אותו איפה הנחת כלי זה והוא לא יודע. אולם כשאומרים לו מקום מסוים הוא נזכר ואומר כן או לא.
4. שיטת רבי אלעזר בן עזריה שזמן אכילת פסח היא עד חצות. לדעת רבי עקיבא זמנה כל הלילה. נחלקו בדרשת הפסוקים. המשנה שפוסקת שפסח אחר חצות מטמא את הידיים היא כשיטת רבי אלעזר בן עזריה.

דף קכא

מחלוקת אם ברכת פסח פוטרת את של זבח, ברכות פדיון הבן

1. **משנה:** בירך ברכת הפסח - פטר את של זבח, בירך את של זבח - לא פטר את של פסח, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: לא זו פוטרת זו, ולא זו פוטרת זו.
2. פסח טעון שפיכה על המזבח וזבח טעון זריקה. לדעת רבי ישמעאל ברכת הפסח פוטרת את של זבח משום שלדעתו השופך דם של זבח יוצא. לרבי עקיבא ברכת הפסח אינה פוטרת את של זבח
3. בפדיון הבן אבי הבן מברך שתיים: ברכת פדיון הבן ושהחיינו, (רש"ש - וכשמברך ברכת שהחיינו הוא מוציא את הכהן ידי חובה, שהכהן צריך לברך שהחיינו על ההנאה שקיבל מתנה).

הדרן עלך מסכת פסחים

סיכומי הדרך

מסכת שקלים

תוכן העניינים

94	פרק ראשון - 'באחד באדר'.....
97	פרק שני - 'מצרפין שקלים'.....
100	פרק שלישי - 'בשלשה פרקים'.....
102	פרק רביעי - 'התרומה'.....
106	פרק חמישי - 'אלו הם הממונים'.....
108	פרק שישי - 'שלשה עשר שופרות'...
111	פרק שביעי - 'מעות שנמצאו'.....
114	פרק שמיני - 'כל הרוקין'.....

פרק ראשון - 'באחד באדר'

דף ב

הכרזה על השקלים והכלאים ותיקון המרחב הציבורי בחודש אדר

מהתרומה החדשה באחד בניסן, או שלמדו בגזרה שווה שתורמים מניסן לכל השנה.

4. בשנה מעוברת מכריזים על השקלים ועל הכלאים באדר השני משום שאם יודיעו באדר הראשון יאמרו האנשים לעצמם שיש עוד שהות, ולבסוף לא יביאו בזמן.

5. רבי חזקיה חידש שיש להכריז לבני בבל הרחוקים מארץ ישראל כבר בתחילת החורף על מנת שיוכלו להביא את שקליהם עד ראש חודש ניסן לארץ ישראל.

6. רבי חייא רבה לימד שבן כרך שקרא באופן אקראי את המגילה ב-יד' יצא ידי חובה ואין צריך לחזור ולקרוא ב-טו'.

1. משנה: באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים ובחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכים ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צורכי הרבים ומציינין (על) את הקברות ויוצאין אף על הכלאים.

2. הטעם שמכריזים על השקלים באחד באדר הוא משום שתורמים את הלשכה מהתרומה החדשה באחד בניסן, ולכן מכריזים שלשים יום קודם לכן בשביל שיביאו בזמן. וכן מצינו בזמן יהודיע שהכריזו על השקלים.

3. הטעם שהקרבנות באים מן התרומה החדשה בניסן משום שכך היה בימי משה שתרמו

דף ג

תביעה ומשכון מחצית השקל

2. משנה: אמר ר' יהודה בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן משרבו עוברי עבירה היו משליכין לדרכים התקינו שיהו מפקירין את כל השדה.

1. המקור לציון קברות מהתורה: א. 'וטמא טמא יקרא' – שהטומאה קוראת לפרוש ממנה. ב. הפסוק ביחזקאל "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון".

3. בברייתא מבואר שהיה נוח לבעלי שדות הכלאים שמנכשים להם את השדה, לכן החליטו להפקיר את השדות שיש בהם כלאים.
4. לומדים שהפקר בית דין הפקר מכך שעזרא ובית דינו הפקירו רכוש. ההפקר מועיל גם לעניין שפטור ממעשרות.
5. **משנה:** בחמשה עשר בו שולחנות יושבין במדינה. בעשרים וחמשה בו ישבו במקדש. משישבו במקדש התחילו למשכן. את מי ממשכנין? - לויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררין, אבל לא נשים ולא עבדים ולא קטנים. וכל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו, אינו פוסק. אין ממשכנין את הכהנים, מפני דרכי שלום. אמר רבי יהודה: העיד בן כוברי ביבנה, שכל כהן שהוא שוקל אינו חוטא. - אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: לא כי, אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא. - אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל", הואיל והעומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו, היאך הם נאכלין?
6. שלשה שלבים יש בחיוב מחצית השקל: א. קטן שלא הביא שתי שערות לא תובעים כלל. ב. הביא שתי שערות אבל לא הגיע לגיל עשרים תובעים אותו אבל לא ממשכנים אותו. ג. מגיל עשרים אף ממשכנים אותו.
7. אין ממשכנים את הכהנים משום שיש לחלוק כבוד לכהנים יותר מישראלים משום 'וקדשתו' או משום שעבודת הקרבנות עליהם.
8. **משנה:** אף על פי שאמרו: אין ממשכנין נשים ועבדים וקטנים, אבל אם שקלו - מקבלין מידם. הנכרי והכותי ששקלו - אין מקבלין מידן. ואין מקבלין מידן קיני זבין וקיני זבות, קיני יולדות. חטאות ואשמות - מקבלין מידן. זה הכלל: כל שהוא נידר ונידב - מקבלין מידן; וכל שאינו לא נידר ולא נידב - אין מקבלין מידן. וכן הוא מפורש על ידי עזרא: "לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו".

דף ד

החייבים והפטורים בקלבון

1. **משנה:** ואלו שחייבין בקלבון, לויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים, אבל לא כהנים ונשים ועבדים וקטנים. השוקל על ידי כהן, על ידי אשה, על ידי עבד, על ידי קטן, פטור. ואם שקל על ידו ועל יד חברו, חייב בקלבון אחד. רבי מאיר אומר, שני קלבונות. הנותן סלע ונוטל שקל, חייב שני
- קלבונות. השוקל על ידי עני, ועל ידי שכנו, ועל ידי בן עירו, פטור. ואם הלויים, חייב. האחין והשותפין שחייבין בקלבון, פטורין ממעשר בהמה. וכשחייבין במעשר בהמה, פטורין מן הקלבון. וכמה הוא קלבון? מעה כסף, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, חצי מעה.

2. משנתנו סבורה שהכותים כגויים, ולכן לא מקבלים מהם מה שלא נידר ונידב.
3. לא מקבלים מהגויים נדבה לבדק הבית בתחילת הבניין שחוששים שמא הם מתכוונים לרפות את ידינו. גם כאשר הבניין בנוי אין מקבלים מהם דבר מסוים שגנאי הוא ועוד שמתפארים בו. לגבי דבר שאינו מסוים כאשר הבניין כבר בנוי - לדעת רבי יוחנן מותר לקבל. לדעת ריש לקיש אף זה אסור שמשמעות הפסוק "לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו" משמעו שכל שותפות עם הגויים בעניין המקדש אסורה.
4. רבי חזקיה הוסיף שמשלשון הפסוק הנ"ל "וזכרון בירושלים", יש ללמוד שאין לקבל מהגויים נדבה אף לבניית ירושלים. (רבי חזקיה לא מסתפק כמבואר בתקלין חדתין).
5. רבי מאיר סבור שמהתורה חייבים בקלבון בשביל שיהיה הכרע. לדעת חכמים חייבים בקלבון רק כשיש חילוף מטבעות.
6. כאשר נותן סלע ונוטל שקל נחלקו אם מספיק קלבון אחד על החילוף או שצריך שני קלבונות, אחד על הנתינה ואחד על הנטילה.
7. האחים והשותפים שחלקו וחזרו והשתתפו חייבים בקלבון ופטורים ממעשר כשותפים. כשעוד לא חלקו, ממון האב בחזקתו ופטורים מקלבון וחייבים במעשר.
8. לדעת רבי אלעזר כשחלקו גדיים נגד גדיים זה נחשב עדיין כירושה, שיש ברירה, ולא בטל הירושה, ואם יחזרו וישתתפו הם חייבים במעשר בהמה. לרבי יוחנן בטלה הירושה. ואף לפני שיחזרו וישתתפו הם פטורים ממעשר בהמה כי הם כלקוחות.

דף ה

מה היו עושים עם הקלבונות

1. חמש דעות מה היו עושים עם הקלבונות: א. רבי מאיר אומר: לאותו מקום שהשקלים הולכים. ב. רבי לעזר אומר: קרבנות לקיץ המזבח. ג. רבי שמעון השזורי אומר: ריקועי זהב וציפוי לבית
- ד. בן עזאי אומר: שולחנין היו נוטלין אותן בשכרן. ה. ויש אומרים: להוצאת דרכים, (להביא את השקלים לירושלים).

פרק שני - מצרפין

דף ה

דיני הובלת השקלים לירושלים

הקדש ברשות גבוה בכל מקום שהוא ופטור מעיקר הדין. לדעת ריש לקיש המשנה שחייבה את בני העיר לשלם זה רק משום תקנת חכמים כדי שיזהרו הבעלים בשמירת השקלים.

5. משנה: הנותן שקלו לחברו לשקול על ידו ושקלו על ידי עצמו אם נתרמה התרומה מעל. השוקל שקלו מן ההקדש ונתרמה התרומה וקרבה הבהמה מעל. ממעשר שני ודמי שביעית יאכל כנגדן.

6. בסיפא אינו חייב עד שתקרב הבהמה משום שהמוציא מהקדש להקדש אינו מועל עד שיעשה מעשה בהקדש השני. אולם ברישא שמדובר בנותן שקלו לחברו ושקלו על ידי עצמו מעל מיד אף לפני שתקרב הבהמה משום שמתחילה נתן לו חברו על מנת להוליכה לגזבר, והרי נתן לגזבר, והכלל הוא כל דבר שיש בו פגם לא מעל עד שיפגום. בדבר שאין בו פגם כיון שנהנה מעל.

7. לדעת הברייתא ששנו בבית מדרשו של רבי אף במקרה של הרישא שנותן שקלו לחברו להוליכה לגזבר מעל רק כאשר הבהמה תקרב.

1. משנה: מצרפין שקלים לדרכונות מפני משוי הדרך כשם שהיו שופרות במקדש כך היו שופרות במדינה בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו אם נתרמה התרומה נשבעין לגיזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין תחתיהן נמצאו או שהחזירו הגנבים אלו ואלו שקלים ואין עולין להן לשנה הבאה.

2. אין בני העיר יכולים להחליף שקליהם לדבר חוץ ממטבע שמא יזיל הדבר מערכו, אבל טיבעא לא זיל.

3. לדעת רבי יוחנן השבועות שבמשנתנו לבני העיר ולגזברים הם שבועות שחיובם מתקנת חכמים. מהתורה אין צורך להישבע משום שלא נשבעים על קדשים. לדעת ריש לקיש השבועה כאן היא מעיקר הדין משום שהמשנה היא כדעת רבי שמעון שסבור שנשבעים על קדשים שחייב באחריותן (הגמרא נשאה בקושיא על שיטתו איזה חיוב שבועה דאורייתא יש ברישא בשבועה לגזברים. הרי אין נשבעין על הקדש).

4. לדעת רבי יוחנן מי שמפריש שקלו ואבד חייב באחריותו עד שימסרנו לגזבר. לדעת ריש לקיש

דף ו

דין 'מותר' במחצית השקל ושאר קרבנות

1. **משנה:** המכנס מעות ואמר, הרי אלו לשקלי, בית שמאי אומרים, מותרן נדבה. ובית הלל אומרים, מותרן חולין. שאביא מהן לשקלי, שווין שמותרן חולין. אלו לחטאת, שווין שהמותר נדבה. שאביא מהן לחטאת, שווין שהמותר חולין. אמר רבי שמעון, מה בין שקלים לחטאת? שקלים יש להם קצבה, וחטאת אין לה קצבה. רבי יהודה אומר, אף לשקלים אין להן קצבה, שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלים דרכונות, חזרו לשקול סלעים, חזרו לשקול טבעין, ובקשו לשקול דינרים. אמר רבי שמעון, אף על פי כן, יד כולן שוה. אבל חטאת, זה מביא בסלע וזה מביא בשתיים וזה מביא בשלוש.
2. יש אומרים שהמחלוקת בין בית שמאי ובית הלל הוא במי שצובר פרוטה אחר פרוטה, אולם בנוטל מלא היד ואומר אלו לשקלי אף לבית הלל דעתו להקדיש את כולם. ויש אומרים שהמחלוקת היא בצובר פרוטה אחר פרוטה, אולם במי שלוקח מעות בידו גם לבית שמאי המעות הם חולין משום שהוא מתכוון בפירוש להוסיף על מחצית השקל ואי אפשר להוסיף ולכן המותר חולין.
3. כתוב בספר נחמיה: "והעמדנו עלינו מצות לתת שלישיית השקל בשנה לעבודת בית אלקינו". למדו מפסוק זה שיש לתת לעניים צדקה שלש פעמים בשנה, ואין מטריחין על הציבור יותר משלש פעמים בשנה, וכן שבמחצית בשקל כל קופה היא של שלש סאין ויש שלש קופות ושלש הפרשות.
4. עוד למדו מהפסוק הנ"ל שאף שיש אפשרות להוסיף על המטבע של משה אין אפשרות לגרוע.
5. יש אומרים שנותנים מחצית השקל לכפר על חטא העגל ויש אומרים לכפר על מכירת יוסף.
6. **משנה:** מותר שקלים חולין. מותר עשירית האיפה מותר קיני זבין קיני זבות וקיני יולדות חטאת ואשמות מותרן נדבה. זה הכלל: כל שהוא בא לשם חטאת ומשום אשמה מותרן נדבה. מותר עולה לעולה מותר מנחה למנחה מותר שלמים לשלמים מותר הפסח לשלמים מותר נזירים לנזירים מותר נזיר לנדבה.
7. במשנה מבואר שמותר עשירית האיפה נדבה. לדעת רבי יוחנן מדובר על עשירית האיפה של מנחת חוטא של עני שהיא קרבן עולה ויורד. לדעתו מותר עשירית האיפה שהיה הכהן הגדול מקריב בכל יום הולך לים המלח. לדעת רבי לעזר אף מותר עשירית האיפה של כהן גדול יפלו לנדבה. נחלקו אם עשירית האיפה של כהן גדול נקרא 'חטאת' לעניין זה.
8. למדנו במשנה שמותר הפסח שלמים. לומדים זאת מהפסוק 'ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים' - כל שבא מן הצאן בא שלמים.

דף ז

מותר נזיר שבוי עני ומת

1. מבואר במשנה שמותר נזיר לנדבה. לדעת רב חסדא זה רק כאשר קרבה חטאתו של הנזיר בסוף אז דינה כדין מותר חטאת לנדבה. לדעת רב זעורא הלכה למשה מסיני היא בנזיר שאפילו קרב שלמים בסוף מותרה לנדבה. יש ברייתא שמסייעת לכל שיטה.
2. רב חסדא אמר שמותר לחמו של נזיר יורקב כי להקריב את הלחם בפני עצמו אינו יכול, וכן אינו יכול לתת לנזיר אחר כי כל נזיר מתחייב כשקיבל נזירות על עצמו להביא לחם משל עצמו.
3. רבי יוסי בר בון אמר שמותר נסכיו של נזיר יפלו לנדבה שקדשי קדשים הם ודינם כדין חטאת שמותרו לנדבה.
4. משנה: מותר שבויים לשבויים. מותר שבוי לאותו שבוי. מותר עניים לעניים. מותר עני לאותו עני. מותר המתים למתים. מותר המת ליורשיו.
5. רמ"א מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו. רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו.
5. אם גבו למת בחזקת שאין לו ובאמת לא היה צריך לגבות עבורו: דעת רבי ירמיה שגם במקרה זה מותר המת ליורשיו. ודעת רבי אידי דחוטרא שכאשר כל הגבייה היתה בטעות צריך להחזיר לנותנים את מעותיהם והדין ש'מותר המת ליורשיו' זה רק כאשר לא היה למת והוסיפו יותר ממה שצריך, אזי דעת הנותנים לתת ליורשים את המותר שאי אפשר לצמצם ועל דעת זה תרמו.
6. אין מוחזין ביד פרנסים שרוצים לשנות הצדקות למה שנראה בעיניהם שמתחילה נתנו על דעתם.
7. רשב"ג אומר: אין עושין נפשות (מצבות) לצדיקים שדבריהם הן הן זכרון.

פרק שלישי - בשלשה פרקים

דף ז

זמני תרומת השלכה ומעשר בהמה

- משנה:** בשלשה פרקים בשנה, תורמין את הלשכה: בפרוס הפסח, בפרוס עצרת, בפרוס החג, והן גרנות למעשר בהמה, דברי רבי עקיבא. בן עזאי אומר, בעשרים ותשעה באדר, ובאחד בסיון, ובעשרים ותשעה באב. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים, באחד בניסן, באחד בסיון, בעשרים ותשעה באלול. מפני מה אמרו בעשרים ותשעה באלול, ולא אמרו באחד בתשרי, מפני שהוא יום
- טוב, ואי אפשר לעשר ביום טוב, לפיכך הקדימוהו לעשרים ותשעה באלול.
- שלשה טעמים נאמרו מדוע קבעו לעשר בזמנים אלו: א. אלו הם זמני הלידה של הבהמות. ב. אנשים יעשרו בזמנים אלו ותהיה הבהמה מצויה לעולי רגלים. ג. בשביל שאנשים יעשרו בהמותיהם קרוב לרגל ולא ישכחו ויבאו לידי בל תאחר.

דף ח

דף יב

דין נכסים ובהמות שהוקדשו

- משנה:** המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראויין לקרבנות הציבור, ינתנו לאומנין בשכרן, דברי רבי עקיבא. אמר לו בן עזאי, אינה היא המידה, אלא מפרישין מהן שכר האומנין, ומחללין אותן על מעות האומנין, ונותנין אותן לאומנין בשכרן, וחוזרין ולוקחין אותן מתרומה חדשה. המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה לגבי המזבח, זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר, זכרים
- ימכרו לצרכי עולות, ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים, ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית. רבי יהושע אומר, זכרים עצמן יקרבו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים, ויביא בדמיהן עולות, ושאר נכסים יפלו לבדק הבית. רבי עקיבא אומר, רואה אני את דברי רבי אליעזר מדברי רבי יהושע, שרבי אליעזר הושה את מידתו, ורבי יהושע חלק. אמר רבי פפייס, שמעתי כדברי שניהן,

אפשרות ג: נחלקו בין במקדיש עדרו ובין במקדיש את כל נכסיו.

5. רב רבי יוחנן ורבי יוסה אמרו שקדשי בדק הבית שפודן תמימים יצאו לחולין.

6. ישנם שלש דעות במקדיש נקבה לקרבנות שצריך בהם זכר- עולה פסח, ואשם: א.

ת"ק: הבהמה קדושה קדושת הגוף ואינה נפדית אלא במום. הטעם הוא שמיגו שחייל עליה קדושת בדק הבית חל עליה קדושת דמים. **ב. רבי שמעון:** חלה קדושת הגוף רק במקרה של עולה משום שנקיבה בעוף כשרה לעולה. **ג. רבי שמעון בן יהודה:** אין קדושת הגוף בקרבנות אלו אלא קדושת דמים כיון שהקרבנות אינם באים נקבה.

7. רבי יהושע ורבי אלעזר במשנה סבורים שהכל קרב לעולה למדו מהפסוק 'אשר יקריבו לה' לעולה'.

שהמקדיש בפירוש, כדברי רבי אליעזר. והמקדיש סתם, כדברי רבי יהושע. המקדיש נכסים והיו בהן דברים ראויין על גבי המזבח, יינות, שמנים ועופות, רבי אלעזר אומר, ימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות, ושאר נכסים יפלו לבדק הבית.

2. הטעם של בן עזאי הוא שאין הקדש מתחלל על המלאכה אלא על דבר בעין.

3. רבי אליעזר למד מהפסוק 'ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה' שסתם הקדשות לבדק הבית.

4. ישנם שלש דעות במה נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע: **אפשרות א:** המחלוקת הוא במקדיש את נכסיו אבל במקדיש עדרו בלבד לכולי עלמא הם למזבח. **אפשרות ב:** המחלוקת במקדיש עדרו אבל במקדיש נכסיו לכולי עלמא הם לבדק הבית.

תרומת הלשכה בשלש קופות, עושה באופן שלא יחשדו בו

ומישראל, ואומר (משלי ג) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.

2. כתוב עליהם 'אלף' 'בית' 'גימל', לומר שצריך לקנות קרבנות ציבור מהראשונה ולאחר מכן מהנשייה ולאחר מכן מהשלישית.

3. כמה דיני ארבע כוסות: א. אם שתה את הכוסות ברציפות ללא הפסק בין כוס לכוס יצא. ב. אם שתה בהפסק בין לגימה ללגימה יותר מהרגילות

1. בשלוש קופות של שלוש שלוש סאין תורמין את הלשכה, וכתוב בהן אל"ף ביי"ת גימ"ל. רבי ישמעאל אומר, יונית כתוב בהן, אלפ"א בית"א גמל"א. אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות, ולא במנעל, ולא בסנדל, ולא בתפילין, ולא בקמיע, שמה יעני, ויאמרו מעוון הלשכה העני, או שמה יעשיר, ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר. לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר (במדבר לב) והייתם נקיים מה'

יצא. ג. יוצאין ביין של שביעית. ד. יוצאין ביין קונדיטין. יוצאין ביין מבושל. ה. יוצאים ביין מזוג. מצוה ביין אדום.

דף ט

תרומת הלשכה

הדבר התרום. תרם את הראשונה לשם ארץ ישראל, ושניה לשום כרכין המוקפין לה, והשלישית לשום בבל ולשום מדי ולשום מדינות הרחוקות.

4. התרומות היו עבור כל ישראל. אף על פי כן של בית רבן גמליאל רצו שיתרמו משקליהם בשביל שיהיה להם נחת רוח שמעותיהם ילכו לקרבנות ולא לשיירי הלשכה.

5. יש אסמכתא בפסוק בנחמיה לתרום משלש קופות ולכן הקפידו שלא להשתמש רק במעות של הקופה הראשונה לקרבנות אלא אחר שהשתמשו בחלק מהמעות בקופה הראשונה עברו לקופה השנייה ואז לשלישית. אם היו הרבה קרבנות ושלמו המעות: לדעת תנא קמא - גובים מעות חדשים. לדעת רבי מאיר - גובים משיירי הלשכה.

1. כמה דברים שנהגו בזמן תרומת הלשכה משום החשד: בעל שיער לא יתרום. אם לבש התורם בגד צמר היו מפרידים את הנימים. היו מדברים עם התורם לראות שלא מחביא בפיו. לא מילאו את פיו במים משום שהוא צריך לברך ברכה על ההפרשה.

2. בתורה נביאים וכתובים מבואר שצריך להיות נקיים ולהימנע מחשד.

3. משנה: של בית רבן גמליאל (היה) נכנס ושקלו בין אצבעותיו, וזורקו לפני התורם, והתורם מתכוון ודוחקו לקופה. אין התורם תורם עד שיאמר להם, אתרום? והן אומרים לו, תרום, תרום, תרום, שלוש פעמים. תרם את הראשונה ומחפה בקטבלאות, שניה ומחפה בקטבלאות. שלישית לא היה מחפה, שמא: ישכח ויתרום מן

פרק רביעי - 'התרומה'

רבי יוסי אומר, (אף הרוצה) מתנדב שומר חינוך. אמרו לו, אף אתה אומר, שאינן באין אלא משל ציבור.

משנה: התרומה מה היו עושין בה? לוקחין בה תמידין ומוספין ונסכיהם, העומר ושתי הלחם ולחם הפנים, וכל קרבנות הציבור. שומרי ספיחים בשביעית, נוטלין שכרן מתרומת הלשכה.

דף י

מאיזה כספים הביאו את צרכי המקדש השונים

הלשכה. אבא שאול אומר, כבש פרה כהנים גדולים עושין אותו משל עצמן. מותר שיירי הלשכה מה היו עושין בה? לוקחין בהן יינות, שמנים וסלתות, והשכר להקדש, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אין משתכרין משל הקדש ולא משל עניים. מותר תרומה מה היו עושין בה? ריקועי זהב ציפוי לבית קדשי הקדשים. רבי ישמעאל אומר, מותר הפירות לקיץ המזבח, ומותר התרומה לכלי שרת. רבי עקיבא אומר, מותר התרומה לקיץ המזבח, ומותר נסכים לכלי שרת. רבי חנניא סגן הכהנים אומר, מותר נסכים לקיץ המזבח, ומותר התרומה לכלי שרת. זה וזה לא היו מודים בפירות.

5. לדעת רבי מאיר צריך שכל הכלים במקדש יהיו שלמים ושיהיו ובמקומם, ואם לא - אי אפשר להקריב. לדעת חכמים לא מעכב אלא קרן המזבח וכרכוב המזבח. האמרואים פסקו כחכמים שאינו מעכב אלא כרכוב וקרן. אולם כל זה מדובר רק בעבודות חוץ. בעבודות פנים נחלקו אם מעכב רק

1. נחלקו בגמרא אם חכמים מודים לרבי יוסי שיחיד יכול לנדב לציבור מכשירי קרבן כמו עצים ובגדי כהונה. בברייתות מוכח כשיטה שהם מודים במכשירי קרבן שיחיד יכול לנדב.

2. לדעת רבי ישמעאל אין מביאין את העומר אלא מארץ ישראל. לדעת חכמים מביאים אף מחוצה לארץ. מה שנאמר במשנתנו ששמרו על ספיחים בשביעית זה כשיטת רבי ישמעאל שסבור שהעומר מגיע רק מהארץ, או שאף לשיטת חכמים צריך לשמור על הספיחים בארץ ישראל בשביעית שמא לא ימצאו שעורים בחוץ לארץ.

3. הסתפקו בגמרא אם לא מצאו גידולי שעורים בשביעית, האם מותר לזרוע בשביעית שעורים בשביל העומר או שלא התירה התורה אלא את הקצירה.

4. **משנה:** פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית, באין מתרומת הלשכה. כבש פרה, וכבש שעיר המשתלח ולשון שבין קרניו, ואמת המים, וחומת העיר ומגדלותיה, וכל צרכי העיר, באין משיירי

המנורה, או שאף השולחן או אף מזבח הזהב והפרוכת.

דף יא

המושך 'מותר'

1. אף שדעת רבי עקיבא במשנה שאין משתכרין בשל הקדש אבל אם רצה להשתמש בכסף וההפסד יהיה שלו והשכר להקדש - מותר. וכן הדין לגבי אפוטרופוס בכספי יתומים.
  2. במשנה מבואר שלדעת רבי ישמעאל מותר פירות הם לקיץ המזבח. לדעת רבי חיא בר יוסף מדובר על הכספים שקיבלו ההקדש ממה שמכרו את שיירי הלשכה, (ורבי ישמעאל לשיטתו שמותר להשתכר בשל הקדש). לדעת רבי יוחנן מותר פירות הכוונה ל'סאה רביעית', כלומר כספים שקיבלו מכך שהמחירים התייקרו והמוכרים מספקים להם כמות של המחיר הזול.
  3. רבי עקיבא אמר במשנה שמותר נסכים לכלי שרת. לרבי חיא הכוונה לסאה רביעית ול'בירוצין' (מה שגדש מחוץ לכלי), ולרבי יוחנן הכוונה לבירוצין בלבד.
4. **משנה:** מותר הקטורת מה היו עושין בה? מפרישין (ממנה) שכר האומנין, ומחליין אותה על שכר האומנין, ונותנין אותה לאומנין בשכרן, וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה. אם בא החדש בזמנו, לוקחין אותה מתרומה חדשה. ואם לאו, מן הישנה.
  5. היו לוקחים מעות הקדש ומחללים אותם על הבניין שעשו האומנים וכך שילמו לאומנים את שכרם. ולאחר מכן חיללו את מותר הקטורת על מעות חולין אלו, וכעת המעות נהפכו להקדש.
  6. נחלקו אם הכלים שהחזיקו את הקטורת היו דווקא כלי שרת ומקדשים את הקטורת בקדושת הגוף. נפקא מינה אם מותר הקטורת קדוש בקדושת הגוף והולך לכלי שרת כנסכים או שאינו קדוש בקדושת הגוף ודינו כמותר תרומה והולך לקיץ המזבח.

דף יב

יד הקדש על העליונה

1. **משנה:** אחת לשלשים יום, משערין את הלשכה. כל המקבל עליו לספק סלתות מארבעה, עמדו משלש, יספק מארבעה. משלש ועמדו מארבעה, יספק מארבעה,
- שיד הקדש על העליונה. ואם התליעה סולת, התליעה לו. ואם החמיץ יין, החמיץ לו. ואינו מקבל את מעותיו, עד שיהא המזבח מרצה.

פרק רביעי - 'התרומה'

2. המוכרים היו מקבלים מיד את מעותיהם מההקדש, ולא חוששים שיפסלו הסולת או היין בעזרה בשעת ההקרבה משום שכהנים זריזים הם.

פרק חמישי - 'אלו הן הממונים'

דף יג

הממונים במקדש

1. **משנה:** אלו הן הממונין שהיו במקדש: יוחנן בן פנחס על החותמות, אחיה על הנסכים, מתתיה בן שמואל על הפייסות, פתחיה על הקינין. פתחיה, זה מרדכי. למה נקרא שמו פתחיה? שהיה פותח בדברים ודורשן, ויודע שבעים לשון. בן אחיה על חולי מעים, נחוניא חופר שיחין, גביני כרוז, בן גבר על נעילת שערים, בן בבי על הפקיע, בן ארזה על הצלצל, הוגרס בן לוי על השיר,
2. אף שהיו הרבה ממונים במקדש במשך הדורות במשנה מנו רק את אלו משום שהם היו הכשרים שבכל דור ודור. או משום שבעל המשנה מנה את אלו שהיו בדורו ולא דווקא שהם היו צדיקים.

דף יד

ממונים על עניני המקדש, חותמות שבמקדש

1. משפחת בית אבטינס ובית גרמו ידעו לעשות את לחם הפנים והקטורת בצורה מעולה שאף אחד אחר לא ידע. הם לא רצו ללמד אף אחד משום שאמרו שהמקדש ייחרב והם לא רצו שהסוד של עשיית הקטורת ולחם הפנים יגיע לידי עובדי עבודה זרה. חכמים בכל זאת ציינו אותם לשבח שהם נזהרו שלא יחשדו בהם שלוקחים משל המקדש. לבסוף רבי עקיבא אמר שלא צריך להזכיר את בית אבטינס
2. **משנה:** אין פוחתין משלשה גזברין ומשבעה אמרכלין, ואין עושין שררה על הציבור בממון פחות משנים, חוץ מבן אחיה שעל חולי מעים ואלעזר שעל הפרוכות, שאותן קבלו רוב הצבור עליהן.
3. הטעם שאין עושין שררה על הציבור פחות משניים הוא משום שזה מביא לידי חשד, ומצינו שחשדו אפילו במשה רבינו.

ואם הותירו הותירו להקדש. ואם פיתחו, היה משלם יוחנן מביתו, שיד הקדש על העליונה. מי שאבד ממנו חותמו, ממתנין לו עד הערב. אם מוצאין לו כדי חותמו, נותנין לו. ואם לאו לא היה לו. ושם היום כתוב עליהן מפני הרמאין.

5. הטעם שלדעת בן עזאי יש חותם מיוחד עבור חוטא דל הוא משום שעליו להביא ארבעה לוגין וזה שונה מחותם גדי שיש בו רק שלשה לוגין. ולדעת ת"ק החוטא הדל יכול לקבל חותם של גדי והלוג הנוסף הוא יכול להביא מביתו ולא חששו חכמים שלא יעשה על טהרת הקודש בביתו כיון שהלוג הרביעי לא קרב על גבי המזבח אלא הוא נועד עבור מתן תנוך ובהונות.

4. **משנה:** ארבעה חותמות היו במקדש, וכתוב עליהן, עגל, זכר, גדי, חוטא. בן עזאי אומר, חמשה היו, וארמית כתוב עליהן, עגל, זכר, גדי, חוטא דל, וחוטא עשיר. עגל משמש עם נסכי בקר גדולים וקטנים, זכרים ונקבות. גדי משמש עם נסכי צאן גדולים וקטנים, זכרים ונקבות, חוץ משל אילים. זכר משמש עם נסכי אילים בלבד. חוטא משמש עם נסכי שלש בהמות של מצורעין. מי שהוא מבקש נסכים הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות, נותן לו מעות ומקבל ממנו חותם. בא לו אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים, ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים. ולערב באין זה אצל זה, ואחיה מוציא את החותמות ומקבל כנגדן מעות.

דף טו

לשכת חשאים ולשכת הכלים

גזברין פותחין אותה. וכל כלי שמוצאין בו צורך לבדק הבית, מניחין אותו. והשאר נמכרין בדמיהן ונופלין ללשכת בדק הבית. 2. עדיף לתת כסף להחיות עמלי תורה עניים יותר מאשר לתת לבתי כנסת ובתי מדרש.

1. **משנה:** שתי לשכות היו במקדש, אחת לשכת חשאים, ואחת לשכת הכלים. לשכת חשאים יראי חטא נותנים לתוכה בחשאי, ועניים בני טובים מתפרנסים מתוכה בחשאי. לשכת הכלים, כל מי שהוא מתנדב כלי, זורקו לתוכה. ואחת לשלשים יום,

פרק שישי 'שלושה עשר שופרות'

דף טו

1. **משנה:** שלושה עשר שופרות, שלושה עשר שולחנות, שלש עשרה השתחויות, היו במקדש. של בית רבן גמליאל ושל בית רבי חנניא סגן הכהנים היו משתחוין ארבע עשרה. והיכן היתה יתירה, כנגד דיר העצים, שכן מסורת בידם מאבותיהם ששם הארון נגזו. מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק, וראה הרצפה שהיא משונה מחברותיה. בא ואמר לחברו. לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו, וידעו ביחוד ששם הארון נגזו.
2. יש אומרים שהארון גלה עם בני ישראל לבבל. יש אומרים שהארון נגזו בקודש הקודשים, ויש אומרים שנגזו בלשכת דיר העצים.
3. לדעת רבי יהודה בן לקיש היו שני ארונות, אחד עם לוחות הברית שהיה מונח באוהל מועד ואחד עם שברי לוחות שהיה יוצא עמהם למלחמה. לדעת חכמים היה ארון אחד והיו בו לוחות ושברי לוחות.

דף טז

אגרות על ארון הקודש ושמן המשחה, השתחויות במקדש

1. יאשיהו גזו את הארון שלא יקחו אותו הבבלים. יחד עם הארון נגזו צנצנת המן, צלוחית שמן המשחה, מקלו של אהרן ופרחיו ושקדיו וארגז שהשיבו פלשתים לאלקי ישראל.
2. נעשו ניסים בשמן המשחה: מעט ממנו הספיק להרבה מאד משיחות. כולו יהיה קיים לעתיד לבא.
3. אין מושחין בשמן המשחה אלא מלכי בית דוד. מלך בן מלך אינו צריך משיחה אלא כאשר יש מחלוקת.
4. לדעת רבי מאיר האמה של כלי המקדש היה של ששה טפחים. לדבריו ספר התורה שכתב משה היה בארון. לרבי יהודה האמה של כלי המקדש היה של חמשה טפחים. לדבריו ספר התורה שכתב משה היה מחוץ לארון.

דרומיים סמוכין למערב, שער העליון, שער הדלק, שער הבכורות, שער המים. ולמה נקרא שמו שער המים? שבו מכניסין צלוחית של מים של ניסוך בחג. רבי אליעזר בן יעקב אומר, בו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית. לעומתן בצפון סמוכין למערב, שער יכניה, שער קרבן, שער נשים, שער השיר. ולמה נקרא שמו שער יכניה? שבו יצא יכניה בגלותו. במזרח, שער ניקנור, ושני פשפשין היו לו, אחד בימינו ואחד בשמאלו. ושנים במערב שלא היה להם שם.

5. לרבי חנינה בן גמליאל הארון היה מורכב משלוש תיבות: זהב, עץ, זהב. לריש לקיש הארון היה תיבה אחת מצופה זהב.

6. נחלקו כמה דיברות היו כתובים על הלוחות: א. חמש בכל אחת. ב. עשר בכל אחת. ג. עשרים בכל אחת. ד. ארבעים בכל אחת. חנינא בן רבי יהושע אומר שכל פרטי התורה ודקדוקיה היו כתובים על הלוחות בין הדברות.

7. **משנה:** והיכן היו משתחווים? ארבע בצפון, וארבע בדרום, שלש במזרח, ושתיים במערב, כנגד שלשה עשר שערים. שערים

דף יז

שערי המקדש, לחם הפנים

ביציאתו, שמעלין יא בקודש ולא מורדין. ואחד של זהב מבפנים, שעליו לחם הפנים תמיד.

3. לדעת המשנה השולחן שעליו הניחו את הלחם היה משיש. לדעת הברייתא השולחן היה עשוי מכסף משום ששיש מקרר את הלחם והלחם צריך להיות חם.

4. למסקנת הגמרא כשאין לחם הפנים לשבוע החדש מותר להשאיר את לחם הפנים מהשבוע שעבר לשבת הבאה והלחם אינו נפסל בלינה.

5. שלמה המלך הוסיף עשרה שולחנות למקדש. נחלקו אם הכיוון שלהם היה מזרח ומערב או צפון ודרום. עוד נחלקו אם סידרו

1. המשנה סבורה שהיו שלשה עשר שערים במקדש וכנגדם השתחוו שלוש עשרה פעמים. יש שיטה אחרת שהיו שבעה שערים במקדש ושלש עשרה ההשתחויות היו כנגד שלושה עשר פרצות שהיו בסורג שהיה בהר הבית.

2. משנה: שלשה עשר שולחנות היו במקדש, שמונה של שיש בבית המטבחים, שעליהן מדיחין את הקרביים. ושנים במערב הכבש, אחד של שיש ואחד של כסף. על של שיש היו נותנים את האברים, על של כסף כלי שרת. ושנים באולם מבפנים על פתח הבית, אחד של שיש ואחד של זהב. על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו, ועל של זהב

את לחם הפנים בכל השולחנות או רק בשולחן של משה.

דף יח

שלוש עשר שופרות במקדש, המתנדב ולא פירט כמה צריך לתת

- משנה:** שלושה עשר שופרות היו במקדש, וכתוב עליהם, תקלין חדתין ותקלין עתיקין, קינין וגוזלי עולה, עצים, ולבונה, זהב לכפורת. ששה, לנדבה. תקלין חדתין, שבכל שנה ושנה. עתיקין, מי שלא שקל אשתקד, שוקל לשנה הבאה. קינין, הם תורים. וגוזלי עולה, הן בני יונה. וכולן עולות, דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים, קינין, אחד חטאת ואחד עולה. וגוזלי עולה, כולן עולות. האומר, הרי עלי עצים, לא יפחות משני גזירין. לבונה, לא יפחות מקומץ. זהב, לא יפחות מדינר זהב. ששה לנדבה, נדבה מהו עושין בה? לוקחין בה עולות, הבשר לשם, והעורות לכהנים. זה מדרש דרש יהודיע כהן גדול, (ויקרא ה) אשם הוא אשם אשם לה'. (זה הכלל), כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה, ילקח בו עולות, הבשר לשם, והעורות לכהנים. נמצאו שני כתובים קיימים, אשם לה', ואשם לכהנים, ואומר (מלכים ב יב), כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה' לכהנים יהיו.
  - הטעם שלדעת רבי יהודה לא היה בירושלים שופר של קינין של חובה הוא משום שאם
- יתברר שאחת היולדות מתה יצטרכו להוליך את כל המעות לים המלח כדין מעות חטאת שמתו בעליה. אי אפשר להשליך לים המלח רק את סכום המעות שלה ולומר שהוברר שמה שנזרק הם המעות של המתה, משום שלרבי יהודה אין ברירה.
- מי שאומר 'הרי עלי עץ' (בלשון יחיד) מביא עץ אחד, שאף עץ אחד נקרא קרבן.
  - למדנו במשנה שמי שמתנדב להביא לבונה צריך להביא קומץ. נחלקו אם צריך קומץ של כהן שהוא גדול בגופו או יכול לשער בקומצו של בעלים. (הם נחלקו מה המקור לדין שמי שמתנדב לבונה צריך להביא קומץ).
  - במשנה מוזכר שהיו ששה שופרות נוספות לנדבה. נחלקו לשם מה היו ששה שופרות אלו: א. כנגד ששה בתי אבות. ב. כנגד שש בהמות: פר, עגל, שעיר, איל, גדי וטלה. ג. כנגד ששה סוגי קרבנות המנויות בפרק ב משנה ה. ד. משום שהיתה הנדבה מרובה עשו יותר שופרות כדי שלא יתעפשו המעות.

פרק שביעי - מעות שנמצאו

דף יט

דין מעות שנמצאו

- משנה:** מעות שנמצאו בין השקלים לנדבה, קרוב לשקלים יפלו לשקלים, לנדבה יפלו לנדבה, מחצה למחצה יפלו לנדבה. בין עצים ללבונה, קרוב לעצים יפלו לעצים, ללבונה יפלו ללבונה, מחצה למחצה יפלו ללבונה. בין קנין לגוזלי עולה, קרוב לקנין יפלו לקנין, לגוזלי עולה יפלו לגוזלי עולה, מחצה למחצה יפלו לגוזלי עולה. בין חולין למעשר שני, קרוב לחולין יפלו לחולין, למעשר שני יפלו למעשר שני, מחצה למחצה יפלו למעשר שני. זה הכלל, הולכים אחר הקרוב (להקל). מחצה למחצה להחמיר.
- למדנו במשנה שמעות שנמצאו בין שקלים לנדבה יפלו לנדבה. שני טעמים נאמרו בדבר: **א.** נדבה חמורה יותר משקלים משום ששיירי שקלים הולכים לחומת העיר ולא לקרבן. **ב.** כיוון שהמעות נמצאו באמצע דינם כמו מי שהפריש שקלו ומת שהמעות שהפריש נופלות לנדבה.
- למדנו במשנה שבמקרה שהמעות נמצאו בין קנים לגוזלי עולה יפלו לעולה. אף שאין חטאת קריבה עולה אבל תנאי בית דין הוא שמעות שנותרו מהפרשת חטאת
- משנה:** מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה, לעולם מעשר. בהר הבית, חולין. בירושלים בשעת הרגל, מעשר. ובשאר ימות השנה, חולין. בשר שנמצא בעזרה, אברים, עולות. וחתיכות, חטאות. בירושלים, זבחי שלמים. זה וזה תעובר צורתו ויצא לבית השרפה. נמצא בגבולין, אברים, נבלות. חתיכות, מותרות. ובשעת הרגל שהבשר מרובה, אף אברים מותרין.
- המשנה שהצריכה עיבור צורה לבשר שנמצא בעזרה או בירושלים סבורה שהפסול של היסח הדעת הוא פסול טומאה, (כלומר חשש טומאה) ולא פסול הגוף (כלומר פסול בעצם) ואף אם יבוא אליה ויאמר שלא נטמא בכל זאת פסול). ואף שספק טומאה ברשות הרבים טהור מכל מקום צריך עיבור צורה ושריפה שמא הבשר הוא נותר. למאן דאמר שהיסח הדעת הוא פסול הגוף שורפים בלי עיבור צורה.
- למדנו במשנה שאברים שנמצאו בגבולין הם נבלות. אין זה חשש בעלמא אלא

האברים הם ודאי נבלות ולוקים על אכילתם.

דף כ

בהמה שנמצאת בירושלים, דיני מנחת הביתין

1. **משנה:** בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר, וכמידתה לכל רוח, זכרים, עולות. נקבות, זבחי שלמים. רבי יהודה אומר, הראוי לפסחים, פסחים קודם לרגל שלשים יום. בראשונה היו ממשכנין את מוצאיה, עד שהוא מביא נסכיה. חזרו להיות מניחין אותה ובורחין. התקינו בית דין שיהו נסכיה באין משל ציבור. אמר רבי שמעון, שבעה דברים התקינו בית דין, וזה אחד מהן, נכרי ששלח עולתו ממדינת הים ושלח עמה נסכים, קרבין משלו. ואם לאו, קרבין משל ציבור. וכן גר שמת והניח זבחים, אם יש לו נסכים, קרבין משלו. ואם לאו, קרבין משל ציבור. ותנאי בית דין הוא על כהן גדול שמת, שתהא מנחתו קרבה משל צבור. רבי יהודה אומר, משל יורשין. ושלמה היתה קרבה. על המלח ועל העצים שיהיו הכהנים נאותים בהן, ועל הפרה שלא יהו מועלין באפרה, ועל הקינין הפסולות שיהו באות משל ציבור. רבי יוסי אומר, המספק את הקינין, מספק את הפסולות.
2. לדעת רבי הושעיא רבה אין כוונת המשנה שכאשר מצא זכרים יביא אותם עצמם לעולות אלא מחלל על מעות מסוימות על
- הצד שזה שלמים ומחלל על מעות אחרות על הצד שזה עולה ומקריב את שניהם (אחד לחובת עולה או שלמים והשני לנדבת עולה או שלמים). לדעת רבי יוחנן לב בית דין מתנה עליהם שיביא את הקרבנות עצמן שנמצאו.
3. לדעת רבי יוחנן מנחת הביתין של כהן גדול היה חוצה אותה ואחר כך מקדש כל חצי בכלי שרת ולפני זה לא היה קדוש כאשר היה בשלימותו (שהכלי שמודדים בו עשרון לא היה קודש). לדעת ריש לקיש היה מקדשה בשלימות בכלי שרת (הכלי שמודדים בו היה קדוש) ואחר כך חוצה אותה.
4. נחלקו בסדר אפיית מנחת הביתין של הכהן הגדול ושלוש דעות בדבר: א. אופה ואחר כך מטגנה. ב. מטגנה ואחר כך אופה. ג. אופה ומטגנה וחוזר ואופה. נחלקו בדרשות הפסוקים.
5. נחלקו במקרה שמת כהן גדול ולא מינו אחר תחתיו על מי מוטל להביא מנחה במקומו: לרבי יהודה היורשים מביאים ולרבי שמעון הציבור מביא. לכל הדעות רק הכהן הגדול

עצמו מביא את המנחה בחצאים ואילו מי שמביא במקומו מביאה שלם.

דף כא

רוק, סכין וקופיץ שנמצאו בירושלים, הפרוכת שנטמאה

1. למדנו במשנה שאם כהן גדול מת או שנטמא מביאים מנחת חביתין שלימה. הסתפקו בגמרא אם מביאים שלימה גם בין הערביים או שבין הערביים לא מביאים כלום. פשוטו שגם בין הערביים מביא שלימה. ועדיין הסתפקו אם צריך להכפיל גם את השמן והלבונה. למסקנה מכפילים גם את השמן והלבונה.
2. מדאורייתא אין מעילה באפר פרה. כיון שראו חכמים שהיו מזולזלים באפרה ונתנו אפר פרה על מכותיהם גזרו שיש מעילה באפרה. כשחכמים ראו שחזרו העם להיזהר בה הפסיקו את איסור המעילה באפרה.

פרק שמיני - 'כל הרוקין

דף כא

דין רוק הנמצא בירושלים ודין פרוכת שנטמאה

1. **משנה:** כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין חוץ משל שוק העליון דברי ר"מ רבי יוסי אומר בשאר כל ימות השנה שבאמצע טמאין שבצדדין טהורין ובשעת הרגל שבאמצע טהורין שבצדדין טמאין מפני שהמועטין מסתלקין לצדדין כל הכלים הנמצאין בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה טמאין ודרך עליה טהורין שלא כירידתן עלייתן דברי ר"מ ר' יוסי אומר כולן טהורין חוץ מן הסל והמגריפה והמריצה המיוחדין לקברות סכין שנמצאת ב"ד שוחט בה מיד בשלשה עשר שונה ומטביל קופיץ בזה ובזה שונה ומטביל חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד בחמשה עשר שוחט בה מיד נמצאת קשורה לסכין הרי היא כסכין.
2. חכמים קבעו שרוק שנמצא בשוק העליון בירושלים טמא משום שהיו שם כובסים נכרים, ונכרים כזבים לכל דבריהם.
3. אף שלא גזרו על הכלים שבירושלים גזרו על הכלים שנמצאו בדרך ירידה לבית הטבילה משום שמוכח שנפלו בירידתם לבית הטבילה והם טמאים.
4. לדעת הברייתא אם נמצאו סכין וקופיץ קשורים שניהם צריכים טבילה ולא כמשנתנו שסוברת ששניהם לא צריכים טבילה.
5. **משנה:** פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים [דף לב עמוד ב] ומכניסין אותה מיד ושנטמאת באב הטומאה מטבילין אותה בחוץ ושוטחין אותה בחיל מפני שהיא צריכה הערב שמש אם היתה חדשה שוטחין אותה על גג האיציטבא כדי שיראה העם את מלאכתה שהיא נאה רשב"ג אומר משום ר"ש בן הסגן פרוכת עוביה טפח על שבעים ושתיים נימים נארגת על כל נימה ונימה כ"ד חוטיין ארכה מ' אמה ורחבה כ' ומפ"ב ריבוא היתה נעשית ושתיים עושין בכל שנה ושלש מאות כהנים מטבילין אותה.
6. לדעת המשנה על כל נימה בפרוכת היו עשרים וארבעה חוטים. יש דעה בברייתא שהיו שלשים ושנים חוטים ויש דעה אחרת בברייתא שהיו ארבעים ושמונה חוטים.
7. המשנה שאמרה שהיו צריכים שלש מאות כהנים זה גוזמא.

דף כב

מקום שריפת קדשי קדשים, דין קדשים ומעשרות שלא בפני הבית

1. **משנה:** בשר קדשי קדשים שנטמא, בין באב הטומאה, בין בוולד הטומאה, בין בפנים, בין בחוץ: בית שמאי אומרים, הכל ישרף בפנים, חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ. ובית הלל אומרים, הכל ישרף בחוץ, חוץ משנטמא בוולד הטומאה בפנים. רבי אליעזר אומר: את שנטמא באב הטומאה, בין בפנים בין בחוץ – ישרף בחוץ. ואת שנטמא בוולד הטומאה, בין בפנים בין בחוץ – ישרף בפנים. רבי עקיבא אומר, מקום טומאתו שם שריפתו.
2. לדעת בר קפרא כוונת המשנה ב'אב הטומאה' פירושו טומאה דאורייתא, ו'ולד הטומאה' פירושו טומאה דרבנן. לדעת רבי יוחנן בשניהם מדובר על טומאה דאורייתא וולד הטומאה מדובר על שני לטומאה.
3. **משנה:** אברי התמיד, ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח, ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב, ושל ראשי חדשים ניתנין מתחת כרכוב המזבח מלמטה. השקלים והביכורים אין נוהגין אלא בפני הבית, אבל מעשר דגן ומעשר בהמה והבכורות נוהגין בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. המקדיש שקלים וביכורים, הרי
- זה קודש. רבי שמעון אומר, האומר ביכורים קודש, אינן קודש.
4. שיר של מוסף קודם לשיר של שבת. נחלקו אם הוא הדין שהקרבת מוסף ראש חודש קודמת להקרבת מוסף שבת או שמוסף ראש חודש קודם רק בשיר משום שבהקדמת השיר של ראש חודש רצו לפרסם את ראש חודש אבל קרבן מוסף שבת קודם בהקרבה משום שהוא תדיר.
5. לדעת המשנה רבי שמעון סבור שאם אמר על מעות שהם קודש לשם שקלים הם קודש. אולם בברייתא מבואר שלרבי שמעון המעות אינם קודש. הטעם של רבי שמעון בברייתא הוא שאף אם יבנה המקדש סביר שייבנה בניסן ואז הקרבנות יבואו מתרומה חדשה ולא מהשקלים שהקדישו לפני בנין הבית. מכיוון שהמעות כנראה בכל מקרה לא יבואו להקדש לכן לא חל שם הקדש עליהם כלל.
6. רב פסק להלכה כרבי שמעון (תקלין חדתין - כלומר שהמקדיש ביכורים בזמן הזה לא קדשו המעות ואילו מקדיש שקלים בזמן הזה המעות קדשו).

סיכומי הדף

מסכת ראש השנה

תוכן העניינים

118 ...	פרק ראשון - 'ארבעה ראשי שנים'
132	פרק שני - 'אם אינן מכירין'
136	פרק שלישי - 'ראוהו בית דין'
141	פרק רביעי - 'יום טוב'

פרק ראשון - ארבעה ראשי שנים

דף ב

ארבעה ראשי שנים

1. **משנה:** ארבעה ראשי שנים הם. באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים. באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. **רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים:** באחד בתשרי. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות, לנטיעה ולירקות. באחד בשבט, ראש השנה לאילן, **כדברי בית שמאי. בית הלל אומרים:** בחמשה עשר בו.
2. למדנו במשנה שאחד בניסן הוא ראש השנה למלכים. **רב חסדא פירש** שלענין השטרות מונים למלך מניסן שיוכלו להבחין אם השטר מוקדם ופסול או אינו מוקדם וכשר.

3. **בבביתא מבואר:** מלך שעמד בעשרים ותשעה באדר, כיון שהגיע אחד בניסן עלתה לו השנה, משום שיום אחד בשנה חשוב כשנה.
4. **עוד מבואר בבביתא:** אם מת מלך באדר ועמד מלך אחר תחתיו באדר, מונים שנה לזה ולזה, כלומר שניתן לכתוב בשטר בשנת פלוני למלך שמת או בשנה ראשונה למלך אלמוני שעמד. הוא הדין אם מת מלך בניסן ועמד מלך אחר תחתיו בניסן.

דף ג

מונים למלכי אומות העולם מתשרי

1. למדו מהפסוקים שמונים למלכים וליציאת מצרים מאחד בניסן.
2. **רב חסדא** הוכיח מהפסוקים שרק למלכי ישראל מונים מניסן, אולם למלכי אומות העולם מונים מתשרי.
3. מצינו בפסוקים שפעם אחת מנו לכורש מניסן ופעם אחרת מתשרי. **ביאר רבי יצחק:**

דף ד

מתי עוברים בבל תאחר בנדרים

1. נאמרו חמש דעות לאחר כמה זמן הנודר להביא קרבן או צדקה עובר בבל תאחר. א. תנא קמא: שלשה רגלים בכל סדר שהוא. ב. רבי שמעון: שלשה רגלים כסדרם וחג המצות תחילה. ג. רבי מאיר: רגל אחד. ד. רבי אליעזר בן יעקב: שני רגלים. ה. רבי אלעזר ברבי שמעון: חג הסוכות. כל אחד למד את שיטתו מהפסוקים.
2. למדנו במשנה שראש חודש ניסן הוא ראש השנה לרגלים. הכוונה שבחודש ניסן יש את הרגל (חג המצות) שבו ראש השנה לרגלים.

דף ה

בל תאחר בנדרים

1. למדו מהפסוקים שיש איסור בל תאחר בנדר, נדבה, חרמין, ערכין, הקדשות, חטאות, אשמות, עולות, שלמים, צדקות, מעשרות, בכור, לקט שכחה ופאה.
  2. למדו מהפסוק שכאשר נפל מום בקרבן עולה או שלמים וחיללו על אחר, שאמרו 'זה תחת זה', הדין הוא שהספירה של בל תאחר מתחיל מחדש
3. ואינו ממשיך את החשבון של הקרבן הראשון.
  3. אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשים ממנו ממון ואין לו (רש"י בזבחים: מדובר בממון גזל). מכל מקום למדו מהפסוק שזה לא נאמר על מי שמשלם בסוף, אלא שעובר על בל תאחר.

דף ו

בל תאחר

1. נאמרו שני פסוקים לעניין בל תאחר ללמד שיש מצות עשה, שני פסוקים ללמד שיש מצות לא תעשה ושני פסוקים ללמד שמצווה על בית דין לכפות על קיום הנדרים. **הטעם שצריך שני פסוקים:** אחד ללמד על מי שאמר ולא הפריש ואחד ללמד על מי שהפריש ולא הקריב.
  2. בצדקה עובר על בל תאחר לאלתר משום שהעניים נמצאים כאן וצריכים את הכסף מיד.
  3. **אמר רבא:** כיון שעברו שלשה רגלים בכל יום ויום עובר בכל תאחר.
  4. **בבביתא מבואר** שאם עוברים שלשה רגלים בלא שעוברת שנה או שעוברת שנה בלא
5. **בבביתא מבואר** שישירש אינו עובר בכל תאחר על נדר אביו, כפי שנלמד מהפסוק 'מעמך'.
  6. **רבי זירא הסתפק** אם אשה עוברת על בל תאחר לאחר שלשה רגלים. **מצד אחד** היא לא חייבת בראייה, ולא שייך בה זמן רגלים לבל תאחר. **מצד שני** היא עוברת משום שהיא חייבת בשלמי שמחה. **אבבי העיר** שלדעת רבי זירא באמת היא עוברת בכל תאחר משום חיוב שלמי שמחה.

דף ז

ראשי שנים שלא נמנו במשנה

1. **במשנה מבואר** שאחד בניסן הוא ראש השנה למלכים ולרגלים. **בבביתא מובא** שאחד בניסן הוא ראש השנה לדברים נוספים שאינם מוזכרים במשנה (בגמרא מובאים סיבות שונות מדוע אינם מוזכרים):
א. ראש השנה **למניין חדשי השנה**.
ב. **לעיבור השנה**, שיותר לעבר את השנה כל חודש אדר עד אחד בניסן.
ג. **לתרומת**
- שקלים, שמאחד בניסן ואילך כל קרבנות הציבור נקנים מתרומת השקלים של השנה החדשה. ד. **יש אומרים** שאחד בניסן הוא אף ראש השנה **לשכירות בתים**, שהמשכיר בית לחברו ואמר: "לשנה זו", כלתה שנתו באחד בניסן אפילו שלא דר בו אלא חודש אחד.

פרק ראשון - 'ארבעה ראשי שנים'

2. **בברייתא נוספת מובא שישנם שני ראשי שנים נוספים:** א. ששה עשר בניסן הוא ראש השנה לעומר (לאכול מן החדש). ב. ששה בסיון הוא ראש השנה לשתי הלחם (להביא מנחות מן החדש). נאמרו בגמרא כמה הסברים מדוע ראשי שנים אלו לא נזכרו במשנה.

דף ה

ראש השנה למעשר בהמה, 'אחד בתשרי ראש השנה לשנים' - פירושו

1. **לדעת רבי מאיר** (שהוא התנא קמא של משנתנו) ראש השנה למעשר בהמה הוא בראש חודש אלול, **ולדעת רבי אלעזר ורבי שמעון** באחד בתשרי. שניהם למדו זאת מהיקש למעשר דגן. לרבי מאיר מקישים שסמוך לגמרו עישורו ולכן הבהמות שנולדות באב מתעשרות באלול, ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון ההיקש מלמד שכמו שראש השנה למעשר דגן זה ראש השנה כך לעניין מעשר בהמה.
2. במשנה למדנו שאחד בתשרי הוא ראש השנה לשנים. שלשה פירושים נאמרו ל'שנים'. א. לעניין שטרות של מלכי אומות העולם. ב. לתקופת חמה ולבנה, שמונים
- לברייתם והילוכם של תקופת החמה ומולדות הלבנה מתשרי. ג. לדין, שהקב"ה דן בתשרי את כל באי העולם כל הקורות אותם עד תשרי הבא.
3. **לדעת חכמים** היובל מתחיל בעשרה בתשרי שתוקעים בשופר. **לדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא** היובל מתחיל מראש השנה. לדעתו מראש השנה עד יום כיפור זה זמן ביניים שהעבדים עוד לא משתחררים לבתיהם אבל גם אינם משתעבדים לאדוניהם. במשנתנו מבואר שאחד בתשרי זה ראש השנה ליובל וזה כדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא.

דף ט

תוספת חול על הקודש, מזה מועב את היובל מלחול

1. מוסיפין מחול על הקודש בשבתות ימים טובים ובשביעית. **לדעת רבי עקיבא** לומדים זאת מהפסוק 'בחריש ובקציר תשבת' שלדבריו מדבר על שמיטה וממנו לומדים

עבדים מעכב ואם לא ישחררו את העבדים אין יובל (כלומר אין איסור זריעה בצירה וקצירה). לדעת רבי יוסי תקיעה מעכבת. לדעת חכמים שלשתן מעכבות. הם נחלקו בדרשות הפסוקים.

לשאר תוספות. לדעת רבי ישמעאל לומדים מפסוק שנאמר ביום כיפור "בתשעה לחדש בערב..."

2. ישנן שלש הלכות בשנת היובל: א. החזרת שדות לבעליהם. ב. שחרור עבדים. ג. תקיעה בשופר. לדעת רבי יהודה שחרור

דף י

נטיעה בערב שביעית

4. כמה זמן הוא תוספת שביעית? תלוי במחלוקת אחרת, כמה ימים בשנה חשובים כשנה. לדעת רבי מאיר: יום. לדעת רבי אלעזר: שלשים יום. (למדו מהפסוקים).

5. לדעת רבי מאיר מותר ליטע שלשים יום לפני ראש השנה משום שלדעתו זמן הקליטה הוא שלשים יום ויום אחד בשנה חשוב כשנה ועולה לכאן ולכאן (עולה לזמן קליטה ונחשב כשנה לעניין תוספת שביעית).

1. למדנו במשנה שאחד בתשרי הוא ראש השנה לנטיעה. אולם בברייתא מבואר שלעניין מעשר הפירות הולכים לפי ט"ו בשבט (נלמד בפסוקים).

2. אסור לנטוע עץ ערב שביעית כאשר ייקלט העץ באדמה בשביעית או בתוספת שביעית.

3. כמה זמן לוקח לעץ להיקלט באדמה? רבי מאיר: שלשים יום. רבי יהודה: שלשה ימים. רבי יוסי ורבי שמעון: שתי שבתות.

דף יא

מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע על כמנה דברים אם היו בניסן או בתשרי

שבראש השנה: נפקדה שרה רחל וחנה, ויוסף יצא מבית האסורים, ובטלה העבודה מאבותינו במצרים.

3. נחלקו בשלשה דברים שלדעת רבי אליעזר היו בתשרי ולדעת רבי יהושע בניסן. לדעת רבי אליעזר: בתשרי נברא העולם, נולדו

1. רבי אליעזר ורבי יהושע דנו בתאריכים שאירעו כמה מאורעות חשובים. על חלק הסכימו ועל חלק נחלקו. הם למדו דברים אלו מהפסוקים, כל אחד כשיטתו.

2. מוסכם על שניהם שבפסח: נולד יצחק, ונגאלו ישראל ממצרים. מוסכם על שניהם

האבות, מתו האבות, ועתידין ישראל ליגאל.
לדעת רבי יהושע: בניסן נברא העולם,
נולדו האבות, מתו האבות, ועתידין ליגאל.

דף יב

אחד בתשרי ראש השנה לנדרים, שנות המעשרות

הירק במעשר שני ואם לקטו אחרי השקיעה
חייב במעשר עני.

4. **בברייתא מבואר שאחד בתשרי הוא ראש
השנה לנדרים.** כלומר אם אדם נודר שהוא
לא ייהנה מחברו 'בשנה זו' והם עומדים
בעשרים ותשעה באלול, מכיון שהגיע אחד
בתשרי עלתה לו שנה. הטעם שתשרי הוא
ראש השנה לעניין זה ולא ניסן משום
שבנדרים הולכים אחר לשון בני אדם ובני
אדם קורים לאחד בתשרי ראש השנה.

1. **חכמי ישראל וחכמי אומות העולם שניהם
הסכימו שהעולם נברא בניסן כדעת רבי
יהושע ולכן מונים את תקופת החמה ולבנה
מניסן.** אולם חכמי ישראל מונים את שנות
נח ובריאת העולם ושנות הדורות מתשרי
כדעת רבי אליעזר משום שתשרי הוא ראש
השנה לשנים.

2. **בברייתא מבואר שאין נוהג מעשר שני
בשנה השלישית והשישית ובמקומו נוהג
בשנים אלו מעשר עני.** כך למדו בברייתא
מהפסוקים.

3. **מעשר ירק הולך לפי הלקיטה ולכן אם לקטו
בסוף השנה השנייה לפני השקיעה חייב**

דף יג

זמני מעשרות

2. **המקור לכך שבתבואה הולכים אחר שלישי
הוא מהפסוק 'ועשת את התבואה לשלש
השנים' - אל תקרי לשלש אלא לשליש',
שעשייתה היא בשליש בישולה.**

3. **הסיבה שהולכים בקטניות אחר השרשה
הוא משום שדרך לקיטתם אינה כאחד קבעו**

1. **הזמן שקובע למעשרות: אילן: הולך אחר
חנטה. תבואה וזיתים: אחר שלישי. ירק:
אחר לקיטה, תלתן (תבלין): משעה שצומח
הזרע בתוכו. אורז דוחן פרגים ושומשמין
(כל אלו מיני קטניות): אחר השרשה.
קטניות לדעת שמואל: הולך אחר גמר פרי.**

החכמים לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד.

ללכת אחר השרשה. (רש"י: מעשר פירות האילן וקטניות וירק מדרבנן הן ויכולת ביד

דף יד

המושך זמני מעשרות

יתעשרו לשנה שעברה משום שגדלו על מים של שנה שעברה. **לשיטת רבי עקיבא** מינים אלו נזקקים למים תדיר ויתעשרו לשנה הבאה.

4. למדנו במשנה שראש השנה לאילן הוא באחד בשבט לבית שמאי וט"ו בשבט לבית הלל. אף על פי שרוב תקופת טבת עוד לא באה, מכיוון שבכל זאת ירדו רוב גשמי השנה, זה ראש השנה לאילן.

5. **בבביתא** מסופר על רבי עקיבא שהחמיר בעצמו ועישר את האתרוג עבור השנה השנייה והשלישית (והפריש מעשר שני וגם מעשר עני). **שתי דעות** נאמרו במה הסתפק רבי עקיבא. **לדעת תנא קמא**: רבי עקיבא לקט באחד בשבט ורצה לנהוג כבית הלל אלא שהוא לא ידע אם בית הלל סוברים שראש השנה הוא באחד בשבט או בט"ו בשבט, ולכן עישר פעמיים. **לדעת רבי יוסי בר יהודה**: רבי עקיבא ידע שראש השנה לאילן הוא ט"ו בשבט כדברי בית הלל במשנה. אולם ר"ע הפריש גם מעשר שני וגם מעשר עני משום שהסתפק אם מעשר אתרוג הולך אחר הלקיטה כירק כשיטת רבן

1. למדנו מהפסוק שתבואה וזיתים מתעשרים כאשר הביאו שלישי. **רבי יוסי הגלילי ביאר** שיש אסמכתא בפסוק לכך שפירות הולכים אחר חנטה וירקות אחר לקיטה. נאמר באספך מגרנך ויקבך, הרי שהאסיף צריך להיות כגורן ויקב. מצינו בגורן ויקב שהתורה הלכה אחר עיקר הגידול שבשליש הגידול הם ראויים ליקצר בדוחק. **מכאן סמכו חכמים** לקבוע זמן מעשר לפירות האילן אחר חנטה שכל הגדילה של הפירות היא על ידי העלאת שרף האילן לפני החנטה. וקבעו חכמים שירק הולך אחר לקיטה משום שהירק דרכו להמשיך לגדול מהגשמים עד שעת לקיטתם.

2. **רבי עקיבא ביאר באופן אחר**: מצינו בגורן ויקב שגדלים על מי גשמים ומתעשרים לשנה שעברה אף פירות האילן הולכים בהם אחר חנטה. אולם ירקות שצריכים מים שאובים מעבר למי גשמים, הולכים בהם אחר לקיטה.

3. **הנפקא מינה בין רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי היא**: במקרה של בצלים הסריסים ופול המצרי שמנעו מהם מים שלשים יום לפני ראש השנה. **לשיטת רבי יוסי** הם

גמליאל או שאתרוג הולך אחר חנטה כשאר פירות וכשיטת רבי אליעזר.

דף טז

זמני חיוב מעשרות ושביעית

חנטה, מכל מקום מכיון שיד הכל ממשמים בהם למעשה הפירות הם הפקר ופטורים ממעשרות. **לדעת רב המנונא** הפירות חייבים במעשרות.

5. **אמר רבי יוחנן:** נהגו העם ללכת בחרוכים

אחר לקיטה **כדעת רבי נחמיה** שסובר שמכיוון שפירותיו נלקטים כאחד הולכים בו אחר לקיטה. **ריש לקיש** הקשה עליו מהמשנה בשביעית שמבואר שהולכים בבנות שוח אחר חנטה לעניין שביעית אף שנלקטים כאחד. **רבי יוחנן שתק**, או משום שהסכים או שלא הסכים ולדעתו יש לחלק בין שביעית דאורייתא למעשר חרוכים שהוא מדרבנן.

1. אפילו **לדעת רבן גמליאל** שאתרוג הולך אחר לקיטה כירק, ראש השנה של האתרוג הוא בשבט (ראה בערוך לנר בהסבר הדבר).

2. גם כאשר **השנה מעוברת** ראש השנה לאילן יהיה בחודש שבט כרוב השנים, ולא באדר.

3. **אמר רבי יוסי:** העיד **אבטלמוס משום חמשה זקנים:** אתרוג הולך אחר לקיטה למעשר ואחר חנטה לשביעית. **רבתינו שבאושא נמנו וגמרו** שאתרוג הולך אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית.

4. **רבה ורב המנונא** הורו שאתרוג הולך אחר חנטה לשביעית. **לדעת רבה** פירות שחנטו בשישית ונלקטו בשביעית אף שאין בהם חיוב של ביעור, משום שהולכים אחר

דף טז

זמני הדין

נחתם ביום הכיפורים. **רבי יהודה:** הכל נידונים בראש השנה וגזר דין שלהם נחתם כל אחד בזמנו בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג נידונים על המים ואדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכיפורים. **רבי יוסי:** אדם נידון בכל יום. **רבי נתן:** אדם נידון בכל שעה. **רבי ישמעאל:**

1. **משנה:** בארבעה פרקים העולם נידון **בפסח** על התבואה **בעצרת** על פירות האילן. **ברי"ה** כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר 'היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם' **ובחג** נידונין על המים.

2. **ישנם כמה דעות בזמני הדין.** **רבי מאיר:** הכל נידונים בראש השנה וגזר דין שלהם

אברהם ומעלה אני לפניכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

5. **רבי יצחק ביאר:** תוקעים מיושב לפני מוסף ושוב תוקעים בעמידה בתפילת מוסף כדי לערכב את השטן (רש"י: שלא ישטין, כשישמע ישראל מחבבין את המצוות מסתמין דבריו).

6. **אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן:** שלשה ספרים נפתחים בראש השנה: **של צדיקים גמורים שנכתבים ונחתמים לאלתר לחיים. של רשעים גמורים שנכתבים ונחתמים לאלתר למיתה. בינונים תלויים ועומדים מראש השנה ועד יום הכיפורים. זכו - נכתבים לחיים, לא זכו - נכתבים למיתה.**

בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג נידונים על המים ואדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכיפורים. **משנתנו היא כדעת רבי ישמעאל** והיא מדברת על תחילת דין.

3. **רב יוסף ביאר:** אנו מתפללים כל יום על חולים כשיטת רבי יוסי שאדם נידון בכל יום. **יש אומרים** שמנהגינו להתפלל על חולים מתאימה גם לשיטת חכמים שיפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין.

4. **אמר רבי אבהו:** למה תוקעים בשופר של איל? אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקדת יצחק בן

דף יז

הדין בתחיית המתים, אמירת שלש עשרה מידות של רחמים

ומחצה עבירות ובתוך העברות כלול העבירה שאינו מניח תפילין נקרא פושע ישראל בגופו והוא צריך לעבור צירוף בגיהנם. אם מדובר בפשע ישראל בגופו ויש לו רוב עבירות הוא נידון לשנים עשר חודש בגיהנם וגופו כלה ונשמתו נשרפת ורוח מפזר את האפר תחת כפות רגלי הצדיקים.

3. מינים מוסרים משומדים ואפיקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים

1. בתחיית המתים יהיו שלשה כיתות: **צדיקים גמורים:** נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים. **רשעים גמורים:** נכתבים ונחתמים לאלתר לגיהנם. **בינונים - לדעת בית שמאי:** יורדים לגיהנם וצועקים ובוכים מתוך יסורים שעה אחת ועולים. **לדעת בית הלל:** הקב"ה מטה כלפי חסד.

2. למדנו שלדעת בית הלל בינונים שיש להם מחצה מצוות ומחצה עבירות הקב"ה מטה כלפי חסד. אולם אם יש מחצה מצוות

הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למשה סדר תפילה ואמר לו כל זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם.

5. (ענין ביטול גזר דין בדף הבא).

ושפירושו מדרכי ציבור, פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים ושחטאו והחטיאו את הרבים יורדים לגיהנם ונידונים בה לדורי דורות.

4. אמירת שלש עשרה מידות: "ויעבר ה' על פניו ויקרא" אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף

דף יח

תשובה לאחר גזירה, החדשים שהשלוחים יוצאים

4. משנה: על ששה חדשים השלוחין יוצאין, על ניסן מפני הפסח, על אב מפני התענית, על אלול מפני ראש השנה, על תשרי מפני תקנת המועדות, על כסליו מפני חנוכה, ועל אדר מפני הפורים. וכשהיה בית המקדש קיים, יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן.

5. בזמן שיש גזירות - חייבים לצום בארבעת צומות החורבן המוזכרות בנביא זכריה. כאשר אין גזירות ואין שלום - רשות לצום. בזמן שיש שלום - הצומות נהפכים לימים טובים.

6. בזמן המשנה היה מצב ביניים שלא היו גזירות ולא היה שלום ולכן הצום היה רשות. מכיון שלא היתה חובה לצום לא יצאו שלוחים לחדשים תמוז וטבת. באב יצאו שלוחים מפני שהוכפלו צרות בתשעה באב, והצום הוא חובה בזמן ביניים.

7. ראה דף הבא בעניין מגילת תענית.

1. לדעת רבי מאיר: תפילה בכוונה יכולה לקרוע גזר דין אפילו של יחיד. לדעת רבי אלעזר אין התפילה של יחיד יכולה לבטל גזר דין. רבי יצחק אמר: יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין, (רשב"ץ - לדעת רבי יצחק מועיל למעט את דינו אבל לא לקרועו).

2. לדעת כולם: תשובה ותפילת רבים יכולים לקרוע את הגזרה. אולם גזר דין שיש עמו שבועה אינו נקרע אפילו בגזר דין של ציבור.

3. שלשה פירושים למה שמבואר במשנה שעוברים לפניו 'כבני מרון'. פירוש ראשון: ככבשים, ריש לקיש: כמעלות בית מרון שהוא צר מאד ועוברים בו אחד אחד. ג. רב יהודה אמר שמואל: כחילות של בית דוד. לכל ההסברים עוברים אחד אחד. אולם כולם נסקרים בסקירה אחת שנאמר "היצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם".

דף יט

האם בטלה מגילת תענית? האם יוצאים שלוחים על אדר שני?

1. **לדעת רבי מאיר** הימים טובים המוזכרים במגילת תענית לא בטלו גם לאחר חורבן הבית וכך פסקו **רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי** משום שהימים טובים הכתובים בו אינם קשורים לבית המקדש. **לדעת רבי יוסי** בטלה מגילת תענית לאחר החורבן, וכך פסקו **רב ורבי חנינא. נפסק בגמרא** שבטלה מגילת תענית חוץ מחנוכה ופורים.
2. **לדעת רבי בשנה** מעוברת יוצאים שלוחים על אדר שני מפני הפורים, בשביל שידעו אם אדר הראשון היה מלא או חסר. **התנא של משנתנו** לא סבור שיוצאים על אדר השני משום שלדעתו אדר הראשון הוא תמיד שלשים יום. **העיד רבי יהושע בן לוי** משום קהלא קדישא בירושלים שאדר הראשון והשני תמיד חסרים. לדעתו לא צריך שיצאו שלוחים על אדר שני.

דף כ

קידוש החודש ועיבור החודש בשעת הצורך

1. **לדעת עולא** יש לעבר את אלול במקרה ששבת ויום טוב אמורים לצאת סמוכים אחד לשני ולא יהיו ירקות טריים ביום טוב שאחרי שבת או בשבת שאחרי יום טוב. **לדעת רבי אחא בר חנינא** אין לעבר את אלול בשביל טריות הירקות משום שאפשר להשרותם במים חמים והם חוזרים לקדמותם. לדעתו יש לעבר את אלול רק במקרה ששבת ויום הכיפורים סמוכים כדי שלא יסריחו המתים.
2. טעמים אלו של המתים והירקות שייכים רק **לבני בבל** שהיא עמוקה, אבל **ארץ ישראל** היא ארץ הרים וגבעות שיש בה אויר ואין
3. המתים מסריחים מהר ואין הירקות מתקלקלים מהר.
4. **לדעת אחרים** אין מקדשים או מעברים שום חודש לצורך ולעולם כל החדשים הם אחד מלא ואחד חסר.
4. **לדעת רבי יהושע בן לוי** כאשר יש צורך בכך מאימים על העדים שראו את הירח שיחרישו ולא יעידו עד למחרת על מנת שיהיה אפשר לעבר את החודש. אולם לא מאימים על העדים שיעידו שקר שראו ובאמת לא ראו אפילו כשיש צורך בדבר. **רב דימי מנהרדעא שנה ברייתא** שכאשר יש צורך בדבר מאימים על העדים שיעידו

אפשרות לראות את הירח החדש בלילה וביום שלאחריו, ולא שראו את הירח הישן בלילה, שאז כולם ראו שהלילה שייך לחודש שעבר. **לדעת רבי יוחנן** אפילו אם הישן נראה בתחילת הלילה לא ניתן לקדש את החודש ביום שלאחריו. **לדעת ריש לקיש** רק כאשר הישן נראה אחרי חצות לא ניתן לקדש את החודש ביום שלאחריו. כל אחד למד את שיטתו מהפוסקים.

שראו את הירח למרות שלא ראו, ולא מאיימים על העדים שראו את הירח שלא להעיד משום שבאופן השני הדבר ניכר לציבור ונראה כשקר.

5. תמיד יהיו **עשרים וארבע שעות** שלא רואים את הירח בזמן שהירח הישן נעלם והירח החדש עוד לא נראה. חשוב לדעת זאת כדי להכחיש עדים שאומרים אחרת.

6. בשעת הצורך כשרוצים לאיים על העדים להעיד שראו את הירח, צריך שתהא

דף כא

מתי העדים חיללו שבת להעיד עדות החדש?

ה'... אשר תקראו אתם במועדם" אלא שאחר חורבן המקדש תיקנו רבן יוחנן בן זכאי ובית דינו שלא יחללו העדים שבת אלא על ניסן ותשרי שהמועדות תלויים בהם ולא על שאר החודשים מכיון שאין קרבן ראש חודש שצריך להקריבו בזמנו.

5. במשנה למדנו שבניסן ותשרי מחללים שבת "שבהן השלוחין יוצאין לסוריא". **ביאר אביי את דברי המשנה כך:** מעבר לטעם העיקרי שמחללים שבת כדי להעיד בניסן ותשרי שבהם תקנת המועדות כמובא לעיל, ישנו טעם נוסף שהתירו לחלל שבת כדי להעיד. בכל החדשים כאשר יודעים שבית דין עתידים לקדש את החודש למחרת (כגון שראו את הלבנה בעליל), שולחים שליחים בערב לפני כן להודיע על קידוש החודש.

1. **רבא** היה צם שני ימים ביום כיפור מחשש שיעברו את אלול. פעם אחת קרה ואכן עיברו את אלול.

2. **רב הונא בר אבין אמר** שכאשר נמשכת תקופת טבת עד ששה עשר בניסן יש לעבר את השנה שנאמר 'שמור את חודש האביב' – שיהא תקופת האביב, כלומר תקופת ניסן בחידוש ניסן, בזמן שהירח מתחדשת, כלומר לא אחרי ארבעה עשר בחודש ניסן.

3. **משנה:** על שני חדשים מחללין את השבת, על ניסן ועל תשרי, שבהן השלוחין יוצאין לסוריא, ובהן מתקנין את המועדות. וכשהיה בית המקדש קיים, מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן.

4. מעיקר הדין יכולים העדים לחלל שבת להעיד בכל החדשים שנאמר "אלה מועדי

אומר: אם נראה בעליל, אין מחללין עליו את השבת. מעשה שעברו יותר מארבעים זוג, ועיכבן רבי עקיבא בלוד. שלח לו רבן גמליאל: אם מעכב אתה את הרבים, נמצאת מכשילן לעתיד לבוא.

7. **בבביתא מובאים דברי רבי יהודה** שחם ושלום שרבי עקיבא עיכבן אלא אדם בשם 'שזפר' שהיה ראש העיר גדר עיכבן, ורבן גמליאל הורה להורידו מגדולתו.

בניסן ותשרי מפני חשש לתקלה במועדות, השלוחים יצאו להודיע רק לאחר ששמעו מפי בית דין 'מקודש'. לכן על חדשים אלו העדים חיללו שבת להעיד (כפי שמותר מדין תורה כנ"ל), משום שאם לא יעידו העדים בשבת, הם יעידו רק ביום ראשון, והשלוחים יצאו להודיע רק ביום ראשון ויעבור זמן רב עד שידעו אנשי חוץ לארץ על קידוש החודש.

6. **משנה:** בין שנראה בעליל בין שלא נראה בעליל, מחללין עליו את השבת. רבי יוסי

דף כב

דיני עדות של קידוש החודש

3. **שמואל פסק** שהלכה (מסורת הש"ס מס"א: אין הלכה) **כרבי שמעון**.

4. **משנה:** אלו הן הפסולין: המשחק בקוביא, ומלוי בריבית, ומפריחי יונים, וסוחרי שביעית, ועבדים. זה הכלל: כל עדות שאין האשה כשרה לה, אף הן אינן כשרים לה.

5. מדויק מסוף המשנה שעדות שהאשה כשרה לה אף הם הגזלנים מדבריהם כשרים להעיד לה כגון להעיד על מיתת אדם להתיר את אשתו.

6. **משנה:** מי שראה את החודש ואינו יכול להלך, מוליכין אותו על החמור, אפילו במיטה. ואם צודה להם, לוקחין בידם מקלות. ואם היתה דרך רחוקה, לוקחין בידם מזונות, שעל מהלך לילה ויום מחללין

1. **משנה:** אב ובנו שראו את החודש, ילכו. לא שמצטרפין זה עם זה, אלא שאם יפסל אחד מהן, יצטרף השני עם אחר. רבי שמעון **אומר:** אב ובנו וכל הקרובין, כשרין לעדות החדש. **אמר רבי יוסי:** מעשה בטוביה הרופא, שראה את החודש בירושלים, הוא ובנו ועבדו משוחרר, וקיבלו הכהנים אותו ואת בנו, ופסלו את עבדו. וכשבאו לפני בית דין, קיבלו אותו ואת עבדו, ופסלו את בנו.

2. **רבי לוי ביאר:** רבי שמעון הכשיר קרובים לעדות החדש שלמד כן מהפסוק 'ויאמר ה' אל משה ואהרן... החדש הזה לכם' – עדות זו תהא כשרה בכס. **חכמים למדו** שעדות זו תהא מסורה לכם לחשובי הדור לקבל את העדות ולקדש את החודש.

פרק ראשון - 'ארבעה ראשי שנים'

את השבת ויוצאין לעדות החדש, שנאמר
"אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם
במועדם."

פרק שני - 'אם אינן מכירין

דף כב

מקבלים עדות רק מאנשים שמכירים, משיאין משואות

1. **משנה:** אם אינן מכירין אותו, משלחין אחר עמו להעידו. בראשונה היו מקבלין עדות החודש מכל אדם. משקלקלו המינין, התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירים.
  2. עד אחד לא נאמן להעיד. מה שמוזכר במשנה 'מכירין אותו', ו'אחר' - הכוונה לאותו זוג, ולזוג אחר.
  3. סתם אדם שבא ומעיד שבית דין קידשו את החודש נאמן משום שאין אנשים משקרים בדבר שעתידי להתגלות.
  4. **משנה:** בראשונה היו משיאין משואות. משקלקלו הכותים, התקינו שיהו שלוחין יוצאין. כיצד היו משיאין משואות? מביאין כלונסאות של ארז ארוכין וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן וכורך במשיחה, ועולה
- לראש ההר ומצית בהן את האור, ומוליך ומביא ומעלה ומוריד עד שהוא רואה את חברו שהוא עושה כן בראש ההר השני, וכן בראש ההר השלישי. ומאין היו משיאין משואות? מהר המשחה לסרטבא, ומסרטבא לגרופינא, ומגרופינא לחוורן, ומחוורן לבית בלתינ, ומבית בלתינ לא זוו משם, אלא מוליך ומביא ומעלה ומוריד עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש.
5. לא היו משיאים משואות על חודש מלא אלא על חודש חסר, ואם לא השיאו משואות, כולם ידעו שהחודש הוא מלא. מתי היו משיאים? בליל יום שלושים ואחד.

דף כג

היתר אלפיים אמה לכל רוח לעדי קידוש החודש ולבאים להציל, הקירת עדי קידוש החודש

1. **משנה:** חצר גדולה היתה בירושלים, ובית יעזק היתה נקראת, ולשם כל העדים מתכנסים, ובית דין בודקין אותם שם.
- וסעודות גדולות עושין להם בשביל שיהו רגילין לבוא. בראשונה לא היו זזין משם כל היום. התקינ רבן גמליאל (הזקן) שיהו

מכניסים את השני ובודקין אותו. אם נמצאו דבריהם מכוונים, עדותן קיימת. ושאר כל הזוגות שואלין אותם ראשי דברים. לא שהיו צריכין להן, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש, בשביל שיהו רגילים לבוא.

מהלכין אלפים אמה לכל רוח. ולא אלו בלבד, אלא אף החכמה הבאה ליילד, והבא להציל מן הדליקה ומן הגייס ומן הנהר ומן המפולת, הרי אלו כאנשי העיר, ויש להם אלפים אמה לכל רוח.

3. **ביאר אביי:** השאלה 'לפני החמה או לאחר החמה' משמעה: האם פגימתה של הלבנה לפני החמה או לאחר החמה. אם אמר שפגימת הלבנה היתה לפני החמה כלומר פונה לצד החמה – לא אמר כלום, משום שמעולם לא ראתה החמה פגימתה של הלבנה.

2. **משנה:** כיצד בודקין את העדים? זוג שבא ראשון, בודקין אותו ראשון. ומכניסין את הגדול שבהן ואומרים לו: אמור, כיצד ראית את הלבנה? לפני החמה או לאחר החמה? לצפונה או לדרומה? כמה היה גבוה? ולאין היה נוטה? וכמה היה רחב? אם אמר לפני החמה, לא אמר כלום. ואחר כך היו

דף כד

דיני קידוש החודש, צורות של רבן גמליאל לצורך בדיקת העדים

1. אם לא נראה בזמנו, אין מקדשין אותו, שכבר קידשוהו שמים.

1. עדים שהעידו שראו את דמות הלבנה במים או בעששית או בעבים אין זה נקרא שראו את הלבנה ואין מקדשים על פי ראייה זו, מפילו כאשר ראו את חציה באופנים אלו וחציה האחר ברקיע.

4. למדנו במשנה שלדעת רבי אלעזר בר צדוק מקדשים את החודש רק בזמנו ביום שלושים ולא ביום שלושים ואחד. **בברייתא מובאים שתי דעות נוספות. פלימו:** בזמנו אין מקדשים אותו (רש"י: שאינו צריך חיזוק), ושלא בזמנו מקדשים אותו. רבי אלעזר ברבי שמעון: בין כך ובין כך אין מקדשים אותו שנאמר 'וקדשתם את שנת החמישים' - שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חודשים.

2. עדים שאמרו שראו את הלבנה מאליו ואחר כך הסתכלו שוב מדעת כדי להעיד ואז לא ראו אותו, אין מעידים עליו משום שיתכן שבתחילה הם ראו ענן הנראה כלבנה.

3. **משנה:** ראש בית דין אומר מקודש, וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש. בין שנראה בזמנו בית שלא נראה בזמנו, מקדשין אותו. רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:

5. **משנה:** דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכותל בעלייתו, שבהן מראה את ההדיוטות ואומר: הכזה ראית או כזה?
6. **בברייתא מובא:** 'לא תעשון אתי' – לא תעשו כדמות שמישי המשמשים לפני, כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות. אם כן כיצד רבן גמליאל עשה צורות אלו? שתי תשובות: א. גויים עשו לו. ב. מותר לעשות על מנת להתלמד שנאמר 'לא תלמד לעשות' - אבל אתה למד להבין ולהורות.
7. אף כאשר גויים עושים לאדם דמות יש בעיה שיחשדו בו אחרים שהוא עובד עבודה זרה. נאמרו שני הסברים מדוע אצל רבן גמליאל לא היתה בעיה של חשד. א. מכיוון שהוא היה נשיא היו רבים אצלו, וברבים אין חשד. ב. הצורות של רבן גמליאל היו עשויות חלקים חלקים והיה מחברם רק בשעת בדיקת העדים ואין חשד כיון שלא היה נראה תמיד.

דף בה

רבן גמליאל הנשיא פסק בקידוש החודש על פי מסורות שקיבל מבית אבי אביו

1. **משנה:** מעשה שבאו שנים ואמרו, ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב. אמר רבי יוחנן בן נורי: עדי שקר הם. כשבאו ליבנה קיבלן רבן גמליאל. ועוד באו שנים ואמרו: ראינוהו בזמנו, ובליל עיבורו לא נראה; וקיבלן רבן גמליאל. אמר רבי דוסא בן הרכינס: עדי שקר הן! היאך מעידין על האשה שילדה, ולמחר כריסה בין שיניה? אמר לו רבי יהושע: רואה אני את דבריך. שלח לו רבן גמליאל: גוזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונך. הלך ומצאו רבי עקיבא מצר. אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר "אלה
- מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם", בין בזמנן בין שלא בזמנן, אין לי מועדות אלא אלו. בא לו אצל רבי דוסא בן הרכינס, אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו, שנאמר "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל". ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים? אלא ללמד, שכל שלשה ושלושה שעמדו בית דין על ישראל, הרי הוא כבית דינו של משה. נטל מקלו ומעותיו בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכיפורים להיות בחשבוננו. עמד רבן גמליאל ונשקו על

- ראשו, אמר לו: בוא בשלום, רבי ותלמידי, רבי בחכמה, ותלמידי שקיבלת את דברי.
2. רבן גמליאל קיבל את העדות שראו את הירח שחרית במזרח וערבית במערב, משום שהוא היה מקובל מבית אבי אביו שאין הלבנה הולכת במהירות קבועה אלא פעמים בארוכה ופעמים בקצרה.
3. עוד קיבל רבן גמליאל מבית אבי אביו שאין חידושה של הלבנה נראית פחות מעשרים ותשעה יום ומחצה ושני שלישי שעה ושבעים ושלשה חלקים. אם עדים העידו שראו את הלבנה כאשר לא עבר זמן זה לא מקבלים את העדות.

פרק שלישי - ראוהו בית דין

דף ב

בית הדין שראו את הלבנה

1. **משנה:** ראוהו בית דין וכל ישראל, נחקרו העדים, ולא הספיקו לומר מקודש, עד שחשכה, הרי זה מעובר. ראוהו בית דין בלבד, יעמדו שנים ויעידו בפניהם, ויאמרו מקודש מקודש. ראוהו שלושה והן בית דין, יעמדו השנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם, ויאמרו מקודש מקודש, שאין היחיד נאמן על ידי עצמו.
2. למדנו במשנה שכאשר בית הדין ראו את הלבנה הם צריכים להעיד שראו את הלבנה

דף ב

איזה שופרות כשרים לשופר?

1. **משנה:** כל השופרות כשרין חוץ משל פרה, מפני שהוא קרן. **אמר רבי יוסי:** והלא כל השופרות נקראו קרן, שנאמר "במשוך בקרן היובל".
2. לדעת עולא ואביי יש לחכמים טעם נוסף שפסלו את קרן הפרה. **לדעת עולא:** משום שאין קטגור נעשה סניגור. **לדעת אביי:** התורה אמרה 'שופר' - ולא שנים ושלשה שופרות. קרן הפרה אינו גדל חלק לאורכו אלא עשוי גלדים גלדים ונראה כשנים
3. **משנה:** שופר של ראש השנה של יעל פשוט, ופיו מצופה זהב, ושתי חצוצרות מן הצדדין. שופר מאריך וחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר. בתעניות, בשל זכרים כפופין, ופיהן מצופה כסף. ושתי חצוצרות באמצע. שופר מקצר וחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות. שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות. **רבי יהודה אומר:**

וביום כיפור של יובל תוקעים גם כן בפשוט משום ששנים תקיעות יום כיפור לתקיעות ראש השנה על ידי גזירה שווה.

5. **רבי לוי מכריע** כרבי יהודה שמצוה בכפוף. אולם לדעתו יש גזירה שווה בין ראש השנה ליום כיפור כדעת חכמים ולכן לדעתו כשם שבראש השנה תוקעים בכפוף כך ביובל.

בראש השנה תוקעין בשל זכרים, וביובל בשל יעלים.

4. **טעמו של רבי יהודה** שתוקעים בראש השנה בשל זכרים הוא משום שבראש השנה ככל שאדם כפוף יותר בדעתו זה יותר טוב, ולכן צריך שופר כפוף. אולם ביום כיפור של יובל תוקעים בשל יעלים פשוטים משום שענינו לקרוא דרור. **טעמם של חכמים** שתוקעים בראש השנה בשל יעלים פשוטים הוא משום שככל שאדם פשוט בדעתו יותר טוב.

דף פז

דיני שופר

של ישראל אלא שמשום כבוד יום טוב ציפו את השופר של ראש השנה בזהב.

4. נאמר בפסוק 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' - מכאן שרק לפני המלך ה', כלומר במקדש תקעו בשופר וחצוצרה ביחד. אולם בגבולין תוקעים בראש השנה בשופר בלבד ובתעניות בחצוצרה לבד.

5. **משנה:** שופר שנסדק ודבקו - פסול. דבק שברי שופרות - פסול. ניקב וסתמו: אם מעכב את התקיעה - פסול. ואם לאו - כשר. התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס: אם קול שופר שמע - יצא. ואם קול הברה שמע - לא יצא. וכן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר או קול מגילה: אם כון לבו - יצא. ואם לאו - לא

1. למדנו במשנה שהיו תוקעים בחצוצרות יחד עם השופר. ככלל אין שתי קולות נשמעים בבת אחת, אולם קול השופר נשמע יחד עם קול החצוצרה משום שקול השופר חביב, שחדשה היא לו, וכמו שבמגילה והלל כאשר עשרה קוראים יוצא השומע ידי חובה.

2. הסיבה שהיה מאריך בשופר הוא כדי להודיע שמצוות היום בשופר ולא בחצוצרות.

3. למדנו במשנה שבראש השנה השופר היה מצופה בשל זהב ובתעניות בשל כסף. **שני טעמים נאמרו:** א. המטרה בתקיעה בתעניות היא לכנס את העם, ומצאנו בתורה שכאשר רצו לכנס את העם השתמשו בחצוצרות כסף. ב. התורה חסה על ממונם

- יצא. אף על פי שזה שמע וזה שמע, זה כיוון לבו וזה לא כיוון לבו.
6. מובאים בברייתות עוד הלכות שופר: היה השופר ארוך וקצרו – כשר.
7. גרדו בין מבפנים בין מבחוץ והעמידו על גלדו – כשר.
8. ציפהו זהב: במקום הנחת פה – פסול. שלא במקום הנחת פה - כשר.
9. ציפהו זהב מבפנים – פסול. מבחוץ: אם נשתנה קולו מכמות שהיה – פסול, ואם לאו – כשר.
10. נתן שופר בתוך שופר: אם קול פנימי שמע – יצא. ואם קול חיצון שמע - לא יצא.
11. הפכו ותקע בו לא יצא. רב פפא ביאר את הברייתא כך: לא תאמר שהפכו כבגד שהפך את הצד הפנימי החוצה והצד החיצוני פנימה אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב ופסול שנאמר 'והעברת' - דרך העברה.
12. הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול.
13. ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול. רבי נתן אומר: במינו כשר שלא במינו פסול. נאמרו שתי לישנות בדברי רבי יוחנן בביאור שיטת רבי נתן. לישנא ראשונה: במינו כשר רק אם נשתייר רובו. לישנא שניה: שלא במינו פסול רק אם נפחת רובו.
14. נסדק לאורכו – פסול. לרוחבו: אם נשתייר בו שיעור תקיעה – כשר, ואם לאו - פסול.
15. כמה שיעור תקיעה? פירש רשב"ג: כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן.
16. היה קולו דק או עבה או צרוד כשר שכל הקולות כשירין בשופר.
17. כאשר לא הוציא את העצם הפנימית אלא קדחו בזכרותו (בתוך העצם הפנימית) יצא, משום שמין במינו אינו חוצץ.
18. בברייתא מבואר שכאשר תקע לתוך הבור או לתוך הדות יצא ידי חובה. ביאר רב הונא שהברייתא מדברת למי שעומד בתוך הבור והוא תמיד שומע קול שופר ולא קול הברה, ואילו המשנה מדברת על מי שעומד על שפת הבור ולכן המשנה מחלקת אם קול תקיעה שמע או קול הברה שמע.

דף כח

דיני שופר – מצוות לאו ליהנות ניתנו, מצוות צריכות כוונה

1. צריך לשמוע גם את תחילת התקיעה וגם את סוף התקיעה.
2. רבה אמר שמי שהתחיל לתקוע בתוך הבור ואחר כך עלה מהבור תוך כדי התקיעה יצא

- ידי חובה ולא חוששים שהוא הוציא את ראשו כאשר השופר היה כבור והוא שמע רק קול הברה (שאינו שכיח – ריטב"א).
3. בתחילה רבא אמר שמי שלקח שופר של קרבן עולה או שלמים ותקע בו לא יצא משום שעשה מצוה הבאה בעבירה. לאחר מכן רבא חזר בו ואמר שיוצא ידי חובה משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו ואינו נחשב כנהנה מהקדשים.
4. עוד שתי הלכות נאמרו בשופר מטעם שמצוות לאו ליהנות ניתנו: א. רב יהודה: מי שתקע בשופר של עבודה זרה יוצא ידי חובה שמצוות לאו ליהנות ניתנו (אולם מי שתקע בשופר של עיר הנדחת אינו יוצא משום שהוא עומד לשריפה ונחשב שאין לו שיעור). ב. רבא: המודר הנאה מחברו או מודר הנאה משופר מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה שמצוות לאו ליהנות ניתנו.
5. מי ששמע את השופר בזמן שהוא לא היה בדעה צלולה אינו יוצא ידי חובה וחייב לחזור ולתקוע כשיחלים.
6. שלחו לאביו של שמואל שמי שפרסיים כפוהו לאכול מצה יצא ידי חובה. רבא למד מכך שהתוקע לשיר יצא, משום שמצוות לא צריכות כוונה. אבוי הקשה על רבא, ורבא תירץ את קושייתו.
7. לדעת רבא הכלל הוא שמצוות לא צריכות כוונה, וכך מי שמוסיף על המצווה עובר על בל תוסיף גם בלי כוונה לקיים את המצווה. במה דברים אמורים? בזמן המצווה. אולם לאחר שעבר זמן המצווה המוסיף עובר על בל תוסיף רק כאשר כיוון לקיים את המצווה.
8. נחלקו תנאים אם צריך כוונת משמיע להוציא ידי חובה. לדעת תנא קמא לא צריך כוונת משמיע ולדעת רבי יוסי צריך כוונת משמיע. רבי זירא פסק כרבי יוסי.

דף כט

מי חייב במצוות שופר ומי מוציא אחרים ידי חובתן

1. משנה: "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו'", וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך: כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתרפאים; ואם לאו, היו נימוקים. חרש, שוטה, וקטן, אין מוציאין את הרבים ידי חובתן. "והיה כל הנשוך וראה אתו וחי". וכי נחש ממית, או נחש מחיה? אלא, בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את ליבם לאביהן שבשמים, היו מתרפאים; ואם לאו, היו נימוקים. חרש, שוטה, וקטן, אין מוציאין את הרבים ידי חובתן.

עצמו משום שאין הצד עבדות שבו יכול להוציא את הצד חירות שבו. **כדעת רב נחמן מובאת בכרייתא.**

4. כל הברכות כולם אף על פי שאדם יצא בהם ידי חובתו הוא יכול להוציא אחרים ידי חובתם משום שכל ישראל ערבין זה בזה למצוות. אולם בברכות הנהנין אינו יכול להוציא את חברו אלא אם כן המברך עדיין לא יצא ידי חובתו. בברכת הלחם של מצה ויין של קידוש המברך יכול להוציא ידי חובה אפילו כאשר הוא כבר יצא משום שהמצווה תלויה בהם והם כבר כבדו המצוות.

חובתן. זה הכלל: כל שאינו מחויב בדבר, אינו מוציא את הרבים ידי חובתן

2. **מובא בכרייתא:** הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים ולוים וישראלים גרים ועבדים משוחררים וטומטום ואנדרוגינוס, מי שחציו עבד וחציו בן חורין. טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. אנדרוגינוס מוציא את מינו אבל לא את שאינו מינו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו.

3. **לדעת רב הונא** מי שחציו עבד וחציו בן חורין יכול להוציא את עצמו ידי חובה. **לדעת רב נחמן** הוא אינו יכול להוציא את

פרק רביעי - יום טוב'

דף כט

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת

חששו חכמים שאנשים יטלו את השופר בידיהם וילכו אצל הבקי ללמוד ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, ולכן תקנו שאין לתקוע בשופר בשבת.

3. ההבדל בין דעת תנא קמא במשנה לבין הדעה האחרונה (דעת 'אמרו לו') היא **שלדעת תנא קמא** תוקעים אף בבית דין אקראי, **ולדעת התנא האחרון** תוקעים דווקא בבית דין קבוע כמו ביבנה.

1. **משנה:** יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעים, אבל לא במדינה. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין. **אמר רבי אלעזר:** לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד. **אמרו לו:** אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין. ועוד זאת היתה ירושלים יתרה על יבנה, שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא, תוקעין. וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד.

2. **רבה ביאר:** מהתורה חייבים לתקוע בשופר אף בשבת. אולם משום שאין הכל בקיאים

דף ל

לולב במקדש ובמדינה, קלקול שהיה בשיר הלווים

2. **משנה:** בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור.

3. מניין שיש לעשות זכר למקדש? שנאמר 'ציון היא דורש אין לה' - מכלל שצריכה דרישה.

1. **ישנן שתי לישנאות בדברי רב הונא. לישנא א:** תוקעים בראש השנה ביבנה רק בפני בית דין ובירושלים תוקעים אף שלא בפני בית דין. **לישנא ב:** כברייטא מבואר שביום כיפור של שנת היובל כל יחיד ויחיד חייב לתקוע. **ביאר רב הונא:** זה דווקא בזמן בית דין אבל שלא בזמן בית דין אין היחיד חייב לתקוע.

4. שני הסברים נאמרו בדעת רבן יוחנן בן זכאי שאסר את העומר כל יום ט"ז. **הסבר א**: משום שמהרה יבנה המקדש ויזכרו שאשתקד אכלו את העומר בכוקר של ט"ז ולא ידעו שכאשר יש מקדש צריך להקריב את קרבן העומר קודם. **הסבר ב** - **רב נחמן בר יצחק**: ריב"ז סבור שבזמן שאין מקדש אסור מהתורה לאכול חדש ביום ט"ז בניסן שהפסוק 'עד עצם היום הזה' מתפרש עד ועד בכלל, וריב"ז דרש והתקין זאת.
5. **משנה**: בראשונה היו מקבלין עדות החודש כל היום. פעם אחת נשתהו העדים מלבוא,
6. שני ביאורים נאמרו לקלוקל שהיה בשיר. **בבבא אמרו**: לא אמרו שירה כל עיקר. **רבי זירא אמר**: שאמרו שירה של חול.

דף לא

שיר הלויים במקדש, תקנות רבן יוחנן בן זכאי

1. הלויים היו אומרים שירה בכל יום, מזמור בתהלים שקשור לאותו יום. בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת. **לדעת רבי עקיבא** מזמור זה מכוון לאלף השביעי שעתיד העולם להיחרב ולא יהיו בני אדם וכל המלאכות שובתות. **לדעת רבי נחמיה** אין הכוונה לעתיד לבוא אלא על שם ששבת ה' ביום השביעי לבריאת העולם. (דעת רבי נחמיה שהעולם ייחרב למשך אלפיים שנה ולא רק לאלף שנה כדעת רבי עקיבא).
2. **רבי יוחנן אמר** שהשכינה לא הסתלקה בבת אחת אלא נסעה עשר מסעות משום שבקושי היה מסתלק ומצפה שישובו ישראל בתשובה. למדו דבר זה מהפסוקים. כנגד
- השכינה אף הסנהדרין גלתה בעשר מסעות מלשכת הגזית החוצה. את מסעות הסנהדרין יודעים בקבלה מרבותינו. **לדעת רבי אלעזר** הסנהדרין נסעה רק שש מסעות ולמד זאת מהפסוק "כי השח יושבי מרום קריה נשגבה ישפילנה, ישפילה עד ארץ יגיענה עד עפר". **אמר רבי יוחנן**: ומשם (מהעפר) עתידין ליגאל שנאמר "התנערי מעפר קומי".
3. **משנה**: **אמר רבי יהושע בן קרחה**: ועוד זאת התקין **רבן יוחנן בן זכאי** שאפילו ראש בית דין בכל מקום שלא יהו העדים הולכין אלא למקום הוועד.

שצריך להביא כחלק מהגיוור, שמא ימעול בקדשים. התשיעית נחלקו בה. לדעת רב פפא התקנה היא שניתן לחלל כרם רביעי בכל מקום ובטל התקנה הישנה שמי שבמרחק של עד מהלך יום מירושלים חייב להעלות את הפרות לירושלים על מנת לעטר את שווקי ירושלים בפירות. לדעת רב נחמן בר יצחק: קושרין את לשון הזהורית ביום כיפור חציו בסלע וחציו בין קרניו של שעיר המשתלח על מנת שלא יצטערו ישראל אם לא הלבין הלשון של זהורית.

4. אממר כתב שטר נידוי על אשה שלא הסכימה לבוא אליו לדין בעיר אחרת, והסביר שרק בעדות של קידוש החודש לא צריך ללכת אחרי ראש בית הדין שלא להכשיל את העדים לעתיד לבוא, אולם אשה שלוותה כסף חייבת לבוא לראש בית דין אפילו בעיר אחרת משום שעבד לוה לאיש מלווה.

5. תשע תקנות התקין רבן יוחנן בן זכאי. שבע - מבוארות במסכתנו. השמינית - גר שמתגייר בזמן הזה לא יפריש מעות לקרבן

דף לב

סדר ברכות, דיני אמירת פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות, לא דוחים איסורי יום טוב בשביל לתקוע בשופר

3. היכן אומרים את ברכת קדושת היום? לדעת רבי אומרים אותה ברכה רביעית (כפי שבכל שבת וחג אומרים אותה ברכה רביעית). לדעת רשב"ג אומרים אותה ברכה חמישית (כפי שבכל שבת וחג היא באמצע שבע הברכות אף בראש השנה היא באמצע תשע הברכות).

4. משנה: אין פוחתין מעשרה מלכויות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות. רבי יוחנן בן נורי אומר: אם אמר ג' ג' מכולן יצא.

5. כמה טעמים נאמרו כנגד מה אומרים עשרה פסוקים: רבי לוי - כנגד עשרה הילולים שבמזמור הללוהו בתקע שופר. רב יוסף -

1. משנה: סדר ברכות, אומר אבות וגבורות וקדושת השם, וכולל מלכויות עמהן, ואינו תוקע. קדושת היום, ותוקע. זכרונות, ותוקע. שופרות, ותוקע. ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים. דברי רבי יוחנן בן נורי. אמר לו רבי עקיבא: אם אינו תוקע למלכויות, למה הוא מזכיר? אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם. וכולל מלכויות עם קדושת היום, ותוקע. זכרונות, ותוקע. שופרות, ותוקע. ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים.

2. למדו מהפסוקים את חיוב אמירת מלכויות זכרונות ושופרות.

13. הטעם שתוקעים בשופר במוסף ולא בשחרית על אף שזריזים מקדימים למצוות הוא משום שהמשנה דיברה בשעת השמד (רש"י: שהאובים גזרו שלא לתקוע בשופר).
14. בראש השנה ויום כיפור לא אומרים הלל משום שהמלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, ולא מתאים לומר הלל.
15. **משנה:** שופר של ראש השנה, אין מעבירין עליו את התחום, ואין מפקחין עליו את הגל, לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטיין על פני המים, ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות, ובין בדבר שהוא משום לא תעשה. אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין, יתן. אין מעכבין את התינוקות מלתקוע, אבל מתעסקין עמהן עד שילמודו. והמתעסק, לא יצא. והשומע מן המתעסק, לא יצא.
16. הטעם שלא דוחים איסור יום טוב בשביל לתקוע בשופר הוא משום ששופר הוא מצות עשה ויום טוב הוא מצוות עשה וגם מצוות לא תעשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה.
- כנגד עשרת הדברות. **רבי יוחנן** - כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם.
6. **רבי יוחנן בן נורי** אמר שאם אמר שלש שלש מכולן יצא. כוונתו אחד מן התורה אחד מן הנביאים ואחד מהכתובים. כך למלכויות זכרונות ושופרות, ובסך הכל תשע. **שמואל** פסק שההלכה כרבי יוחנן בן נורי.
7. **משנה:** אין מזכירין מלכויות זכרונות ושופרות של פורענות. מתחיל בתורה ומשלים בנביא. **רבי יוסי אומר:** אם השלים בתורה יצא.
8. אם בא לומר פורענות של נכרים אומר.
9. אין מזכירין זכרון של יחיד ואפילו לטובה.
10. **לדעת רבי יוסי** פקדונות נחשבות כזכרונות ו**לדעת רבי יהודה** אינן כזכרונות. וכן נחלקו בעוד מחלוקות בעניין אמירת הפסוקים שרבי יוסי היקל ורבי יהודה החמיר.
11. **כוונת רבי יוסי במשנה** שלכתחילה יש להשלים בתורה ואם השלים בנביא יצא (חסורי מחסרא במשנה).
12. **משנה:** העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה השני מתקיע. ובשעת הלל הראשון מקרא את ההלל.

דף לג

דיני תקיעת שופר

1. **במשנה למדנו** שמותר לתת מים או יין בשופר כדי לצחצחו. מדויק שמי רגלים אסור לתת לתוכו מפני הכבוד.
2. **לדעת רבי יהודה** נשים אסורות לסמוך בקרבן (רש"י - משום שעוברות על כל תוסף), **ולדעת רבי יוסי ורבי שמעון** נשים יכולות לסמוך עם רוצות. כמו כן נחלקו תנאים אלו אם מותר לנשים לתקוע בשופר.
3. **בקטנים שהגיעו לחינוך** אומרים להם לתקוע ואפילו בשבת ואילו **בקטנים שלא הגיעו לחינוך** לא מעכבים אותם מלתקוע אבל לא אומרים להם לכתחילה לתקוע.
4. **משנה:** סדר תקיעות, שלוש, של שלוש שלוש. שיעור תקיעה כשלוש תרועות. שיעור תרועה כשלוש יבבות. תקע בראשונה, ומשך בשניה כשתים, אין בידו אלא אחת. מי שבירך ואחר כך נתמנה לו
- שופר, תקע ומריע ותקע שלוש פעמים. כשם ששליח ציבור חייב, כך כל יחיד ויחיד חייב. **רבן גמליאל אומר:** שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן.
5. **שיעור תקיעה** שווה לשיעור תרועה (וכך יש לפרש בכוונת המשנה).
6. **לדעת התנא של משנתנו** שיעור תרועה הוא כשלוש יבבות ואילו **לדעת הברייתא** שיעור תרועה כשלושה שברים. **יסוד המחלוקת הוא** שהתרגום של המילה 'תרועה' היא 'יבבה'. מצינו באם סיסרא שיבבה, והמחלוקת היא באיזה אופן היא יבבה.
7. לומדים מהפסוקים שיש לתקוע בראש השנה וביובל בשופר, עם פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, ושיש שלש סדרים של שלש שלש.

דף לד

תקיעות וברכות

1. **לדעת רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן** רק תקיעה אחת מהתורה ואילו פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה הם רק מדרבנן (כך למד מהפסוקים).
2. **רבי אבהו** התקין בקסרי שיתקעו תקיעה-שברים-תקיעה, וגם תקיעה-תרועה-תקיעה וגם תקיעה-שברים-תרועה-תקיעה משום שרבי אבהו הסתפק באיזה אופן צריך לעשות את התרועה האמורה בתורה.

3. **לדעת רבי יוחנן** מי שתקע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ידי חובה. ויש **ברייתא** שמסייעת לו. אולם **רבי יוחנן אמר בשם רבו רבי שמעון בן יהוצדק** שאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש בשופר, בהלל ובמגילה.
4. **בברייתא מבואר** שתקיעות וברכות של תעניות אינן מעכבות זו את זו (אם בירך ולא תקע – רש"י). אולם בראש השנה ויום כיפור ברכות ותקיעות מעכבות זו את זו, שבראש השנה אמר הקדוש ברוך הוא: "אמרו לפני מלכויות זיכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זיכרונות כדי שיבא לפני זיכרונכם לטובה ובמה בשופר". (זאת גירסת רש"י, ראה תוספות דף לג: ד"ה שיעור).
5. **מבואר בברייתא** שיחיד שלא תקע חברו תוקע לו. אולם יחיד שלא בירך אין חברו מברך עליו.
6. כאשר ישנן שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכים למקום שתוקעים אפילו במקרה שאם ילך לעיירה של המברכים הוא בוודאות ישמע את הברכות ואם ילך לעיירה של התוקעים ישנו ספק אם ישמע את הברכות, עדיף ללכת לספק תוקעים (משנה ברורה – שספק דאורייתא עדיף מוודאי דרבנן).
7. **לדעת רבן גמליאל** השליח ציבור מוציא את הרבים, ואף את הבקיאים ידי חובתם. לדעתו הסיבה שמתפללים קודם בלחש הוא כדי להסדיר השליח ציבור תפילתו. **לדעת חכמים** השליח ציבור לא מוציא את הבקיאים ידי חובה. והטעם שהשליח ציבור חוזר על התפילה הוא בשביל להוציא את אלה שאינם בקיאים.

דף לה

תפילת יחיד ותפילת ציבור

1. **רבי מאיר** סבור כחכמים. אולם הוא מודה לרבן גמליאל בתפילת ראש השנה ויום כיפור שהשליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתם משום שיש תשע ברכות ארוכות שאין הכל בקיאים בהם.
2. **רב חננאל אמר** בשם רב שאם אמר "בתורתך כתוב לאמר" יצא ידי חובת הפסוקים בין ביחיד בין בציבור.
3. **אמר רבי אלעזר:** לעולם יסדיר תפילתו ואחר כך יתפלל. **רבי אבא ביאר** שרבי אלעזר דיבר בתפילות של החגים שאדם לא רגיל בהם ואינם שגורים על לשונו.

הכוונה לאלו שבעיר שאינם באים לבית הכנסת. אולם אלה שבעיר שבאים לבית הכנסת יוצאים מהשליח ציבור, ואפשר שזה גם כוונת רש"י. וסיים הרמב"ן: "והמקום ידין אותנו לכף זכות ויזכנו לעסוק בתורתו אכי"ר".

4. רבי שמעון חסידא ביאר שרבן גמליאל לא פטר על ידי תפילת השליח ציבור אלא עם שבשדות משום שהם אנוסים במלאכה. אולם אלה שבעיר אינם נפטרים בתפילת שליח הציבור משום שאינם אנוסים שיכולים להסדיר תפילתם. (רמב"ן -

הדרן עלך מסכת ראש השנה

סיכומי הדרך

מסכת יומא

תוכן העניינים

150	פרק ראשון - 'שבעת ימים'.....
163	פרק שני - 'בראשונה'.....
168	פרק שלישי - 'אמר להם הממונה'.....
177	פרק רביעי - 'טרף בקלפי'.....
191	פרק חמישי - 'הוציאו לו'.....
196	פרק שישי - 'שני שעירי'.....
202	פרק שביעי - 'בא לו כהן גדול'.....
207	פרק שמיני - 'יום הכיפורים'.....

פרק ראשון - 'שבעת ימים'

דף ב

פרישה לפני יום הכיפורים ולפני שריפת הפרה

1. **משנה:** שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדריין, ומתקינין לו כהן אחר תחתיו, שמא יארע בו פסול. רבי יהודה אומר, אף אשה אחרת מתקינין לו, שמא תמות אשתו, שנאמר (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו. ביתו, זו אשתו. אמרו לו, אם כן, אין לדבר סוף.
2. במסכת פרה מבואר ששבעה ימים קודם שריפת הפרה האדומה היו מפרישים את הכהן השורף את הפרה.

דף ג

המקור לפרישה של כהן גדול ביום כיפור

4. למדנו לעיל שרבי יוחנן למד מהמילה 'לכפר' האמור במילואים לרבות פרישה של הכהן הגדול לפני יום כיפור. נאמרו כמה הסברים למה למדנו יום כיפור מהמילה 'לכפר' ולא למדנו על קרבנות של חגים אחרים שצריכים פרישה. אחד ההסברים הוא שרק ביום כיפור העבודה בכהן גדול כמו במילואים לעומת שאר החגים שאינם דווקא בכהן גדול.
5. רב דימי מסר שרבי יוחנן עצמו סבור שרק פרישה של כהן גדול לפני יום כיפור היא חובה שנלמדת מהפסוק ואילו פרישה של הכהן השורף את הפרה היא רק מעלה בעלמא. דברי רבי יוחנן לעיל שגם הפרישה של פרה אדומה היא מהתורה היא דעת רבי ישמעאל רבו של רבי יוחנן.
6. רבי יוחנן כאמור למד שביום כיפור צריך פרישה מהפסוק של פרישה בימי מילואים.

ריש לקיש למד שהכהן גדול צריך פרישה
ביום כיפור מהפרישה של משה רבינו בסיני.

דף ד

מקור הפרישה של הכהן הגדול ביום כיפור, סדר הזמנים של מתן תורה ומה שסמוך לו

1. יש ברייתא שמסייעת לרבי יוחנן שלמד פרישה לפני יום כיפור מהפרישה של המילואים ויש ברייתא שמסייעת לריש לקיש שלמד פרישה לפני יום כיפור מפרישתו של משה בסיני.
2. כתוב "ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן". נחלקו
3. האומר דבר לחברו, אסור לומר לאחר אלא אם כן מקבל רשות מהמספר.

דף ה

ימי מילואים

- לדעת רבי יוחנן כל דבר שכתוב במילואים מעכב בהם, ולדעת רבי חנינא רק מה שמעכב לדורות מעכב במילואים. נאמרו כמה אפשרויות מה הנפקא מינה של דבר
- שכתוב בפרשת המילואים ואינו מעכב לדורות: א. סמיכה ב. תנופה ג. פרישת שבעה. ד. לבישת בכדי כהונה שבעה ימים או במשיחה בשמן המשחה שבעה ימים.

דף ו

פרישת כהן גדול מאשתו

7. הטעם שהפרישו את הכהן הגדול בשבעת ימי הפרישה מאשתו הוא משום החשש שמא יבוא על אשתו ותמצא ספק נידה ובוועל נדה טמא שבעה ימים.
8. אין הכהן צריך לפרוש יותר משבעה ימים משום שבועל נדה יכול לטבול ביום השביעי ואינו כנדה שטובלת רק בלילה אחרי שבעה ימים.

9. נאמרו שני הסברים מדוע אין מפרישים אותו משאר בני אדם משום החשש שימותו פתאום ויטמא בטומאת מת, (ורק מפרישים אותו מאשתו משום החשש של בועל נדה):
- א. המשנה סבורה שטומאת מת הותרה היא בציבור. ב. אפילו אם טומאה דחוויה היא בציבור, טומאת מת לא שכיח ואין חוששים לו.

דף ז

טומאה הותרה בציבור או דחוויה

1. לדעת רב נחמן טומאה הותרה היא בציבור. לדעת רב ששת טומאה דחוויה היא בציבור (רש"י- וכל מה דמצינו להדורי מהדרינן שיעשה בטהרה).
2. רב נחמן מודה כאשר יש שיריים לאכילה (כמו במנחת העומר שהנשאר מהקמיצה אוכלים הכהנים) שמחפשים אחרי טהור שיעשה, כדי שייאכל, כי קרבן שבא בטומאה אינו נאכל בטומאה.
3. לדעת רב נחמן שטומאה הותרה הותרה בציבור לא צריך ריצוי ציץ אלא בקרבנות יחיד וקרבנות ציבור שאין קבוע להם זמן.
4. לדעת רבי יהודה אין הציץ מרצה אלא כאשר הוא על מצח הכהן הגדול שנאמר 'על מצח אהרן ונשא'. לדעת רבי שמעון הציץ מרצה אף כאשר הציץ אינו על מצח הכהן הגדול שנאמר 'תמיד לרצון לפני ה'.
5. גם לדעת רבי שמעון הציץ אינו מרצה אם הוא שבור (ואינו ראוי להיות על מצח אהרן).

דף ח

הזאות על הכהנים שבפרישה לפני יום כיפור ושריפת הפרה

1. נחלקו בהזאות של ימי הפרישה לפני יום כיפור ושריפת הפרה: לדעת רבי מאיר מזים כל יום על הכהן. לדעת רבי יוסי מזים רק בימי שלישי ושביעי. לדעת רבי חנינא סגן הכהנים מזים על הכהן השורף את הפרה כל שבעה ועל הכהן הגדול לפני יום כיפור מזים רק בשלישי ושביעי.
2. יסוד המחלוקת: למסקנת הגמרא כולם סוברים שטומאה דחוויה בציבור וטבילה בזמנה מצוה. לדעת רבי מאיר מקישים

פרק ראשון - 'שבעת ימים'

שלישי (כי פרש מטומאה מהיום הראשון ולא צריך ברביעי הזאה) ולא הזאת שביעי (כי לא היה הזאה ארבעה ימים לפני). וכן לא מזים בשבת משום שהזאה שבות ואינה דוחה שבת.

הזאה לטבילה ולכן הזאה בזמנה מצוה ומזים כל יום. לדעת רבי יוסי ורבי חנינא סגן הכהנים לא מקישים הזאה לטבילה ומזים רק בשלישי ושביעי. ולרבי חנינא מזים כל יום על הכהן השורף את הפרה משום מעלה בפרה.

4. מכיוון שלא הזו ברביעי ולא בשבת, לכן התחילו את הפרישה של הכהן השורף את הפרה ביום רביעי על מנת שהיום הרביעי יצא בשבת ויפסידו רק הזאה אחת.

3. אף שהזכרנו שיש דעות שמזים כל שבעה, אין הכוונה ממש כל שבעה כי לא מזים ברביעי שהוא לא מתאים להיות הזאת

דף ט

אגדתות על בית המקדש הראשון והשני

5. לדעת ריש לקיש האחרונים עדיפים מהראשונים שאף על פי שיש שיעבוד מלכויות הם עוסקים בתורה. לדעת רבי יוחנן טובה ציפורנן של ראשונים יותר מכריסן של אחרונים, ובית המקדש יוכיח שחזר לראשונים ולנו לא חזר.

1. במקדש ראשון הכהנים הגדולים האריכו ימים משום שהיו צדיקים ולהיפך במקדש שני.

2. משכן שילה חרב מפני שהיו בה שני דברים: גילוי עריות ובזיון קדשים.

6. בבית המקדש הראשון היה רוח הקודש ובבית המקדש השני לא היה. הטעם לדעת ריש לקיש: משום שלא עלו כולם כחומה בימי עזרא. לדעת רבי יוחנן: משום שמקדש שני נבנה על ידי הפרסים ובמקדש ראשון היתה שכינה משום שנבנה על ידי שלמה.

3. בית המקדש הראשון חרב מפני שלשה דברים: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים.

4. בזמן בית המקדש השני היו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים ובכל זאת המקדש חרב מפני שנאת חנם.

דף י

האם לשכת פרהדרין חייבת במזווה

1. לדעת רבי יהודה ורבי: עתידה רומי שתפול ביד פרס. לדעת ברייתא אחרת ודעת רב: פרס תיפול ביד רומי. אף שפרס בנו את המקדש ורומי הרסו את המקדש כך גזירת מלך. ועוד שהפרסים גם שרפו בתי כנסיות.
2. לדעת חכמים לשכת פרהדרין חייבת במזווה ולדעת רבי יהודה פטורה אלא שחכמים תקנו לשים בה מזווה כדי שלא יאמרו שהכהן הגדול חבוש בבית האסורים. לגבי חיוב מזווה בסוכה הדעות התחלפו, ולדעת רבי יהודה סוכה חייבת במזווה ולדעת חכמים סוכה פטורה ממזווה.
3. רבא ביאר את המחלוקת כך (וזה מסקנת הסוגיא): לדעת רבי יהודה סוכה חייבת במזווה משום שדירת קבע בעינן. אולם לשכת פרהדרין היתה פטורה אפילו בשבעת הימים שנמצא בה הכהן הגדול משום שדירה בעל כרחא אין שמה דירה (אלא שחכמים תקנו לשים בה מזווה כנ"ל). לדעת חכמים סוכה פטורה ממזווה שדירת ארעי בעינן. אולם לשכת פרהדרין היתה חייבת משום שדירה בעל כרחא שמה דירה.

דף יא

הלכות מזווה

1. אחד שערי בתים ואחד שערי חצירות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות חייבים במזווה שנאמר 'וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך'.
2. בשערי מחוזא אף שרוב תושביה יהודים לא עשו מזווה משום שהיה חשש סכנה כי הגויים חשבו שהיהודים עושים כשפים. אף ששלוחי מצוה אינם ניזוקין אבל בקביע היזקא שאני.
3. לדעת רב כהנא: נחלקו הברייתות אם בית התבן בית הבקר בית העצים ובית האוצרות חייבים במזווה. אם נשים מתקשטות בהם לכולי עלמא חייבים במזווה. אם נשים מתרחצות בהם לכולי עלמא הם פטורים.
4. לדעת רב יהודה: בית התבן בית הבקר בית העצים ובית האוצרות פטורים ממזווה. אם נשים מתקשטות בהם נחלקו הברייתות אם חייבים במזווה. מקומות מטונפים כמו בית

עלמא חייב במזוזה. ב. אם אין לה גובה עשרה טפחים, או שאין עד גובה שלשה טפחים רוחב ארבעה טפחים לכולי עלמא פטורה. ג. אם יש לה גובה עשרה טפחים ועד גובה שלשה טפחים יש בה רוחב ארבעה טפחים לפני שמתחילה להתעגל: לדעת רבי מאיר חייב במזוזה שחוקקין להשלים. לדעת חכמים פטורה משום שאין חוקקין להשלים.

10. המזוזה צריכה להיות בצד ימין של הנכנס שנאמר 'ביתך' - דרך ביאתך לבית, ואדם עוקר רגל ימין לפני רגל שמאל.
11. בית האשה ובית השותפין חייבים במזוזה.
12. בית הכנסת: אם יש בה בית דירה לחזן - לכולי עלמא חייבת במזוזה. אם אין בה בית דירה - רבי מאיר מחייב וחכמים פוטרין.

המרחץ פטורים גם אם נשים מתקשטות בהם.

5. בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה פטורים ממזוזה משום שנאמר 'ביתך', ומכאן שרק מקום העשוי לכבוד כמו בית חייב במזוזה.
6. מוכח כשיטת רב כהנא שיש דעה בתנאים שמחייבת מזוזה בכל אלו בסתם, אף כאשר לא מתקשטים בהם.
7. הר הבית הלשכות והעזרות פטורים משום שהם קודש ורק מקום שהוא חול כמו 'בית' חייב.
8. שער שפרוץ למעלה בלי כיסוי פטור ממזוזה.
9. שער שעשוי כקשת: א. אם יש גובה עשרה טפחים ורוחב ארבעה לפני שמתעגל לכולי

דף עב

הכהן הגדול המחליף

הוא מקריב את התמיד בשמונה בגדים אז כך חינכו. אם כבר הקריבו את התמיד אז נאמרו שלש אפשרויות: א. באבנט של הכהן הגדול (אבנטו של כהן גדול ביום כיפור עשוי מבוץ ולשיטה זאת אבנטו של כהן הדיוט עשוי מכלאים). ב. לובש שמונה בגדים ומהפך בצנינורא באחד מאברי קרבן התמיד (שקירוב עבודה נחשב כעבודה). ג. עבודתו מחנכתו.

1. נחלקו התנאים אם ירושלים נתחלקה לשבט יהודה ובנימין או שלא נתחלקה לשבטים, ושייכת לכל ישראל. אם ירושלים לא נתחלקה לשבטים אזי אסור להשכיר בה בתים.
2. אם אירע פסול לכהן גדול ונכנס כהן גדול אחר במקומו, במה מחנכין אותו? (רש"י - הרי עבודת כהן גדול בארבעה בגדים כמו כהן הדיוט ובמה ניכר שהוא כהן גדול). אם

3. אבנטו של כהן גדול: בשאר ימות השנה - כלאיים. ביום כיפור - בוץ. של כהן הדיוט: ביום כיפור ובשאר השנה: לדעת רבי - בוץ. לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון - כלאים.
4. אם אירע פסול בכהן גדול ומינו אחר תחתיו: ראשון - חוזר לעבודתו. והשני - רבי מאיר
- אומר: כל מצות כהונה גדול עליו. רבי יוסי אומר: אינו משמש ככהן גדול משום איבה, ולא ככהן הדיוט משום שמעלין בקודש ואין מורדיין. הלכה כרבי יוסי. מודה רבי יוסי שאם מת הראשון, חוזר השני לעבודתו.

דף יג

התקנת אשה אחרת לדעת רבי יהודה

1. לדעת חכמים במשנה מפרישים כהן גדול אחר שמא יטמא הראשון, ולדעת רבי יהודה אף מתקינין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו. חכמים לא חוששים שמא תמות אשתו שמיתה לא שכיחא, ורק טומאה שכיחא. רבי יהודה מסתפק באשה אחת שלא חוששים שמא ימותו שתי נשותיו.
2. לדעת רבי יהודה הכהן הגדול חייב לכנוס את האשה הנוספת משום שנאמר 'ביתו' (ואם תמות הראשונה צריך שיהיה לו בית). מצד שני אי אפשר שיהיו לו שתי נשים
- שנאמר 'ביתו' - ולא שני בתים. הפתרון הוא שמגרש לאחת על מנת שלא תמות חברתה. לאחרת מגרש על מנת שייכנס הכהן הגדול לבית הכנסת. (אם הראשונה תמות יש לו את השנייה ולא יכנס לבית הכנסת. אם תמות השנייה יש לו את הראשונה. אם הוא רואה שהשנייה עומדת למות ואם תמות באמצע היום ייווצר מצב שיהיו לו שני בתים עד פטירת השנייה, הפתרון הוא שיכנס לבית הכנסת וכך השנייה תהיה מגורשת).

דף יד

כל שבעת ימי הפרישה הכהן הגדול מתרגל את העבודה במקדש

1. משנה: כל שבעת הימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטורת ומיטיב את הנרות ומקריב את הראש ואת הרגל. ושאר כל
2. הימים, אם רצה להקריב, מקריב, שכהן גדול מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש. לדעת רבי עקיבא טהור שמזים עליו מי אפר פרה נהיה טמא. לכן סבור רב חסדא

- שמשתנו שסבורה שמזים על הכהן הגדול כל שבעת ימי הפרישה מי אפר פרה אינה כרבי עקיבא, כי אם הכהן הגדול נטמא הוא לא יכול לעבוד עבודה. לדעת אביי המשנה יכולה להיות כרבי עקיבא משום שהכהן הגדול יכול לעבוד כל היום ויזו עליו לקראת הערב ואז הוא יטבול ויעריב שמשו ויטהר.
3. שלמה המלך לא הצליח להבין את טעמיה של מצוות פרה אדומה. לרבי עקיבא הוא לא הבין למה כשמזים על הטמא הוא נטהר ואילו כשמזים על הטהור הוא נטמא. לדעתם מה ששלמה לא הבין הוא מדוע המזה ומי שהזו עליו טהורים ואילו הנוגע והנושא את מי אפר הפרה טמא.

דף טו

סדר הקטורת והטבת הנרות, זריקת דם התמיד

1. לא מטיבים את הנרות בבית המקדש כולם בבת אחת אלא קודם מטיבים את חמישה הנרות הראשונים מפסיקים בעבודה אחרת ולאחר מכן מטיבים את השניים האחרונים. לדעת אבא שאול מפסיקים בין הטבת חמשה הנרות להבת שני הנרות בזריקת דם התמיד, ורק אחרי הטבת כל הנרות מקטירים את הקטורת. לדעת חכמים מפסיקים בין הטבת חמשה הנרות להטבת שני הנרות בהקטרת הקטורת.
2. יש סתירה בין המשניות במסכת אם הטבת הנרות קודמות לקטרת או להפך. לדעת אביי המשניות הם כשיטת חכמים ומה שמוזכר שהנרות הם לפני הקטרת מדובר על חמשה הנרות הראשונים. לרב פפא המשניות חלוקות, זה כאבא שאול וזה כחכמים.
3. לדעת חכמים בקרבן התמיד היה זורק את הדם כמו בשאר קרבנות עולה שנתן שתיים שהם ארבע, על קרן מזרחית צפונית ואחר כך על מערבית דרומית. לדעת רבי שמעון איש המצפה היה נותן בתחילה אחת שהיא שתיים על קרן מזרחית צפונית כעולה, ואחר כך היה נותן שתיים שהם שתיים אחת מערבה ואחר כך דרומה כחטאת. טעמו של רבי שמעון איש המצפה הוא שנאמר בפסוק "לחטאת לה' על עלת התמיד...". מכאן שיש לתת חלק מדיני החטאת על עולת התמיד.

דף טז

פתם מסכת מידות רבי אליעזר בן יעקב

1. במשנה במסכת תמיד נאמר שלשכת הטלאים הייתה בפניה צפונית מערבית. במסכת מידות נאמר שלשכת הטלאים הייתה בפניה מערבית דרומית. רב הונא מיישב שמסכת מידות נשנתה על ידי רבי אליעזר בן יעקב. (כך משמע מדברי סתם משנה במידות שמסיימת "אמר רבי אליעזר בן יעקב. וכן משמע ממשנה במידות שהכותל המזרחי היה נמוך יותר מעשרים אמה על מנת שיוכל הכהן השורף את הפרה האדומה כשעומד בהר המשחה לראות את פתחו של היכל בשעת הזאת הדם. לשיטת רבי אליעזר בן יעקב שסבור שמעלה הייתה בעזרת ישראל גבוה אמה ודוכן של לווים נתון עליה ובו שלש מעלות של חצי חצי אמה, החישוב יוצא מדויק).

דף יז

מקום לשכת הטלאים, כהן גדול נוטל ואוכל חלק בראש

1. בדף הקודם למדנו על סתירה במיקומה של לשכת הטלאים, ורב הונא סבור שזה מחלוקת בין התנא של מסכת מידות לתנא של מסכת תמיד. רב אדא בריה דרב יצחק סבור שאין סתירה ולשכת הטלאים עמדה על צד מערב והיתה ארוכה והגיעה קרוב לפינות של צד צפון ודרום. ומכל צד שבאו היא נראתה שהיא שייכת יותר לצד השני. באמת היא היתה יותר קרובה לכיוון דרום מערב.
2. התנא של מסכת מידות מנה את הלשכות דרך ימין, והתנא של מסכת תמיד מנה את הלשכות דרך שמאל, (אף שככלל יש לפנות לימין, כאן שזה חישוב בעלמא אין קפידא).
3. למדנו במשנה שאם רוצה הכהן הגדול הוא מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש. לדעת רבי הכהן הגדול נוטל מחצה שנאמר 'והיתה לאהרן ולבניו' - מחצה לאהרן ומחצה לבניו. לדעת חכמים אין הכהן הגדול נוטל חלק בראש אלא מעט פחות מזה, למשל מתוך שתים עשרה חלות של לחם הפנים הוא אינו נוטל ששה אלא חמישה. אמנם חכמים מודים שבשתי הלחם של שבועות נוטל הכהן הגדול מחצה, כלומר אחד מתוך שניים משום שאינו דרך ארץ לתת לכהן הגדול פרוסה. (כך ביאר אב"י ומשמע שזאת מסקנת הגמרא).

דף יח

ההכנות עם הכהן הגדול בשבעת ימי הפרישה

1. משנה: מסרו לו זקנים מזקני בית דין וקורין לפניו בסדר היום, ואומרים לו, אישי כהן גדול, קרא אתה בפוך, שמא שכחת או שמא לא למדת. ערב יום הכיפורים שחרית, מעמידין אותו בשער המזרח ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים, כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה. כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה. ערב יום הכיפורים עם חשיכה, לא היו מניחים אותו לאכול הרבה, מפני שהמאכל מביא את השינה.
2. המציאות שמוזכרת במשנה שעלול להיות כהן גדול שלא יודע לקרוא הייתה רק בזמן הבית השני שהיה מצב לא תקין שקנו את הכהונה הגדולה בכסף. הכהן הגדול אמור להיות גדול משאר אחיו הכהנים בכח בנוי בחכמה ובעושר.
3. לדעת התנא של משנתנו לא העבירו לפני הכהן הגדול שעירים משום שזה יחליש את דעתו, שהשעירים הם כפרה עבור כלל ישראל והכהן הגדול אינו יכול להחזיר את העם בתשובה על חטאיהם. לדעת הברייתא היו מעבירים לפניו שעירים.
4. לדעת רבי יהודה בן נקוסא מאכילים את הכהן הגדול סלתות וביצים כדי למסמס אכילה שבמעיו לשלשלו שלא יצטרך
- לנקביו למחרת. לדעת חכמים אין להביא לו מאכלים אלו משום שהם גורמים לחימום ומרבים את הזרע.
5. אכסנאי לא יאכל ביצים ולא יישן בטליתו של בעל הבית (רש"י - שמא יראה קרי ויתגנה על בעל הבית).
6. רב ורב נחמן היו מכריזים לפני שהלכו למקום מסוים איזה אשה רוצה להינשא להם רק לזמן שהותם שם (מאירי - כדי לעמוד בלא הרהור). אין חשש שבנו ממקום זה ישא אחותו ממקום אחר משום שידוע על בני רבנים המפורסמים מי אביהם. ואין חשש של דם חימוד או משום שהיו שולחים שליח מראש, או משום שלא היו נזקקין לנשים אלא היו רק מתייחדים איתם שיהיה להם פת בסלו.
7. משנה: מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה והעלוהו לעליית בית אבטינס, והשביעוהו ונפטרו והלכו להם. ואמרו לו: אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין, ואתה שלוחנו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששיכון שמו בבית הזה, שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך. הוא פורש ובוכה, והן פורשין ובוכין. אם היה חכם, דורש. ואם לאו, תלמידי חכמים דורשין לפניו. ואם רגיל לקרות, קורא. ואם לאו, קורין לפניו.

ובמה קורין לפניו? באיוב ובעזרא ובדברי הימים. זכריה בן קבוטל אומר, פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל.

דף יט

מיקום לשכות הכהן הגדול, כיצד דואגים שלא יירדם הכהן הגדול

1. שתי לשכות היו לכהן הגדול: א. לשכת פרהדרין שבה היה ישן. ב. לשכת בית אבטינס שבה היו מלמדים אותו את החפינה של הקטורת. אחת מהם היתה בצפון ואחת בדרום. מסתבר שהלשכה שהיה ישן בה היתה בדרום ליד בית הטבילה על מנת לקצר לכהן הגדול בטרחה של הליכה. אולם אין הכרח ואפשר שאדרבא רצו להטריח אותו שאם הוא צדוקי הוא יפרוש או בשביל שלא תזוח דעתו עליו.
  2. לדעת רב הונא הכהנים הם שלוחי רחמנא. לדבריו מתפרשת המשנה "ואתה שלוחנו" - אתה הכהן הגדול שלוחנו לעניין השבועה ועל דעתנו אתה נשבע. הכהן הגדול בכה משום שחשדוהו שהוא צדוקי ויתקן מחוץ לקדש הקדשים את הקטורת ואחר כך ייכנס. והם בכו שנאלצו לחשוד בכשרים.
  3. לא רק שאסור לדבר בזמן קריאת שמע אלא אף לרמוז אסור. אם כן איך רב רמז דברי
- תורה בזמן קריאת שמע? משום שהוא היה בפרשה שנייה.
4. דרשו בברייתא 'ודברת בס' - ולא בתפילה (רש"י - שלא יגביה קולו בתפילתו).
  5. לרבא השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר 'ודברת בס' - ולא בדברים אחרים. לרב אחא בר יעקב עובר אף בלאו שנאמר 'כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר'.
  6. משנה: ביקש להתנמנם, פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרידה, ואומרים לו: אישי כהן גדול, עמוד והפג אחת על הרצפה. ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה.
  7. מה שמוזכר במשנה ש'מכין לפניו באצבע צרידה' הפירוש הוא שהיה מחבר את האגודל לאצבע הסמוכה לה ושומטה ומכה על כפו ונשמע קול. ופירוש 'והפג אחת על הרצפה' שהיו אומרים לו לעשות קידה. (רש"י - נועץ גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה ועומד).

דף ב

זמן תרומת הדשן

1. המילה 'שטן בגימטריא 364. מכאן שיש לו רשות לקטרג בכל ימות השנה חוץ מיום כיפור.
2. משנה: בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו, בין לפניו בין לאחוריו. ביום הכיפורים מחצות, וברגלים מאשמורה הראשונה. ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל.
3. למדו מהפסוק שהרמת הדשן כשרה כל הלילה באברים שנתעכלו. לכן ביום כיפור מקדימים ועושים את הרמת הדשן כבר מחצות משום החולשה של הכהן הגדול שמוטל עליו הרבה מלאכה. ברגלים שיש
4. נחלקו מה הפירוש קריאת הגבר שמוזכרת במשנה. לדעת רב: הכוונה לאיש הממונה על ההכרזות שהכריז 'עמדו כהנים לעבודתכם'. לדעת רב שילא: הפירוש של 'גברא' הוא תרנגול. יש ברייתא שמסייעת לכל שיטה.

דף בא

ניסים שנעשו במקדש

1. עשרה ניסים נעשו בבית המקדש: א. לא הפילה אשה מריח בשר הקודש. ב. לא הסריח בשר הקדש מעולם. ג. לא נראה זבוב בבית המטבחים. ד. לא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. ה. לא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. ו. עומדים צפופים ומשתחווים רווחים. ז. שברי כלי חרס, וכן מוראה ונוצתה של עולת העוף ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה היו
2. לא החשיבו במניין הניסים את הנסים שמקום הארון אינו מן המידה וכרובים בנס

פרק ראשון - 'שבעת ימים'

- היו עומדים: א. לא הזכירו ניסים שנעשו
במקדש. ב. לא הזכירו ניסים קבועים.
3. שני ניסים התרחשו בירושלים: א. לא הזיק
נחש ועקרב בירושלים מעולם. ב. לא אמר
- אדם לחברו "צר לי המקום שאלין
בירושלים".

פרק שני - 'בראשונה'

דף כב

תרומת המזבח

1. משנה: בראשונה, כל מי שרוצה לתרום את המזבח, תורם. ובזמן שהן מרובין, רצין ועולין בכבש, וכל הקודם את חברו בארבע אמות זכה. ואם היו שניהם שוין, הממונה אומר להם הצביעו. ומה הן מוציאין, אחת או שתיים, ואין מוציאין אגודל במקדש. מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חברו, (ונפל) ונשברה רגלו. וכיון שראו בית דין שבאין לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס. ארבעה פייסות היו שם, וזה הפייס הראשון.
2. בתחילה חשבו שכהנים לא ירצו לבוא לתרום את המזבח. בסוף ראו שכהנים באו וגם הגיעו לידי סכנה, ולכן קבעו פייס. בגלל הפייס כהנים הפסיקו להגיע. בעקבות כך
3. למדנו במשנה שמי שקדם בארבע אמות זכה בתרומת המזבח. רב פפא ביאר שמדובר על אותם ארבע אמות שסמוכות למזבח. הסתפק רב פפא אם ארבע האמות כוללות את האמה יסוד ואמה סובב ונשאר בתיקו.
4. הממונה אמר לכהנים הוציאו אצבעותיכם למניין. הסיבה שלא מנה את הכהנים עצמם הוא משום שאסור למנות את ישראל, שנאמר "אשר לא ימד ולא יספר". וכן שאול ספר על ידי דבר אחר.

דף כג

הפייס על תרומת הדישן, האם הוצאת הדישן ותרומת הדישן נחשבים 'עבודה'

1. אסור ליקום וליטור בין בצער הגוף ובין בצער ממון. אולם אם תלמיד חכם רואה שמישהו אחר בא לנקום נקמתו בקיום המשפט ישתוק, ועל זה נאמר שתלמיד חכם
- שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם. אם מבקשים מהתלמיד חכם מחילה הוא מתפייס. (לא הזכרנו הבהל בין צער הגוף

1. לצער ממון, ראה חפץ חיים, באר מים חיים, אות ט בדעת הרמב"ם).
2. כהן חולה שאינו מסוגל להוציא בפייס אצבע אחת התירו לו להוציא שתי אצבעות ומונים לו רק אצבע אחת. כהן שמרמה ומוציא אצבע נוספת אין מונים לו כלל ומלקים אותו.
3. היה מעשה שבעקבות מריבה בריצה לזכות בתרומת המזבח כהן אחד דקר את חברו בלב והרגו. חשבו שזה אקראי בעלמא עד שאחד נפל ונשבר לו הרגל כמסופר במשנה והבינו שחייבים לעשות פייס.
4. נחלקו תנאים אם הוצאת הדשן נחשבת עבודה ובעלי מומים פסולים או שאינה נחשבת עבודה ובעלי מום כשרים.
5. לדעת ריש לקיש כשם שנחלקו אם הוצאת הדשן נחשבת עבודה כך נחלקו אם תרומת הדשן נחשבת עבודה. לדעת רבי יוחנן לכולי עלמא תרומת הדשן נחשבת עבודה. (אם תרומת הדשן אינה נחשבת עבודה בעלי מומים כשרים בה ואינה צריכה אלא שני בגדים מכנסיים וכתונת).

דף כד

שיעור תרומת הדשן, עבודות שזר חייב עליהם מיתה, ענייני הפייס

1. שיעור תרומת הדשן הוא כשיעור קומצו של כהן משום שלומדים ממנחה. (רש"י - זה שיעור מינימלי ואם רצה להוסיף מוסיף).
2. לדעת רב: ארבע עבודות זר חייב עליהם מיתה: א. זריקה. ב. הקטרה. ג. ניסוך המים. ד. ניסוך היין. לוי מוסיף: ה. תרומת הדשן. יש ברייתא שמסייעת לרב ויש ברייתא שמסייעת ללוי.
3. למדו מהפסוקים שזר לא חייב אלא כאשר מתקיימים שני תנאים: א. עבודה מתנה ולא עבודת סילוק. ב. עבודה תמה שאין אחריה עבודה ולא עבודה שיש אחריה עבודה. לוי
- סבור שבתרומת הדשן זר חייב כי לדעתו מתרבה מהפסוק שמחוץ להיכל חייבים על עבודת סילוק.
4. הדלקת המנורה אינה נחשבת עבודה וזר לא חייב עליה מיתה. (אמנם הצתת הקיסמים שעל המזבח נחשבת עבודה).
5. נחלקו אם חייב זר שסידר שני גזירי עצים על המזבח. יסוד המחלוקת הוא אם סידור שני גזירי העצים נחשבת סוף עבודה או שסידור אברי קרבן התמיד על המזבח נחשבת המשך עבודת סידור המזבח.

6. עשו פייס ארבעה פעמים ביום משום שכבוד מלך הוא להשמיע קול המון עם רב.
7. אותם שנאספו לפייס לדעת רב נחמן לבשו בגדי חול שלא יגזלו בעלי זרועות את העבודה (רבינו אליקים - אבל עכשיו שלובשים בגדי חול לא יבואו לעשות כולי
- האי לפשוט בגדי חול וללבוש בגדי קודש ולעבוד בחמסנות), ולדעת רב ששת לבשו בגדי קדש שלא יבואו מי שזכה בפייס לעבוד עבודה בבגדי חול מרוב חביבות העבודה.

דף כה

סדר הקרבת התמיד

1. אביי הוכיח מהברייתא שלשכת הגזית היתה חציה בקודש וחציה בחול, והיו לה שני פתחים, אחד פתוח לקודש ואחד פתוח לחול.
2. משנה: הפייס השני, מי שוחט, מי זורק, ומי מדשן מזבח הפנימי, ומי מדשן את המנורה, ומי מעלה אברים לכבש, הראש והרגל, ושתי הידים, העוקץ והרגל, החזה והגרה, ושתי הדפנות, והקרביים, והסולת, והחביתין, והיין. שלשה עשר כהנים זכו בו. אמר בן עזאי לפני רבי עקיבא משום רבי יהושע, דרך הילוכו היה קרב.
3. היו מפייסין רק פעם אחת בכל פייס. כלומר מי שיצא בפייס זכה בשחיטה, ומי שימינו זכה ממילא בזריקה וכן הלאה.
4. מי שזכה בזריקה זכה גם לקבל את הדם לפני הזריקה.
5. ארבע שיטות יש בברייתא לסדר הקרבת איברי התמיד: א. בן עזאי - דרך הילוכו. ב. רבי יוסי - דרך הפשטו. ג. רבי עקיבא - דרך ניתוחו. ד. רבי יוסי הגלילי - דרך עליו (המובחר שבנתחיו קודם).
6. רבא הסביר שתנא קמא שבמשנתנו סבורים כרבי יוסי הגלילי שהולכים לפי מעלת האיברים, אלא שלדעת ת"ק שבמשנה הולכים לפי גודל האבר ולרבי יוסי הגלילי לפי מעלת השומן שבבשר.
7. לכל הדעות למדו מהפסוק שהראש קודם לכל האברים. צירפו את הרגל לראש משום שיש בראש הרבה עצמות. נתנו את הפדר על בית השחיטה שהוא דרך כבוד משום שבית השחיטה מלוכלך בדם.

דף פו

הפיים השלישי והרביעי, מספר הכהנים שעסקו בקרבנות

1. משנה: הפיים השלישי חדשים לקטרת באו והפיוסו והרביעי חדשים עם ישנים מי מעלה אברים מן הכבש למזבח.
2. הסיבה שלא היו מניחין לכהן לשנות בקטרת היא מפני שהיא מעשרת שנאמר "ישומו קטרה באפך...ברך ה' חילו".
3. אמר רבי יוחנן אין מפייסין על תמיד של בין הערביים אלא כהן שזכה בתמיד בשחרית הוא זוכה באותה עבודה בתמיד של בין הערביים.
4. לדעת התנא של המשנה היה פיים נוסף (הפיים הרביעי) מי מעלה אברים מהכבש למזבח משום שרצו שעוד כהנים יתעסקו בעבודה שנאמר "ברב עם הדרת מלך". אולם לדעת רבי אליעזר בן יעקב אותם כהנים שהעלו את האברים למחצית הכבש הם מעלים את האברים למזבח אחר כך משום שאין זה דרך ארץ שיראה כאילו הדבר הוא טירחה לכהן להעלות את האברים למזבח עד שהוא נזקק לכהן אחר שיחליפו.
5. משנה: תמיד קרב בתשעה בעשרה באחד עשר בשנים עשר לא פחות ולא יותר כיצד עצמו בט' בחג ביד אחד צלוחית של מים הרי כאן עשרה בין הערבים באחד עשר הוא
6. ניסוך המים בחג הסוכות הוא רק בתמיד של שחר, ולא בתמיד של בין הערביים. (כך גם מוכח מהמשנה שאם היה ניסוך המים בין הערביים אז היה ניתן להגיע לשלשה עשר כהנים בכל בין הערביים של סוכות אפילו בחול).
7. משנה: איל קרב באחד עשר הבשר בחמשה הקרביים והסולת והיין בשנים שנים פר קרב בעשרים וארבעה הראש והרגל הראש באחד והרגל בשנים העוקץ והרגל העוקץ בשנים והרגל בשנים החזה והגרה החזה באחד והגרה בשלשה שתי ידיים בשנים ושתי דפנות בשנים הקרביים והסולת והיין בשלשה שלשה בד"א בקרבנות ציבור אבל בקרבן יחיד אם רצה להקריב מקריב הפשיטן וניתוחן של אלו ואלו שוין.
8. כוונת המשנה ש"הפשיטן וניתוחן של אלו ואלו שוין" היא ששניהם כשרים בזה. בגמרא למדו זאת מהפסוקים.

דף כז

איזה עבודות כשרות בזר, על מה מפייסים

1. למדו מהפסוקים איזה עבודות כשרות בזר ואיזה צריכות כהונה: הכלל הוא שמקבלה ואילך מצוות כהונה. לכן שחיטה והולכת עצים למזבח כשרות בזר. הולכת אברים לכבש צריכה כהונה. נתינת אש על המזבח צריכה כהונה אף שהיא אינה עבודה שמעכבת את הכפרה. הפשט וניתוח לא צריכה כהונה אף שהיא לאחר קבלה.
2. סידור עצי המערכה כשרה בזר. הטעם הוא שעבודה זאת אינה עבודה חשובה כל כך
3. אמר רבי יוחנן זר שסידר שני גזירי עצים חייב הואיל ועבודת יום היא.
4. יש פייס רק לעבודות חשובות של יום ולא על עבודות הלילה, וכן רק על עבודות חשובות שזר חייב עליהם מיתה. על שחיטה יש פייס משום חשיבותה שהיא תחילת עבודת היום.

פרק שלישי - 'אמר להם הממונה'

דף בח

קביעת השעה שצריך להתחיל את השחיטה במקדש

1. משנה: אמר להם הממונה: צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה! אם הגיע, הרואה אומר: ברקאי! מתיא בן שמואל אומר: האיר פני כל המזרח עד שבחרון? והוא אומר: הן. ולמה הוצרכו לכך? שפעם אחת עלה מאור הלבנה, ודימו שהאיר מזרח, ושחטו את התמיד והוציאוהו לבית השריפה. הורידו כהן גדול לבית הטבילה. זה הכלל היה במקדש: כל המיסך את רגליו טעון טבילה, וכל המטיל מים - טעון קידוש ידים ורגלים.
2. כברייאתא בגמרא יש ארבע דעות מה בדיוק הרואה אומר: א. ברק ברקאי, ב. עלה ברקאי (יותר מאוחר מברק). ג. האיר פני כל המזרח עד שבחרון. ד. האיר פני כל המזרח עד בחרון, ויצאו כל העם איש איש לשכור פועלים למלאכתו.
3. אברהם התפלל מנחה מסוף שעה שישית כאשר השחירה (מוצלת) הכותל המזרחי שעוביו מצילה על צידו. אולם במקדש לא הקריבו את התמיד של בין הערביים בשעה זו אלא בשש וחצי. הטעם לחילוק הוא: א.
4. שני הסברים נאמרו למשפט שאמר מתיא בן שמואל במשנה: א. מי שעמד על הגג אמר "האיר פני כל המזרח". מי שעומד על הקרקע שאל "עד שבחרון?" השיב הרואה מהגג "הן". ב. מי שעמד על הקרקע אמר "האיר פני כל המזרח?", וענה העומד על הגג "עד שבחרון". השיב העומד על הקרקע "הן", כלומר לזה התכוונתי. הזכירו את חרון על מנת להזכיר זכות אבות שקבורים בחרון.
5. ישנו חשש שיטעו בין אור השמש לאור הלבנה כמבואר במשנה. אף שאור הלבנה שונה מאור השמש, שאור השמש מתפשט ואור הירח ישר כמקל, ביום המעונן אור הירח מתפשט מפני העננים ויש חשש לטעות ולכן עלו לגג כנ"ל.

דף כט

האם כלי שרת מקדשים שלא בזמנם

1. פעמים שהדבר הטפל קשה יותר מהדבר העיקרי. למשל הרהורי עבירה קשים מעבירה. כמו כן לחזור וללמוד דבר שכבר למד והסיח דעתו ושכח, קשה יותר מאשר ללמוד דבר חדש.
2. במשנה מבואר שקרבן התמיד ששחטוהו בלילה פסול ונשרף. בברייתא הוסיפו שכן הדין בקמיצה בלילה. אין אפשרות להחזיר את הקומץ למנחה ולחזור ולקמצו ביום משום שכלי שרת מקדשים אפילו שלא בזמנם. אמנם הכוונה שכלי שרת מקדשים רק בלילה שלפני זמנם. ביום שלפני כן אינם מקדשים.
3. לחם הפנים שלא הניחוהו על שולחן הזהב בשבת אלא ביום ראשון אין אפשרות
4. הכהן שהטיל מים היה צריך קידוש ידיים ורגליים. רגליים - משום ניצוצות, וידיים - משום שמצוה לשפשף שלא יראה ככרות שפכה ויצא לעז על בניו.

דף ל

טבילה לפני כניסה למקדש

1. משנה: אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אפילו טהור, עד שיטבול. חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום, וכולן בקודש על בית הפרוה, חוץ מזו בלבד. פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם.
2. שני הסברים נאמרו מדוע טהור צריך לטבול לפני שנכנס לעזרה: א. בן זומא: אם הכהן

5. רבי יהודה לא הצריך טבילה למצורע בשמיני משום שטבל בשביעי וכבר זכר אם יש עליו טומאה ישנה. יש מי שהבין בכוונת רבי יהודה בכרייתא שאם הוא לא טבל בשביעי בפירוש על דעת ביאת מקדש, אזי הוא חייב לטבול בשמיני.
6. אף לרבי יהודה שטבילה זאת היא רק לזכור אם יש עליו טומאה ישנה יש בה דיני חציצה שכל שתקנו חכמים כעין דאורייתא תיקנו.
3. בין לבן זומא ובין לרבי יהודה אין העבודה מחוללת ללא הטבילה הזאת ואינו מעכב אלא קידוש ידים ורגליים שחרית. הנפקא מינה במחלוקת היא שלבן זומא עובר בעשה ולרבי יהודה לא עובר בעשה.
4. יש דעה בכרייתא שאין צריך טבילה לפני כל כניסה לעזרה אלא רק מצורע שדייש בטומאה.

דף לא

טבילה בכניסה לעזרה, המשך עבודת היום

1. ביאה במקצת (שמכניס אחד מאבריו) למקדש שמה ביאה וחייב טבילה.
2. הסתפקה הגמרא מה הדין כאשר אדם עושה סכין ארוכה ושוחט בה. האם הוא צריך טבילה? הספק הוא גם לכל השיטות: א. לדעת בן זומא שמחייב טבילה מהתורה אולי כאן פטור כי הוא לא נכנס לעזרה. או שמא בכל זאת חייב כי הוא עלול להימשך אחר הסכין. ב. לדעת רבנן של רבי יהודה שטהור שנכנס לעזרה אינו חייב לטבול כלל אפשר שכאן חייב כי הוא לא רק נכנס אלא עושה עבודה. הגמרא נשארה בתיקו.
3. הטעם שפרסו סדין של בוץ הוא שיכיר הכהן גדול שעבודת היום בבגדי בוץ.
4. משנה: פשט, ירד וטבל, עלה, ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב, ולבש, וקידש ידיו ורגליו. הביאו לו את התמיד. קרצו, ומירק אחר שחיטה על ידו. קיבל את הדם וזרקו. נכנס להקטיר קטורת של שחר, ולהיטיב את הנרות, ולהקריב את הראש ואת האיברים ואת החביתין ואת היין. קטורת של שחר היתה קרבה בין דם לאיברים. של בין הערבים, בין איברים לנסכים. אם היה כהן גדול זקן או אסטניס, מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן, כדי שתפוג צינתן.
5. לדעת התנא של משנתנו הטעם שעושים קידוש ידיים ורגליים פעמיים הוא שאחד על פשיטת בגדי הקודש ואחד על לבישת בגדי הקודש. לכן לדעתו לא היה בתחילת היום

היום יש שני קידושים. אולם לדעתו בסוף היום בפשיטת בגדי הקודש אין קידוש ידיים ורגליים כי לא לובש בקדי קודש.

קידוש ידיים ורגליים על פשיטת בגדי החול. לדעת רבי מאיר עושים קידוש ידיים ורגליים פעמיים על הלבישה: אחד לפני הלבישה ואחד אחריה, ולדעתו בתחילת

דף לב

חמש טבילות ועשרה קידושים

הראשון היה בעודו עם הבגדים שצריך לפשוט. ב. לדעת רבי מאיר הקידוש היה כאשר כבר פשט. ג. דעת רבי על פי רב חסדא כרבי מאיר לעניין קידוש ראשון שהיה הקידוש אחרי שפשט, אולם לדעת רבי היה עושה את הקידוש השני לפני הלבישה. (לדעת רב אחא בר יעקב רבי כרבי מאיר שהקידוש השני היה אחרי הלבישה בשביל שלא יהיה מחוסר לבישה בזמן הקידוש).

5. הכהן הגדול היה שוחט רוב שני סימנים. יש לכהן אחר לסיים את השחיטה עד שיצא כל הדם יפה, שמצוה למרק. אם אף אחד אחר לא גמר את השחיטה הקרבן כשר.

1. חמש עבודות היו לכהן גדול ביום הכיפורים: א. תמיד של שחר בבגדי זהב. ב. עבודת היום בבגדי לבן ג. אילו ואיל העם בבגדי זהב. ד. הוצאת כף ומחתה בבגדי לבן. ה. תמיד של בין הערבים בבגדי זהב.

2. כל עבודות אלו כתובים כסדר בתורה חוץ מהוצאת הכף והמחתה שנכתב בתורה אחרי עבודת היום בבגדי לבן.

3. כל פעם שהכהן הגדול שינה מעבודה לעבודה הוא טבל ועשה שני קידושים. סך הכל חמש טבילות ועשרה קידושים. רבי יהודה ורבי למדו מהפסוקים כל אחד בדרכו את מקורם של חמשת הטבילות ועשרה הקידושים.

4. שלש דעות נאמרו באיזה שלב מקדש ידיו ורגליו: א. לדעת חכמים (בדף לא) הקידוש

דף לד

סדר העבודה במקדש

1. אביי מנה את סדר העבודה בבית המקדש כפי שהיה מקובל בבית המדרש, על פי שיטתו של אבא שאול (שלשיטתו הטבת כל הנרות קודמת להקטרת הקטורת ולדעת חכמים הקטורת היתה בין הטבת חמשה הנרות להטבת שני הנרות). וזה הסדר: א. סידור מערכה גדולה ב. סידור מערכה שנייה של קטורת ג. סידור שני גזירי עצים. ד. דישון מזבח הפנימי. ה. הטבת חמשה נרות. ו. שחיטת וזריקת דם התמיד. ז. הטבת שתי נרות ח. קטורת. ט. הקטרת אברי התמיד של שחר על מזבח החיצון. י. מנחת נסכו של תמיד (עשירית האיפה סולת). יא. מנחת חביתין של הכהן הגדול. יב. נסך היין של התמיד. יג. קרבן מוסף. יד. בזיכין של לבונה הבאים עם לחם הפנים כל שבת. טו. תמיד של בין הערביים.
2. אביי קיבל את הסדר הזה מרבותיו ומצאו מקורות לכל הסדר בפסוקים או מסברא, חוץ מזה שדישון מזבח הפנימי קודמת להטבת חמש נרות שאביי אמר שלא ידע את הטעם. רבא אמר שהטעם הוא שאין מעבירין על המצוות והמזבח היה קרוב יותר לנכנס להיכל מאשר המנורה.

דף לד

המשך סדר העבודה, חימום המים ביום כיפור ואיסור

צירוף

1. לדעת רבי עקיבא בזיכין קודמים למוספים. לדעת רבי ישמעאל מוספים קודמים לבזיכין. הם נחלקו בדרשות הפסוקים. אביי נקט בסדר שהוא מנה כדעת רבי ישמעאל כי מסתבר לו יותר כדעתו.
2. רבי יהודה בכרייתא לימד שאם היה הכהן גדול זקן או אסטניס היו מחממים עשיות של ברזל מערב יום הכיפורים וביום כיפור מטילין אותם לתוך הצונן. לכאורה קשה
3. משנה: הביאוהו לבית הפרוה, ובקודש היתה. פרסו לו סדין של בוץ בינו לבין העם, שהרי צירוף אסור? שתי תשובות: א. רב ביבי: הברזל לא הגיע לצירוף משום שהוא הצטנן במשך הלילה לפני שהכניסוהו למים. ב. אביי: הוא לא מתכוון לצרף. אף שדעת אביי שאין מתכוון אסור, זה רק במלאכה שאסורה מהתורה, אולם בצירוף דרבנן אין איסור.

שמונה מאות זוז, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בשחר היה לובש של שמונה עשר מנה, ובין הערבים של שנים עשר מנה, הכל שלשים מנה. אלו משל ציבור. ואם רצה להוסיף, מוסיף משלו.

קידש ידיו ורגליו ופשט. רבי מאיר אומר, פשט, קידש ידיו ורגליו. ירד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי לבן, לבש וקידש ידיו ורגליו. בשחר היה לובש פלוסין של שנים עשר מנה, ובין הערבים הינדויין של

דף לה

הוצאת הכף והמחתה, וידוי הכהן הגדול על עצמו וביתו

1. לשכת הפרוה נקראת כך משום שמכשף ששמו 'פרוה' בנה אותה.
2. הבגדים שלבש הכהן הגדול בשחרית היו חשובים יותר מהבגדים שלבש בין הערביים. למדו זאת מכך שנאמר ארבע פעמים בבגדי שחרית את המילה 'בד' ללמד שצריך להיות מובחר שבכד. (רש"י - הטעם הוא "לפי שעבודה הראשונה חשובה ומכפרת וזו אינה אלא לפנות את המקום שאין כבוד שיהיו מונחין שם לפיכך שינה הכתוב בבגדים לפחות").
3. אמו של הכהן גדול יכלה לעשות כתונת בשביל בנה שילבש אותה בזמן הוצאת הכף והמחתה שהיא כעין עבודת יחיד שאינה צריכה לציבור אלא לפנות את המקום, ובלבד שימסרוה לציבור, שסוף סוף אף הוצאת הכף והמחתה עבודת ציבור היא.
4. הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום את העשירים ויוסף את הרשעים (רש"י - כלומר טרודי היצר).
5. משנה: בא לו אצל פרו, ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח, ראשו לדרום ופניו למערב, והכהן עומד במזרח ופניו למערב, וסומך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר, אנא השם, עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי. אנא השם, כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים, שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי, ככתוב בתורת משה עבדך, (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. והן עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

דף לו

וידוי כהן גדול על הפר

1. הטעם שהעמידו את הפר בין האולם ולמזבח הוא משום חולשתו של הכהן הגדול שלא יכבד עליו משוי מזרק הדם. לולא סיבה זאת היה נכון יותר להעמידו בין קיר המזבח הצפוני לכותל העזרה הצפונית שעיקר משמעות הפסוק 'על ירך המזבח' הוא ממש בין המזבח ולכותל.
2. הטעם שהעמידו את אחורי הפר לצד צפון, זנבו שלא כנגד המזבח ועיקמו את פניו לצד מערב ולא העמידו את גבו למזרח ופניו למערב הוא משום החשש שמא ירביץ גלים כלפי המזבח
3. אופן הסמיכה: העמיד הכהן את ידיו בין שתי קרנותיו של הזבח ולא היה דבר חוצץ בין הכהן לבין הזבח. בכל קרבן התוודה על העבירה שעליה מובאת הקרבן.
4. עולה מכפרת על מצוות עשה ועל מצוות לא תעשה שאין לוקים עליהם כגון לאו הניתק לעשה.
5. לדעת רבי עקיבא לוקים על לקט שכחה ופאה שמצוות העשה המוזכרים בה אינם לאו הניתק לעשה אלא שלכתחילה יש לעזבם לעניים ולא ללקט. לדעת רבי יוסי הגלילי אין לוקים עליהם. שני הסברים נאמרו בדעתו: א. רבי ירמיה: כל לאו שנאמר בו עשה אף שאינו לאו הניתק לעשה בכל זאת אין לוקים עליו (שאינו דומה ללאו של חסימה שלוקים). ב. אביי: רבי יוסי סבור שלקט שכחה ופאה הם לאו הניתק לעשה.
6. סדר הוידוי: לדעת רבי מאיר: עויתי פשעתי וחטאתי כמשמעות הפסוקים בשעיר המשתלח ובתפילת משה אחרי חטא העגל. לדעת חכמים: חטאתי עויתי פשעתי. מהקל אל החמור. נפסקה ההלכה כחכמים.
7. הברייתא הוכיחה שהמילה 'וכפר' המוזכרת בפרו של כהן אין כוונתו לכפרת דמים כפי המשמעות של 'כפרה' המוזכרת בשעיר הנעשה בפנים, אלא משמעו כפרת דברים.

דף לז

גורל של השעירים, תרומות למקדש

1. למדו שהכהן הגדול ביום כיפור אומר 'אנא' ממשה רבינו שאמר 'אנא' לאחר חטא העגל. למדו שהכהן הגדול מזכיר את שם ה' כמו שבעגלה ערופה הזכירו שם ה'.

2. במשנה מבואר שענו אחרי הכהן הגדול 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. למדו זאת מהפסוק "כי שם ה' אקרא (בשעה שאני מזכיר שם ה', אזי אתם -) הבו גדול לאלקיננו".
3. משנה: בא לו למזרח העזרה, לצפון המזבח, הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו. ושם שני שעירים, וקלפי היתה שם ובה שני גורלות. של אשכרוע היו, ועשאן בן גמלא של זהב, והיו מזכירין אותו לשבח. בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור, שלא היו לו אלא שנים. ואף הוא עשה מוכני לכיור, שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה. מונבו המלך היה עושה כל ידות הכלים של יום הכיפורים של זהב. הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל. ואף היא עשתה טבלא של זהב, שפרשת סוטה כתובה עליה. ניקנור נעשו ניסים לדלתותיו, והיו מזכירין אותו לשבח.
4. מבואר במשנה שהסגן הלך לימין הכהן הגדול וראש בית אב בשמאלו. אין הכוונה לצידו ממש אלא בצד שלו לאחוריו משום
- שאין זה דרך ארץ ללכת לימין רבו והעושה כן הרי זה בור.
5. דיני הגורלות: למדו מהפסוקים שיש לתת גורל אחד על כל שעיר, אחד לה' ואחד לעזאזל. הגורלות צריכים להיות שווים בגודלם ובחומר מהם עשויות, למשל ששני הגורלות יהיו עשויות מזהב (מותר גם לעשותם מעץ).
6. בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יצאו מהנברשת של הילני המלכה וידעו העם שבירושלים שהנצה החמה והגיע זמן קריאת שמע. הכהנים עצמם קראו קריאת שמע מוקדם יותר שמא תימשך עליהם העבודה וימנעו מלקרות.
7. במשנה מבואר שהילני עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה. אין להוכיח מכאן שמותר לכתוב פסוקים לתינוק להתלמד בה אף שאינו ספר תורה שלם, משום שיתכן שבטבלא שעשתה הילני לא היתה כתובה בטבלא כל הפרשה כפי שהיתה כתובה בתורה עם סיפור הדברים אלא היה כתוב רק תחילת הפסוק ושאר הפסוק היה כתוב בראשי תיבות.

דף לה

אלו שנזכרו לשבח ואלו שנזכרו לגנאי

1. אף כאשר העשירו ונשתנו שערי המקדש להיות של זהב, שער ניקנור נשאר נחושת. שלשה הסברים נאמרו: א. נעשה בו נס. ב.
- נחושתן מוצהבת היתה. ג. נחושת מזוקקת היתה והיתה מאירה כשל זהב.

2. משנה: ואלו לגנאי: של בית גרמו, לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים. של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת. הוגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד. בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב. על הראשונים נאמר, זכר צדיק לברכה. ועל אלו נאמר, ושם רשעים ירקב.
3. בית גרמו ובית אבטינס הסבירו שלא רצו ללמד אחרים משום שידעו שהבית עתיד להיחרב ושמה ילמוד אדם שאינו הגון וילך ויעבוד עבודה זרה בכך. חכמים בכל זאת הקפידו עליהם משום שנטלו שכר יתר. לבסוף לאחר שאחד מצאציהם מסר את שמות סממני הקטורת לרבי יוחנן בן נורי, פסק רבי עקיבא שמעתה אסור לספר בגנותן.
4. שיבחו חכמים את בית גרמו ובית אבטינס שנזהרו שלא לעורר על עצמם חשד שהם נהנים מהמקדש לצרכם האישי וקיימו בעצמם בהידור "והייתם נקיים מה" ומישראל".
5. בן קמצר לא מצא תשובה מדוע לא לימד אחרים כיצד לכתוב ארבע אותיות בבת אחת. משום כך נאמר עליו "שם רשעים ירקב" ואין לקרוא על שמו שאין קוראים בשם רשע.
6. יש מקור בתורה לכך שכאשר מזכירים צדיק יש להזכיר שבחו ואילו כאשר מזכירים רשע, מזכירים עם שמו גנותו וקללתו.

פרק רביעי - טרף בקלפי

דף לט

הקלפי

1. **משנה:** טרף בקלפי והעלה שני גורלות. אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל. הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו. אם של שם עלה בימינו, הסגן אומר לו, אישי כהן גדול, הגבה ימינך. ואם של שם עלה בשמאלו, ראש בית אב אומר לו, אישי כהן גדול, הגבה שמאלך. נתנו על שני השעירים ואומר, לה' חטאת. רבי ישמעאל אומר, לא היה צריך לומר חטאת, אלא לה'. והן עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.
  2. הסיבה שהכהן 'טרף' כלומר הכניס את ידו במהירות ובחטיפה הוא בשביל שלא יכוון ויקח את של שם ביד ימין, שסימן יפה אם עולה של שם ביד ימין.
  3. הקלפי היתה עשויה מעץ ולא מזהב משום שהתורה חסה על ממונו של ישראל. משום שהיתה עשויה מעץ לא קידשוה שאין עושין כלי שרת מעץ. עשו את הקלפי קטנה שאינה מחזקת אלא שתי ידיים ולא יותר שלא יכוון ויקח את של שם בימין.
  4. רבי אליעזר חולק על משנתנו וסבור שהכהן הגדול הכניס את יד ימינו לקלפי והסגן
5. בתחילת ימי בית שני בימי שמעון הצדיק היו כמה ניסים שסימנו על גילוי שכינה ושהקב"ה שמח בישראל, כגון שתמיד עלה של שם ביד ימין והיה נר מערבי דולק. לאחר מכן פעמים היו סימנים אלו ופעמים שלא. בארבעים שנים האחרונות היו סימנים הפוכים כגון שתמיד עלה של ה' בשמאל.
  6. עשר פעמים מזכיר הכהן הגדול את שם ה' ביום הכיפורים.
  7. לדעת רבי ינאי עליית הגורל מתוך הקלפי מעכבת. ההנחת הגורל על שני השעירים אינה מעכבת. לדעת רבי יוחנן אף העלייה אינה מעכבת, אלא שחיסר מצוה אם לא עשה גורל. לדעת רבי יהודה דברים הנעשים בבגדי לבן מבחין אינם מעכבים. לדעת רבי נחמיה מעכבים. נאמרו שתי דעות בגמרא אם רבי יוחנן ורבי ינאי נחלקו בדעת רבי יהודה או בדעת רבי נחמיה.

דף מ

האם הגורל מעכב?

1. למסקנת הסוגיא לדעת רבי יהודה הגורל מעכב. לדעת רבי שמעון הגורל אינו מעכב.
2. לדעת רבי שמעון הוידוי של הכהן הגדול על שער המשתלח מעכב, ולדעת רבי יהודה אינו מעכב.

דף מא

מתי קינין מתפרשות, לשון של זהורית, וידוי על כל הבהנים

1. רב חסדא לימד שאין הקינים מתפרשות איזו לחטאת ואיזו לעולה אלא בזמן שהבעלים לוקחים את העופות ומפרשים בזמן הלקיחה איזו לחטאת ואיזו לעולה, או כאשר הכהן מפרש איזו לחטאת ואיזו לעולה בזמן שהוא מקריב אותם. רב חסדא למד זאת מהפסוק "ולקחה", "ועשה" - או בלקיחה או בעשייה.
2. מצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא ואילו מצורע עשיר שהביא קרבן עני לא יצא. למדו הלכות אלו מהפסוקים. נחלקו אם הוא הדין שמטמא מקדש עשיר שהביא קרבן עני לא יצא, או שאין ללמוד ממצורע לדברים אחרים, ובמטמא מקדש העשיר יצא בקרבן עני.
3. משנה: קשר לשון של זהורית בראש שער המשתלח והעמידו כנגד בית שילוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו. בא לו אצל פרו
4. מה שנאמר במשנה "ולנשחט כנגד בית שחיטתו", הכוונה שכשם שקושר לשון של זהורית בין קרניו של שער המשתלח, כך קושר בצווארו של הנשחט כנגד מקום השחיטה.
5. נחלקו אם הלשון של הפרה האדומה צריכה להיות כבידה כדי שתפול לתוך שריפת

הפרה כפי שנאמר 'אל תוך שריפת הפרה'
או שאינה צריכה להיות כבידה.

דף מב

פרישה לפני יום הכיפורים ולפני שריפת הפרה

1. לדעת רב: שחיטת פרה אדומה פסולה בזר, ושחיטת פרו של כהן גדול ביום כיפור כשרה בזר. לדעת שמואל ההיפך: שחיטת פרה אדומה כשרה בזר ושחיטת פרו של כהן גדול ביום כיפור פסולה בזר. הם נחלקו בדרשות הפסוקים. הגמרא הוכיחה מברייתא כשיטת רב ששחיטת פרה אדומה פסולה בזר.
2. למדו מהפסוקים שאסור להסיח דעת בכל עבודות הפרה אדומה כולל שחיטה ושריפה. אולם בהשלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת שאינם מגוף הפרה האדומה אלא עבודה חיצונית לא נאמר איסור הסחת דעת.
3. מיעטו מהפסוק שרק הפרה אדומה הראשונה נעשתה על ידי אלעזר. לדורות: יש אומרים: דווקא על ידי כהן גדול משום שנלמד מיום כיפור. יש אומרים: שכשרה אפילו בזר.
4. לא מוציאים פרה אחרת עם הפרה האדומה כפי שנלמד מהמילה 'אתה' - לבדה. לדעת רבי אף חמור אסור להוציא איתה. לדעת רבי שמעון מותר להוציא איתה חמור משום שדורשים טעמא דקרא ובחמור אין חשש שיאמרו ששחט את החמור ופסל בכך את הפרה האדומה.

דף מג

דרשת פסוקי פרה אדומה, קטורת של יום כיפור

1. ישנם שני סוגי דרשות: א. 'מוציא מיד' - כלומר שפסוק מסוים בא להוציא ממשמעות הפסוק הקודם. ב. 'ממילא' - כלומר הדרשה עומדת לעצמה ולא קשורה לדרשה בפסוק הקודם. רבי יוחנן וריש לקיש למדו את הפסוקים בפרשת פרה אדומה וניסו להסביר את הפסוקים על פי
2. רבי יוחנן סבור שכל השחיתות כשרות בזר כולל השחיטה של פרה אדומה. רבי יוחנן לא קיבל את דעת רבו ודעת הברייתא (ואמר

קצרה והיום ארוכה. בכל יום היתה זהבה ירוק והיום אדום דברי רבי מנחם. בכל יום מקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים והיום מוסיף מלא חפניו. בכל יום היתה דקה והיום דקה מן הדקה. בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש ויורדין במערבו והיום כ"ג עולה באמצע ויורד באמצע ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור והיום מן הקיתון של זהב ר' יהודה אומר לעולם כ"ג מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב בכל יום היו שם ארבע מערכות והיום חמש דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר בכל יום שלש והיום ארבע רבי יהודה אומר. בכל יום שתיים והיום שלש.

5. צריך לשנות במשנה שהממרס עמד על הרובד הרביעי 'של היכל' ולא 'שבהיכל', כלומר מחוץ להיכל משום שאסור היה לאף אדם להיות בהיכל בזמן הקטרת הקטורת.

'פוק תני לברא') ששחיטת פרה אדומה פסולה בזר.

3. בוידוי הראשון הכהן הגדול התוודה על עצמו, ורק בוידוי השני התוודה על אחיו הכהנים. הטעם הוא שמוטב שיבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבוא חייב ויכפר על החייב.

4. משנה: שחטו וקבל במזרק את דמו ונותנו למי שהוא ממרס בו על הרובד הרביעי שבהיכל כדי שלא יקרוש. נטל מחתה ועלה לראש המזבח ופנה גחלים אילך ואילך וחותה מן המעוכלות הפנימיות וירד והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה. בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב והיום חותה בשל זהב ובה היה מכניס. בכל יום חותה בשל ארבעת קבין ומערה לתוך שלשת קבין והיום חותה בשלשת קבין ובה היה מכניס ר' יוסי אומר בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך שלשת קבין והיום חותה בשלשת קבין ובה היה מכניס. בכל יום היתה כבדה והיום קלה. בכל יום היתה ידה

דף מד

פרישה בזמן הקטרת הקטורת, המחתה של הכהן הגדול ביום כיפור

ההקטרה שבהיכל פרשו מבין האולם ולמזבח, אולם בשעת ההקטרה בקודש הקודשים ביום כיפור לא היו פורשים מבין

1. במשנה במסכת כלים מבואר שבשעת ההקטרה הכהנים היו פורשים מבין האולם ולמזבח. רבי אלעזר פירש שרק בשעת

פרק רביעי - טרף בקלפי'

- האולם ולמזבח משום שהוא מרוחק ממקום ההקטרה.
- למדנו במשנה ש"בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב והיום חותה בשל זהב ובה היה מכניס". הטעם הוא משום שהתורה חסה על ממנום של ישראל וחתית גחלים שוחקת את הכלי ומחסרתו. ביום כיפור השתמשו רק במחתה של זהב משום חולשתו של הכהן הגדול.
- למדנו במשנה שבכל יום הייתה ידית המחטה קצרה וביום הכיפורים הייתה ארוכה. הטעם הוא כדי שתהא זרועו של כהן הגדול מסייעתו בנשיאת המחטה משום חולשתו של הכהן הגדול.
- בן הסגן אמר עוד דבר מיוחד במחתה של יום כיפור שלא הוזכרה במשנה: היה טבעת בראשה שמקשקש ומשמיע קול משום "ונשמע קולו בכואו אל הקודש".

דף מה

שינויים משום כבודו של כהן גדול, מערכות המזבח

- בכל יום הכהנים היו עולים במזרחו של כבש משום שכל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין. ביום כיפור הכהן הגדול היה עולה באמצע ויורד באמצע משום כבודו של הכהן הגדול, להראות חשיבותו שהוא כבן בית ומקיף לצורך ושלא לצורך.
- משום כבודו של כהן גדול היה נוטל ידיו ביום כיפור מקיתון של זהב.
- לדעת רבי יהודה היו בכל יום שתי מערכות על המזבח: מערכה גדולה, ומערכה של קטורת. לדעת רבי יוסי היו שלש והשלישית היא: מערכה של קיום האש. לדעת רבי מאיר היו ארבע, והרביעית היא מערכה לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב. לכל השיטות היתה מערכה נוספת ביום כיפור לצורך הגחלים של הקטורת שמקטירים לפני ולפנים. כל תנא למד את שיטתו מדרשות הפסוקים.
- אש המנורה אף היא היתה באה ממזבח החיצון.

דף מז

מערכה לאברים ופדרים שלא נתעכלו, מכבה גחלים שבמחתה

1. במשנה למדנו שדעת רבי מאיר שאיברי עולה שנותרו על המערכה ולא הספיקו להתעכל בלילה עושה להם מערכה בפני עצמם על המזבח. רבי אבין הסביר בדעת רבי מאיר שאפילו אברים פסולים מסדרם על מערכה זו אם משלה בהם האור, שאז הם נעשו לחמו של מזבח. יש שאמרו בדעת רבי אבין שאפילו אברים כשרים מאתמול מסדרם על המערכה רק בתנאי שמשלה בהם האור.
  2. נחלקו בדעת רבי מאיר אם גם בשבת סידרו מערכה זו לאברים של הקרבנות של יום שישי שלא נתעכלו.
  3. נחלקו אם הקטרת האברים של אתמול שלא נתעכלו דוחים טומאה או רק הקרבנות של אותו יום דוחים טומאה.
  4. כיבוי אש המזבח: לאחר שחתה גחלים מהמזבח לצורך הקטורת או לצורך הדלקת
5. רב נחמן אמר בשם רבה בר אבוב שמי שכיבה את האש לאחר שהורידו את הגחלים מהמזבח לקרקע העזרה חייב. אפשר שגם אביי ורבא יסכימו לדעתו משום שהוא מדבר במקרה שהורידו את הגחלים שלא לצורך מצוה והגחלים נשאו בקדושתם.

דף מז

חפינת הקטורת בידיה והולכתו לקדש הקדשים

1. משנה: הוציאו לו את הכף ואת המחתה. חפן מלא חפניו ונתן לתוך הכף. הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. וכך היתה מדתה. נטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו.

2. המחתה שמוזכרת ברישא של המשנה מדברת על המחתה של הקטורת (ובסיפא מדובר על המחתה של גחלים).
3. הסיבה שלקח הכהן הגדול כף אף שבפסוק כתוב 'מלא חפניו והביא' ולא מוזכרת בפסוק כף, הוא משום שטכנית אי אפשר היה להכניס לקודש הקדשים את הקטורת והגחלים ולהקטיר את הקטורת בצורה סבירה ללא הכף.
4. צריך לקמוץ את המנחה בידיו ממש ואסור לעשות את הקמיצה עם כלי כמידת הקומץ משום שנאמר 'בקמצו'. הגמרא הסתפקה אם אף חפינה נלמדת מקמיצה וצריך לעשות את החפינה בידיו.
5. מבואר במשנה שהכהן הגדול נטל את הכף בימינו והמחתה בשמאלו. אף שהכף עם הקטורת חשוב יותר מהמחתה עם הגחלים, הכהן לקח את המחתה בימינו משום שהיא היתה כבידה יותר. אף אם מדובר בכהן גדול שידיו גדולות והכף עם הקטורת יותר כבדה, בכל זאת לוקחים את המחתה ביד ימין משום שהמחתה קשה יותר לשאת מכיוון שהיא חמה (על פי המהרש"א ולא כהגהות הב"ח אות ד).
6. שבעה בנים היו לקמחית והיא זכתה שכולם שימשו בכהונה גדולה בזכות שמימיה לא ראו קורות ביתה קלעי שיערה. היו עוד נשים שהקפידו שלא יראו קורות בתיהן קלעי
7. שערן ולא הועיל להן שיצאו מהן כהנים גדולים.
8. החפינה היתה מעבודות קשות שבמקדש. היה צריך לדאוג שמצד אחד הקומץ יהיה מלא ומאידך שהמנחה לא תבצבץ מכל צד ותצא.
9. הסתפקו בגמרא מה דינו של המנחה שנמצאת בין אצבעותיו של הכהן כשקומץ. החלק שנראה מבפנים בוודאי שדינו כקומץ. החלק שנראה מבחוץ בוודאי שדינו כשיריים. הספק הוא החלק שבין לבין. על מנת לצאת מהספק צריך שכהנים שמנים יקמצו, משום שבשר אצבעותיהם בולט ודוחק זה לתוך זה ואין קומץ בין האצבעות.
10. עוד הסתפקה הגמרא מה הדין של הקטורת שנמצאת בין אצבעותיו בחפינה. יש מקום לומר שגם על הצד שמה שנמצא בין האצבעות במנחה אינו קומץ, בכל זאת לעניין הקטורת זה נחשב למלא חפניו משום שאולי בחפינת הקטורת לא צריך כוונה.
10. רב פפא ביאר שאופן הקמיצה היא כדרך אנשים לקמוץ שצידו של אצבעותיו למטה. הסתפק רב פפא כאשר קמץ בראשי אצבעותיו, או שקמץ מלמטה למעלה או מהצדדים. החפינה צריכה להיות כדרך שאנשים חופנים שחודה של פס היד למטה. הסתפק רב פפא במקרה שחפן בראשי אצבעותיו, מלמטה למעלה, או מהצד, ומה

הדין כשחפן בזו ובזו וקרבן זו אצל זו. כל הספיקות של רב פפא נשארו בתיקו.

דף מה

ספיקות בדיני קמיצה, קטורת, והולכת הדם

1. הדין הוא שצריך לקמוץ את המנחה מתוך הכלי שהמנחה מונחת בו ולהניח את הקומץ ולקדשו בכלי אחר (ולאחר מכן להקטירו). הסתפקו במקרה שהדביק את הקומץ בדופן הכלי ולא בתחתיתו או שהפך את הכלי והדביק את הקומץ על קרקעית הכלי מבחוץ אם זה נחשב הנחה טובה או לא. הגמרא נשארה בתיקו.
2. לגבי דם הקרבנות הדין הוא שאם נפל הדם מצוואר הבהמה ישר על הרצפה ואספו פסול. אולם אם קיבל הכהן את הדם ולאחר מכן נפל הדם על הרצפה ואספו כשר. הגמרא הסתפקה אם נתפזר הקטורת מתוך חפניו של הכהן על הרצפה אם ידו כצוואר הבהמה והקטורת פסולה או שידו ככלי שרת והקטורת כשרה. הגמרא נשארה בתיקו.
3. חישב בחפינת הקטורת להקטירה למחרת יום הכיפורים - מועילה בה מחשבה לעשותה פיגול. אולם אם חישב בחתיית הגחלים הסתפקה הגמרא אם מכשירי מצוה כמצוה דמי ומועילה מחשבתו לפוגלה או לא. הגמרא נשארה בתיקו. (רש"י הביא שני פירושים אם הספק הוא לגבי הפסול של הקטורת או של הגחלים).
4. הסתפקה הגמרא אם הולכת הדם בשמאל כשרה או פסולה שלא נאמר בה בפירוש שהיא צריכה ימין. רב ששת רצה להוכיח ממשנתנו שהכהן הגדול הולך את הקטורת בשמאל. אולם מהברייתא מוכח שהולכה בשמאל פסולה. (ואין ראייה מקטורת – עיין ריטב"א).

דף מט

ספיקות בדין חפינת הכהן הגדול

1. רב פפא הסתפק אם צריך שהכהן יחפון בעצמו או שאפשר חברו יחפון ויתן לתוך חפניו. נשאר בתיקו.
2. אם שחט הכהן הגדול את פרו ומת נחלקו אם הכהן הגדול המשמש תחתיו יכול לקחת את דם הפר של הכהן גדול הראשון. יסוד

פעם שנייה בתוך קודש הקודשים אזי אין בעיה להשתמש בחפינתו של הכהן הראשון כי ממילא הכהן השני חופן בעצמו בפנים. ויש מי שסבור הפוך שכיון שצריך לחפון שוב בפנים, אזי אין להשתמש בחפינתו של הכהן הראשון משום שאי אפשר שלא יחסיר ולא יותר.

הספק הוא כן: נאמר בפסוק שהכהן הגדול צריך לבוא אל הקודש ב'פר'. השאלה היא האם דמו של הפר אף הוא קרוי 'פר'.

3. אם לא ניתן להשתמש בדם הפר של הכהן הגדול הראשון וצריך לשחוט פר חדש, אזי לאחר מכן צריך הכהן השני לחפון מחדש קטורת משום שחפינת הקטורת באה אחרי השחיטה. אולם אם כן ניתן להשתמש בדם הפר הראשון אזי יש להסתפק אם ניתן להשתמש בחפינתו של הכהן הראשון לתוך הכף: יש מי שסבור שכיון שצריך לחפון

דף נ

פר כהן גדול – קרבן יחיד או קרבן שותפין או קרבן ציבור

2. דעת רבי מאיר שפר כהן גדול נחשב קרבן יחיד. רבי אלעזר הסתפק בדעתו אם עושה תמורה או אינו עושה תמורה. יסוד הספק הוא שקרבן ציבור ושותפים אינו עושה תמורה. בפר כהן גדול מתכפרים כל הכהנים ולכן לכאורה אינו עושה תמורה. אולם אפשר שהכהנים מתכפרים לא כפרה קבועה ואין הקרבן נקרא על שמם, אלא נקרא קרבן יחיד ועושה תמורה.

1. למדנו בדף הקודם שיש מי שאומר שאם מת הכהן הגדול אזי הכהן המחליף נכנס בדם פרו של הראשון. לכאורה קשה שהרי חטאת שמתו בעליה הולכת למיתה. אולם פר הכהן הגדול אינו קרבן יחיד אלא קרבן ציבור או קרבן שותפים ואין דינו למיתה. (נחלקו אם דינה כקרבן ציבור או כקרבן שותפים. יסוד המחלוקת הוא אם הכהנים נקראו 'קהל'. נפקא מינה אם צריכים הכהנים להביא פר העלם דבר בהוראה בטעות של בית דין).

דף נא

פר כהן גדול, המהלך לקודש הקודשים עם הקטורת

1. למדו מהפסוקים שאם שאר הכהנים חוץ מהכהן גדול רוכשים את פר הכהן הגדול מכספם הפר אינו כשר להקרבה. אף על פי כן שאר הכהנים מתכפרים בו משום שלעניין כפרה התורה הפקירה את הקרבן לגבי אחיו הכהנים.
2. משנה: היה מהלך בהיכל, עד שמגיע לבין שתי הפרוכות המבדילות בין הקודש ובין קודש הקדשים, וביניהן אמה. רבי יוסי אומר, לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד, שנאמר (שמות כו) והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים.
3. חכמים סבורים שהפסוק שהביא רבי יוסי מתייחס למשכן. אולם במקדש השני לא היה אמה טרקסין (כותל מחיצה שהפסיק בין הקודש ובין קודש הקדשים), וחכמים
4. לדעת רבי יוסי הפתח בפרוכת היה בצפון ולכן הכהן הגדול הלך בין השולחן לכותל. לדעת רבי יהודה הפתח היה בדרום ולכן הלך בין המזבח למנורה. לדעת רבי מאיר הפתח היה בצפון כדעת רבי יוסי אלא שהלך בין השולחן למזבח ולא בין השולחן לכותל (כדעת רבי יוסי) משום שהשולחן הפסיק או משום שאין זה דרך ארץ וכברו השכינה ללכת בדיוק מול הפתח של קודש הקדשים.

דף נב

אמה טרקסין בבית ראשון, ופרוכות בבית המקדש השני

1. אמה טרקסין לא היה בכלל עשרים האמות של קודש הקודשים ולא בכלל ארבעים האמות של הקודש. חכמים הסתפקו אם השטח של הכותל היה קדוש כקודש הקודשים או כקודש. ניתן לפרש את הפסוק
2. משנה: החיצונה היתה פרופה מן הדרום, והפנימית מן הצפון. מהלך ביניהן, עד שמגיע לצפון. הגיע לצפון, הופך פניו

לא היה ארון ומה שכתוב במשנה שהגיע לארון הכוונה למקום הארון.

4. ישנם שתי דעות בברייתות אם הכהן הגדול פיזר את הגחלים ממנו כלפי חוץ או מהחוץ כלפיו. אביי אמר שמסתבר כשיטה שהיה מפזר מהחוץ כלפיו כפי שמוכח מהמשנה במסכת תמיד שנאמר שם "הזהר שלא תתחיל מפניך שמא תכוה".

לדרום, מהלך לשמאלו עם הפרוכת עד שהוא מגיע לארון. הגיע לארון, נותן את המחטה בין שני הבדים. צבר את הקטורת על גבי גחלים, ונתמלא כל הבית כולו עשן. יצא ובא לו בדרך בית כניסתו, ומתפלל תפילה קצרה בבית החיצון, ולא היה מאריך בתפילתו, שלא להבעית את ישראל.

3. המשנה מדברת על הקטרת הכהן הגדול בזמן בית המקדש השני שלא היתה בה אמה טרקסין אלא פרוכות. בבית המקדש השני

דף נג

עשב מעלה עשן, תפילת הכהן הגדול, הזאת דם הפר והשעיר

ימות השנה. ג. אחד למצוה ואחד לעכב. ד. אחד לעונש ואחד לאזהרה.

3. הכהן הגדול היה יוצא מקודש הקודשים אחורנית ופניו כלפי הארון. למדו שיש לעשות כן מפסוק בדברי הימים. וכן צריך לעשות תלמיד שנפרד מרבו.

4. המתפלל צריך שיפסע שלש פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום. לאחר שפוסע אחורנית עליו להשאר במקום מעט ואם יחזור מיד דומה לכלב ששב על קיאו, שנראה כמו שלא נטל רשות מרבו להיפטר. יש לתת שלום לימין לפני שנותן שלום לשמאל. רבא אמר לאביי שהכוונה שיש להקדים שמאל שלנו שהוא ימינו של הקב"ה.

1. חכמי ישראל למדו מהפסוק "ונתן את הקטרת על האש לפני ה'" שלא יתן את הקטורת על האש מבחוץ ויכניס אלא יתן בקודש הקודשים. הצדוקים טעו לחשוב שנותן את הקטורת מבחוץ מהפסוק 'כי בענן אראה על הכפרת'. באמת הפסוק הזה בא ללמד שנותן בה עשב ששמו 'מעלה עשן'.

2. ישנם שני פסוקים שמלמדים שצריך עשב 'מעלה עשן'. נאמר כמה דעות מדוע נצרך שני פסוקים: א. אפשר להקטיר גם את ה'עיקר' (השורש) של העשב מעלה עשן ואפשר להקטיר גם את העלה שלו (ונחלקו מה מחודש יותר העלה או העיקר). ב. לא רק ביום כיפור צריך להקטירו אלא אף בשאר

5. הכהן הגדול היה מתפלל: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שאם נגזרה עלינו שנה שחונה תהא שנה גשומה". יש אומרים שהוסיף: "לא יסור עושה שלטון מבית יהודה ולא יהיו עמך ישראל צריכין לפרנס זה מזה ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים". אין לכהן הגדול להאריך בתפילתו שלא להבעית את ישראל.
6. משנה: משניטל ארון אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים ושתייה היתה נקראת גבוה מן הארץ שלש אצבעות ועליה היה נותן. נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף. וכך היה מונה אחת אחת ואחת אחת ושתיים אחת ושלוש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע. יצא והניחו על כן הזהב שבהיכל. הביאו לו את השעיר
- שחטו וקבל במזרק את דמו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה וכך היה מונה אחת אחת ושתיים וכו'. יצא והניחו על כן הזהב השני שבהיכל. רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד בלבד נטל דם הפר והניח דם השעיר והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוון וכו' וכך היה מונה וכו'. נטל דם השעיר והניח דם הפר והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה וכו'. עירה דם הפר לתוך דם השעיר ונתן את המלא בריקן.
7. במשנה כתוב שניטל הארון משום שהמשנה סבורה שהארון גלה לבלל. יש אומרים שהארון במקומו נגנז.

דף נד

ארון הקודש ובדיו, מהיבן הושתת העולם

3. בזמן המשכן היה אסור לראות את הארון ללא כיסוי. אולם לאחר בניין הבית היו מראים לעם ישראל בשעת הרגל את הכרובים שהיו מעורים זה בזה להראות חיבתם לפני המקום. הטעם הוא שלפני בניין הבית ישראל נמשלו ככלה בבית אביה ולאחר בניין הבית ככלה בבית חמיה. בבית
1. המשך מהעמוד הקודם: יש שיטה שהארון בלשכת דיר העצים היה גנוז.
2. בדי הארון היו בולטים ודוחקים בפרוכת ונראים כשני דדי אשה.

הושתת העולם. ד. מציון. (ציון זה אמצע העולם, ראה מהרש"א ואהבת איתן). ה. תולדות השמים מהשמים, ותולדות הארץ מהארץ.

שני חזר האיסור לראות את הארון משום שישאל ככלה לאחר שנתגרשה וחזרה שחיבתה כמו כלה בבית אביה.

4. ישנם כמה דעות מאיזה מקום התחילה בריאת העולם: א. מאמצע העולם. ב. מהצדדים. ג. אבן ירה הקב"ה בים וממנו

דף נה

הזאות למעלה ולמטה ומניין ההזאות

מאיר אמר: אחת, אחת ואחת אחת ושתיים וכו'. רבי יהודה אמר: אחת, ואחת שתיים ואחת שלש ואחת וכו'. אין מחלוקת עקרונית אלא שבמקומו של רבי יהודה היו מונים את הפרט תחילה, למשל אחת ועשרים שתיים ועשרים.

1. הזאת הדם לא היה על הכפורת עצמו אלא היה מזה באוויר כנגד הכפורת. כל הזאה הייתה למטה מההזאה הקודמת לה כמו השליח בית דין שמלקה, שמתחיל בכתפיים ויורד כלפי מטה.

2. בתורה כתוב שדם הפר צריך להזות שבע פעמים למטה, ודם השעיר צריך להזות פעם אחת למעלה. למדו מהפסוק 'כאשר עשה' - שיהיו כל עשיותיו שוות, שגם דם הפר צריך להזות למעלה פעם אחת, וגם דם השעיר צריך להזות למטה שבע פעמים.

3. היה מונה את ההזאה שלמעלה עם כל הזאה שלמטה. הנוסח שמנה הכהן הגדול: רבי

4. נחלקו מה הטעם שמנה את ההזאה שלמעלה עם ההזאה שלמטה. לדעת רבי אלעזר עשו כן כדי שלא יטעה בהזאות. לדעת רבי יוחנן כך נלמד מיותר בפסוק. הנפקא מינה הוא שלרבי אלעזר אינו מעכב ולרבי יוחנן מעכב.

דף נו

כן זהב אחד או שניים, הזאות בהיכל

יהודה היה רק כן אחד ומכיון שהיה רק מקום אחד היה קודם נוטל מהכן את דם הפר ולאחר מכן מניח את דם השעיר. הטעם

1. במשנה מבואר שלדעת חכמים היו שני כנים של זהב בהיכל, שעל אחד הניח את דם הפר ועל השני הניח את דם השעיר. לדעת רבי

- שלדעת רבי יהודה עשו רק כן אחד הוא משום שאם היו שני כנים הכהן הגדול משום חולשתו היה עלול להחליף בין דם הפר ודם השעיר, אפילו אם היה כותב על אחד 'דם הפר' ועל השני 'דם השעיר', ואפילו שדם הפר שונה מדם השעיר שהוא מרובה יותר ואדום יותר.
2. למדו מהפסוק 'וכן יעשה לאהל מועד' שאותו מספר של הזאות שמזה הכהן הגדול בקודש הקדשים של דם הפר והשעיר למעלה ולמטה כך מזה בהיכל.
3. למדו מהפסוק 'השכן אתם בתוך טמאתם' שהשכינה שוכנת עם ישראל אפילו כאשר הם טמאים.

פרק חמישי - 'הוציאו לו'

דף נז

הזאה על הפרוכת, מקרים שהדמים התערבו

דם הפר והשעיר שלא נתערבו. הסתפקו בגמרא אם הדמים המעורבים שבמזרק השלישי דינם כשיריים שהולכים ליסוד המזבח או שדינם כדמים דחויים שהולכים לאמה שהרי לא הזו מכלי זה ואף לא יכלו להזות ממנו משום שמעורבים בו דם הפר ודם השעיר.

5. לאחר הזאת דם הפר ודם השעיר היה נותן מהדם על קרנות מזבח הזהב. לדעת רבי יאשיה (וכן דעת משנתנו) מערבים את דם הפר עם דם השעיר שנאמר 'אחת בשנה' ונותנים על קרנות המזבח. לדעת רבי יונתן היה נותן מדם הפר והשעיר כל אחד בנפרד משום שנאמר 'מדם הפר ומדם השעיר'.

1. לדעת חכמים: לא היו מזים על הפרוכת עצמה אלא באוויר כנגד הפרוכת. אולם רבי אלעזר ברבי יוסי העיד שראה את הפרוכת ברומי והיו עליה טיפי דמים.

2. אם נתערבו הדמים של הפר בדמים של השעיר לפני שהתחיל את ההזאות שבפנים נותן אחת למעלה ושבע למטה לשם פר ואז נותן אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר. וכן אם נתערבו הדמים לאחר שנתן של פר למעלה, אז נותן שבע למטה לשם פר ואז אחד למעלה ושבע למטה לשם שעיר.

3. אם נתערבו הכוסות ואינו מכיר איזה כוס של פר ואיזה של שעיר נותן מהכוס האחד וחוזר ונותן מהכוס השני וחוזר ונותן שוב מהכוס הראשון, וכך יוצא שהוא בטוח נתן את דם הפר לפני דם השעיר.

4. אם נשפכו קצת דמים מהמזרק של דם הפר וקצת דמים מהמזרק של דם השעיר לתוך מזרק שלישי, אזי הוא מזה מהמזרקים של

דף נח

ספיקות בדיני הציצה בכלי שרת, נתינת הדם על קרנות המזבה

1. רמי בר חמא הסתפק: אם הניח מזרק בתוך מזרק וקיבל בו את הדם, האם העבודה כשרה? האם זה חציצה או שאינו חציצה משום שזה מין במינו. ויש אומרים: הצד של רמי בר חמא לפסול הוא משום שאין דרך שירות בכך. פשטו שכן דרך שירות בכך.
2. עוד הסתפק רמי בר חמא: הניח סיב בתוך המזרק וקיבל בו את הדם האם חוצץ כפי שתמיד מין בשאינו מינו חוצץ או שאינו חוצץ משום שהדם מחלחל דרך הסיב ועובר ומגיע לדופן המזרק. יש אומרים שפשט רב חסדא שבדם זה כשר אבל בקומץ פסול משום שהקומץ אינו עובר דרך הסיב לתוך הכלי.
3. משנה: ויצא אל המזבח אשר לפני ה' " (ויקרא טז, יח), זה מזבח הזהב. התחיל מחטא ויורד. מהיכן הוא מתחיל? מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית. מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון, משם היה גומר על מזבח הפנימי. רבי אליעזר אומר, במקומו היה עומד ומחטא, ועל כולן היה נותן מלמטה למעלה, חוץ מזו שהיתה לפניו, שעליה היה נותן מלמעלה למטה.
4. בפר הבא על כל המצוות הכהן היה עומד חוץ למזבח (בצד מזרחו של המזבח) ומזה על הפרוכת. לעומת זאת בפר יום הכיפורים היה עומד הכהן בצד מערב של מזבח ומזה על הפרוכת. כך למדו מהפסוקים.
5. לדעת רבי יוסי הגלילי והתנא של משנתנו כשהיה נותן את הדם על מזבח הזהב היה מתחיל בקרן מזרחית צפונית, ממשיך לצפונית מערבית וכן הלאה דרך ימין. לדעת רבי עקיבא היה מתחיל בקרן מזרחית דרומית, ואחר כך בקרן דרומית מערבית וכן הלאה.
6. ביאור המחלוקת: רבי יוסי הגלילי סבור שהייתה רק פרוכת אחת עם פתח בצד צפוני. לכן התחיל מול הפתח ומשם המשיך דרך ימין. רבי עקיבא סבור שהיו שתי פרוכות, והפתח של הפרוכת החיצונית הייתה בצד דרום. לכן התחיל בקרן מזרחית דרומית. ולדעתו לא פנה לימין משום

צריך לפנות לימין משום שלא למדנו שצריך לפנות לימין אלא בהקפה ברגל.

שצריך לחזור קודם לקרן שעבר עליה ביציאה מקודש הקודשים. ויש אומרים שמשום שהיה מקיף ביד ולא ברגל לא היה

דף נט

נתינת הדם על קרנות המזבח, על גג המזבח והשיריים על יסוד מזבח החיצון

החיצון שנאמר 'אשר פתח אהל מועד' והצד המערבי הוא הצד הסמוך לו ביציאתו מההיכל. למדנו מכך שגם שיירי הדם של מזבח החיצון היה נותן בצד סמוך לו בירידתו מהכבש ולכן היה שופך על יסוד דרומי של המזבח.

5. עוד שתי דעות יש במקום שפיכת השיריים: רבי שמעון: זה וזה (שירי הדם של מזבח הזהב וכן שיירי הדם של מזבח החיצון) היה שופך על יסוד דרומי. רבי ישמעאל: זה וזה היה שופך ביסוד מערבי. בסופו של דבר תלמידי רשב"י משכו את רבי ישמעאל לומר כדבריהם.

6. מדאורייתא אין מעילה בדם כנלמד מהפסוקים. לדעת משנתנו שהיא דעת רבי מאיר ורבי שמעון מדרבנן מועלים בדמים שיצאו לנחל קדרון. לדעת חכמים אין מועלים.

1. במשנה מובא שלדעת רבי אליעזר עומד במקומו ומחטא. על כל הקרנות נתן מלמעלה למטה חוץ מהקרן שבאלכסון שנתן מלמעלה למעלה. זה דעת רבי אליעזר לפי רבי מאיר. אולם דעת רבי אליעזר לפי רבי יהודה שעשה הפוך: על כולם הוא נתן מלמעלה למעלה חוץ מהקרן שהייתה לפניו ממש שנתן מלמעלה למטה כדי שלא יתלכלכו בגדיו.

2. למדנו במשנה שהזה מהדם על 'טהרו' של מזבח. הכוונה היא על גבי המזבח במקום הגלוי (טהרו- מלשון 'כעצם השמים לטהר') של המזבח ללא אפר הקטורת.

3. למדו מהפסוק שבאותו מקום במזבח שסיים לתת את מתנות הדם בקרנות, שם נתן על גגו של המזבח את הדם. נחלקו אם זה היה בקרן צפונית מזרחית או דרומית מזרחית. (ראה מחלוקת בדף הקודם בעניין זה).

4. לדעת המשנה שיירי הדם של מזבח הזהב היה שופך על יסוד המערבי של מזבח

דף ס

סדר העבודה ביום כיפור מעכב

1. משנה: כל מעשה יום הכיפורים האמור על הסדר, אם הקדים מעשה לחבירו, לא עשה כלום. הקדים דם השעיר לדם הפר, יחזור ויזה מדם השעיר לאחר דם הפר. ואם עד שלא גמר את המתנות שבפנים נשפך הדם, יביא דם אחר ויחזור ויזה בתחילה בפנים. וכן בהיכל, וכן במזבח הזהב, שכולן כפרה בפני עצמן. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים, ממוקם שפסק, משם הוא מתחיל.
2. לדעת רבי יהודה הכלל שבכל עבודת יום כיפור אם עשה שלא כסדר לא עשה כלום נאמר רק בעבודה שנעשית בבגדי לבן בפנים. בעבודות שנעשות בבגדי לבן בחוץ אין הסדר מעכב. לדעת רבי נחמיה הסדר
3. מעכב בכל העבודות שנעשות בבגדי לבן בין בפנים ובין בחוץ. לכל הדעות אין הסדר מעכב בעבודות שנעשות בבגדי זהב. נחלקו בדרשת הפסוקים.
3. אמר רבי חנינא: קטורת שחפנה לפני שחיטתו של פר לא עשה ולא כלום. דברי רבי חנינא מסתדרים אף לפי שיטת רבי יהודה שבעבודות בבגדי לבן בחוץ אין הסדר מעכב, שהחפינה נחשבת עבודת פנים, משום שהיא נעשית עבור הקטרת הקטורת בקודש הקודשים.

דף סא

שינוי סדר העבודה, דין עבודה שנעשתה מקצתה

1. אמר עולא: שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה ולא כלום, משום ששינה מסדר העבודה.
2. מבואר במשנה שלדעת רבי אלעזר ורבי שמעון אם נשפך הדם מביאים פר אחר וממשיכים מאיפה שפסק. לדעת חכמים (רבי מאיר) מתחילים מתחילת המתנות של אותו מקום שנמצא בו. הם נחלקו בביאור הפסוק 'מדם חטאת הכיפורים אחת בשנה'.
3. לרבי מאיר: הכוונה לחטאת אחת לרבי שמעון ולרבי אלעזר: הכוונה לחיטוי אחד. כעין אותו מחלוקת בהזאות ביום כיפור כך נחלקו אף במקרה שנשפך לוג השמן של המצורע, לדעת רבי מאיר מתחיל מתחילת השלב שפסק. לדעת רבי אלעזר ורבי שמעון מתחיל ממוקם שפסק.

4. אשם מצורע ששחטו שלא לשמו צריך להביא אשם אחר, לדעת רב חסדא אי אפשר להביא קרבן אחר משום שנאמר 'אתו'. לכן אין לו תקנה. אולם לדעת רבי יוחנן שאלה זאת תלויה במחלוקת תנאים. (לרבי מאיר עבודה שלא נגמרה כמאן דליתא דמיא ויכול להביא אשם חדש וייחשב שיש רק אשם אחד. אולם לרבי אלעזר ורבי שמעון אין תקנה כי עבודה שנעשתה מקצתה כמאן דאיתא דמי ונחשב כשני אשמות.
5. כאשר דם הפר או השעיר נשפך וצריך להביא פר או שעיר חדש לדעת רבי אלעזר ורבי שמעון כל הפרים והשעירים שנשפך דמם והביאו אחר במקומם מטמאים בגדים ונשרפים על בית הדשן. לדעת חכמים רק האחרון מטמא בגדים ונשרף על בית הדשן הואיל וגמר בו את הכפרה.

דף סב

הזאה על הפרוכת, מקרים שהדמים התערבבו

1. כאשר נשפך דם השעיר ומביאים שעיר נוסף שולחים רק שעיר אחד לעזאזל משום שנאמר 'אתו'. נחלקו בדעת רבא אם משלחים את הראשון שמצווה בראשון, או משלחים את האחרון הואיל וגמר בו כפרה על ידי השעיר לה' שעלה עמו.

פרק שישי - 'שני שעירי'

השוויון הנצרך בין שני השעירים

1. משנה: שני שעירי יום הכיפורים, מצוותן שיהיו שניהן שווין במראה ובקומה ובדמים ובלקיחתן כאחד. ואף על פי שאינן שווין, כשרין. לקח אחד היום ואחד למחר, כשרין. מת אחד מהן, אם עד שלא הגריל מת, יקח זוג לשני. ואם משהגריל מת, יביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחילה, ויאמר: אם של שם מת, זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו; ואם של עזאזל מת, זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו. והשני ירעה עד שיסתאב, ויימכר ויפלו דמיו לנדבה, שאין חטאת צבור מתה. רבי יהודה אומר: תמות. ועוד אמר רבי יהודה: נשפך הדם, ימות המשתלח; מת המשתלח, יישפך הדם.
2. מכך שנאמר 'שני השעירים' (שאין צורך במילה 'שני' שמיעוט רבים שניים) למדו שהשעירים צריכים להיות שווים. אולם מהריבוי 'שעיר' 'שעיר' למדו שאין זה מעכב שיהיו שווים.
3. כדין שעירי יום כיפור כך דין כבשי מצורע וציפורי מצורע שצריך שיהיו שווים אבל אינו מעכב שיהיו שווים. כמו כן מוספי שבת צריכים להיות שווים (רש"י: ואינו מעכב).
4. שני שעירי יום כיפור ששחט אותן בחוץ: עד שלא הגריל עליהם - חייב על שניהם משום שחוטי חוץ. משהגריל עליהם - חייב על של שם ופטור על של עזאזל. עד שלא הגריל חייב על שניהם - אין הטעם שחייב משום שראויים לשעיר הנעשה בפנים, שהרי חסר הגרלה, אלא הטעם שחייב עד שלא הגריל עליהם הוא משום שכל אחד מהם ראוי לשעיר הנעשה בחוץ. אף שיש עוד מעבודת היום שקודמים לשעיר הנעשה בחוץ, מכיוון שבגוף הקרבן אין מעשה שצריך לעשות ורק חסר זמן לכן הם ראויים לשעיר הנעשה בחוץ שאין מחוסר זמן לבו ביום. יש אומרים שרב חסדא אמר הלכה זאת ויש אומרים רבה.

דף סג

שחיטת חוץ בפסח בשאר ימות השנה, דיני שעיר המשתלח

1. חייבים על שחיטת חוץ רק בקרבן שראוי לבוא אל פתח אוהל מועד. נאמרו של דעות בדין קרבן פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה: א. רב חסדא (יש אומרים רבה): לשמו – פטור. שלא לשמו - חייב משום שהוא ראוי לשלמים. ב. רב דימי בשם רבי יוחנן: בין לשמו ובין שלא לשמו פטור. הטעם שפטור בשלא לשמו משום שסתמו לפסח ועקירת חוץ אין שמו עקירה. ג. רבין בשם רבי יוחנן: חייב בין לשמו ובין שלא לשמו. הטעם שחייב לשמו הוא משום שפסח בשאר ימות השנה סתמו לשלמים.
2. למדו מהפסוקים כמה דינים בשעיר המשתלח: א. אין בו דין שחוטי חוץ (אף

דף סד

האם בעלי חיים נדחים או לא נדחים

1. לדעת רבי יהודה אם נשפך הדם ימות המשתלח. הטעם הוא שרבי יהודה סבור שבעלי חיים נדחים. בדעת חכמים נחלקו: לדעת רב בעלי חיים אינם נדחים ולכן כאשר יש שני שעירים מקריב את השעיר מהזוג הראשון שהוא לא נדחה ועדיף להקריב
2. רב למד שבעלי חיים אינם נדחים מהדין שבהמה עם מום עובר חזרת לכשרותה לאחר שעבר המום. לדעת רבי יוחנן יש

נדחים. משנתנו מדוייקת כרב והברייתא מדוייקת כרבי יוחנן.

מיעוט בפסוק שרק במום עובר הבהמה חוזרת לכשרותה ובשאר דברים בעלי חיים

דף סה

ביאור שיטת רבי יהודה בתקלות בפר ושעיר

לדעת רבי יהודה ימותו (לשיטתו שחטאת ציבור מתה). למה לא נאמר שהפר ושעיר יקרבו ביום כיפור לשנה הבאה כמו בשקלים? נאמרו כמה תירוצים שלא התקבלו למסקנה.

3. למסקנת הגמרא (בדף סו) רבא הסביר שלדעת רבי יהודה יש חשש לתקלה משום שהקרבת האלו ראויים להקריב בשנה הבאה ביום כיפור וטרוד ליבו על הקרבתם ומתוך כך הוא עלול להקריבם לפני יום הכיפור הבא. יש תנאים שסוברים שאין לחשוש לתקלה.

1. במשנה מובא דברי רבי יהודה שאם מת המשתלח יישפך הדם. אף ששילוח השעיר אינו מעכב, ואף הודוי לא מעכב לדעת רבי יהודה, בכל זאת למדנו מהפסוק 'עמד חי לפני ה' לכפר', ששעיר המשתלח חייב להיות חי עד שעת מתן דמים של חברו.

2. כאשר בני העיר שקלו את שקליהם ואבדו ושקלו שקלים אחרים תחתיהם, ואחר כך נמצאו השקלים הראשונים, הדין הוא שאלו ואלו שקלים הם ואין עולים לשנה הבאה. לדעת רבי יהודה עולים לשנה הבאה. הקשה אב"י: בברייתא מבואר שפר ושעיר של יום הכיפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהם

דף סו

שעיר המשתלח

חטאתיכם לפני יי תטהרו. והכהנים והעם העומדים בעזרה, כשהיו שומעים שם המפורש שהוא יוצא מפי כהן גדול, היו כורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם, ואומרים: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. מסרו למי שהיה מוליכו. הכל כשרין להוליכו, אלא שעשו הכהנים (גדולים) קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליכו. אמר

1. משנה: בא לו אצל שעיר המשתלח, וסומך שתי ידיו עליו ומתוודה. וכך היה אומר: אנא השם, עוו פשעו חטאו לפניך עמך בית ישראל. אנא בשם, כפר נא לעוונות ולפשעים ולחטאים, שעוו ושפשעו ושחטאו לפניך עמך בית ישראל, ככתוב בתורת משה עבדך לאמר) ויקרא טז: (כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל

4. שאלו את רבי אליעזר שלש שאלות לגבי שעיר המשתלח: א. במקרה שחלה השעיר מהו שירכיבהו על כתפו. ב. אם חלה משלחו מהו שישלחו ביד אחר. ג. אם דחפו ולא מת מהו שירד אחריו וימיתנו. רבי אליעזר לא רצה להשיב משום שלא שמע מפי רבו, ומעולם לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו. חכמים השיבו: א. אם חלה מרכיבו על כתפו, ב. אם חלה משלחו ישלחנו ביד אחר. ג. אם דחפו ולא מת ירד אחריו וימיתנו.
2. למדו מהמילה 'איש' שזר כשר לשלוח את השעיר המשתלח אף שכתוב בו כפרה.
3. מהמילה 'עתי' למדו שלש הלכות: א. צריך המשלח להיות מזומן לכך מאתמול. ב. אפילו בשבת משלחים את השעיר אף אם השעיר היה חולה וצריך להרכיבו על כתפו. ג. משלחים אפילו בטומאה, שאם נטמא מי שהוזמן לשלח את השעיר, הוא נכנס טמא לעזרה, מקבל את השעיר ומשלחו.

דף סז

שילוח השעיר לעזאזל, הוצאת הפר והשעיר לשריפה

1. משנה: מיקירי ירושלים היו מלווין אותו עד סוכה הראשונה. עשר סוכות מירושלים ועד צוק, תשעים ריס, שבעה ומחצה לכל מיל. על כל סוכה וסוכה אומרים לו: הרי מזון והרי מים. ומלווין אותו מסוכה לסוכה, חוץ מאחרונה שבהן, שאינו מגיע עמו לצוק, אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו. על כל סוכה וסוכה אומרים לו: הרי מזון והרי מים. ומלווין אותו מסוכה לסוכה, חוץ מאחרונה שבהן, שאינו מגיע עמו לצוק, אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו.
2. במשנה מבואר שעשר סוכות היו והמרחק לצוק היה תשעים ריס שזה שנים עשר מילין. זה שיטת רבי מאיר. אולם בברייתא מובא שיטת רבי יהודה שהיו תשע סוכות ועשרה מילין. דעת רבי יוסי שהיו חמש סוכות ועשרה מילין, וכולן הלכו יותר מתחום שבת על ידי עירוב. רק לשיטת רבי מאיר לא היו מלווים את המשלח לצוק.
3. היו מציעים למשלח לחם ומים בשביל שיהיה לו פת בסלו, ומעולם לא הוצרך אדם לכך.
4. היה המשלח מחלק את הלשון של זהורית ומניח חצי על הסלע, ומניח חצי בין קרניו של השעיר לעזאזל. אם היה מניח את כל הלשון של זהורית רק על הסלע לפעמים

רבי יוסי אינו מטמא עד שמגיע לצוק. לדעת רבי שמעון אינו מטמא עד שעת שילוחו מהצוק ממש. נחלקו בדרשת הפסוק.

8. משנה: בא לו אצל פר ושעיר הנשרפין.

קרען והוציא את אימוריהן, נתנן במגיס והקטירן על גבי המזבח. קלען במקלעות והוציאן לבית השריפה. ומאימתי מטמאין בגדים? משיצאו חוץ לחומת העזרה. רבי שמעון אומר: משיצת האור ברוכן.

9. רבי למד שבכפר ושעיר הנשרפים לא היה מפשיט את העור כמו בעולה, אלא מנתחן כאשר העור על גבי הבשר כפי שמצינו בפר כהן משיח שלא היה מפשיט את העור.

היה הלשון מלבין לפני דחיפת השעיר ולא יהיה איכפת לכהן לקיים את מצוות השעיר ולדוחפו מהצוק. אם היה כל הלשון רק על השעיר לפעמים לא יוכלו לראות את הלשון הלבין.

5. בתחילה תלו את הלשון של זהורית על פתח האולם והפסיקו לעשות כן שלא יהיו העם עצובים אם לא הלבין.

6. נחלקו רב ושמואל בדרשת הפסוקים אם איברי השעיר לעזאזל מותרים או אסורים בהנאה. רבא אמר שמסתבר שמותרים שלא אמרה התורה לשלח את השעיר לעזאזל אם זה יביא תקלה.

7. ממתי מטמא המשלח בגדים? לדעת רבי יהודה משיצא חוץ לחומת ירושלים. לדעת

דף סח

שריפת הפר והשעיר של יום הכיפורים, קריאת הכהן הגדול ביום הכיפורים

3. טומאת השורף: למדנו במשנה שלדעת רבי שמעון מטמא בגדים משיצת האור ברוכן. בברייתא התבאר שדווקא השורף הוא שמטמא בגדים ולא המצית את האור והמסדר את המערכה. המתעסק בשריפתם לאחר שנעשו אפר אינו מטמא בגדים. נחלקו התנאים אם מטמא כאשר הבשר כבר ניתן אבל עוד לא נעשה אפר.

4. משנה: אמרו לו לכהן גדול: הגיע שעיר למדבר. ומניין היו יודעין שהגיע שעיר

1. היכן נשרפין פר ושעיר יום הכיפורים? לדעת חכמים בצפונה של ירושלים משום שכל מעשה חטאת בצפון. לדעת רבי שמעון במזרחה של ירושלים.

2. נחלקו תנאים אם היה צריך להקדים לשם דשן לפני השריפה בשביל שייקרא המקום 'מקום שפך הדשן'. עוד נחלקו אם היה צריך מקום השריפה להיות מקום מדרון שיהא הדשן משתפך.

פרק שישי - 'שני שעירי'

אומר: והלא סימן אחר היה להם, לשון של זהורית היה קשור על פתחו של היכל, וכשהגיע שעיר למדבר היה הלשון מלבין, שנאמר (ישעיהו א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו.

למדבר? דרכיות היו עושין, ומניפין בסודרין, ויודעין שהגיע שעיר למדבר. אמר רבי יהודה: והלא סימן גדול היה להם, מירושלים ועד בית חידודו שלושה מילין. הולכין מיל, וחוזרין מיל, ושוהין כדי מיל, ויודעין שהגיע שעיר למדבר. רבי ישמעאל

פרק שביעי - 'בא לו כהן גדול'

קריאת התורה של הכהן הגדול

1. משנה: בא לו כהן גדול לקרות. אם רצה לקרות בבגדי בוץ, קורא. ואם לא, קורא באצטלית לבן משלו. חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבל (וקורא עומד), וקורא אחרי מות ואך בעשור. וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו, ואומר: יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן. ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. ומברך עליה שמונה ברכות: על התורה, ועל העבודה, ועל ההודאה, ועל מחילת העון, ועל המקדש בפני עצמו, ועל ישראל בפני עצמו, ועל ירושלים בפני עצמה, ועל הכהנים בפני
2. למדנו במשנה שהכהן הגדול היה יכול לקרוא בתורה בבגדים שלו. מכאן מוכח שהקריאה אינה נחשבת עבודה. בכל זאת מותר לקרוא עם הבגדי בוץ. לכאורה משמע שיש רשות ליהנות מבגדי כהונה שלא בשעת עבודה. אכן אין ראייה משום שהקריאה צורך עבודה היא.

דף סט

קריאת התורה במקדש ביום כיפור

1. למסקנת הגמרא בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם. אולם מחוץ למקדש אסור (רש"י): משום שנוהג בהם דרך חול.
2. מבואר במשנה שחזן הכנסת היה נוטל את ספר התורה ונותנו לראש הכנסת וכו'. אין להוכיח מכאן שחולקים כבוד לתלמיד במקום הרב, משום שכל ההעברות הם
3. במשנה מבואר שהכהן הגדול היה יושב, ואחר כך עמד וקיבל את ספר התורה. אף שבעזרה אסור לשבת חוץ ממלכי בית דוד, כאן היה מדובר בעזרת נשים.
4. נאמר בספר נחמיה 'ויברך עזרא את ה' האלקים הגדול'. שלשה פירושים ניתנו

אלא רק צמצמו מעט את היצר שאדם לא יתגרה בקרובותיו.

6. הקורא בתורה יכול לדלג רק כאשר מתקיימים שני תנאים: א. הפרשות סמוכות ויכול לדלג בכדי שלא יפסיק התורגמן. ב. מדובר בעניין אחד. הכהן הגדול ביום כיפור דילג משום שהתקיימו תנאים אלו.

למילה גדול: א. גידלו בשם המפורש. ב. בסוף כל ברכה אמרו 'ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם'. ג. אנשי כנסת הגדולה אמרו 'הקל הגדול הגבור והנורא' לאחר שירמיה ודניאל בשעתם אמרו רק חלק מהשבחים בגלל הזמנים הקשים שחיו בהם.

5. בזמן עזרא ביטלו אנשי כנסת הגדולה את יצר העבודה זרה, אולם לא ביטלו את יצר העריות משום שאחרת העולם לא תתקיים

דף ע

המושך דיני הקריאה, סדר העבודה לדעת רבי אליעזר ורבי עקיבא

בקשה מלפניך על עמך ישראל שצריכין להיוושע, וחותרם בשומע תפילה.

5. לאחר הקריאה של הכהן הגדול כל אחד היה מביא ספר תורה מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים (רש"י: להראות נוי של ספר תורה ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה).

6. משנה: אם בבגדי בוץ קורא קדש ידיו ורגליו, פשט ירד וטבל עלה ונסתפג והביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו ויצא ועשה את אילו ואת איל העם ואת שבעת כבשים תמימים בני שנה דברי ר' אליעזר. רבי עקיבא אומר: עם תמיד של שחר היו קרבין ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ היו קרבין עם תמיד של בין הערבים. קדש ידיו

1. הכהן הגדול צריך לומר: "יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן", כדי שלא להוציא לעז על ספר התורה שיחשבו שהיא חסרה אותה פרשה.

2. הטעם שהכהן הגדול לא גולל וקורא מתוך אותו ספר משום כבוד הציבור (רש"י: שיהו מצפין ודוממין לכך).

3. מדוע אין מביאים ספר תורה אחר לקרוא בו? רב הונא בר יהודה: משום פגמו של ספר התורה הראשון שיאמרו שהוא חסר. ריש לקיש: משום ברכה שאינה צריכה, שיצטרך לחזור ולברך על ספר אחר.

4. במשנה מבואר שהברכה השמינית שבירך הכהן הגדול היה 'על שאר התפילה'. בבביתא מבואר הנוסח: "רינה תחינה

פרק שביעי - 'בא לו כהן גדול'

העולה ושבעת הכבשים של מוסף היו קרבים עם התמיד של שחר. יש שאמרו בדעת רבי עקיבא שחילק את הקרבת שבעת הכבשים: רבי יהודה: הקריב אחד עם תמיד של שחר ושה עם תמיד של בין הערביים. רבי אלעזר ברבי שמעון: ששה עם תמיד של שחר ואחד עם תמיד של בין הערביים. רבי אליעזר ורבי עקיבא נחלקו בדרשות הפסוקים.

8. כל הפרשה נאמרה על הסדר חוץ מהוצאת הכף והמחתה מקדש הקודשים שנכתבה לפני עולתו ועולת העם, ובאמת צריכה להיות אחריהם, כמבואר בהכרח בגמרא.

ורגליו ופשט וירד וטבל ועלה ונסתפג הביאו לו בגדי לבן ולבש וקדש ידיו ורגליו נכנס להוציא את הכף ואת המחתה קדש ידיו ורגליו ופשט וירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו ונכנס להקטיר קטורת של בין הערבים ולהטיב את הנרות וקדש ידיו ורגליו ופשט (וירד וטבל עלה ונסתפג) הביאו לו בגדי עצמו ולבש ומלוין אותו עד ביתו ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש.

7. לדעת רבי אליעזר פר העולה ושבעת הכבשים של מוסף היו קרבים עם התמיד של בין הערביים. לדעת רבי עקיבא פר

דף עא

סדר העבודה, כבוד הכהן הגדול במוצאי יום הכיפורים, בגדי כהונה

3. משנה: כהן גדול משמש בשמונה כלים, וההדייט בארבעה. בכותנת ומכנסים ומצנפת ואבנט. מוסיף עליו כהן גדול, חושן ואפוד ומעיל וציץ. באלו נשאלין באורים ותומים. ואין נשאלין אלא למלך ולבית דין ולמי שהציבור צריך בו.

4. בגדי כהונה שנאמר בהם 'שש': החוטים מהם הבגד ארוג שזור כך שכל מין ומין שבו היה כפול שישה חוטים. רימוני המעיל שנאמר בהם 'משזור': כפול שמונה. מעיל: שנים עשר. פרוכת: עשרים וארבעה. חושן

1. למדו מהפסוקים ששריפת פר ושעיר החטאת היה לפני הקטרת אימורי החטאת (שרפו את הפר והשעיר בזמן שהכהן הגדול קרא בתורה, והקטרת אימורי החטאת היה בטבילה שלישית).

2. המשלח את השעיר לעזאזל כשחזר ליום המחרת אם מצא את הכהן הגדול בשוק מכבדו בפני הבריות ואומר לו: 'אישי כהן גדול עשינו שליחותך'. אם מצאו בביתו אומר לו: מחיה חיים עשינו שליחותו.

ואפוד: עשרים ושמונה. כל זה למדו מהפסוקים.

דף עב

ענינים של בגדי כהונה וארון הקודש, לימוד תורה לשמה ושלא לשמה

1. אמר רחבא אמר רב יהודה: המקרע בגדי כהונה לוקה שנאמר 'לא יקרע'. אמר רבי אלעזר: המזיח (מזיז ומפריד) חושן מעל האפוד לוקה שנאמר 'ולא יזח החושן'. המסיר בדי ארון לוקה שנאמר 'ולא יסרו'.
2. על קרשי המשכן נאמר 'עצי שיטים עומדים'. שלשה פירושים נאמרו לגבי המילה 'עומדים': א. עומדים דרך גדילתן, העליון למעלה והתחתון למטה. ב. מעמידים את ציפיון. (רש"י בפירוש ראשון - ציפוי הזהב מעמידן על ידי מסמרות). ג. עומדים לעולם ולעולמים (ואף שאבדו כעת, עתיד הם לשוב).
3. שני פירושים למילה 'בגדי השרד': א. אלמלא בגדי כהונה שעל ידיהם מקריבים
4. נאמרו כמה דברים בגנות מי שלומד תורה ואין לו יראת שמים ולא מקיים את התורה. רבא הזהיר את תלמידיו לא להיות מאלו שלא מקיימים, שלא ירשו שני גיהנם: בעולם הזה - משום שיגעו בתורה ולא נהנו, בעולם הבא - משום שלא קיימו את התורה.

דף עג

בגדי כהן משוח מלחמה, אורים ותומים

1. רב דימי למד מריבוי בפסוק שכהן משוח מלחמה משמש בשמונה בגדים שהכהן גדול משמש בהם. אולם מדרבנן תיקנו שלא ישמש כלל. הטעם שתיקנו כן חכמים הוא משום שבבגדי כהן גדול אינו יכול לעבוד

2. רבין אמר וכן מפורש בברייתא שלא נאמר שהכהן המשוח שימש בבגדי כהן גדול אלא שהכהן המשוח מלחמה כאשר נשאל על ידי המלך באורים ותומים היה נשאל בשמונה בגדים.
3. דיני השאלה באורים ותומים: כיצד שואלין? השואל פניו כלפי הכהן הנשאל והנשאל פניו כלפי שכינה (רש"י – כלפי האורים ותומים ושם המפורש שבתוך החושן). לדעת ת"ק צריך הנשאל לפתוח ולומר 'כה אמר ה'. לדעת רבי יהודה אין צריך לומר 'כה אמר ה'. אין השואל שואל בקול ולא מהרהר בלבו אלא יוציא בשפתיו מה ששואל. אין שואלין שני דברים כאחד ואם שאל אין מחזירין אלא אחד ואם הוצרך
- הדבר לשנים כגון שהיה הדבר נחוץ ואין שהות להמתין מחזירין לו שנים. ואף על פי שגזירת נביא חוזרת גזירת אורים ותומים אינה חוזרת.
4. לדעת רבי יוחנן האותיות שבחושן היו בולטות כל אחת במקומה. לדעת ריש לקיש האותיות היו זזות ממקומם ומצטרפות מעצמן למילות התשובה.
5. בחושן היה כתוב את שמות השבטים. אף שלא היה בשמות השבטים אות 'צ' ואות 'ט', אותיות אלו גם הופיעו כי היה כתוב בחושן גם 'אברהם יצחק ויעקב' וכן 'שבטי ישורון'.

פרק שמיני - יום הכיפורים

דף עג

חמשת העינויים האמורים ביום כיפור

1. משנה: יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשיש המטה והמלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי רבי אליעזר וחכמים אוסרין האוכל ככותבת
- הגסה כמוה וכגרעינתה והשותה מלא לוגמיו חייב כל האוכלים מצטרפין לככותבת וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו האוכל ושותה אין מצטרפין.

דף עד

מצוות עינוי ביום כיפור

1. האוכל ביום הכיפורים מתחייב כרת. הטעם שכתוב במשנה שיום כיפור 'אסור באכילה' ולא כתוב 'חייב' משום ש: א. מדובר על חצי שיעור שאסור ואינו חייב כרת. לרבי יוחנן אסור מהתורה כיון שראוי להצטרף לשיעור, ולריש לקיש אסור מדרבנן. ב. מוזכר במשנה 'אסור' ולא מוזכר 'חייב' משום שאר העינויים המוזכרים במשנה שאין חייבים עליהם כרת.
2. למדו מהפסוקים שאין מצוות עינוי ביום כיפור מחייבת שאדם ישב בחמה או בצנה ויצטער. וכן למדו מהפסוקים שאין פירוש 'עינוי' המוזכר בתורה פרישה מעריות אלא משמעו צום.
3. רבי אמי ורבי אסי הסבירו מדוע אכילת המן במדבר נקראת בפסוק 'עינוי': א. לא היה להם פת בסלו ולא ידעו מה יהיה למחרת. ב. לא ראו את מה שאכלו.

דף עה

המזן שאכלו ישראל במדבר - איך היה ופלאים שנעשו בו

1. שני פירושים לפסוק: "דאגה בלה איש ישיחנה": א. ישיחנה מדעתו. ב. ישיחנה לאחרים.
2. ישראל התלוננו שאכלו חינם במצרים. שני פירושים איך אכלו חינם במצרים: א. הזדמנו לישראל דגים חינם מן ההפקר. ב. 'חינם' מאיסור עריות.
3. בני ישראל התלוננו על חמשה מינים שלא טעמו במן, קישואים אבטיחים וכו'. (רש"י הטעם הוא שמינים אלו קשים למעוברות ומניקות). נחלקו רבי אמי ורבי אסי אם לא
4. המזן ירד לפי רמת הצדקות: צדיקים: ירד לפתח בתיהם. בינונים: יצאו וליקטו. רשעים: הלכו רחוק ללקוט. וכן צדיקים: קיבלו לחם אפוי. בינונים: קיבלו עגות (קודם אפייה). רשעים: היו צריכים לטחון ברחיים.
5. המזן נקרא בפסוק 'לחם אבירים'. שני פירושים נאמרו: א. לחם שמלאכי השרת הקרויים אבירים אוכלים אותו. ב. המזן נבלע באיברים.

דף עו

דרשות נוספות על המזן, חמשת העינויים ביום כיפור

1. שלשה טעמים נאמרו מדוע המזן ירד בכל יום ולא ירד פעם בשנה בלבד: א. רשב"י: בשביל שידאגו כל יום מה יאכלו למחרת ויכוונו את ליבם לאביהם שבשמיים. ב. שיאכלו אותו כשהוא חם. ג. מפני משאוי הדרך.
2. הגובה של המזן: א. רבי אלעזר המודעי: ששים אמה. (רבי טרפון תמה עליו מנין לו דבר זה ורבי אלעזר המודעי הסביר את דרשתו). ב. איסי בן יהודה: המזן היה מתגבר ועולה עד שרואים אותו כל מלכי מזרח ומערב.
3. נזכרו במשנה חמשה עינויים (שתייה בכלל אכילה). חמשת העינויים אלו כנגד מי? כנגד חמשה פעמים שמוזכר בתורה לשון 'עינוי' בציוויים של יום כיפור. אף חמשת הדברים המוזכרים במשנה שאסורים נקראו בפסוקים בתורה 'עינוי'.

דף עז

איסור רחיצה וסיכה ביום כיפור

1. אסור לרחוץ ביום כיפור אפילו מקצת גופו. אולם אם היה מלוכלך בטיט ובצואה מותר. אסור לסוך אפילו מקצת גופו. אולם אם היו לו חטטין בראשו מותר.
2. מדיחה אשה את ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק, משום שרוח רעה השורה על הידים יכולה להזיק. שם השד המזיק 'שיבתא'. (רש"י: מדובר על רוח רעה השורה על הידיים שלא נטלן שחרית).
3. ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו עובר עד צווארו במים ואינו חושש. הסתפקו אם מותר לרב לעבור בנהר ללמד את תלמידו תורה. לא פשטו את הספק.
4. מותר לאדם לעבור במים על מנת לשמור על פירותיו.
5. מי שהלך ללמוד תורה התירו לו לעבור במים אף בחזרה שלא להכשילו לעתיד לבוא.
6. אף כשהתירו לעבור במים ביום כיפור התירו זאת רק בתנאי שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקן טפח (רש"י: כלומר להגביה את שולי החלוקן על זרועו שלא יירטב במים, שאם יעשה כן החלוקן אינו נראה כמלבוש אלא כנושא את טליתו על כתיפו והנושא טלית מקופלת על כתיפו עובר משום הוצאה).
7. בנהר שמימיו זורמים במהירות אסור לעבור בו אף בחול משום הסכנה שבדבר.

דף עח

איסורי רחיצה ונעילת הסנדל ביום כיפור

1. מותר לעבור במים עם נעליים בשבת ואין חוששים שמא יפול ויבא לטלטל את הנעל. סנדל עלול ליפול בקלות יותר ואף על פי כן רבינא יצא עם סנדל בשבת. רב אשי סבור שלכתחילה לא יצא עם סנדל בשבת.
2. אסור לשבת ביום כיפור על טיט, משום שלחלוח הטיט הוא עונג קרוב לרחיצה. רבי יהושע בן לוי ביאר שאסור רק בטיט מטפחת. אביי אמר בטופח על מנת להטפוח.

3. מותר להצטנן ביום כיפור בפירות. אסור להצטנן בכוס חרס מלאה מים משום שהמים נפלטים מדפנות הכלי. בכלי כסף אם היא מלאה במים – אסור להצטנן בה שמא יישפך מהמים עליו והוא ייהנה מהמים. אם הכוס חסרה - מותר. יש אוסרים אפילו כוס חסרה שגם בכוס חסרה יש חשש שישפכו עליו מים.
4. מותר לאדם לקחת מטפחת בערב יום כיפור, לשרות אותה במים, לנגב אותה מעט ולקנח בה ביום כיפור.
5. מותר לצאת בסנדל של שעם או בסנדל של כפות תמרים וכדומה ביום כיפור. אולם
6. ילדים מותרים בכל העינויים משום שהם צורך גידול הילדים אבל בנעילת הסנדל אסורים משום שאינו צורך לגידול הילדים.
7. רבי אליעזר סבור שמותר למלך לרחוץ פניו משום שנאמר 'מלך ביפו תחזינה עיניך'. ומותר לכלה לרחוץ פניה כדי שלא תתגנה על בעלה. ומותר לחיה לנעול את הסנדל משום צינה. חכמים מחמירים ואוסרים בכל אלו.

דף עט

שיעור המדויק של איסור אכילה ביום כיפור

1. רב פפא הסתפק אם כותבת הגסה שאמרו שחייבים עליו ביום כיפור כולל את הגרעין או לא כולל את הגרעין. לרב אשי פשוט ששיעור כותבת הגסה כולל את הגרעין.
2. בשאר איסורי אכילה נאמר כזית וחייבים על שיעור כזית. אולם ביום כיפור נאמר 'לא תעונה', וקים להו לחכמים שרק באכילת שיעור כותבת הגסה מתיישבת דעתו של אדם ויוצא מעינוי.
3. לדעת רב יהודה שיעור כותבת הגסה גדולה מכביצה. לדעת רב זביד שיעור כותבת הגסה פחותה מכביצה. יש ראייה לשיטת רב זביד מדברי רבי יהודה שסבור ששיעור כביצה משביע את האדם וחייבים לברך עליו ברכת המזון. לא מסתבר לומר ששיעור כביצה משביע אבל אין דעת האדם מתיישבת אלא בשיעור גדול מזה. וזה הוכחה ששיעור כותבת הגסה הוא פחות מכביצה.

דף פ

המשך שיעור אכילה ביום כיפור

1. רבי אלעזר: האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לעצמו שיעור כמה הוא אכל שמה כאשר יבנה המקדש יבא בית דין אחר ויפסקו שאין חיוב אלא כאשר אוכלים כזית גדול, ואם לא יכתוב הוא עלול להביא חולין לעזרה.
2. שיעורי העונשין הם הלכה למשה מסיני.
3. במשנה מבואר שחייבים על שתיית מלא לוגמיו. שמואל פירש שאין הכוונה מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו חייב.
4. ישנם ארבע שיטות בתנאים לשיעור שתייה ביום כיפור: א. בית שמאי: רביעית. ב. בית הלל: מלא לוגמיו. ג. רבי אליעזר: כמלא לוגמיו. (ההבדל בין בית הלל לרבי אליעזר הוא שלבית הלל חייבים על כמלא לוגמיו בריווח ולרבי אליעזר על כמלא לוגמיו בדוחק). ד. רבי יהודה בן בתירא: כדי גמיעה.
5. יש הבדל בין אכילה שמתחייבים כל בני אדם על שיעור קבוע של ככותבת, ואילו בשתייה מתחייבים כל אחד על מלא לוגמיו שלו. הסביר אב"י: כך קים להו לחכמים שבשיעורים אלו מתיישבת דעת האדם ויוצא מידי עינוי.
6. כמו כן הסביר אב"י שכך קים להם לחכמים שכל סוגי האוכלים בגודל כזית מיישבים את דעתם של כל בני האדם מי יותר ומי פחות. וכן קים להם שרק האוכל בכדי שיעור אכילת פרס מתיישבת דעתו.
7. רב פפא: האוכל בשר ומלח, המלח מצטרף לשיעור ככותבת. ריש לקיש: ציר שעל גבי ירק, הציר מצטרף לשיעור ככותבת. מכשיר הבא למתק ולהכשיר את האוכל - אוכל הוא.
8. ריש לקיש: האוכל אכילה גסה ביום כיפור פטור. כתוב 'אשר לא תעונה' - פרט למי שמזיק את עצמו באכילה.

דף פא

גדרי איסור אכילה ביום כיפור

1. לדעת רבי יהושע אין מצטרפים לשיעור טומאה אלא דברים שטומאתם ושיעורם שווה. לדעת חכמים מצטרפים אפילו כאשר

1. כשיטת רבי יהושע. לדעת רבי יוחנן משנתנו היא ככולי עלמא משום שלעניין עינוי ביום כיפור צירוף של אכילה ושתיה אינם מיישבים דעתו של אדם.
2. משנה: אכל ושתה בהעלם אחד, אינו חייב אלא חטאת אחת. אכל ועשה מלאכה, חייב שתי חטאות. אכל אכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה, ושתה ציר או מריס, פטור.
3. לא נאמרה בתורה אזהרה מפורשת לאיסור אכילה ביום כיפור. כמה דעות נאמרו מהיכן למדנו אזהרה, ביניהם גזירה שווה מאיסור מלאכה ביום כיפור.
4. אין דרך לאכול פלפל חי או זנגביל חי, ולכן הכוססם ביום כיפור פטור. אולם אם הם רטובים הדרך לאוכלם חיים ולכן האוכלם כשהם לחים חייב. לולבי גפנים הדרך לאוכלם כאשר הם לחים, ולכן אם לבלבו מראש השנה ועד יום כיפור האוכלם חייב.
5. במשנתנו מבואר שהשותה ציר או מריס פטור. ניתן לדייק מכך שהשותה חומץ חייב, וזה דעת רבי. אולם רב גידל בר מנשה דרש שאין הלכה כרבי ואין חומץ מיישב דעתו של אדם. גם לדעת רב גידל מדרבנן אסור לשתות חומץ ביום כיפור.

דף פב

אכילת קטנים וחולים ביום כיפור

1. משנה: התינוקות, אין מענין אותן ביום הכפורים, אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני שנתים, בשביל שיהיו רגילין במצות.
2. ארבע שיטות נאמרו בדיני חינוך קטנים וכל אחד ביאר את המשנה לשיטתו. (נזכיר את דעתם בלשון זכר לגבי חיוב של בן, ולבת תמיד מדובר בשנה לפני): א. רב חסדא: בן אחת עשרה לבריא ובן שתיים עשרה לחולה. ב. רב הונא ורב נחמן: בן תשע לבריא ובן עשר לחולה לחינוך שעות. בן אחת עשרה לבריא ובן שתיים עשרה לחולה משלימים מדרבנן. ג. רבי יוחנן: בן אחת עשרה לבריא
3. משנה: עברה שהריחה, מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. חולה מאכילין אותו על פי בקיאיין. ואם אין שם בקיאיין, מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר די.
4. בכרייתא מבואר שעוברת שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ומניחים לה על פיה. אם נתיישרה דעתה מוטב ואם לאו מאכילים אותה רוטב עצמה. אם נתיישרה דעתה מוטב ואם לאו מאכילים אותה שומן עצמו שאין לך דבר שעומד

בפני פקוח נפש (חוץ משלש עבירות):
עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים).

דף פג

אכילת חולה ביום כיפור

כבד שלו, ורבי מתיא בן חרש מתיר. ועוד
אמר רבי מתיא בן חרש, החושש בגרונו,
מטילין לו סם בתוך פיו בשבת, מפני שהוא
ספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את
השבת. מי שנפלה עליו מפלת, ספק הוא שם
ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק נכרי
ספק ישראל, מפקחין עליו את הגל. מצאהו
חי, מפקחין עליו. ואם מת, יניחיהו.

4. מי שאחזו בולמוס מאכילים אותו את
האיסור הקל תחילה: טבל ונבילה מאכילים
אותו נבילה. טבל ושביעית (רש"י) - לאחר
זמן הביעור) מאכילים אותו שביעית. טבל
ותרומה: נחלקו תנאים בדבר.

5. לדעת רבי: אם יש אפשרות להפריש תרומה
בשבת מירק או להאכיל את החולה טבל,
אין צריך לעשר, ולדעת רבי אלעזר ברבי
שמעון חייבים לעשר. רבה סבור שגם רבי
יודה במעשר דגן שחיובו מהתורה שיש
להפריש בשבת ואף מעציץ שאינו נקוב
משום חשש שיבואו לאכול אף בעציץ
נקוב בלי להפריש.

6. רבי מאיר היה מדייק בשמו של אדם לדעת
מה טיבו. רבי יהודה ורבי יוסי לא היו
מדייקים. אחרי מעשה שראו שרבי מאיר

1. אלו הלכות אכילת חולה כפי שעולות
מדברי רבי ינאי: א. אם חולה אומר שהוא
צריך לאכול ורופא אומר שהחולה לא צריך
לאכול שומעים לחולה משום ש'לב יודע
מרת נפשו'. לדעת מר בר אשי אפילו כאשר
יש מאה רופאים שאומרים שלא צריך
לאכול שומעים לחולה. ב. אם רופא אומר
שהחולה צריך לאכול והחולה אומר שאינו
צריך לאכול שומעים לרופא, משום שאולי
רוח שטות אחזה בחולה מחמת החולי. ג.
אם החולה ורופא אחד אתו אומרים
שהחולה לא צריך לאכול ורופא אחד אומר
שצריך לאכול שומעים לדברי החולה
והרופא שאיתו.

2. א. לעניין עדות- גזירת הכתוב ששניים
כמאה. ב. במקרה של אומדנא של ממון
כמה חפץ שווה- הולכים לפי רוב דעות. ג.
באכילת חולה ביום כיפור במקרה ששני
רופאים אומרים שצריך לאכול ומאה
אומרים שלא צריך- החולה צריך לאכול
משום שספק נפשות להקל.

3. משנה: מי שאחזו בלמוס, מאכילין אותו
אפלו דברים טמאים עד שיאורו עיניו. מי
שנשכו כלב שוטה, אין מאכילין אותו מחצר

צדק כשדייק בשמו של אדם התחילו רבי יהודה ורבי יוסי לדייק גם הם בשמות אנשים.

דף פר

דיני פיקוח נפש בשבת

1. במשנה מובאת דעתו של רבי מתיא בן חרש שהחושש בגרונו מטיילין סם לתוך פיו בשבת. מדויק מלשון המשנה ומוכח מהברייתא שחכמים לא חולקים עליו בעניין זה (כפי שחולקים עליו לגבי חצר כבוד של כלב).
2. מיתור בלשון המשנה למדנו שאפילו במקרה שאמדו הרופאים שהחולה צריך לקחת תרופה שמונה ימים והיה ניתן לחשוב שיש להתעכב עד מוצאי שבת בשביל שלא יצטרכו לחלל שתי שבתות אלא שבת אחת, בכל זאת לא מחכים אלא מחללים שתי שבתות, שאם ימתינו יש לחשוש שיורע מצבו ויסתכן.
3. לא עושים דברים של חילול שבת להצלה על ידי גויים וכותים אלא על ידי גדולי ישראל.
4. אם נשים או כותים אומרים שצריך לחלל שבת אין מחללין על פיהן אבל מצרפים את דעתם לדעת אחרים למניין הדעות ואם בזכותם חצי אומרים לחלל שבת אזי מחללים.
5. ננעלה דלת בפי תינוק יש לשבור את הדלת משום שהתינוק נבעת ויש חשש סכנה, ואף שהוא צריך את העצים של הדלת.
6. אם היו בחצר אחת תשעה גויים וישראל אחד ונפל הגל על אחד מהם, פשוט שצריך לפקח את הגל משום שאותו ישראל נחשב 'קבוע' ונחשב כמחצה על מחצה. שמואל חידש שאפילו אם פרשו עשרה אנשים אלו לחצר אחרת ונפל הגל על אחד מהם (ואינו נחשב כ'קבוע' שהרי פרש לחצר אחרת) צריך לפקח את הגל משום שבפיקוח נפש לא הולכים אחר הרוב.

דף פה

פיקוח נפש בשבת, חילוקי כפרת עבירות

1. תינוק שנמצא בעיר שיש בה ישראלים ונכרים: אם רוב אנשי העיר הם נכרים: דינו כנכרי ומותר להאכילו נבילות. אם רוב אנשי העיר ישראלים: דינו כישראל וצריך להחזיר

מכפר, אין יום הכיפורים מכפר. עבירות שבין אדם למקום, יום הכיפורים מכפר. עבירות שבין אדם לחבירו, אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חברו. את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום, יום הכיפורים מכפר. עבירות שבין אדם לחבירו, אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חברו. אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם? אביכם שבשמים, שנאמר: וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. ואומר מקוה ישראל ה'; מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל.

5. לדעת חכמים: אין יום הכיפורים מכפר אלא עם עשה תשובה. לדעת רבי: בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה יום הכיפורים מכפר חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר, שעליהם אין יום הכיפורים מכפר אלא עם כן עשה תשובה.

לו אברתו. מחצה על מחצה: דינו כישראל, ואם שורו הזיק לשור ישראל הניזק יכול לגבות מהמזיק רק חצי נזק ולא יותר, שעל הניזק להוכיח שבעל השור אינו ישראל.

2. אם מפקחים את הגל מכיוון ראשו ולמטה ורואים בחוטמו שאינו נושם אזי האדם נחשב כמת. אם בודקים מכיוון רגליו ולמעלה ורואים בליבו שאינו פועם יש אומרים שנחשב כמת ויש אומרים שצריך להמשיך ולברוק עד חוטמו ולראות אם הוא נושם.

3. נאמרו על ידי תנאים כמה מקורות מניין שפיקוח נפש דוחה את השבת. על כל המקורות יש קושיא. שמואל אמר טעם שאין עליו קושיא: נאמר 'וחי בהם' ולא שיבא בעשייתה לידי ספק מיתה.

4. משנה: חטאת ואשם ודאי מכפרין. מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה. התשובה מכפרת על עברות קלות על עשה ועל לא תעשה. ועל החמורות היא תולה עד שיבוא יום הכפורים ויכפר. האומר: אחטא ואשוב, אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה. אחטא ויום הכיפורים

דף פו

עניני תשובה וכפרה

1. הכיפור מכפר לו. גם לשיטתה זאת לא תעשה שניתק לעשה מתכפר מיד.

יש שיטה אחת בברייתא שמי שעבר על מצוות לא תעשה ועשה תשובה מתכפר לו מיד שיטה אחרת בברייתא סבורה שרק יום

2. כמה חילוקי כפרה נאמרו: עבר על מצוות עשה ושב: אינו זו משם עד שמוחלין לו. עבר על מצוות לא תעשה ועשה תשובה: תשובה תולה ויוה"כ מכפר. עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה: תשובה ויוה"כ תולין ויסוריין ממרקין. אבל מי שיש חילול השם בידו: אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסוריין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת. כל זה נלמד מהפסוקים.
3. גדר חילול ה' תלוי במדרגתו של האדם, ואם אדם גדול עושה משהו לא לפי מעלתו יש בזה חילול ה', וכמה דוגמאות ניתנו לכך. אביי אמר שהכלל של קידוש ה' הוא שיהא שם שמים מתאהב על ידך, וההיפך הוא חילול ה'.
4. גדולה מעלתה של התשובה שמביאה רפואה לעולם ומגעת עד כסא הכבוד וכו'.
5. גדר בעל תשובה הוא שמזדמן לאותו מקום ובאותו נסיון ועומד בניסיון.
6. מצד אחד נאמר 'אשרי כסוי פשע', הרי שיש להסתיר את החטאים. מאידך נאמר 'מכסה פשעיו לא יצליח'. לדעת רב: בחטא שכבר מפורסם יודה ויתבייש ולא יכפור בו. בחטא שאינו מפורסם יכסה. לדעת רב נחמן: בחטא שבין אדם לחברו יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו. בחטא שבין אדם למקום יכסה.
7. עברות שהתודה עליהם יום כיפורים זה, לדעת ת"ק: לא יתודה עליהם יום כיפורים אחר שנאמר "ככלב שב על קיאו כסיל שונה באוולתו". לדעת רבי אליעזר בן יעקב כל שכן שהוא משובח שנאמר "וחטאתי נגדי תמיד".
8. לדעת רבי יהודה בן בבא צריך לפרט את החטא. לדעת רבי עקיבא יכסה את החטא ולא יפרט אותו.

דף פז

עניני תשובה ובקשת מחילה, דיני וידוי

1. במשנה למדנו שהאומר: "אחטא ואשוב אחטא ואשוב" אין מספיקין בידו לעשות תשובה. הטעם הוא שכיון שחטא כבר פעמיים העבירה דומה עליו כהיתר.
2. אפילו לשיטת רבי שסבור שיום כיפור מכפר ללא תשובה, האומר: "אחטא ויום
3. מי שהקניט את חברו צריך לפייסו, וצריך להביא שלשה אנשים שלש פעמים לפייסו.
4. הכיפורים מכפר, כיון שעל יום הכיפורים הוא סומך לחטוא, אין יום הכיפורים מכפר לו.

4. המבקש מחילה מחברו אל יבקש יותר משלש פעמים. רב החמיר על עצמו וביקש יותר משלש פעמים.
5. במקרה שהאדם הנפגע מת, יביא הפוגע עשרה בני אדם על קברו ואומר: "חטאתי לה' אלקי ישראל ולפוני שחבלתי בו".
6. מצות וידוי ערב יום הכיפורים עם חשכה אבל אמרו חכמים להתוודות קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בסעודה (רש"י - מחמת שכרות). אף על פי שהתודה קודם שאכל ושתה, מתודה לאחר שיאכל וישתה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה. יש להתוודות בכל התפילות של יום כיפור.
7. היכן אומר את הוידוי? יחיד אומרו: אחר תפלתו, ושליח צבור אומרו: באמצע תפילתו.
8. עיקר הוידוי הוא לומר: "אנחנו חטאנו". היו אמוראים שהוסיפו בוידוי שלהם תפילות נוספות.
9. לדעת רב תפילת נעילה היא תפילת שמונה עשרה נוספת. לדעת שמואל היא תפילה 'מה אנו מה חיינו'. בבדייתא מוכח כרב, ושיטת שמואל נשארה בקשיא.
10. לדעת רב מתפללים נעילה בלילה, ונעילה פוטרת את תפילת ערבית של מוצאי יום הכיפורים. בבדייתא מצינו דעות שסבורים שמתפללים ערבית במוצאי יום כיפור (לת"ק מעין שמונה עשרה, ולרבי חנינא בן גמליאל שמונה עשרה מלאות).

דף פח

טבילה ביום כיפור

11. מותר לטבול ביום כיפור על מנת להתפלל. אם האדם סיים את כל התפילות: לדעת רבי יוסי בר חלפתא: יטבול בכל אופן משום שטבילה בזמנה. לדעת רבי יוסי בר יהודה: לטבול מן המנחה ולמעלה.
12. יש לאדם לשפשף את עצמו במים חמים מערב יום כיפור שאם יראה קרי למחר יכול לטבול בלא חציצה.

הדרן עלך מסכת יומא

סיכומי הדרך

מסכת סוכה

תוכן העניינים

220	פרק ראשון - 'סוכה'
234	פרק שני - 'הישן'
242	פרק שלישי - 'לולב הגזול'
254	פרק רביעי - 'לולב וערבה'
260	פרק חמישי - 'החליל'

פרק ראשון - 'סוכה'

דף ב

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה

1. **משנה:** סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה. **רבי יהודה** מכשיר. ושאונה גבוהה עשרה טפחים, ושאיין לה שלש דפנות, ושחמתה מרובה מצלתה, פסולה.
2. נאמרו כמה טעמים מדוע סוכה למעלה מעשרים אמה פסולה. **א. רבה:** נאמר 'למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל' - מכאן שצריך שהסוכה תהיה ניכרת לך. למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בסוכה שאין העין שולטת שם. **ב. רבי זירא:** נאמר בפסוק 'וסוכה תהיה לצל יומם' - מכאן שצריך לשבת בצל סוכה ולא בצל דפנות (המשנה מדברת על סוכה שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות). **ג. רבא:** נאמר 'בסכות תשבו שבעת ימים'. אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת
- קבע ושב בדירת עראי. למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו עראי אלא קבע. **ד. רב חנן בר אבא אמר רב:** המשנה מדברת במקרה שהסוכה קטנה ואינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו. הסוכה פסולה משום שהיא כלול של תרנגולים (על פי תוספות).
3. **נפקא מינות בין הטעמים: לרבה** כאשר הדפנות מגיעות לסכך הסוכה כשרה לכולי עלמא כי העין שולטת בסכך. **לרבי זירא** אם גודל הסוכה היא יתרה מארבע על ארבע אמות היא כשרה משום שיושבים בצל הסוכה. **לרב חנן בר אבא אמר רב** סוכה המחזקת יותר מכדי ראשו ורובו שולחנו אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה (כי היא אינה נחשבת כלול של תרנגולים).

דף ג

סוכה קטנה, גזירת שמא ימשך אחר שולחנו

1. מהו הגודל המינמלי של סוכה? ישנם שלש דעות: **א. בית הלל:** מחזקת ראשו ורובו. **ב. בית שמאי:** מחזקת ראשו ורובו ושולחנו. **ג. רבי:** ארבע אמות על ארבע אמות. **רב שמואל בר יצחק** פסק כבית שמאי.
2. מי שישב בסוכה ושולחנו בתוך הבית: לדעת בית שמאי לא יצא ידי חובתו משום שגזרו שמא ימשך אחר שולחנו. לדעת בית הלל יצא שלא גזרו שמא ימשך אחר שולחנו.

חצרות עם שאר בתי החצר, אם הוא הבית היחיד הפתוח לחצר שפתוחה למבוי, אין החצר חייבת בשיתופי מבואות, אין מניחים בו עירוב, אין עושים אותו עיבור בין שתי עיירות, וכאשר האחים והשותפים חולקים בחצר ויש לאחד מהם בית שאינו ארבע אמות על ארבע אמות אין בית זה מזכה אותו בחלק נוסף בחצר.

3. בית שמאי ובית הלל לא הצריכו ארבע אמות על ארבע אמות בסוכה (כדעת רבי) משום שהיא דירת עראי. אולם בדינים שקשורים לדירת קבע לכל הדעות צריך ארבע אמות על ארבע אמות. לכן בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות פטור ממזוזה, ממעקה, אינו מטמא בנגעים, אינו נחלט בבתי ערי חומה, אין חוזרים עליו מעורכי המלחמה, פטור מלערב עירובי

דף ד

הלכות הקשורות לגובה הסוכה ומחיצותיה

צלתם מרובה מחמתם כשרה ואם לאו פסולה.

4. היתה גבוהה עשרה טפחים והוציץ יורדין לתוך עשרה אפילו כאשר חמתם מרובה מצלתם הסוכה פסולה משום שאין אדם דר בדירה סרוחה.

5. היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה איצטבא צמודה לדופן האמצעי ויש באיצטבא הכשר סוכה (שבעה טפחים ומשהו כדי ראשו ורובו ושולחנו), כשרה. (רש"י: כל הסוכה).

6. היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה איצטבא באמצעיתה: אם יש משפת איצטבא ולדופן ארבע אמות לכל רוח ורוח כשרה משום שאומרים 'דופן עקומה'.

7. הייתה פחותה מעשרה טפחים וחקק בה כדי להשלימה לעשרה, אם יש משפת חקק

1. היתה הסוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה ובא למעטה בכרים וכסתות, אינה מיעוט, ואפילו אם ביטל את הכרים וכסתות לכל שבעת הימים אינה ביטול משום שבטלה דעתו אצל כל אדם שאינם מבטלים כרים וכסתות מפני הפסד ממון.

2. תבן ועפר שביטלם בפיו נחשבים מיעוט לגובה הסוכה. ישנו מחלוקת בשני מקרים: א. תבן שלא ביטלו ממש בפיו אלא שאין עתיד לפנותו. ב. עפר 'סתם' כלומר שנתן אותו סתם ואינו יודע אם עתיד לפנותו. בשני מקרים אלו לדעת חכמים אינו מיעוט ולרבי יוסי נחשב מיעוט (רש"י: חכמים סבורים שאפילו עפר שאין עתיד לפנותו אינו בטל וצריך ביטול בפירוש).

3. היתה הסוכה גבוהה מעשרים אמה והוציץ (עלים מן הסכך) יורדין בתוך עשרים: אם

- ולכותל שלשה טפחים פסולה. פחות משלשה טפחים כשרה. 9. נעץ ארבעה קונדסין באמצע הגג וסיכך על גבן: לדעת רבי יעקב אומרם אילו יחקקו ויחלקו ויש בהן טפח לכאן וטפל לכאן נידונין משום דיומד והסוכה כשרה. לדעת חכמים צריך שתי מחיצות שלימות והשלישית אפילו טפח, ובעננינו הסוכה פסולה. יתכן שעל שפת הגג לדברי הכל הסוכה תהיה כשרה משום 'גוד אסיק מחיצתא'.
8. היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה עמוד שהוא גבוה מעשרה טפחים, אף שיש בעמוד הכשר סוכה אין אומרם גוד אסיק מחיצתא להכשיר את הסוכה משום שצריך מחיצות הניכרות.

דף ה

מניין שסוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים פסולה?

1. נאמרו שלשה הסברים לדין שסוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים פסולה:
2. יש כלל שמעולם לא ירדה שכינה למטה, ובכל זאת מצינו שהשכינה ירדה על הכפורת הגבוהה עשרה טפחים. מכאן שלמעלה מעשרה זה רשות אחרת. **הקושיא** על דרך זאת היא שלפי זה נצטרך להכשיר סוכה שגבוהה עשרה טפחים כולל הסכך.
3. כנפיהם של הכרובים הגיעו למעלה מגובה עשרים טפחים והתורה אומרת שהם 'סככים' על הכפורת. מכאן שהחלל שהיה עשרה טפחים קרוי 'סוכה'. **הקושיא** הוא שכל זה נכון לשיטת רבי מאיר, אולם רבי יהודה סבור שגובה הארון היה שמונה וחצי טפחים, והיה חלל אחד עשרה וחצי טפחים בין ראשי הכרובים לבין הכפורת.
4. לרבי יהודה צריך לומר ששיעור עשרה טפחים הוא הלכה למשה מסיני.

דף 1

שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני

1. **אמר ר' חייא בר אשי אמר רב:** שיעורין (כגון כזית לכל אכילת איסור וככותבת ליום הכיפורים) חציצין (דיני חציצה בטבילה) ומחיצין (הלכות מחיצה) הלכה למשה מסיני.
2. **שיעורים:** הסמיכו כמה שיעורי תורה על הפסוק "ארץ חטה ושעורה", אולם אין זה אלא אסמכתא, והשיעורים הם הלכה למשה מסיני.
3. **חציצה:** חציצה היא מהתורה, אלא שההלכה למשה מסיני מלמד שרובו המקפיד עליו חוצץ (רש"י – רוב שערו).
4. **מחיצה:** ההלכה למשה מסיני מלמד את ההלכות גוד ולבוד ודופן עקומה. (וכמו כן לדעת רבי יהודה בדף ה ההלכה למשה מסיני מלמדת שיעור עשרה טפחים).
5. **לדעת חכמים** צריך בסוכה שתי דפנות ושלישית אפילו טפח. **לדעת רבי שמעון** צריך שלש מחיצות שלימות ורביעית אפילו טפח. הם נחלקו בדרשות הפסוקים.

דף 2

הלכות דפנות הסוכה

1. **אותו טפח היכן מעמידו? לדעת רב** כנגד היוצא. (היכן שמסתים אחת המחיצות והטפח תהיה תחילת מחיצה נוספת). **לדעת רבי סימון או רבי יהושע בן לוי** עושה לו טפח שוחק ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן וכך יש רוב דופן.
2. **צריך צורת הפתח:** שלש גרסאות נאמרו **בדעת רבא** בדין של צורת הפתח. א. אינה ניתרת אלא בצורת הפתח, שעושה חצי קנה מכל צד וצורת הפתח מעליהם. ב. יכול לעשות או צורת הפתח על גבי קנים ברוחב
3. **סוכה העשויה כמבוי** (ששתי הדפנות זו כנגד זו): **לדעת רב יהודה** עושה טפח ומעמידו לכל רוח שירצה. **לדעת רבי סימון** או **רבי יהושע בן לוי** עושה פס ארבעה ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן, וכך תהיה מחיצה של שבעה.

סוכה צריכה להיות ארבע אמות על ארבע אמות. **ב. רבי יאשיה**: סוכה שהשמש נכנס אליה דרך הדפנות פסולה. **ג. רבי יהודה**: סוכה למעלה מעשרים אמה כשרה. **ד. רבי שמעון**: סוכה צריכה שלש דפנות וטפת. **ה. רבן גמליאל**: סוכה בראש הספינה או בראש העגלה פסולה. **ו. בית שמאי**: סוכה צריכה להיות בגודל שמחזקת ראשו ורובו ושולחנו. **ז. רבי אליעזר**: סוכה העשויה כצריף שאין לה גג פסולה. **ח. אחרים**: סוכה עגולה פסולה.

4. בשבת שבתוך החג אומרים על קולות של דפנות הסוכה מגו שמועיל לעניין סוכה מועיל לעניין שבת וכן להיפך.

5. כאשר חמתה מרובה מצילתה בסוכה לא בגלל הסכך אלא בגלל הרווחים שבדפנות **לדעת חכמים** הסוכה כשרה, **ולדעת רבי יאשיה** הסוכה פסולה שאף המחיצה צריכה להיות כסכך.

6. **אביי** מנה רשימה של תנאים שסבורים שסוכה צריכה להיות דירת קבע: **א. רבי**:

דף ה

סוכה עגולה, סוכות גנב"ך ורקב"ש

דר בה, שכל השנה הוא לא דר בה ועכשיו הוא דר בה), ופטורה ממזוזה.
3. סוכה שלא נעשית לשם מצוה כשרה ולכן סוכות **גנב"ך** (גויים נשים, בהמה, כותים) כשרים, וכן סוכות **רקב"ש** (רועים, קייצים, בורגנים, שומרי פירות) כשרים. בארבעה של גנב"ך יש ריעותא שהם לא בני חיוב. בארבעה של רקב"ש יש ריעותא שהם לא קביעי, ומכל מקום כולם כשרים.

1. למדנו **שלדעת אחרים** סוכה עגולה פסולה משום שאינה דירת קבע. **רבי יוחנן** פסק שסוכה עגולה כשרה. הגודל של סוכה מרובעת לדעת רבי הוא ארבע אמות על ארבע אמות. לפי זה סוכה עגולה צריכה להיות היקף של 16.8 אמות, שהיא מקיפה ריבוע של ארבע על ארבע.

2. שתי סוכת של יוצרי כלי חרס זו לפניו מזו, **הפנימית שדר בה כל השנה**: אינה סוכה (רש"י: שלא ניכר במגוריו בה שדר בה לשם סוכה, שהרי כל השנה הוא דר בה), וחייבת במזוזה. **החיצונה שמוכר בה את קדרותיו**: סוכה (רש"י: שניכר שלשם מצות סוכה הוא

דף ט

סוכה ישנה, סוכה תחת האילן

1. **משנה:** סוכה ישנה, בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין. ואיזו היא סוכה ישנה, כל שעשאה קודם לחג שלשים יום. אבל אם עשאה לשם חג, אפילו מתחלת השנה, כשרה.
2. טעמם של בית שמאי הוא שצריך סוכה העשויה לשם חג כפי שנלמד מהפסוק 'חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים' – (רש"י: סרס המקרא ודרשהו - סוכות תעשה לחג). בית הלל לומדים מפסוק זה שמי שלא עשה סוכה לפני החג יעשה בחולו של מועד.
3. גם בית הלל מודים שבציצית צריך עשייה לשמה שנאמר 'גדילים תעשה לך' – לך לשם חובך.
4. **משנה:** העושה סכתו תחת האילן, כאלו עשאה בתוך הבית. סכה על גבי סכה, העליונה כשרה, והתחתונה פסולה. רבי
5. **יהודה אומר,** אם אין דיורין בעליונה, התחתונה כשרה.
5. אם ענפי האילן שמעל הסוכה חמתן מרובה מצילתן עדיין הסוכה שמתחתיו פסולה משום שהסכך הפסול מהאילן מצטרף עם הסכך הכשר של הסוכה. אולם אם השפיל את הענפים למטה ומערבב אותם עם הסכך הכשר של הסוכה, אזי הסכך של האילן בטל ברוב ומותר לסכך כך לכתחילה.
6. כתוב בפסוק 'בסכת תשבו' (בלי אות ו'). – מכאן שסוכה תחת סוכה או תחת אילן או בתוך בית פסולה.
7. סוכה תחת סוכה והעליונה נמצאת בתוך עשרים וחמתה מרובה מצילתה, התחתונה שצלתה מרובה מחמתה כשרה. ואין גוזרים לפסול את התחתונה אטו מקרה שהעליונה למעלה מעשרים והסכך שלה ממעט משירור הסכך הכשר של הסוכה התחתונה.

דף י

סדינים הפרוסים בסוכה

1. באיזה מרחק בין סוכה לסוכה יהיה פסול מדין סוכה תחת סוכה? **שלש דעות** נאמרו. א. **רב הונא:** טפח, שכן מצינו שיעור טפח לעניין אהל טומאה. ב. **רב חסדא ורבה בר רב הונא:** ארבעה טפחים, שלא מצינו
2. שיעור חשוב בפחות מארבעה. ג. **שמואל:** עשרה טפחים, שכהכשרה כך פסולה.
2. במשנה מבואר **שחכמים** פסלו סוכה תחת סוכה ורבי יהודה הכשיר אם אין דיורין

- בעליונה. בגמרא מבואר שנחלקו במקרה שהסוכה התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של העליונה על ידי הדחק, שחכמים פוסלים ורבי יהודה מכשיר. (ישנה עוד אוקימתא למחלוקת שלא הזכרנו אותה והזכרנו רק את הפירוש העיקרי להלכה).
3. **משנה:** פרס עליה סדין מפני החמה, או תחתיה מפני הנשר, או שפרס על גבי הקינוף, פסולה. אבל פורס הוא על גבי נקליטי המטה.
4. **אמר רב חסדא:** לא שנו שהסוכה פסולה כאשר פורס סדין על הסוכה, אלא כאשר פורס מפני החמה, אבל כאשר פורס לנאותה כשרה. (רש"י: כאשר פורס להגן טעם הפסול הוא משום שהסדין מקבלת טומאה. כאשר פורס לנאותה אין לסדין שם סכך וכשרה).
5. **בברייתא** מבואר שנוי סוכה אינם ממעטים את גובה הסוכה (רש"י: אין עליהם שם סכך), אבל מהצד הם כן ממעטים את שיעורה (רש"י: שהרי אינה מחזקת ראשו ורובו שולחננו).
6. סדינים הפרוסים על הסכך לנוי ורחוקים ממנה ארבעה טפחים, **לדעת רב נחמן** כשרה משום שהם בטלים לסכך **ולדעת רב חסדא** ורבה בר רב הונא פסולה, משום שהסדינים הם אהל שמפסיק.
7. **אמר רב יהודה** **אמר שמואל:** מותר לישן תחת כילה (סדין הפרוס על עמודים מעל המיטה) בסוכה אף על פי שיש לה גג, והוא שאינה גבוהה עשרה. אולם כאשר פרס סדין על קינופות אפילו בפחות מעשרה טפחים לא יצא ידי חובה משום שהם קבועות בחזקה.

דף יא

אהלים בתוך הסוכה, תעשה ולא מן העשוי

1. **לישנא** אחרת בדברי רב יהודה **אמר שמואל:** מותר לישון בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג אף על פי שגבוהה עשרה. נקליטין הגבוהים מעשרה פסולים אפילו בלי גג משום שהם קבועים. בקינופות אסור אפילו בפחות מעשרה לפי שהם קבועים.
2. **רבה בר רב הונא** פסק הלכה **כרבי יהודה** שסוכה דירת קבע בעינן ולכן מותר לישון תחת המיטה או תחת כילה שיש לה גג וגבוהה עשרה שלא יבוא אהל עראי ומבטל אוהל קבע.
3. **משנה:** הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקסום וסכך על גבה, פסולה. ואם היה סכך הרבה מהן, או שקצצן, כשרה. זה הכלל, כל שהוא מקבל טמאה ואין גדולו מן הארץ, אין מסככין בו. וכל דבר שאינו מקבל טמאה וגדולו מן הארץ, מסככין בו.

4. נאמר במשנה שאם קצצן כשרה. **שמואל** אמר שלא מספיק לקצוץ משום שזה נחשב 'תעשה ולא מן העשוי', אלא צריך לנענע את הסכך שקצצן מן העץ. **רב הונא אמר בשם רב** שאין צריך לנענע שקציצתן זהו גמר עשיית הסכך. **ברייתא** מוכח כשיטת שמואל. (יש ברייתא שיכולה להתפרש כדברי רב אבל אין הכרח לכך).
5. **לדעת חכמים** לולב לא צריך אגד. **לדעת רבי יהודה** לולב צריך אגד. גם חכמים מודים שמצוה לאגוד את הלולב משום 'זה קלי ואנוהו'.
6. נאמר בפסוק 'כי בסכות הושבתי את בני ישראל'. **לדעת רבי אליעזר** הסכות שבפסוק מדברים על ענני הכבוד. **לדעת רבי עקיבא** מדובר על סכות ממש.

דף עב

דיני סכך

1. נאמרו כמה דרכים ללמוד מהפסוקים שהסכך צריך להיות גידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה. אחד הלימודים הוא מהפסוק 'באספך מגרנך ומיקבך' – בפסולת גורן יקב הכתוב מדבר.
2. **משנה**: חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין, אין מסככין בהן. וכלן שהתירן, כשרות. וכלן כשרות לרפנות.
3. במשנה נאמר שאין מסככין בחבילי עצים. משמע מלשון זה שרק מלכתחילה אין מסככין אבל מדאורייתא מותר. אם היה מניח את החבילה על מנת להתייבש היה הסכך פסול מהתורה, ואפילו אם היה נמלך אחר כך לשם סכך, הסכך היה פסול משום 'תעשה ולא מן העשוי'. במשנתנו אינו פסול מהתורה משום שמדובר שהוא הניח את חבילי העצים לשם סכך, אלא שמדרבנן אסור, גזירה שמא יראו אנשים שעושה כן
4. **אמר רב יהודה אמר רב**: סככה בחיצין: זכרים (שאינן להם בית קיבול ואינם מקבלים טומאה) - כשרה. נקבות (שיש להם בית קיבול) – פסולה, אף שמדובר בבית קיבול העשוי למלאות.
5. חבילת פשתן שתקנוה כל צרכה ששרו אותה במים וכתשו אותה במכתשת ונפצו אותה במסרק פסול לסכך משום שהיא ראויה ליטמא בנגעים. אם לא שרו אותה במים אינה מקבלת טומאה וכשרה לסכך. **הסתפקו** במקרים האמצעיים ששרו אותה במים, או ששרו במים וגם כתשו אותה במכתשת ולא נפצו אותה במסרק, האם ראויה לקבל טומאה או לא.

6. רב יהודה התיר לסכך בירקות שאינם מאכל אדם משום שאינם מקבלים טומאה ואף ב'שושי'. אביי אמר שאין מסככין בשושי משום שמבאיש ריחם והאדם יצא מהסוכה בגללה.

דף יג

המשך דיני סכך

1. לדעת רב חנן בר רבא מסככים בהיזמי והיגי (מיני סנה). לדעת אביי אין מסככים בהיגי משום שנושרים עליו, והאדם יצא מחוץ לסוכה.
2. גזע עץ דקל שמחוברים ענפי הדקל אל גזע העץ, מסככים בו ואינו נחשב כחבילי עצים המוזכרים במשנה משום שאגד בידי שמים אין שמו אגד, ואף על גב שחזר ואגדו, אגד של דבר יחידי שאוגדו בני עצמו אין שמו אגד.
3. צריך אגודת אזוב להזאה. לדעת רבי יוסי רק שלשה נחשבים אגודה. לדעת חכמים אף שנים נחשבים אגודה. רב חסדא למד מזה שהוא הדין לעניין חבילה של סכך יחלקו רבי יוסי וחכמים אם שנים נחשבים חבילה לפסול את הסכך, ושלשה לכולי עלמא נחשבים חבילה.
4. חבילי קנים שמוכרים אותם במנין ואוגדים אותם רק לצורך המכירה והקונה מיד מתיר
5. ירקות שאדם יוצא בהם ידי חובת מרור בפסח הם סכך פסול משום שהם ראויים לקבל טומאה. מכל מקום דנים אותם לחומרא שהם פסולים בשלשה טפחים כאוויר. הטעם הוא שכאשר הם יתייבשו הם יתפוררו ויפלו, ולכן גם כאשר הם לחים מתייחסים אליהם כאוויר.
6. הקוצר תבואה להשתמש בשביל הסכך, לדעת רב מנשה בר גדא אמר רב הונא אין הקשים ידות לטומאה משום שהוא לא רוצה את החיטים והשעורים המחוברות אליהם שהם פסולים לסכך אלא את הקשין. לדעת רבי אבא אמר רב הונא הקשים נעשים ידות לטומאה משום שנוח לו שהקשין מחוברים לראשי השיבולים שלא יתפזרו ויאבדו. יש תנא כרב מנשה ויתכן שיש תנא כרבי אבא.

דף יד

סיכוך בנסרים

1. **משנה:** מסככין בנסרים, דברי רבי יהודה, ורבי מאיר אוסר. נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו.
2. **לדעת רב** המחלוקת בין רבי מאיר לרבי יהודה הוא בנסרים שיש בהם רוחב ארבעה, לרבי מאיר פסולים משום גזרת תקרה ולרבי יהודה אין גזרת תקרה. אולם בנסרים שאינם רחבים ארבעה טפחים לכולי עלמא מותרים. **לדעת שמואל** המחלוקת היא בנסרים הרחבים משלשה עד ארבעה טפחים, אבל בנסרים הרחבים ארבעה לכולי עלמא פסולים.
3. יש ברייתא כשיטת רב ויש ברייתא כשיטת שמואל.
4. נסר הרחב ארבעה טפחים שסיכך בהן ולא הטיל רחבם על הסוכה אלא השכיבן על צידן שהוא פחות משלשה טפחים, **לדעת רב הונא:** פסולה. **לדעת רב חסדא ורבה בר רב הונא:** כשרה. רב חסדא ורבה בר רב הונא שאלו את רב נחמן לראות אם יאמר כמותם. **רב נחמן** אמר להם כרב הונא שפסולה. (יתכן שבעקבות כך חזרו בהם).

דף טו

הכשרת תקרה לסכך, מקרה סוכתו בשפורדין או בארוכות המיטה

1. **משנה:** תקרה שאין עליה מעזיבה, רבי יהודה אומר: בית שמאי אומרים: מפקפק ונוטל אחת מבינתיים, ובית הלל אומרים: מפקפק או נוטל אחת מבינתיים. רבי מאיר אומר: נוטל אחת מבינתיים ואיגו מפקפק.
2. בית הלל סבורים שאין גזרת תקרה, ולכן די בפקפוק לפתור את בעיית 'תעשה ולא מן העשוי'. בית שמאי סבורים שיש גזרת תקרה ולכן צריך דוקא ליטול אחת מבינתיים, ולא
3. בסתם תקרה יש ארבעה טפחים בנסרים. לשיטת שמואל לעיל כאשר יש ארבעה טפחים גם לרבי יהודה יש גזרת תקרה. הסיבה שכאן אין גזרת תקרה לבית הלל בדעת רבי יהודה הוא משום שכאן הוא

תירוצים: א. רבי אמי: אין הרווח שווה בצורה מדויקת אלא משאיר קצת יותר מקום לסכך כשר. ב. רבא: אפילו אם יש רווח שווה, מכיוון שמניח את הסכך הכשר על הסכך הפסול בהכרח יש מעט יותר סכך כשר.

6. במשנה מבואר שארוכות המטה פסולים לסכך. קשה, הרי הם אינם מקבים טומאה שהרי התפרקו מהמיטה? צריך לומר אחת משניים. א. או כשיטה שמכיון שבאו מכלי המקבל טומאה דין כלי עליהם ופסולים לסיכוך. ב. או שמדובר שמחובר לארוכות המטה הרגליים ויש לה שימוש כאשר משעינים אותה על הקיר.

עשה מעשה של פקפוק ומוכיח שהתקרה פסולה בלי תיקון ולכן אין לגזור שיבא לשבת בצל תקרת ביתו. רק כאשר הוא עושה מתחילה סכך עם נסרים של ארבעה טפחים יש גזרת תקרה.

4. משנה: המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש רוח ביניהן כמותן כשרה. החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה. 5. נחלקו בהלכות שבת בדין מחיצה שהפרוץ שבה שווה לעומד. לדעת רב פפא מותר. לדעת רב הונא בריה דרב יהושע אסור. לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע קשה ממשנתנו שנאמר בה 'רווח כמותן'. שני

דף טז

דיני הסכך והדפנות

סוכה משום שהיה שם סכך על אותו גדיש, והחוטט בו אינו מתקן אלא דפנות. באופן זה דיברה הברייתא.

3. משנה: המשלשל דפנות מלמעלה למטה, אם גבוהה מן הארץ שלשה טפחים, פסולה. מלמטה למעלה, אם גבוהה מן הארץ עשרה טפחים, כשרה. רבי יוסי אומר: כשם שמלמטה למעלה עשרה טפחים, כך מלמעלה למטה עשרה טפחים.

4. יסוד המחלוקת: רבי יוסי סבור שמחיצה תלויה מתרת, וחכמים סבורים שאינה מתרת.

1. אמר רבי אמי בר טביומי: אם סיכך את הסוכה בבלאי בגדים שהם קטנים ואינם מקבלים טומאה משום שאינם ראויים לשימוש לא לעניים ולא לעשירים, בכל זאת אסור לסכך בהם משום שהם באו מבגד שראוי לשימוש ומקבל טומאה. מהברייתא מוכח כדבריו.

2. למדנו במשנה שהחוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה. בברייתא מבואר שזה כן נחשב סוכה. לדברי רב הונא אין קושיא: אם היה בגדיש מתחילת עשייתו חלל טפח במשך שבעה על שבעה טפחים הרי זה

5. **אמר רב חסדא:** מחצלת ארבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן. מניחים אותה באמצע במרחק של פחות משלשה מלמעלה ופחות משלשה מלמטה, ויש לבוד למעלה ולמטה.
6. **אמר רבי אסי:** פס ארבעה ומשהו מניחים אותו פחות משלשה סמוך לדופן ומתיר בסוכה משום דופן. רבי אסי בא להשמיע לנו ששיעור משך סוכה קטנה שבעה טפחים .

דף יז

שיעור סכך פסול באמצע הסוכה

1. **משנה:** הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה. בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש מן הכותל לסיכוך ארבע אמות פסולה. וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה סוכה גדולה שהקיפיה בדבר שאין מסככין בו אם יש תחתיו ארבע אמות פסולה.
2. למדנו במשנה שאויר פוסל בשלשה, וסכך פסול פוסל מהצד בארבע אמות. מהו שיעור
- סכך פסול באמצע הסוכה? **דעת רב בלשון הראשון ודעת שמואל:** ארבעה טפחים, משום ששיעור ארבעה טפחים הוא שיעור חשוב לעצמו בכל מקום. **דעת רב ללשון השני ודעת רבה:** ארבע אמות, שכך הלכה למשה מסיני ששיעור סכך פסול הוא ארבע אמות.

דף יח

מיעוט אויר סכך, פי תקרה יורד וסותם

1. **אמר אביי:** אויר שלשה ומיעוטו בשפורים: בסוכה גדולה הוי מיעוט. בסוכה קטנה אינו מיעוט, משום שסוף סוף אין שיעור סכך כשר.
2. מה שאמרנו שאויר פוסל רק בשלשה, ופחות משלשה אומרים לבוד זה בצד הסוכה (רש"י – שאומרים שהוא כלבוד מן הדופן). אולם אם היה אויר באמצע הסוכה פחות משלשה נחלקו בדבר **רב אחא**
- ורבינא. אחד אמר שההלכה למשה מסיני של לבוד נאמרה אף באמצע הסוכה, ואחד אמר שלא נאמרה ההלכה למשה מסיני אלא בצד.
3. סיכך על גבי אכסדרה **שיש לה פצימין** (עמודים המחזקים את האכסדרה וביניהם רוחים פחות משלשה טפחים), כשרה. אם אין לה פצימין **לדעת אביי** כשרה, משום שאומרים פי תקרה יורד וסותם. **לדעת רבא**

- פסולה, משום שלא אומרים פי תקרה יורד וסותם. (אף שלדעת רב אומרים פי תקרה יורד וסותם, כאן רב יסכים שלא אומרים פי תקרה יורד וסותם משום שהתקרה נעשתה עבור פנים האכסדרה ולא עבור האויר שמחוצה לה).
4. **אביי יודה לרבא** שלא אומרים פי תקרה יורד וסותם בשני מקרים: א. שתי מחיצות זו מול זו ועשויה לבקיעת רבים. ב. כאשר לא נתן את הסכך על גבי הנסרים אלא נתן את הסכך בשווה לתקרת האכסדרה ואין עובי הנסרים של תקרת האכסדרה ניכר בסוכה.

דף יט

דיני סכך

1. המחלוקת בין אביי ורבא שנאמרה בדף הקודם היא גירסת **סורא**. **בפומבדיתא** אמרו שאביי ורבא מודים שלא אומרים פי תקרה יורד וסותם באכסדרה שאין לה פצימין. ונחלקו ביש לה פצימין. אין הלכה כשיטת פומבדיתא אלא כשיטת סורא.
2. **בברייתא** מבואר שפסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה. **ארבעה הסברים** נאמרו למשפט: א. **עולא**: קנים היוצאים לאחורי סוכה, וגם הדפנות ממשיכות מאחורה כך שלמעשה ישנו סוכה קטנה מאחורי הסוכה הגדולה, והיא כשרה. החידוש הוא שהיא כשרה אף שנעשו (רש"י: הדפנות) עבור הסוכה הפנימית ולא נעשו עבור הסוכה החיצונה. ב. **רבה ורב יוסף**: דופן אחת בלבד נמשכת עם הסכך, הדין הוא שכל הסוכה כשרה משום שדי בשתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. ג. **רבה בר בר חנה** אמר **רבי יוחנן**: סוכה שברובה צלתה מרובה מחמתה ובמיעוטה חמתה מרובה
3. **משנה**: העושה סוכתו כמין צריף, או שסמכה לכותל **רבי אליעזר** פוסל, מפני שאין לה גג, **וחכמים** מכשירין.
4. **בברייתא** מבואר שרבי אליעזר מודה שאם הגביהה מן הקרקע טפח או שהפליגה מן הכותל טפח הסוכה כשרה (רש"י: משום שאומרים לבוד).
5. המשנה שלנו היא דעת יחיד, **רבי נתן**, אבל **חכמי דורו** חלקו עליו וסברו שחכמים הם שסוברים שהסוכה פסולה משום ששיפועי אהלים לא נחשבים כאהלים ורבי אליעזר הוא שהכשיר משום ששיפועי אהלים נחשבים כאהלים.

6. **משנה:** מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה, מקבלת טומאה ואין מסככין בה. לסכוך, מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. רבי אליעזר אומר, אחת קטנה ואחת גדולה, עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה, לסכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה.
7. למסקנה התקבלו דברי רב פפא בהסבר המשנה שכולם מודים בסוכה קטנה שסתמו לשכיבה, ונחלקו בסוכה גדולה. **חכמים** סבורים שסתמו לסיכוך, ורבי אליעזר סבור שסתמו לשכיבה.

דף כ

מחצלות

1. **בבביתא** מבואר **שמחצלת של שידה ושל גמי: גדולה** מסככין בה משום שסתמו לסיכוך **וקטנה** אין מסככין בה. אם היא עשויה **קנים וחילת** שהם קשים אזי תלוי איך היא נעשית. אם היא עשויה **'גדילה'** (מעשה עבות וקליעה): מסככין בה (רש"י – אפילו קטנה) משום שאינה עשויה לשכיבה שהיא
- עבה וקשה ואינה חלקה. אם היא עשויה באריגה: אין מסככין בה. **לדעת רבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי דוסא** בכל מקרה מסככין בה.
2. במקרה שיש שפה סביב המחצלת הרי היא כלי שמקבלת טומאה, ואין מסככין בה לכל הדעות.

פרק שני - הישן

דף כ

הישן תחת המיטה

1. **משנה:** הישן תחת המטה בסוכה, לא יצא ידי חובתו. אמר רבי יהודה, נוהגין היינו, שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים, ולא אמרו לנו דבר. אמר רבי שמעון, מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה, ואמר להן רבן גמליאל לזקנים, ראיתם טבי עבדי, שהוא תלמיד חכם ויודע
- שעבדים פטורים מן הסוכה לפיכך ישן הוא תחת המטה. ולפי דרכנו למדנו, שהישן תחת המטה, לא יצא ידי חובתו.
2. מדובר במשנה על מיטה גבוהה עשרה טפחים ולכן היא נחשבת אוהל להפסיק בינו לבין הסוכה.

דף כא

הישן תחת המיטה, הסומך סוכתו בכרעי המטה

1. למדנו במשנה **שלדעת רבי יהודה הישן מתחת למיטה יוצא ידי חובתו ולא אומרים שהמיטה נחשבת אוהל שמפסיק. נאמרו שני הסברים לדבר:** א. המיטה נועדה לישון על גבה ולא בשביל להאחיל על מה שתחתיה. ב. רבי יהודה לשיטתו שהסוכה צריכה להיות דירת קבע ולא בא אהל עראי (המיטה) ומבטל אהל קבע. רבי שמעון גם סבור שדירת קבע בעיניו אבל לדעתו בא אהל עראי ומבטל אהל קבע ולכן לדעתו הישן תחת המיטה אינו יוצא ידי חובתו.
2. **משנה:** הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה. רבי יהודה אומר: אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה.
3. נחלקו רבי זירא ורבי אבא בר ממל בטעמו של רבי יהודה: א. אחד אומר: מפני שאין לה קבע. ב. אחד אומר: מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה. נפקא מינה אם נעץ שפודין של ברזל וסיכך עליהם. במקרה זה יש לה קבע אבל העמידה בדבר המקבל טומאה.

דף כב

דין סוכה המדובבלת, סוכה בראש העגלה

1. **משנה:** סוכה המדובבלת ושצילתה מרובה מחמתה כשרה. המעובה כמין בית אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה.
2. נחלקו בפירוש 'סוכה המדובבלת'. **לדעת רב:** סוכה ענייה בסכך, כל עוד שצילתה מרובה מחמתה כשרה. **לדעת שמואל:** קנה עולה וקנה יורד.
3. **נחלקו בדעת שמואל. לדעת אביי:** דווקא שאין בין הקנה העולה לקנה היורד שלשה טפחים הסכך כשר מדין לבוד. **לדעת רבא:** אפילו כאשר הקנים רחוקים יותר משלשה טפחים הסכך כשר מדין 'חבוט רמי' בתנאי שיש בקנה העליון רוחב טפח.
4. יש סתירה בדיוקי המשניות מה הדין כאשר צילתה וחמתה שווים. התירוץ הוא שאויר קטן למעלה חמתו מרובה למטה. לכן אם למטה צלתה שווה לחמתה הסכך כשר, בידוע שלמעלה הקנים מרובים מהאויר. אם למעלה צילתה שווה לחמתה הסכך פסול משום שלמטה חמתה תהיה מרובה מצילתה.
5. אם הסכך כל כך עבה שאין כוכבי חמה (רש"י - זהרורי חמה) נראין מתוכה בית **שמאי** פוסלין ובית **הלל** מכשירין.
6. **משנה:** העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה, כשרה, ועולין לה ביום טוב. בראש האילן או על גבי גמל, כשרה, ואין עולין לה ביום טוב. שתים באילן ואחת בידי אדם, או שתים בידי אדם ואחת באילן, כשרה, ואין עולין לה ביום טוב. שלש בידי אדם ואחת באילן, כשרה, ועולין לה ביום טוב. זה הכלל: כל שינטל האילן ויכולה לעמוד בפני עצמה כשרה ועולין לה ביום טוב.

דף כג

סוכה בראש הספינה, על גבי גמל, ועשאה בהמה דופן לסוכה

1. המשנה שמכשירה סוכה בראש הספינה היא **כדעת רבי עקיבא**. אולם **לדעת רבן גמליאל** סוכה בראש הספינה פסולה.
2. **אביי** ביאר שהמחלוקת הוא במקרה שהסוכה יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים. **לדעת רבן גמליאל** פסולה סוכה דירת קבע בעינין **ולדעת רבי עקיבא** כשרה משום שסוכה דירת עראי בעינין.
3. המשנה שהכשירה סוכה על גבי גמל היא **כדעת רבי מאיר**, אולם **רבי יהודה** פוסל משום שנאמר 'חג הסכת תעשה לך שבעת ימים' - שצריך סוכה הראויה לשבעה. רבי
4. עשאה לבהמה דופן לסוכה **רבי מאיר** פוסל **ורבי יהודה** מכשיר. גם לדעת רבי יהודה יש למלא את הרווח שבין רגלי הבהמה בהוצא ודפנא. (וכן יש לקשור את הבהמה שלא יברח וכן צריך שתהיה מתוחה למעלה בחבלים או שתהיה גבוה כל כך שאף אם תרבץ או תמות ותפול יהיה גבוה עשרה טפחים - על פי המשנה ברורה תר"ל, ס"ק נג, עיין מגן אברהם). בדף כד יתבאר טעמו של רבי מאיר.

דף כד

עשאה בהמה דופן לסוכה, סוכה בין האילנות

1. למדנו בדף כד **שלדעת רבי מאיר** עשאה לבהמה דופן לסוכה פסול. יש שתי לישנאות בדברי רב אחא בר יעקב בהסבר דברי רבי מאיר: א. כל מחיצה שעומדת על ידי רוח אינה מחיצה (רש"י) - שעיקר עמדיה דבר שאין בו ממש הוא. ב. כל מחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה
2. **לדעת רבי יוסי הגלילי** אין כותבין על בהמה גיטי נשים. **חכמים** חולקים. הם נחלקו בדרשות הפסוקים.

3. **משנה:** העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה.
4. **אמר רב אחא בר יעקב:** כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה.
- למדנו במשנתנו שמותר לעשות את האילנות דפנות לסוכה. לדבריו צריך לומר שקושר בהוצא ודפנא את ענפי האילן שבאים והולכים עם הרוח.

דף כה

העוסק במצוה פטור מן המצווה

1. **משנה:** שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה. אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה.
2. המקור לכך שהעוסק במצווה פטור מהמצווה הוא מהפסוק 'בשבתך בביתך ובלכתך בדרך' - מכאן שרק ב'לכת' שלך, לצרכך אתה חייב. ישנו עוד מקור לפי פירושו של רבי יצחק שפירש שהאנשים שלא יכלו לעשות פסח ראשון ורצו לעשות פסח שני היו אנשים שעסקו במת מצווה ומשום כך לא עשו את הפסח. (יש חידוש בכל אחד מהלימודים).
3. הכונס את הבתולה פטור מקריאת שמע משום שהוא טרוד בטרדה של מצווה. לעומת זאת אבל חייב בקריאת שמע משום שהוא טרוד בטרדה של רשות.
4. **אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב** אבל חייב בכל המצוות חוץ מתפילין שהרי נאמר בהן 'פאר'. ודווקא ביום הראשון שעיקר
5. חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל שבעה משום שצריכים לשמוח עם החתן ואין שמחה אלא בחופה. רבי זירא התחתן בערב הרגל ואכל בסוכה ואחר כך הלך לשמוח בחופה וקיים גם את מצוות סוכה וגם את מצוות שמחת נישואין.
6. חתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפילה ומן התפילין וחייבין בקריאת שמע. **משום רבי שילא אמרו:** חתן פטור מקריאת שמע והשושבינין וכל בני החופה חייבין. (רש"י - תנאים אלו לא סוברים שהעוסק במצווה פטור מהמצווה).

דף פו

הפטורים מהסוכה, אכילה ושינה עראי חוץ לסוכה

1. אמר רבי חנניא בן עקביא: כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגריהן ותגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים (לרבות מוכרי תכלת) פטורין מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה לקיים דברי ר' יוסי הגלילי שהיה רבי יוסי הגלילי אומר העוסק במצוה פטור מן המצוה.
2. הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום (רש"י - שכתוב 'בסוכות תשבו' - כעין ישיבת ביתו. כשם שכל השנה אינו נמנע מללכת בדרך בסחורה), וחייבין בלילה הולכי דרכים בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום. הולכי דרכים ביום ובלילה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה. הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה (רש"י - אף על פי שאין הולכים אלא ביום, משום שטרודים ודואגים במחשבת המצוה ובתיקוניה פטורין מן המצוה).
3. שומרי העיר ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה. שומרי העיר בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום שומרי העיר בין ביום ובין בלילה פטורים מן הסוכה בין ביום ובין בלילה.
4. שומרי גנות ופרדסים פטורין בין ביום ובין בלילה. מדוע שלא יעשו סוכה שם במקום שמירתם? לדעת אביי משום שנאמר 'תשבו' - כעין תדורו, ואי אפשר להביא את מיטותיו וכלי תשמישו. לדעת רבא משום שפרצה קוראה לגנב, שהגנב ידע לבוא מרוח אחרת. נפקא מינה בין אביי לרבא במקרה שהוא שומר על כרי של פירות שתמיד נמצא לפניו והוא יכול לשומרם.
5. חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חולה שאין בו סכנה, אפילו חש בעיניו ואפילו חש בראשו.
6. רב התיר לישון בכילה בסוכה משום היתושים. רבא התיר למי שהצטער מחמת ריה לא נעים שהיה בסוכה לישון מחוץ לסוכה, משום שהוא סבור שלא רק חולה פטור מהסוכה אלא אף מצטער פטור, והמשנה הזכירה חולה משום שבחולה גם משמשו פטורים מהסוכה.
7. כמה אכילת עראי הפטורה מסוכה? לדעת רב יוסף שניים או שלשה כביצים. לדעת אביי כביצה.
8. אף שהתירו אכילת עראי מחוץ לסוכה לא התירו שינת עראי מחוץ לסוכה. נאמרו שתי דעות מדוע לא התירו שינת עראי. א. לדעת רב אשי: שמא יירדם. (בתפילין התירו

לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו.
 10. במשנה הקודמת למדנו שמתר לאכול עראי חוץ לסוכה. כאן המשנה מחדשת שאם בא להחמיר על עצמו רשאי.

משום שהוא מניח ראשו בין ברכיו וודאי לא יירדם). ב. **לדעת רבא**: אין קבע לשינה ופעמים שדי לאדם לישון מעט.

9. **משנה**: מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולר"ג שני כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה וכשנתנו

דף כז

מצוות אכילה בסוכה, סוכה לשבעה, הקבלת פני רבו ברגל

3. בסוף המשנה מבואר שלרבי אליעזר אם לא אכל לילי יום טוב הראשון של החג ניתן להשלים בליל יום טוב האחרון. **קשה** הרי ברישא רבי אליעזר אמר שחייב אדם לאכול ארבע עשרה סעודות בסוכה, ואיזה השלמה יש בשמיני עצרת שאינו יושב בסוכה? **אלא** שרבי אליעזר חזר בו וסבור שאדם רשאי להתענות חוץ מיום טוב הראשון. **טעמו של רבי אליעזר הוא** שיש תשלומין לאכילת יום טוב הראשון כמו שיש תשלומין לקרבן חגיגה של יום טוב הראשון בשמיני עצרת.
 4. ההשלמה לרבי אליעזר אינו יכול להיות בסעודת פת משום שאינו ניכר שהוא להשלמה שבשמיני עצרת דרכו לסעוד ממילא סעודת פת. אלא לאחר סעודת הפת הוא מוציא מיני תרגימא להשלמה של סעודת יום טוב הראשון.
 5. **רבי אליעזר** לומד מהפסוק 'חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים' שיש לעשות סוכה

1. **משנה**: **רבי אליעזר אומר**: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה. **וחכמים אומרים**: אין לדבר קצבה, חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד. **ועוד אמר רבי אליעזר**: מי שלא אכל לילי יום טוב הראשון, ישלים בלילי יום טוב האחרון. **וחכמים אומרים**: אין לדבר תשלומין, על זה נאמר "מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות".
 2. טעמו של **רבי אליעזר** הוא שנאמר 'תדוררו', וכמו שבדירתו של אדם כל השנה הוא אוכל שתי סעודות ביום, כך בסוכות הוא חייב לאכול שתי סעודות בכל יום. **חכמים סבורים** שכמו בדירתו של אדם אם הוא רוצה הוא אוכל ואם הוא לא רוצה אינו אוכל, כמו כן אינו חייב לאכול בסוכה חוץ מלילה הראשון שנלמד בגזירה שווה מאכילת מצה בפסח שהוא חובה בערב הראשון.

בישראל ישבו בסכות' - מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת.

7. **אמר רבי יצחק:** מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל? שנאמר 'מדוע את הלכת אליו היום לא חדש ולא שבת' - מכאן שבחדש ושבת מחויב אדם להקביל את פני רבו. אולם **לדעת רבי אליעזר** אם אינו יכול באותו יום לחזור ולשמוח עם אשתו לא יקביל פני רבו שנאמר 'שמחת אתה וביתך'.

הראויה לשבעה ולכן מי שלא בנה סוכה לפני החג אינו יכול לעשות סוכה בחולו של מועד. כמו כן אין לאדם לצאת מסוכה לסוכה שאם כן אינו סוכה לשבעה. **חכמים** לא מצריכים שתהיה סוכה לשבעה. רבי **אליעזר** מודה שאם נפלה סוכתו שחוזר ובונה אותה בחולו של מועד.

6. **לדעת רבי אליעזר** אין יוצאים בסוכה שאולה שנאמר 'לך' - משלך, **ולדעת חכמים** יוצאים בסוכה שאולה שנאמר 'כל האזרח

דרך בח

ראשו ורובו בסוכה ושלוחנו בתוך הבית, מי החייבים בסוכה, דיני ישיבה בסוכה

שאינו צריך לאמו, חייב בסוכה. מעשה וילדה כלתו של **שמאי הזקן** ופיחת את המעזיבה וסכך על גבי המטה בשביל הקטן.

3. היתה סברה לחייב נשים בסוכה משום הפסוק 'תדורו' כדרך דירה איש ואשתו, או משום היקש למצה, ובאה הלכה לשמה מסיני שפוטר נשים מסוכה.

4. **איזהו קטן שאינו צריך לאמו שפטור מסוכה?** דבי רבי ינאי: כל שנפנה ואין אמו מקנחתו. **רבי שמעון בן לקיש:** כל שניעור משנתו ואינו קורא אמא אמא הרבה פעמים אלא קורא פעם אחת ושותק.

1. **לרבן יוחנן בן זכאי** ולתלמידו רבי **אליעזר** היו כמה מידות והנהגות מופלגות. אחת מהן היתה שנזהרו שלא לומר דבר שלא שמעו מרבותיהם.

2. **משנה:** מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושלוחנו בתוך הבית, **בית שמאי** פוסלין, **ובית הלל** מכשירין. אמרו להן בית הלל לבית שמאי, (לא כך היה) מעשה, שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את (רבי) **יוחנן בן החורני**, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה, ושלוחנו בתוך הבית, (ולא אמרו לו דבר). אמרו להן בית שמאי, משם ראייה, אף הם אמרו לו, אם כן היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה מימך. נשים ועבדים וקטנים, פטורים מן הסוכה. קטן

5. המעשה עם בית שמאי בא ללמד ששמאי מחמיר וסבור שקטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה (על פי הריטב"א).
6. **משנה:** כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי. ירדו גשמים, מאימתי מותר לפנות? משתסרח המקפה. משלו משל למה הדבר דומה, לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו.
7. **מובא בברייתא:** 'תשבו' - כעין תדורו; מכאן אמרו: כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי; כיצד? - היו לו כלים נאים - מעלן לסוכה; מצעות נאות - מעלן לסוכה; אוכל ושותה ומטייל בסוכה, ומשנן בסוכה.
8. **רבא** הבחין בין שינון שהוא 'למיגרס' (רש"י - גמרא הברורה לו כבר והיינו שמעתא) שצריך סוכה לבין שינון של עיון שאינו צריך להיות בסוכה.

דף בט

דיני כבוד הסוכה, ודיני 'מצטער' הפטור מהסוכה

1. **אמר רבא:** כלי שתייה ניתן להשאירם בסוכה לאחר ששותים (רש"י - משום שאינם מאוסים), אולם כלי אוכל לאחר שאכלו בהם צריך להוציאם. כד של חרס ששואבים בו מים ודלי של עץ צריך להוציאם מהסוכה. מותר להכניס נר לסוכה גדולה אבל לא לסוכה קטנה (תוספות - מחשש שריפה).
2. **בברייתא** מבואר שאפילו כאשר מקפה של גריסים (שממהרת להתקלקל) תתקלקל מהגשמים מותר לצאת מהסוכה.
3. **רב יוסף** הורה להוציא את כליו מהסוכה כאשר נשבה הרוח ונפלו קיסמים לתוך מאכלו, משום שהיה איסטניס.
4. **בברייתא מובא:** היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו. היה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיתעורר אחר שעלה עמוד השחר.
5. כאשר החמה והלבנה לוקין זה סימן קללה (יש בזה כמה פרטים). ישראל אינם צריכים להתיירא מכל אלה כאשר עושים רצונו של מקום.

פרק שלישי - לולב הגזול

דף בט

דיני לולב

1. **משנה:** לולב הגזול והיבש פסול. של אשירה ושל עיר הנדחת פסול. נקטם ראשו נפרצו עליו פסול. נפרדו עליו כשר. רבי יהודה אומר: יאגדנו מלמעלה. ציני הר הברזל כשירות. לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר.
2. יבש פסול בכל שבעת הימים משום שאינו הדר.
3. גזול פסול ביום הראשון משום שאינו 'לכם'. בשאר הימים שהחויב מדרבנן אין פסול 'לכם'. לדעת רבי יוחנן משום רשב"י בשאר הימים פסול משום מצוה הבאה בעבירה. המשך בדף הבא

דף ל

לולב הגזול והדסים שקונים מגויים

1. **לדעת רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל** בשאר ימים חוץ מיום ראשון (שיש בו דין לכס) גזול כשר. (לא כדברי רבי יוחנן משום רשב"י בדף הקודם).
2. **רב הונא** הזהיר את התגרים שקונים הדסים מגויים שהגויים בעצמם יקצצו את ההדסים. **הטעם הוא** שסתם גויים גוזלים קרקעות מיהודים, וקרקע אינה נגזלת. אם הגויים יקצצו יהיה יאוש בעלים בידיהם, ושינוי רשות בידי התגרים. בכך ההדסים שיגיעו לידי התגרים יהיו מותרים. (אם התגרים

דף לא

סוכה גזולה, דיני לולב

1. **מובא בברייתא:** סוכה גזולה והמסכך ברשות הרבים **רבי אליעזר פוסל וחכמים מכשירים.**
2. **רב נחמן** ביאר שנחלקו בתוקף את חברו והוציאו מסוכתו. **רבי אליעזר סבור שקרקע נגזלת ואין יוצאים בסוכה גזולה.** ואפילו אם הדין היה שקרקע לא נגזלת אין יוצאים בסוכה שאולה. **חכמים מכשירים משום שסוברים שקרקע אינה נגזלת ויוצא אדם בסוכתו של חברו. לכל הדעות** אם גזל עצים וסיכך בהם יצא ידי חובה ואין צריך הגזולן להחזיר את העצים משום תקנת השבים.
3. **לדעת חכמים** אתרוג היבש פסול שנאמר בו 'הדר'. לולב היבש פסול משום שנלמד בהיקש מאתרוג שצריך הדר. **לדעת רבי יהודה** אתרוג היבש כשר וכן לולב היבש משום שפירש 'הדר'- הדר באילנו משנה לשנה.
4. **רבא** סבור שלולב של עבודה זרה לא יטול ואם נטל כשר. מה שנאמר **במשנה** שלולב של אשרה פסול מדובר באשרה שהיתה בכיבוש הארץ שהצריך הכתוב לשורפה, והוא כמי שאין לו שיעור.

דף לב

דיני לולב והדמ

1. **בברייתא** מובאים כמה פסולי לולב: כפוף, קוץ (רש"י: שיוצאים בשדרה שלו עוקצין כמין קוצין), סדוק, עקום דומה למגל, חרות (קשה כעץ ולא ניתן לכופפו).
2. **בברייתא** נאמר שלולב הסדוק פסול. **לדעת רב הונא (כפי שביארו רב פפא)** כוונת הברייתא 'סדוק' שהלולב גדל כמין שתי שדראות מחצית עליו לכאן ומחצית עליו לכאן. אולם אם נסדוק ראשי עליו או שדרתו כשר.
3. **רבא** ביאר שלולב עקום שפסול הוא כאשר השדרה מול פניו ורואים שהיא עקומה כלפי מטה, אבל כאשר השדרה נעקם כלפי מעלה הלולב כשר משום שדרך ברייתו הוא.
4. **רב פפא** הסתפק מה דין נחלקה התיומת (רש"י: שני העלים האמצעיים ששם השדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלים שלמטה מהם). נאמרו **שתי לישנות בדברי רבי יהושע בן לוי. א.** ניטלה התיומת פסול (ואיננו יודעים בהכרח מה

- דעתו לגבי נחלקה התימות). ב. נחלקה התימות פסול.
5. למדנו במשנה שציני הר הברזל כשרה. אביי ביאר שכשר רק כאשר ראשו של עלה זה מגיע לצד עיקרו של עלה זה שמעליו. כדברי אביי עולה גם מהברייתא.
6. מהו שיעור לולב הדס וערבה? לדעת שמואל: לולב ארבעה טפחים (רש"י: כשם שהוא גבוה במינו מכולם). לדעת רבי יוחנן: שדרו של הלולב צריך להיות ארבעה טפחים.
7. שמואל אמר שהדס וערבה שלשה טפחים. באמת לדעתו די בשנים וחצי טפחים משום שהוא פוסק כרבי טרפון שכל טפח קטן בשישית מטפח רגיל, ושמואל לא דייק אלא עיגל כלפי מעלה לחומרא.
8. משנה: הדס הגזול והיבש, פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסול. נקטם ראשו, נפרצו עליו או שהיו ענביו מרובות מעליו, פסול. ואם מיעטן, כשר. ואין ממעטין ביום טוב.
9. ההדס צריך להיות עבות. לדעת רב יהודה צריך שיהיו שלשה עלים בקן אחד שיוצאים מתוך עוקץ אחד. לדעת רב כהנא ההדס כשר גם כאשר שני עלים יוצאים בעוקץ אחד ועלה אחד יוצא מלמטה ועולה ורוכב על השנים.
10. הדס שיש לו שבעה עלים בעוקץ אחד, אם נשרו ארבעה עלים שהם רוב עליו כשר משום שנותרו בו שלשה.
11. הגמרא הוכיחה שה'כפת תמרים' ו'ענף עץ עבת' האמורים בתורה הם הלולב וההדס שלנו.

דף לג

דיני הדס ושאר ארבעת המינים, דיחוי במצוות

1. כבריייתא מבואר שאם רוב עלי ההדס יבשו אבל נשארו בו שלשה בדים ובכל בד ובד שלשה עלים לחים כשר. רב חסדא ביאר שצריך שיהיו העלים הלחים בראש כל אחד ואחד מהבדים אבל באמצעם אין זה הדר.
2. כבריייתא מבואר שאם נקטם ראשו של ההדס ועלתה בו תמרה כשר. הסתפק רבי ירמיה: אם נקטם ראש ההדס מערב יום טוב ונדחתה מהמצווה ועלתה בו תמרה ביום טוב
- האם יש דיחוי אצל מצוות או שרק בקדשים יש דין דיחוי. לחומרא פשוט לרבי ירמיה שחוששים שאין דיחוי ולכן אם כסה הרוח את דם החיה או עוף וחזר ונתגלה הדם חייב לחזור ולכסות. נשאר בתיקו (ראה רש"י ותוספות בנוגע לסתירה מעמוד הבא, ראה במספר 4).
3. רב חסדא אמר בשם רב שענבים ירוקות מיני הדס הם ואינם פוסלות את ההדס.

4. מכך שנאמר במשנה שאין ממעטים את הענבים ביום טוב מדויק שאם עבר וליקט את הענבים ביום טוב כשר. ניתן להוכיח מכאן שדחוי מעיקרו אינו דחוי (כלומר יש להוכיח לפחות שבמקרה שהענבים השחירו מערב יום טוב כשר. אין להוכיח מה יהיה הדין אם ההדס היה ראוי ביום טוב ואז השחירו הענבים ונקטפו).
5. **בברייתא למדנו** שאין ממעטים את הענבים ביום טוב. **משום רבי אליעזר ברבי שמעון אמרו** שמותר למעט ביום טוב. הוא דיבר במקרה שליקט את הענבים לאכילה והיה לו הדס אחר למצווה, שהואיל ואינו צריך את ההדס למצוה אין הקטיפה נחשבת תיקון כלי.
6. **לדעת רבי יהודה** לולב צריך אגד כנלמד בגזירה שוה מאגודת אזוב. לדעתו צריך אגד מעולה ולכן אם לא עשה אגד מבעוד יום אין אפשרות לעשות אגד ביום טוב. **לדעת חכמים** לא צריך אגד אלא שמצוה לעשות אגד משום 'זה קלי ואנוהו'. לדעתם לא צריך אגד מעולה ואם לא עשה אגד מבעוד יום ניתן לעשות אגד על ידי עניבה ולמי שאוסר לעשות עניבה יכול לאוגדו כאגודה של ירק.
7. **משנה:** ערבה גזולה ויבשה, פסולה. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסולה. נקטם ראשה, נפרצו עליה, והצפצפה, פסולה. כמושה, ושנשרו מקצת עליה, ושל בעל, כשרה.

דף לד

דיני ערבה ושאר ארבעת המינים

1. **בברייתות נאמרו שלשה פירושים לדגש של הפסוק 'ערבי נחל':** א. הגדל על הנחל (ומכל מקום של בעל ושל הרים כשרה משום הריבוי 'ערבי' לשון רבים. ב. עלה של משוך כנחל. ג. הגדלות על הנחל – פרט לצפצפה הגדילה על ההרים) (לדעת הכפות תמרים השיטה הראשונה והשלישית הם אותה שיטה ולמסקנה אין שיטה שצריך ערבה הגדילה על הנחל כפשוטו).
2. **מצוות ערבה שבמקדש: לדעת אבא שאול** נלמדת מהמילה 'ערבי' - אחת ללולב ואחת
- למקדש. לדעת חכמים ערבה שבמקדש הלכה למשה מסיני.
3. **איזהו ערבה ואיזהו צפצפה? ערבה:** קנה שלה אדום ועלה שלה משוך וחוד העלה שלה חלק ואינו עשוי פגימות פגימות. **הצפצפה:** קנה שלה לבן, ועלה שלה עגול, ופיה דומה למגל. יש מין ערבה כשרה שנקרא 'חילפא גילא' שאין פיה חלק אלא דומה למגל (רש"י: הפגימות שלה נוטים לצד אחד) וכשר.

4. **משנה:** רבי ישמעאל אומר: שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד, אפילו שנים קטומים ואחד אינו קטום. **רבי טרפון אומר:** אפילו שלשתן קטומים. **רבי עקיבא אומר:** כשם שלולב אחד ואתרוג אחד, כך הדס אחד וערבה אחת.
5. **רבי אליעזר** ביאר שהאתרוג אינו ניטל עם המינים האחרים באגודה אחת משום שנאמר 'כפת תמרים' ולא נאמר 'וכפת תמרים'.
6. ארבעת המינים מעכבים זה את זה משום שהפסוק אומר 'ולקחתם' – שתהא לקיחה תמה.
7. **רבי ישמעאל** חזר בו ממה שאמר במשנה שצריך שלשה הדסים שמתוכם לפחות אחד אינו קטום, אלא הוא מצריך הדס אחד לא קטום.
8. **שמואל** פסק **כרבי טרפון** שצריך שלשה הדסים, אפילו קטומים. (לשיטת תוספות
9. **משנה:** אתרוג הגזול והיבש, פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסול. של ערלה, פסול. של תרומה טמאה, פסול. של תרומה טהורה, לא יטול. ואם נטל, כשר. של דמאי – בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין. של מעשר שני בירושלים, לא יטול. ואם נטל, כשר. עלתה חזוית על רובו, ניטלה פטמתו, נקלף, נסדק, ניקב וחסר כל שהוא, פסול. עלתה חזוית על מעוטו, נטל עוקצו, ניקב ולא חסר כל שהוא, כשר. אתרוג הכושי, פסול. והירוק ככרתי, רבי מאיר מכשיר, ורבי יהודה פוסל. שיעור אתרוג הקטן – רבי מאיר אומר כאגוז. רבי יהודה אומר כביצה. ובגדול, כדי שיאחז שנים בידו אחת, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אפילו (אחד) בשתי ידיו.

דף לה

אתרוג הכשר והפסול

1. נאמרו כמה הוכחות ש'פרי עץ הדר' האמור בפסוק הוא אתרוג. אחד מהם הוא שמהלשון 'פרי עץ' משמע שטעם עצו ופריו שווה, וזה אתרוג.
2. **טעם הפסולים:** של אשרה ושל עיר הנדחת – צרכים שריפה ונחשב שאין בהם שיעור.
3. **רבי אמי ורבי אסי** נחלקו מה הטעם שאתרוג של תרומה טהורה ושל מעשר שני לא יטול של ערלה – אין בו היתר אכילה (לדעת רבי אסי יש טעם נוסף שאין בו דין ממון. לרבי חייא בר אבין לא צריך באתרוג דין ממון). של תרומה טמאה – אין בו היתר אכילה.

6. למדנו במשנה **שחזוית במיעוטו כשר**. אולם **רב הוסיף** שאם החזוית מפוזרת בשנים ושלושה מקומות פסול משום שהוא כמנומר. **רבא הוסיף** שעל חותמו אפילו במשהו פסול (רש"י: חותמו – עובי גובהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו).
7. למדנו שמשנה **שאתרוג שנקלף פסול**. **רבא ביאר** שהמשנה מדברת במקרה שנקלף מקצתו והוא כמנומר אבל אם נקלף כל האתרוג והוא כצבע תמרה אדומה כשר.
4. מי שנטל אתרוג של תרומה טהורה או של **מעשר שני** בירושלים יצא ידי חובה משום שיש בהם היתר אכילה ודין ממון. אולם **לרבי מאיר** אין במעשר שני דין ממון, ולשיטה שצריך דין ממון במעשר שני לדעת רבי מאיר לא יצא.
5. יוצאים ידי חובה **בדמאי** משום שראוי להפקיר את נכסיו ולהיות עני ולאכול מהדמאי כדעת בית הלל.

דף לו

הכשר והפסול באתרוג, אגד הלולב

1. **בברייתא מבואר** שאם האתרוג ניקב נקב מפולש מצד לצד אפילו במשהו כמחט האתרוג פסול. אולם כאשר הנקב אינו מפולש, האתרוג אינו פסול אלא בנקב שרוחבו כאיסר.
2. **רבא הסתפק** מה הדין כאשר בשר האתרוג נימוח אבל קיימים חדרי הזרע שהגרעינים בתוכם. (במקרה כעין זה בריאה של בהמה, הבהמה אינה טריפה אולם יש לחלק ששם הריאה סגורה ולא שולט בה האוויר).
3. **בברייתא מובאת רשימה של אתרוגים פסולים**: אתרוג תפוח, סרוח, כבוש, שלוק, כושי, לבן, מנומר, כדור. אתרוג הבוסר:
4. **למדנו במשנה (ובברייתא הראשונה)** שאתרוג הכושי פסול. **בברייתא אחרת** מבואר שאתרוג כושי כשר והדומה לכושי (רש"י - שגדל כאן והרי הוא שחור) פסול. **לדעת אב"י** במשנה מדובר על אתרוג הדומה לכושי. **לדעת רבא** מדובר במשנה על אתרוג כושי והוא פסול לבני ארץ ישראל שאינם רגילים בו, והברייתא שהכשירה אתרוג הכושי מדברת על בני בבל שקרובים לכוש שהאתרוג כשר להם.
5. למדנו שאתרוג שגדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול. **רבא ביאר** שאם עשאו

בחוט במשיחה. **אמר רבי מאיר:** מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב אמרו לו במינו היו אוגדין אותו מלמטה.

9. **רבא ביאר:** טעמו של רבי יהודה שאין אוגדין את הלולב אלא במינו הוא משום שלדעתו לולב צריך אגד ואם יאגוד שלא במינו יהיו חמישה מינים ויעבור על כל תוסיף. אפילו סיב הדקל (רש"י: שגדל סביב הדקל ונכרך סביבו כלולבי גפנים) וגזע עץ הדקל כשרים לאגד משום שהם מינו (אף שאינם הדר, רבי יהודה לא מצריך הדר).

10. **לדעת רבי מאיר** אפשר לסכך בכל מין שירצה שנאמר 'בסכות תשבו שבעת ימים' - סוכה של כל דבר. **לדעת רבי יהודה** מותר לסכך רק בארבעת המינים שבלולב (למד כן בקל וחומר מלולב שבו רק ארבעת המינים כשרים).

דפי דפי (רש"י - כמין קרשים קרשים כעין גלגל של רחיים של מים) כשר משום שאף זה נחשב ברייתו.

6. המשנה פסלה אתרוג חסר. הפסול הוא ביום הראשון שנאמר בו 'ולקחתם' - שתהא לקיחה תמה. בשאר הימים חסר כשר. **נאמרו שתי לישנות בדעת רב לגבי אתרוג שנקבוהו עכברים בשאר הימים. לישנא א:** פסול, משום שאינו הדר. **לישנא ב:** כשר כמו חסר שכשר בשאר הימים.

7. **לדעת רבי יוסי** (וכך נהג רבי עקיבא רבו) אפילו אתרוג גדול שיכול להחזיקו רק בשתי ידיו כשר. **לדעת רבי יהודה** (והחכמים **שחלקו על רבי עקיבא**) אתרוג כזה פסול משום החשש שמא ייפול וייפסל, ועוד שאין זה הדר (רבי יהודה עצמו לא מצריך הדר כמבואר בדף לא, ופוסל מהטעם הראשון).

8. **משנה:** אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי רבי יהודה. **רבי מאיר** אומר: אפילו

דף לו

דיני אחיזת הלולב ועוד דיני ארבעת המינים, נענועים של הלולב

2. **לדעת רבה** אין להחזיק את הלולב בבגד הכרוך על ידו משום שצריך לקיחה תמה. **לדעת רבא** מותר להחזיק כך את הלולב משום שלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה.

1. **לדעת רבה** יש להחזיק את הלולב עצמו ולא את האגד משום חציצה (רש"י - שסובר כחכמים שאין צריך אגד אלא למצוה מן המובחר). **לדעת רבא** מין במינו אינו חוצץ.

3. **לדעת רבה** עלי הלולב הדס וערבה שנתלשו ונמצאים בתוך האגד מהווים חציצה בין מין למין. **לדעת רבא** מין במינו אינו חוצץ.
4. **אמר רבה**: הדס של מצוה אסור להריח בו. אתרוג של מצוה מותר להריח בו. **הטעם** הוא משום שהדס עומד להריח ולכן כאשר הקצה אותו למצוותו הקצה אותו מריח. לעומת זאת אתרוג שעומד לאכילה הקצה אותו מאכילה.
5. **אמר רבה**: לולב בימין ואתרוג בשמאל **הטעם** הוא משום שלולב הדס וערבה הם שלשה מצוות, והאתרוג מצווה אחת.
6. **רבי זריקא ביאר** שהנוסח של הברכה הוא 'על נטילת לולב' ולא מזכירים שאר מינים משום שהלולב גבוה במינו מהאחרים ומפני חשיבותו נקרא האגד על שמו.
7. **משנה**: והיכן היו מנענעין? בהודו לה' תחלה וסוף, ובאנא ה' הושיעה נא, **דברי בית הלל**. **ובית שמאי אומרים**: אף באנא ה' הצליחה נא. **אמר רבי עקיבא**: צופה הייתי ברבן גמליאל וברבי יהושע, שכל העם היו מנענעים את לולביהן, והן לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא.
8. סדר הנענועין הוא: מוליך ומביא מעלה ומוריד, כמו בשתי הלחם ושני כבשי עצרת. **בטעם הנענועים נחלקו**. **לדעת רבי יוחנן**: מוליך ומביא למי שארבע הרוחות שלו ומעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו. **לדעת רבי יוסי ברבי חנינא**: מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, ומעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים.

דף לח

נטילת לולב למי שלא נטל בבוקר, דיני הלל

1. **משנה**: מי שבא בדרך ולא היה לו לולב ליטול לכשיכנס לביתו יטול על שולחנו. לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב.
2. **במשנתנו מבואר** שמפסיק את סעודתו ליטול לולב ואילו **בברייתא מבואר** לגבי תפילת מנחה שאם התחיל אין צריך להפסיק את סעודתו להתפלל. **רב ספרא תירץ** שבתפילה מדובר שיש שהות להתפלל בדרך).
- מנחה אחרי שיגמור את סעודתו ואילו במשנתנו מדובר שאין שהות ביום ליטול את לולבו, שתימשך סעודתו עד הערב. **רבי זירא הוסיף** שרב ספרא לא היה יכול לתרץ שבלולב מפסיק שזה דאורייתא ולתפילה לא צריך להפסיק שזה דרבנן משום שבמשנתנו מדובר על חול המועד סוכות שמצוות לולב היא דרבנן ולא מדובר על יום טוב ראשון (כפי שמדוקדק מהלשון 'בא בדרך').

3. **משנה:** מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרים ותבא לו מאירה אם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט לברך יברך הכל כמנהג המדינה.
4. **בברייתא נאמר:** באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. (זה שונה
- מהמקרה במשנתנו שבמשנה הוא עונה אחריהם על כל קטע בהלל וכאן הם מוציאים אותו ידי חובה, אבל העקרון דומה שמתמת שלא למד ונזקק לאלו תבוא לו מאירה).
5. **בר קפרא** למד את ההלכה ששומע כעונה מהפסוק "הספר אשר קרא מלך יהודה". (מוכח מפסוק אחר שיאשיהו לא קרא את המגילה אלא שמע שקוראים אותה).

דף לט

דיני הלל, קניית ארבעת המינים בשביעית

1. למדנו במשנה שמקום שנהגו לברך בהלל יברך. **אביי ביאר** שבמשנה מדובר על הברכה **אחרי ההלל**, אבל לפני ההלל מצוה לברך כמו כל המצוות שמברכים עליהם עובר לעשייתם.
2. **משנה:** הלוקח לולב מחברו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית.
3. אם עם הארץ אינו רוצה לתת לו את האתרוג במתנה מהו עושה? **אמר רב הונא:** יכליע לו דמי אתרוג בלולב. **הטעם** שלא משלם על האתרוג בפני עצמו הוא משום שאין מוסרים דמי שביעית לעם הארץ (רש"י: שהתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה שכל פירות שביעית חייבים להתבער בשביעית
- הם ודמיהם ולא שיעשה בהם סחורתו להצניע לאחר שביעית ולהעשיר ועמי הארץ חשודים על כך לפיכך אין מוסרין להם דמים ליקח מהם כלום בדמים שעובר על לפני עוור לא תתן מכשול).
4. מותר למסור לעמי הארץ כדי מזון של סעודות בלוקח מהמופקר, אבל בלוקח מהשמור אסור אפילו בכחצי איסור.
5. אין בעיה לקחת את הלולב מעם הארץ בשביעית משום שהלולב חנט בשישית. אולם אתרוג הולך אחרי לקיטה לעניין שביעית. **(הרבה תנאים סברו** שאתרוג הולך אחרי חנטה לעניין שביעית, אולם **דעת התנא של משנתנו כפי שרבותינו נמנו וגמרו באושא** שאתרוג הולך אחרי לקיטה).

דף מ

דיני קדושת שביעית

1. **לדעת חכמים** אין שורים פשתן או עושים כביסה ביין של שביעית שנאמר 'לאכלה' - ולא למשרה ולא לכביסה. **לדעת רבי יוסי** מותר להשתמש בפירות שביעית לכביסה ומשרה משום שנאמר 'לכם' - לכל צרכיכם. מהפסוק 'לאכלה' לומדים שלרפואה אסור.
2. **לדעת חכמים** כאמור אין להשתמש בפירות שביעית למשרה וכביסה. הטעם הוא משום ששימושים אלו שונים מאכילה בכך שאין הנאתם וביעורם שווה (בזמן השרייה והכיבוס מתבערים הפירות, ואילו ההנאה אינה אלא כאשר לובש את המלבוש). **לדעת רבי יוסי** לא צריך שיהיה הנאתם וביעורם שווה. מכאן לומדת הגמרא לקדושת שביעית. **לדעת חכמים** אין בעצים קדושת
- שביעית משום שרובם להסקה ואין הנאתם וביעורם שווה. **לדעת רבי יוסי** עצים קדושים בקדושת שביעית.
3. לולב גם **לדעת חכמים** קדוש בקדושת שביעית משום שהנאתו וביעורו שווה, שמשתמשים בו לכבד את הבית ובזמן שמכבדים את הבית הוא מתבער ומתקלקל. **במשנה מבואר** שמותר לקנות אותו בשביעית מעם הארץ. הטעם הוא כאמור משום שהוא חנט בשנה שישית.
4. **לדעת רבי אלעזר** אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח. **לדעת רבי יוחנן** שביעית מתחללת בין דרך מקח בין דרך חילול. כל אחד למד כשיטתו מהפסוקים.

דף מא

לולב כל שבעה במדינה זכר למקדש, לולב ביום טוב ראשון שחל בשבת

1. **רב אשי ביאר** שהמחלוקת בין רבי יוחנן לרבי אלעזר אם פירות שביעית מתחללות רק דרך מקח או אף דרך חילול היא בדמי שביעית אבל בפירות שביעית עצמם לדברי הכל אינם מתחללים אלא דרך מקח.
2. **משנה:** בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד. משחרב בית
- המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור.
3. **מניין שעושים זכר למקדש? אמר רבי יוחנן:** שנאמר 'דרש אין לה' - מכאן שצריכה דרישה.

4. נאמרו שני הסברים בדעתו של רבן יוחנן בן זכאי שאסר לאכול מהחדש כל יום טז בניסן. **הסבר א:** בזמן שאין קרבן עומר מותר מהתורה לאכול מהחדש ביום טז בבוקר שנאמר 'עד עצם היום הזה' (עד ולא עד בכלל). אולם יש לחשוש שכאשר ייבנה המקדש יחשבו שמותר לאכול מהעומר בבוקר ובאמת כאשר יש קרבן העומר אסור לאכול עד שיקריבו את העומר. **הסבר ב- רב נחמן בר יצחק אמר:** רבן יוחנן בן זכאי סבור שבזמן שאין קרבן העומר אסור מהתורה לאכול את החדש עד בוקר יז, שנאמר 'עד עצם היום הזה' – עד ועד בכלל. הכוונה במשנה שרבי יוחנן דרש והתקין את מה שאסור מהתורה.
5. **משנה:** יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת. למחרת משכימין ובאין, כל אחד ואחד מכיר את שלו, ונוטלו. מפני שאמרו
- חכמים, אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו. ושאר ימות החג, אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו. רבי יוסי אומר, יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים, פטור, מפני שהוציאו ברשות.
6. אין אדם יוצא ביום הראשון בלולבו של חברו שנאמר 'ולקחתם לכם' - משלכם.
7. מתנה על מנת להחזיר נחשב מתנה ואפשר לצאת כך ידי מצוות לולב בתנאי שיחזיר את הלולב.
8. **אנשי ירושלים** היו זריזים במצוות ומנהגן היה להחזיק את הלולב כל התפילה (אפילו בתפילת שמונה עשרה שמשום המצווה אין משאו ושמירתו כבד עליו ואינו טרוד בו). וכן לאחר התפילה הלכו עם הלולב, חוץ מבזמנים שחששו שיפול מידיהם.

דף מב

טעה בדבר מצוה, נתינת לולב במים בחג

1. **אביי** ביאר שרבי יוסי לא פטר את מי שהוציא את הלולב בשבת אלא כאשר הוא עוד לא יצא יחי חובת המצווה אבל לאחר שהוא יצא במצוות לולב הוא חייב על הוצאה בשבת משום שהוא לא טרוד מעכשיו לעשות את המצווה ולא נקרא טועה בדבר מצוה.
2. איך יתכן שאד נטל את הלולב ועוד לא יצא בו, הרי ברגע שהוא הגביה את הלולב הוא יצא בו? **אמר אביי:** כשהפכו ואין יוצאים אלא דרך גדילתו. **רבא אמר:** כשהוציאו בתוך כלי (רבא סבור שלקחה על ידי דבר אחר שמו לקיחה רק בלקיחה דרך כבוד כגון

4. צריך לחנך קטן למצוות כאשר הקטן יודע לקיים את המצווה לפי עניין המצווה. כשיודע להתעטף - חייב בציצית, לשמור את תפיליו - אביו לוקח לו תפילין וכדומה.
3. **משנה:** מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת. **רבי יהודה אומר:** בשבת מחזירין, ביום טוב מוסיפין, ובמועד מחליפין. קטן היודע לנענע, חייב בלולב.

פרק רביעי - לולב וערבה

דף מב

זמני מצוות החג, נטילת לולב וערבה בשבת

בשבת), מוליכין את לולביהן להר הבית, והחזנין מקבלין מהן וסודרין אותן על גב האצטבא, והזקנים מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדים אותם לומר, כל מי שמגיע לולבי בידו, הרי הוא לו במתנה. למחר משכימין ובאין, והחזנין זורקין אותם לפניהם. והן מחטפין ומכין איש את חברו. וכשראו בית דין שבאו לידי סכנה, התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו.

1. **משנה:** לולב וערבה, ששה ושבעה. ההלל והשמחה, שמונה. סוכה וניסוך המים, שבעה. והחליל, חמשה וששה. לולב שבעה כיצד? יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת -- לולב שבעה. ושאר כל הימים ששה. ערבה שבעה כיצד? יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת -- ערבה שבעה. ושאר כל הימים ששה. מצות לולב כיצד? (יום טוב הראשון של חג שחל להיות

דף מג

לולב וערבה בשבת

הראשון חשוב יותר משאר הימים שהרי נוטלים בו אף בגבולין.

3. כאשר יוצא יום השביעי של החג בשבת ערבה דוחה את השבת כדי לפרסם שערבה היא מהתורה. אין חשש שמא יטלנו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים משום שערבה מסורה לבית דין. אולם אין נוטלים ערבה בכל ימות החג שלא יזלזלו בלולב ויאמרו שהיא לא מצווה חשובה כמו ערבה. (לא נדחה הטעם כדי לפרסמו – כך מוכח

1. **למדנו במשנה** שרק כאשר שבת יוצאת ביום הראשון של החג לולב דוחה את שבת. אם שבת יוצאת בשאר ימות החג לולב אינו דוחה שבת. **רבה הסביר:** לא נוטלים לולב בשבת מפני החשש שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד את הנענועים או את הברכה ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים, ולכן חכמים עקרו את המצווה בשב ואל תעשה.

2. כאשר יוצא היום הראשון של סוכות בשבת נוטלים בו לולב ולא גזרו שמא יעבירנו ברשות הרבים משום שנטילת לולב ביום

שבת משום שבבבל לא בקיאים בקיבועא דירחא ולכן אף בארץ ישראל שבקיאים בקיבועא דירחא אינם דוחים שבת.

ברש"י, ד"ה 'האידינא נמי', וראה לחם משנה ז, כא).

4. לאחר חורבן המקדש אין נטילת לולב בראשון או חביטת ערבה בשביעי דוחים

דף מד

מצוות ערבה

כולם אלא בזקיפה בכהן אחד, ושמא אין המצווה אלא בתמימים ולא בבעלי מומים.

3. **ערבה במקדש** נלמד מפסוק או מהלכה

למשה מסיני כפי שלמדנו בדף לד. אולם מצוות **ערבה בגבולין** אינו מהתורה אלא מהנביאים. **לדעת רבי יוחנן** ערבה תקנת נביאים. **לדעת רבי יהושע בן לוי** ערבה

מנהג נביאים. **אף לדעת רבי אלעזר בר צדוק** **ורב** ערבה הוא מנהג נביאים ולא תקנה ולכן הם חבטו (רש"י - מלשון נענוע) ולא בירכו.

4. ערבה צריכה שיעור. **לדעת רב נחמן:**

השיעור הוא שלשה כדי עלין לחין. **לדעת רב ששת** אפילו עלה אחד בכד אחד.

1. במצוות לולב תקנו ליטול שבעה ימים זכר למקדש ואילו בערבה לא תיקנו אלא יום אחד. **רבא ביאר** שהטעם הוא שמצוות לולב בגבולין יש לה עיקר מהתורה יום אחד ולכן תיקנו שבעה ימים זכר למקדש, ואילו ערבה בגבולין אין לה עיקר בתורה כלל ולכן תיקנו בה רק יום אחד בגבולין.

2. **לדעת ריש לקיש** ערבה במקדש מצוותה שכל אחד (ואפילו בעלי מומים) יטול את הערבה ויקיף את המזבח. לכן לדעתו מותר לבעלי מומין להידחק ולהיכנס בין האולם ולמזבח לצורך מצוות ערבה. **רבי יוחנן העיר:** שמא אין המצווה בהקפה על ידי

דף מה

מצוות ערבה במקדש

בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים, אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא. רבי יהודה אומר, אני והו הושיעה נא. ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים. בשעת פטירתן, מה הן

1. **משנה:** מצות ערבה כיצד? מקום היה למטה מירושלים, ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו.

- אומרים? יופי לך מזבח, יופי לך מזבח. רבי אליעזר אומר: ליה ולך מזבח, ליה ולך מזבח. כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיו מלקטין אותן מערב שבת ומניחים אותן בגיגיות של זהב, כדי שלא יכמושו. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח, ואותו היום נקרא יום חבוט חריות. מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן.
2. מה המקור לכך שהערבות עולות עד למעלה מהמזבח? אמר רבי אבהו: "אסרו חג בעבותים (באילנות), עד קרנות המזבח (עד למעלה מהמזבח). לכן היו מביאים ערבות בגובה אחת עשרה אמה ומניחים על יסוד המזבח בשביל שיהיו מוטות אמה על המזבח.
3. רבי שמעון בר יוחאי דיבר בשבט עצמו ובשבט בנו רבי אלעזר, ואמר בין השאר שראה בני עלייה והם מועטים, ואם שניים הם - הוא ובנו הם.
4. למדנו במשנה שלדעת רבי אליעזר אומרים "ליה ולך מזבח, ליה ולך מזבח". הכוונה היא: ליה אנחנו מודים שהוא אלקינו ולך אנו משבחין שאתה חביב לפניו לכפר עלינו. ליה אנחנו מודים ולך אנו מקלסין.
5. שני הסברים נאמרו בדעתו של רבי יוחנן בן ברוקא שסבור שמביאים ענפים של דקל ולא ערבות. רב הונא: נאמר 'כפת' - שנקרא בלשון רבים - אחת ללולב ואחת למזבח. רבי לוי: לא מפסוק אלא מסברא, שהוא סימן יפה לקילוסן של ישראל, מה תמר זה אין לו אלא לב אחד, אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים.

דף מו

זמן ברכת הלולב והסוכה, עד מתי אתרוג אסור בהנאה

1. ישנם שלש דעות לגבי זמן ברכות הלולב והסוכה. א. שמואל: על לולב מברכים כל שבעה וסוכה יום אחד. הטעם הוא שלולב חיובו רק ביום והלילות הם הפסק בין המצווה של יום אחד למצווה של יום אחר. לעומת זאת בסוכה המצווה היא רצופה כל שבעת הימים. ב. רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מברכים על סוכה שבעה ועל לולב
2. כעין המחלוקת לגבי ברכת סוכה (האם מברכים פעם אחת על מצווה או אפילו הרבה פעמים כשיש הפסק) נחלקו תנאים לגבי תפילין אם מברך פעם אחת ביום או

שקטן קונה מדרבנן ולא יכול להקנות בחזרה לאביו משום שאינו בן דעת.

6. **לדעת ריש לקיש** אתרוג מוקצה רק למצוותו

ולכן לאחר שקיים את המצווה, האתרוג מותר בהנאה ביום השביעי. **לדעת רבי יוחנן** אתרוג מוקצה לכל היום ולכן רק ביום השמיני מותר ליהנות מהאתרוג. **לדעת לוי** אתרוג אסור אפילו ביום השמיני (רש"י: מתוך שהוקצה בבין השמשות הוקצה לכל היום).

7. (רש"י: קיימא לן כרבי יוחנן שאתרוג אסור

ביום השביעי ומותר ביום השמיני. בעקבות כך נשאלת השאלה: בחוץ לארץ שעושים יומיים מספק, האם האתרוג אסור בשמיני ספק שביעי? **לדעת אביי**: אסור. **לדעת מרימר**: מותר. הלכה **כאביי** ששמיני ספק שביעי אסור.

בכל פעם שמניח. למעשה נפסק בתפילין שמברך בכל פעם שמניח (כך פסק אביי ואף רבא כך נהג).

3. כעין השיטה שמברכים על לולב שבעה למרות שחיובו רק מדרבנן **מצינו בדברי רב** שמברכים על נר חנוכה. אומרים בנוסח הברכה את המילה 'וציונו' משום שציונו בתורה 'לא תסור' או 'שאל אביך ויגדך'.

4. **בברייתא מבואר** שמי שעושה סוכה לעצמו מברך בשעת עשייתו ברכת שהחיינו. אם הסוכה היתה בנויה והוא לא חידש בה דבר יברך שהחיינו לכשיכנס בה בחג. **רב אשי העיד שראה את הרב כהנא** שסידר את ברכת שהחיינו על כוס הקידוש.

5. **רבי זירא הזהיר** שלא יתן אדם לבנו הקטן ביום טוב ראשון את ארבעת המינים משום

דף מז

האם שמיני רגל בפני עצמו לעניין ברכת הזמן

שלא לברך ונחלקו אם יושבים בסוכה. **ההלכה היא** שיושבים בסוכה ולא מברכים.

3. **לדעת רבי יוחנן** אומרים זמן בשמיני של חג

ואין אומרים זמן בשביעי של פסח. **רבי חמא בר חנינא** הוכיח כרבי יוחנן ששמיני רגל בפני עצמו מכך שלא יושבים בו בסוכה, לא נוטלים בו לולב (ולדעת חכמים אף אין בו ניסוך המים). עוד דיוקים נאמרו בפסוקים להוכיח ששמיני רגל בפני עצמו.

1. **בשמיני ספק שביעי לעניין ברכה** (תפילה, ברכת המזון וקידוש) לכל הדעות מזכירים 'את יום השמיני חג העצרת הזה' ולא מזכירים את סוכות.

2. **בשמיני ספק שביעי נחלקו לעניין סוכה. לדעת רב**: הוא נחשב שביעי, ולדעת רבי יוחנן הוא נחשב שמיני. **יש שהסבירו** שבין לרב ובין לרבי יוחנן יושבים בסוכה ונחלקו לעניין ברכה. **יש שהסבירו** שהם מסכימים

4. **לדעת רב ששת** לא אומרים זמן בשמיני. **להלכה** אומרים זמן כדעת רבי יוחנן ורב נחמן שכך מוכח מהברייתא ששמיני רגל בפני עצמו לעניין פז"ר קש"ב (האות ז') פירושו ברכת הזמן).

דף מה

דיני שמיני עצרת, ניסוך המים

1. **משנה:** ההלל והשמחה שמונה כיצד? מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון של חג, כשאר כל ימות החג.
2. בסוכות חייבים לשמוח כפי שנאמר 'ושמחת בחגך'. אם כן למה נצרך הפסוק הנוסף 'והיית אך שמח'? לרבות ליל יום טוב האחרון (ליל שמיני עצרת) לשמחה.
3. **משנה:** סוכה שבעה כיצד? גמר מלאכול, לא יתיר סוכתו, אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה, מפני כבוד יום טוב האחרון של חג.
4. **אם אין לאדם מקום אחר לאכול שם בשמיני עצרת אלא בסוכה**, כיצד יהיה מותר לו לאכול בסוכה באופן שיהיה ניכר שאינו מתכוון להוסיף על זמן מצוות סוכה? **אם הוא בארץ ישראל** (ואינו צריך לאכול בסוכה בשמיני עצרת): פוסל את הסכך בכך שפוחת מהסכך שיעור ארבעה טפחים. **אם הוא בחו"ל** וצריך לאכול בסוכה בשמיני ספק שביעי, אינו יכול לפסול את הסוכה. הדין הוא שאם מדובר **בסוכה קטנה** שאסור להדליק בה את הנר - ידליק בה את הנר
5. **משנה:** ניסוך המים כיצד? צלוחית של זהב מחזקת שלשת לגים היה ממלא מן השלוח. הגיעו לשער המים, תקעו והריעו ותקעו. עלה בכבש ופנה לשמאלו, שני ספלים של כסף היו שם. רבי יהודה אומר, של סיד היו, אלא שהיו משחירין פניהם מפני היין. ומנקבין כמין שני חוטמין דקין, אחד מעבה ואחד דק, כדי שיהו שניהם כלין בבת אחת. מערבי של מים, מזרחי של יין. עירה של מים לתוך של יין, ושל יין לתוך של מים -- יצא. רבי יהודה אומר: בלוג היה מנסך כל שמונה. ולמנסך אומרים לו, הגבה ירך, שפעם אחת נסך אחד על גבי רגליו, ורגמוהו כל העם באתרוגיהן. כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח, ומניחה בלשכה. נשפכה או נתגלתה, היה ממלא מן הכיור, שהיין והמים המגולין פסולים לגבי המזבח.

6. הטעם שתוקעים ומריעים בשאיבת המים של ניסוך הוא משום שנאמר 'ושאבתם מים בששון'.
7. הטעם שפנה הכהן לשמאלו ולא לימינו כרגיל הוא משום שיש חשש שהנסכים יתעשנו בעשן המערכה אם יקיף מסביב.
8. עשו את הנקב של ניסוך היין מעובה ואת הנקב של ניסוך המים דק כדי שיכלו בבת אחת. אף לדעת חכמים שכמות המים והיין של הנסכים הייתה שווה, בכל זאת יין הוא סמיך ויוצא לאט, ומים קלילים ויוצאים מהר.

דף מט

שיתין, מילוי מים מערב שבת לניסוך המים

1. לדעת רבי יוסי השיתין (שם נשפכים הנסכים) היו מחוללין ויורדין עד התהום. לדעת רבי אלעזר בר צדוק לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדים לשם ומלקטים משם יין קרוש שדומה לעיגולי דבילה ובאים ושורפים אותו בקדושה משום שהוא אסור בהנאה, שנאמר 'בקדש הסך נסך שכר לה' - כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה.
2. כאשר מילאו את המים מערב שבת לא מילאו בכלי קודש אלא בכלי חול שלא יפסלו המים בלינה. לכאורה היה ניתן להביא בכלי קודש ולא יכוונו לקדש את המים? לדעת זעירי: המים מתקדשים גם שלא מדעת. לדעת חזקיה ורבי זירא אינם מתקדשים אלא מדעת, אבל יחשבו שהמים התקדשו לדעת לשם ניסוך המים או לשם נטילת ידים ורגליים לכהנים. (עוד פרטים בגמרא).

דף נ

דין 'גילוי' להדיוט ולגבוה

1. למדנו במשנה שאם נתגלו המים הם נפסלו לניסוך. דין זה מסתדר אף לפי רבי נחמיה שסבור שמועיל סינון ליינ מגולה, כאן לגבוה יש להחמיר יותר משום שנאמר 'הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר ה' צבקות'.

פרק חמישי - החליל

דף נ

החליל בשבת ויום טוב

1. **משנה:** החליל חמשה וששה. זהו החליל של בית השואבה, שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב.
2. **רב יהודה ורב עינא נחלקו:** אחד גורס במשנה 'השואבה' כלשון הפסוק 'ושאבתם מים בששון'. אחד גורס במשנה 'החשובה' משום שהשאיבה היא מצוה חשובה
3. **לדעת רבי יוסי בר יהודה** החליל דוחה את השבת ויום טוב. **לדעת חכמים** אף יום טוב אינו דוחה. (המחלוקת ביניהם תבאר בדרך הבא).

דף נא

שמחת בית השואבה

1. **רב ירמיה בר אבא ביאר** (את המחלוקת בסוף הדף הקודם): **לכל הדעות** חליל בקרבנות נחשבת עבודה ודוחה את השבת. **המחלוקת** בין רבי יוסי בר יהודה לחכמים הוא בשמחת בית השואבה, **שלרבי יוסי בר יהודה** שמחה יתירה גם דוחה את השבת משום שבחליל אין איסור מלאכה אלא שבות בעלמא. **לדעת חכמים** אין שמחה יתירה דוחה את השבת.
2. ישנה מחלוקת אם **עיקר שירה בפה**, והכלי אינו אלא לבסם את הקול (ואף עבד יכול לנגן) או **שעיקר שירה בכלי** ורק הלוויים
3. **משנה:** אמרו, כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו. במוצאי יום טוב הראשון של חג, ירדו לעזרת נשים, ומתקנין שם תיקון גדול. ומנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהן וארבעה סולמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים מפרחי כהונה ובידיהם כדים של שמן של מאה ועשרים לוג, שהן מטילין לכל ספל וספל. מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין, ובהן היו מדליקין, ולא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית

מזרה. הגיעו לשער היוצא ממזרח, הפכו פניהן למערב ואמרו: אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה, והמה משתחווים קדמה לשמש, ואנו ליה עינינו. רבי יהודה אומר, היו שונין ואומרין: אנו ליה, וליה עינינו.

4. למדנו במשנה שתיקנו בעזרת נשים 'תיקון גדול'. הכוונה שעשו גזוזטרות מסביב והתקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה, כדי שלא יהיו מעורבים ויבואו לידי קלות ראש. אף שכל בניין המקדש בכתב מיד ה', ואין לחדש דברים, התקנת הגזוזטרות אינו נחשב חידוש משום שהוא רמוז בפסוק בנביא זכריה.

השואבה. חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהן דברי שירות ותשבחות. והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד חמשה עשר שיר המעלות שבתהילים, שעליהן לויים עומדין בכלי שיר ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים, ושתי חצוצרות בידיהן. קרא הגבר, תקעו והריעו ותקעו. הגיעו למעלה עשירית, תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לעזרה, תקעו והריעו ותקעו. היו תוקעין והולכין, עד שמגיעין לשער היוצא

דף נב

דרכי יצר הרע ודרכי התמודדות עימו

תורה ואז היצר יהא שלם עם האדם ולא ישיאו לחטוא וליאבד מן העולם. יש להרעיב את יצר העריות ואז יהיה שבע.

1. **דרכיו של יצר הרע:** יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ומבקש להמיתו. בתחילה הוא קטן ואחרי שאדם נמשך אחריו מעט, היצר מתגבר והולך לו. בתחילה הוא כאורח וכשנגררים אחריו הוא נהיה קבוע. ביצר עריות אם נמשך אחריו הוא רעב ליותר. כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו.

2. **דרכי התמודדות עם יצר הרע:** למשוך אותו לבית המדרש, להטריח אותו במלחמתה של

דף נג

תיאור שמחת בית השואבה, תקיעות במקדש

1. אמרו עליו על רשב"ג כשהיה שמח בשמחת בית השואבה היה נוטל שמונה אבוקות של אור וזורק אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו. וכשהוא משתחוה נועץ שני גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף ואין כל בריה יכולה לעשות כן וזו היא קידה.
2. רבי יהושע בן חנניה תיאר את שמחת בית השואבה ואמר שהיו עסוקים בקרבנות, תפילות ושמחת בית השואבה ולא ישנו, אלא נמנמו מעט אחד על כתפי חברו.
3. משנה: אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש, ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה. בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות (במקדש). שלש לפתיחת שערים, ותשע לתמיד של שחר, ותשע לתמיד של בין הערבים. ובמוסיפין היו מוסיפין עוד תשע.
4. לדעת חכמים שבמשנה ישנן עשרים ואחת תקיעות משום שמונים תקיעה תרועה תקיעה כל אחד בנפרד. לדעת רבי יהודה תקיעה תרועה תקיעה הם חלק ממצווה אחת ולכן לדעתו מונים שבע תקיעות ביום חול. הנפקא מינה הוא שלרבי יהודה אין להפסיק בין התקיעות אלא כדי נשימה.

דף נד

מספר התקיעות במקדש

1. משנתנו היא כשיטת רבי אליעזר בן יעקב שסבור שהיו תוקעים שלש תקיעות על גבי המזבח ולא למעלה עשירית. לדעת חכמים לא היו תוקעים על גבי המזבח אלא למעלה עשירית. טעמו של רבי אליעזר: מכיון שכבר תקע לפתיחת שערים אין טעם לתקוע
- שוב במעלה עשירית שאינו שער. טעמם של חכמים: כל הטעם שתוקעים הוא משום מילוי המים כנלמד מהפסוק 'ושאבתם מים בששון', ואין טעם לתקוע על גבי המזבח.

2. **בברייתא** למדו מהפסוק 'יתקעו בחצוצרות' שהכל לפי המוספים תוקעים. **רב אחא בר חנינא ביאר** שכאשר יש שתי קדושות כגון שבת ויום טוב, יש לשיר שני שירים, של שבת ושל יום טוב ועל כל אחד מהם יש לתקוע תשע תקיעות. (בדף הבא) **רבי אחא נשאר בתיובטא** שמוכח מהברייתא שלא אומרים שני שירים.
3. נאמרו (בדף הבא) שני הסברים נוספים בביאור דברי הברייתא "הכל לפי המוספים תוקעים". **רבינא**: מאריכים במשך התקיעות. **רבנן דקיסרי משמו של רבי אחא**: מרבים בתוקעים בחצוצרות ותוקעים כולם יחד.

דף נה

קרבתות החג והזכרתם בתפילה

1. **בברייתא מבואר** שכאשר חל שבת באחד מימי חול המועד אומרים בו את השיר של שבת ולאחר השבת ממשיכים בסדר שירי החג, ויוצא שהשיר של יום השביעי נדחה. **למד מכך רבא** שהוא הדין בחו"ל ביום השלישי של החג מזכירים בתפילה בקרבתות החג את יום השני וכן הלאה וכך יוצא שלא אומרים את יום השביעי. **אמימר התקין** שיאמרו ביום השני את יום השני והשלישי וכן הלאה וכך ניתן להזכיר את כל הימים.
2. **משנה**: יום טוב הראשון של חג היו שם י"ג פרים אילים שנים ושעיר אחד. נשתיירו שם י"ד כבשים לשמונה משמרות. ביום ראשון ששה מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד בשני חמשה מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד בשלישי ד' מקריבין שנים שנים והשאר אחד אחד ברביעי שלשה מקריבין
3. שנים שנים והשאר אחד אחד בחמישי שנים מקריבין שנים שנים שנים והשאר אחד אחד בששי מקריב שנים שנים והשאר אחד אחד בשביעי כולן שוין בשמיני חזרו לפייס כברגלים אמרו מי שהקריב פרים היום לא יקריב למחר אלא חוזרין חלילה.
4. **לדעת רבי** כל המשמרות מצטרפות לפייס של שמיני עצרת. **לדעת חכמים** רק שתי המשמרות שלא שלשו בפרים בסוכות עושות פייס בשמיני עצרת.
5. **שבעים פרי החג** הם כנגד שבעים אומות העולם (רש"י: לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם לפי שנידונין בחג על המים), **ופר יחידי של שמיני עצרת** כנגד עם ישראל.
6. **משנה**: בשלשה פרקים בשנה היו כל משמרות שוות באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים בעצרת אומר לו הילך מצה הילך חמץ משמר שזמנו קבוע הוא מקריב

הפנים, ואילו שאר הקרבנות שאינם באים מפני החג שייכים רק למשמר שזמנו בשבוע של החג.

תמידין נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור ומקריב את הכל.

6. למדו מהפסוקים שכל המשמרות שוות בקרבנות האמורות ברגלים ובחלוקת לחם

דף נו

חילופי משמרות במקדש, קנס למשמר בילגה

היו המשמרות שוות בלחם הפנים אף שהשבת אינו בתוך החג. **הטעם הוא** משום שהם צריכים להקדים או להתעכב במקדש בגלל השבת ולכן תקנו חכמים שיחלקו בשווה.

4. הטעם שלדעת רבי יהודה משמר היוצא נטל שתי חלות יתירות הוא מפני שכר הגפת דלתות.

5. נאמרו **שני טעמים** מדוע קנסו את משמר בילגה. **יש אומרים**: משום שכאשר הגיע זמנם לעבוד לא היו באים בזמן והראו בכך שלא היתה העבודה חביבה עליהם. **ויש אומרים**: משום שמרים ממשמר בילגה המירה את דתה ונישאה לסרדיוט יוניי וכשנכנסו יוניים להיכל היא בעטה במזבח בסנדלה ואמרה: "לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממנום של ישראל ולא עומד להם בשעת הדחק". אם לא שמעה שאביה היה מבזה את העבודה לא היתה מדברת כך. בגלל אביה חכמים קנסו את כל המשמר משום שאוי לרשע ואוי לשכנו, וקל וחומר שההיפך נכון שטוב לצדיק וטוב לשכנו.

1. **למדנו במשנה** שבחג שבועות היו מחלקים את הלחם בין הכהנים של כל המשמרות ואומרים לכהן המקבל 'הילך מצה הילך חמץ'. אולם **לדעת אבא שאול** הסדר הוא הפוך: הילך חמץ הילך מצה. **יסוד המחלוקת הוא** שלדעת אבא שאול החמץ הוא עיקר שהוא חובת היום, ולא לחם הפנים שהם של שבוע שעבר. לדעת התנא של משנתנו לחם הפנים קודם משום שהוא תדיר.

2. **משנה**: יום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה בין מלאחריה, היו כל המשמרות שוות בחלוקת לחם הפנים. חל (להיות) יום אחד להפסיק בינתיים, משמר שזמנו קבוע, היה נוטל עשר חלות, והמתעכב נוטל שתים. ובשאר ימות השנה, הנכנס נוטל שש, והיוצא נוטל שש. **רבי יהודה אומר**: הנכנס נוטל שבע, והיוצא נוטל חמש. הנכנסין חולקין בצפון, והיוצאין בדרום. בלגה לעולם חולקת בדרום, וטבעתה קבועה, וחלונה סתומה.

3. **למדנו במשנה** שכאשר יום טוב האחרון חל לפני שבת או יום טוב הראשון חל אחרי שבת

הדרן עלך מסכת סוכה